Бр. 1. Год. XXXII.

Школски Лист.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Претплата је на целу годину 3 круне, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска).

У Сомбору 31. Јануара 1900. године.

ДЕЧИЈИ ЗЛОЧИНИ.*)

— По др. В. Рајну и Е. Шолцу. —

Дечији злочини догађају се данас, нарочито у просвећенијим државама, у толикој мери, да се мора свим силама гледати на то, да се они онемогуће, или ако то није могуће, бар сведу на што мањи број.

Питање о дечијим злочинима по својој природи спада с једне стране у област судске криминалистике, а с друге стране спада оно и у педагогику, што је ту реч о *дечијим* злочинима. На нестајање и опадање дечијих злочина не утиче тако сигурно оштрина или благост параграфа, колико ту помаже школа својим васпитањем.

Да би се то питање могло решити онако, како би то потпуно одговарало и захтевима данашње педагогике као и захтевима модерног државног уређења, мора се дубље у њ завирити, расмотрити дечије злочине у њиховом целом обиму, и потражити узроке, са којих се они догађају. Тек кад на тај начин стекнемо прави поглед на ту целу ствар, моћи ћемо изложити какве су реформе потребне да се изведу на том пољу.

Да је питање о дечијим злочинима од велике важности увериће нас ово:

1. Што ми не можемо бити са свим равнодушни према нашем рђавом подмлатку. Ако је велика истина, да на млађима свет остаје, колика тек мора бити одговорност на нама, ако ми те млађе нисмо спремили тако, да су они кадри тај свет прихватити од нас, и уздићи га још више, него што га бесмо ми уздигли. Ту

*) По предавању др. *В. Рајна,* што га је 4. (16.) 1899. год. држао у „Staatswissenschaftliche Gesellschaft-у“ и по чланку *Е. Шолца:* „Iugendliche Verbrecher, ihre Behandlung und Erziehung,“ у Рајновом делу: „Encyklopadisches Handbuch der Pädagogik,“ Band VII. Lancensalza, Hermann Beyer & Söhne.

се може згодно приметити она Гетеова реч: „Што си наследио од твојих предака, треба и у истини да наследиш!“

2. Многобројни дечији злочини доводе у питање школу и утицај њеног васпитавања и бацају ружну сенку на домаће васпитање. Многи дечији злочини могу да значе погрешно схваћено уређење школâ, промашен задатак школе, као и оскудицу морала и религије у породици.

3. И сама држава је у праву, да од нас захтева, да јој однегујемо добре синове и грађане. Само је оно идеална држава, у којој сваки ње грађанин зна своја права и дужности, и то врши.

4. Какав би, на послетку, настао хаос у друштвеној заједници, кад би се ми показивали са свим равнодушни према дечијим злочинима, и кад се неби старали, да се будући свет поправи. Права слобода, па и највећа, састоји се у томе, што је човек везан за слободу другога. А ако ми ту слободу нарушавамо, зар не дајемо повода да и други нашу нарушава. И не само то! Нека свако замисли, какав би вид имало људско друштво, кад би се сва зла оставила да и даље ничу. Држимо, да за таком сликом друштвеног живота не тежи, и не може тежити нико.

Из тога се, дакле види, да се на дечије злочине мора мотрити као на опасне појаве, које не могу служити на част ни народу једном, ни школи, ни држави, па ни друштву. А да те појаве захтевају и брзо, енергично лечење, ван сваке је сумње.

Али се ни једна болест не лечи од ока, пре него што се свестрано не испита. Тако је то и са дечијим злочинима. И они се не могу све дотле с успехом искорењивати, док се темељно не проуче све оне чињенице, које нам јасно казују под каквим приликама и под каквим се условима они развијају.

И ми ћемо с тога прво изнети статистичке податке, а после узроке, са којих се они дешавају. После тога неће нам бити тешко рећи, шта би се дало учинити, да се ти злочини искорене и умање.

Пре него што пређемо на саме статистичке податке морамо рећи коју о детињој судској одговорности. Кад је дете одговорно за своје дело, а кад не? То се не да тачно определити, јер је доба дечије одговорности у свакој држави друкчије установљено. Та је разлика у томе, што душевни развитак деце није једнак у свима државама. Зато је у једној држави дете пре одговорно за своје дело, него у другој. Обично се деца до 10 година, а негде и до 12, не могу судски казнити. Од 10. т. ј. од 12—21. допуштена

је нека казна од стране власти, но та се казна у толико разликује од казне одраслих, што се од 12. — 21. године не могу у толикој мери судски гонити, као што је то код одраслих случај. Но и то доба од 12. — 21. године није увек стално, јер н. пр. немачки казнени закон сматра 18. годину за границу, где се казна може сасвим променути.

А сад да пређемо на саме статистичке податке.

По њима било је у Немачкој 1895. године 44384 осуђеника дечијих,*) и од тих пада на Бреславу 4246, а на Берлин 4197. Преко 2000 осуђеника имали су: Келн, Дрезден, Хале, Наумбург и Позен. Између 1000—2000 имали су: Бамберг, Целе, Хамбург, Јена, Карлсрухе, Кенигсберг, Маријенвердер, Минхен, Нирнберг, Стетин, Стутгарт и Цвајбрикен. Испод 1000 осуђеника бројали су: Аугсбург, Колмар, Дармштат, Франкфурт на Мајни, Кил са преко 500, Касел са 468, Росток са 494. Брауншвајг са 340 и Олденбург са 150 осуђеника од 12—18 година.

По врстама казне били су осуђени због увреде земље господара 8 опорачавања државној власти (према чиновницима) 461, преступ и повреда јавне сигурности 1259, (од тога због нарушења кућевног мира њих 891), због крађе новаца 31, због повреде дужности заклетве 70, због лажног теретења 26, због преступа што се односе на веру 64, због прекршаја и преступа против морала 1296, због увреде 1214, због прекршаја и преступа против живота 85, због телесне озледе 7957 (од тих 6223 опасних телесних озледа) због преступа против личне слободе 331, због крађе и проневере 24.019 (простих крађа 17.592, поновних крађа 840, а тешких крађа 3146), отмица и пресија 122, због утаје 1193, превара и непоштење 1925, због фалсификовања исправа 557, због кажњивог користољубља 766, због оштете 2597, због опште опасних прекршаја у служби 14.

Од 44.384 осуђеника њих 36.122 још није било кажњено, а 8262 их је већ било кажњено, и то једном осудом 4912, са две 1833, са 3 – 5 осудâ 1363, а са 6 и више осуда њих 154. На сваких 100 осуђеника долази 31·4% без претходне казне, 11·1% са једном, 4·1% са две, 3·1% са 3—5 и 0·3% са шест и више претходних казни. У погледу висине казне од 100 осуђених на затвор, осуђено је на 2 и више година 1·1%, од 1—2 год. 3·2%,

*) Под тим називом разумеваћемо увек дечаке између 12—18. године, осим где изриком не стоји испод 12. или испод или изнад 18. године.

од 3 до 12 месеци 16·7%, од 1—3 месеца 14·8%, од 8—30 дана 24·3% од 4—8 дана 17·9%, а мање од четири дана 22%. Не говорећи у процентима 1895. године било је осуђено на тавницу од две и више година њих 301, од 1—2 год. њих 930, од 3—12 месеци 4799, од 1—3 месеца 4233, од 8—30 дана 6944, од 4—8 дана 5133, а мање од четири дана њих 6308. Ту долазе 359 осуђених на обичан затвор, 7174 на новчану глобу, а 8524 на укор.

1895. године било је у Немачкој држави осуђено ради злочина и преступа свега њих 454.211, које деце, које одраслих. Од тих било је од 12—15 године њих 13,500 и то 11.270 мушких, а 2230 женских; — од 15—18 година осуђено их је 30.884, т. ј. 25.403 мушких и 5411 женских. Због злочина против државе, јавног поретка и религије осуђени су 1895. године њих 240 испод 15 и 1679 испод 18 година. Због злочина и преступа против личне слободе осуђено је 1794 испод 15 год., а 9089 испод 19 година. Због злочина против туђег имања осуђено је 11.466 испод 15, а 20.102 испод 18 година.

1897. године осуђено је њих 45.251 испод 18 год. Према 1895. год. то је вишак од 867 злочинаца. 1897. године били су осуђени због крађе њих 22.544 (у 1895. год. 24.019), због телесне озледе 7537 (у 1895. год. 7957), због оштете 2852 (у 1895. год. 2597), због проневере 2111, због преваре отимања и фалсификовања исправа њих 3667, због јавног преступа морала 1170, због убијства и дечијег уморства 22, због паљевине 175 и 50 њих због криве заклетве.

(Наставиће се.)

ПЕДАГОШКЕ И ПСИХОЛОШКЕ ЗАБЕЛЕШКЕ.

Пише: **Душан Ђурић** учитељ — Дарда —

Био сам сиромашан учитељски приправник, као и остали моји другови, којих је било бар половина сиромашних, борио сам се са оскудицом и невољом. Борба је та била љута и чемерна јер је требало савладати, победити и опет остати и бити здрав, чио, весео и оран. Тешило ме то, што нисам био сам, који сам се борио са оскудицом. Тешило ме то, што сам унутарњу радост гајио, да ћу, кад српску учитељску школу свршим, постати учитељ српског народног подмлатка. Тешило ме и то, што нисам био остављен самом себи да непрестано трпим оскудицу, јер сам већ после 7 месеци

учитељско приправничког живота, получио потпору, истина малу, али, тек је стипендија била. Па каква радост, потпора и утеха за моје сиромашне родитеље. Исту стипендију сам уживао и друге године, а треће године приправничког живота, на велику моју и мојих родитеља радост, уживао сам стипендију митровачке имовне општине од 200 фор. а. вр. којој овом приликом морам одати синовну оданост и искрену благодарност за превелику милост и добро дело.

Бог се брине за сироте. И тако сам после трогодишњег редовног полажења српске учитељске школе у Сомбору, исту свршио и строги учитељски испит пред испитним поверенством, као и испит за учитељско оспособљење пред кр. државним угарским надзорником, положио с врло добрим успехом и као оно полетарче, полетио у широк свет, с великим идејалима, с поносом и намером, да сво знање моје добивено у учитељској школи, усадим у младеначке груди, да настављам и да васпитавам српчиће и српкињице, од којих постаје народ. О како су то биле лепе и велике идеје тад! Народ, народну младеж учити и васпитавати, та ту је задаћу Исус Христос вршио. Па и ја учитељ постао! Па како ће народ да ме поштује, како ће младеж да ме воли, да ме хвали, да се дичи оним, чему их све будем учио. А где ће ме судба одбацити? Стрепио сам после већма за местом које ће ми судба доделити, него за саму сведоџбу. Тражио сам по свима новинама, службеним и полуслужбеним, упражњена учитељска места. Бирао сам боља од бољих, јер сам се уздао у своју добру сведоџбу. Слушао сам од старијих учитеља да често буду на најбољим местима изабрани најлошији ђаци, али то све чини „алдомаш“ и присно пријатељство. — А ја нити имадох кога да ме препоручи, нити имадох с чим да подмитим, већ једино се ослоних на Бога и на срећу. — Компетовао сам на три места, од којих су били: два града и једно село. Помислио сам и решио, да ћу тамо отићи, где будем први пут изабран. Тако је и било. Будем изабран и „први“ пут брзојавно извештен, да сам изабран за учитеља у Лијевну, у Босној поносној. То је била прекомерна радост за мене, што сам получио град, истина у Босној, па још на граници далматинској. — Брзојавно сам се захвалио и одговорио српској општини, да се примам избора и да ћу доћи када добијем путна трошка, као што је у стечају оглашено било. — И заиста после 3—4 дана, добијем брзојавно 40 фор. а. вр. Одмах себи набавих неке ствари и реших, поћи на далек пут, оставити милу мајку и сестру. Отац ми не

даде поћи сам на пут, те се са сузним очима обрати мени говорећи: „Сине! Ти полазиш на далек пут, остављаш нас саме, а ми се у срцу бојимо за тебе и претрпећемо велика страха тим више, што ћеш преко сињег мора путовати у непознату земљу. Него ако хоћош, да преполовимо бојазан и страх твојој мами, а ти дозволи, да те ја као твој отац пратим на путу, да те очима видим да си намештен и ухљебљен, па онда нама како било, макар онда за навек очи склопили.“ — И сâм сам то мислио и желио, па једва дочеках ове речи. „С драге воље оче! рекох своме оцу, пун радости, зебња за далек пут по мору, одмах ме прешла.

Сећам се добро, да је била недеља. Још до подне сам се у Сомбору, на жељезничкој стиници распитао када полази влак за босански Брод, односно Загреб и Фијуму. Рекоше ми да један влак полази у вече. Једва сам чекао вече. Ја и отац спремисмо се на пут по оној Прерадовићевој песми: „Што је круха у нами је, што је руха на нами је“, и један завежљај понесосмо собом у коме беху моје књиге и још нека одела. Чекали смо ½ сата на жељезничкој станици док је влак дошао из Суботице. Што се ближе приближавао влак, све ме већа туга срце обухватала, јер ми тада паде на памет, брзо и зрело помислих: да нећу за годину дана моћи вратити се у околину своје родбине, матере и сестре. — Већ сам узео и путничку карту. Са матером сам непрестано водио разговор, тешио ју да ћу јој писати често, да не стрепи за мном, јер да ћу се ја после годину дана вратити у своју домовину, и да само зато идем у Босну, да проучим свет, обичаје, карактер, да се светски образујем, јер свет и разни предели су најбоља школа за млада човека.

Разговору не би било краја, да није влак звижднуо и стао пред станицу. Још један поглед на матер, која је била тужна а неколико суза јој се скотрљаху низ лице, ја сам видео, али је она сузе утрла рупцем, да сакрије унутарњу борбу и тугу, па да мене охрабри. Пољубих мајку своју у руку, она мене у лице и чело. Срце је говорило, очи су тумачиле материнске осећаје а уста обично у таким догађајима и тренутцима, не говоре. Опростисмо се ја и отац, с матером мојом и сестром која је тада била ученица српске више девојачке школе у Сомбору. Уђосмо у жељезничка кола. Био је мрак врло густ. Кроз прозор сам гледао не би ли још угледао своју мајку, но узалуд. Није се видело ништа. Машина звижну, а жељезничка кола се постепеном брзином кретала. Тада ми грунуше

сузе, али сад шта ми је вајде. Стегох срце, убрисах сузе, и мени пред очи сину: школа, ученици, црква и народ. Какве ћу Боже дане преживети у првој години учитељског живота? О томе сам највише мислио. — Мислио сам још и о томе, јер сам се сетио практичне наставе свог професора педагогике и дидактике Н. Ђ. В., да се треба брижљиво спремати за свако предавање у школи, да се деци предаје наука с разумевањем, с лакоћом, вештином, да се деца упућују на добро, а одвраћају од зла, једном речи, да се бринемо како ћемо вештије и корисније васпитавати поверену нам младеж. — Та о многом још којечему сам размишљавао и планове кројио како ћу и шта ћу радити кад примим српчиће, да их васпитавам и учим, али разуверио сам се, јер теорија је нешто апстрактно дело, коју може сваки глупан набубати, али то није једина корисна сврха нити опште важно за једног учитеља као педагога и психолога у ужем смислу, — а практика је оно право изведиво (или неизведиво) ремек дело у ком се огледа учитељева вештина у погледу теорије и праксе. — То ће се читаоц уверити из ових „Педагошких и психолошких забележака“ мојих, да често учитељ изведе, и пође му за руком и оно, што држи да му није могуће извести, али то све чини — „добра воља и рад“.

Да не описујем потанко своје путовање, што спада у путописне црте, рећи ћу још толико само, да сам до Фијуме сретно приспео и разгледао многе знаменитости, зграде, творнице и морске бродове. Па тек како ми је било пуно срце, кад сам први пут угледао море. — У Фијуми сам се с оцем баш ради тих знаменитости задржао два дана. Трећег дана уђегосмо у 5 сати ујутро на морски брод и кренусмо се за Спљет. Море плаво, мирно. Брод јури, а широко море изгледа као широка равна ливада. Из далека се плаве камените стене, морске обале. Видео сам очима плиму и осеку. И то ми је било од користи. По морској пучини, а при сунчаној топлоти играху се огромне морске рибе. У вече тога дана стиже брод у Задар око 6 сати и ту се одмарао целу ноћ до 4 сата из јутра. За време одмора, све до мркла мрака, отишао сам са оцем у град и разгледао га, а онда смо се вратили и на броду ноћили. Ах та дивна је то била ноћ, и оно светлуцање мора.

Сутра дан се кренуо брод даље. Поред многих острва смо пролазили, прошли смо и поред Трогира и Шибеника, старих али лепих градова далматинско приморских. Тек кад брод приспе у Спљет,

БЕОГРАД

ту се и скрцасмо. Одмах потражисмо људе који ће нас одвести до Лијевна. Два босанца су баш на морској обали била, који су дошли по сô у Спљет. Њима поверисмо наш пртљаг, они га метнуше на коња а ми, као и они морадосмо ићи за коњима пешке, по каменитом путу и високим стенама све до Лијевна. Кад приспесмо у Лијевно, био је мрак. Потражисмо потпредседника и нађосмо га. Он нас је дочекао свесрдно и пријатељски. Тамо сам и ноћио. Сутра дан сам учинио посете свештенику, председнику и неким одличним чиновницима, а после 5—6 дана сам отпочео школу.

Одмах сам отпочео бележити што ми се свидело да је вредно успомене и то поглавито оно што се односи на васпитање и неговање чврста карактера дечијег, усавршавања на добро, а одвраћања или одвикавања од зла.

(Наставиће се.)

УЧБЕНИЦИ И ОСНОВНА НАСТАВА.

Пише: **Јов. З. Медурић**, учитељ.

Ма колико да се расправљало питање: да ли да се из руку дечијих у основној школи истисну учбеници и ма да је то питање имало својих присталица, ипак нико није тврдио, да децу треба оставити без књига, но је данашња школа ишла за тим, да сведе број учбеника на минимум и онда је тражила и испитивала, који би учбеник могао заменути и истиснути остале учбенике. У овостраном нашем школству, тако рећи, није се о томе ништа, или врло мало радило. — Признање смо дужни одати *творцима* нове школе у нас, али после тог дужни смо не остати на једном месту, већ тежити и радити на томе, да се изједначимо и упоредо корачимо са напреднима. — Моћ просвете је велика; сви то добро знамо, јер искуство нам даје томе доказа. Просвећени народи великом брзином иду унапред. Код њих се на свима пољима друштвеног живота види велики напредак док код других не. Нема томе ни пô века када су нам наши саотачбеници, Мађари завидили, кад су дела наших књижевника у пет-шест стотина улазила у народ. А како данас стоје они и ми? О томе не треба ни говорити! — Не ће ми се замерити, ако налазим кривице нашем застоју и у основној настави, а изгледа ми да баш ту најлоше стојимо. У но-

вије доба почело се о томе говорити, но покушаја није било, да се ово стање измене. Није ми намера да изнесем овде кривце томе, јер би у томе можда са неуспехом изишао; но ми је намера да дадем повода озбиљнијем и озбиљном размишљању о томе и да почнем са оним, што би, мислим, допринело живљем раду и бољем успеху у основној настави, када би се на промени и измени истога и код нас прорадило.

После поклича славнога педагога и философа *Хербарта: „Не признајем васпитање без наставе, као што не признајем наставу која не васпитава“* савремена нам школа примила је *наставу* као најмоћније средство да постигне своју циљ, а циљ јој је, да *васпита.* Појам речи: *„васпитање“* бивао је различито тумачен, односећи се на задатак му, све дотле, док му задатак *Е. Кант* не одреди овом дефиницијом: „Васпитању је задатак да човека спреми за живот, да му пружи моћ да буде свестан свога положаја у свету.“ — Тај задатак с обзиром на истакнуто начело Хербартове школе, да се постиће наставом. Да настава васпита зависи у многоме од начина, — метода. Хердерово мишљење „да сваки учитељ може на свој начин настављати, т. ј. имати свој метод“ побијено је са неуспеха кога је настава постигла, а тим побијањем Хердерова мишљења, признао се један општи начин — метод. Тврдим, да се тај општи наставни метод може изложити у *учбеницима,* т. ј. изложено градиво у учбеницима морало би бити тако сређено, да оно служи не само као храна ученицима, но и васпитачу као правац у раду му васпитачком! Од колике су нам важности учбеници у раду нам школском, није ваљда нужно доказивати. Важност истих види се отуда, што сви напреднији народи много полажу на њих, па их усавршују и дотерују и немају границе у надмећању, ко да их боље и савршеније има. Тврдим, да без оружја ни поред најбоља ратна плана не може се у бој поћи, јер извесна је пропаст. Исто важи и овде. Узалуд су нам и најбољи наставни планови, ако немамо средстава да их изведемо, а међу средства морамо на првом месту рачунати и учбенике. Полазећи са начела „у свету све се мења“ усавршује, дотерује, измењује; — требало би ради самога напретка, то исто покушати и код нас, јер оно што нам је било добро пре три — четири деценија, не мора бити данас. Признајемо да учбеници ти имају и имаће своју историјску вредност и да они морају послужити као основ при састављању нових, но свакако је време да се на томе почне радити.

Високославни Школски Савет учинио би велико добро када би покренуо ствар о поправци и измени наших школских учбеника, тиме би дао раду школском новог полета и не би смели ни најмање сумњати у бољи успех наше српске православне школе а с тим заједно и у лепши углед!

СПАВАЊЕ.

(Превод).

Спавање је посљедица промене можданог сустава. У здравом, нормалном стању је нормално, но у болести изванредни телесни узроци изазивају умор можданог сустава, усљед чега нестаје свести, телесне животне функције међутим и даље врше свој посао. Умор можданог сустава опажа се кроз то, што чула све више и више постају неспособна за примање спољних утисака, и то најпре се уморе видни живци, за овима сљедују нерви мириса и куса, а најпосле престају, прекидају свој посао живци слуха и пипања, тиме постаје разумљиво, да се и спавање појављује у разним степенима, градацијама. Прво очитовање, прва изјава је сананост, дремеж, које се стање нарочито опажа при усиљавању, да и на даље будни останемо. Други је степен полуспавање, које после прелази у дубоко, занешено спавање т. ј. када умор можданог сустава долази на највиши ступањ, те усљед тога мало или баш ни најмање нема пријемљивости за спољне утиске. Способност за примање спољашњих утисака опет се после враћа, дубоко спавање прелази у полу спавање и напослетку се пробудимо.

Што се пак тиче узрока, који изазивају спавање и перијодичан му повратак, из искуства толико знамо, да има узрока, који поспешују, ускоравају спавање, а има их и таквих, који га предупређују, спречавају. Као опће, искуствено правило постоји: да све оно, што умарајући утиче на живце и мишиће, то поспешује спавање, док напротив оно, што раздражљиво утиче, то га спречава. Исто је тако и са психолошког гледишта. Што човека раздражује, узбуњује или што га занима то спречава, док оно што га не занима, не интересира ускорује спавање. Зато нпр. човек брзо и лако заспи ако је телесно, душевно уморен; или ако су живци заморени, што долази од топлоте или хладноће, од прекомерне употребе алкохолног пића, опијума итд.

Напротив спавање задржавају, спречавају телесне и душевне беде и невоље сваке врсте, туга, грозничаво стање, абнормална циркулација крви, претерано телесно и душевно напрезање и т. д. Велики утицај даље на спавање има и душевно расположење. У опће познато је, да раздражено и грозничаво душевно стање спречава спавање. Покрај веће ларме, гласнога разговора, свирке и т. д. може човек мирно спавати, ако ово не вређа, не дира његову душу, срце, нарав, док напротив и најмања лупа кадра нас је пробудити, ако смо заинтересирани н. пр. мајка спавајући крај болнога јој чеда, на сваки покрет, уздисај његов и др. буди се. Напослетку велики утицај на спавање има и сама навика. Познат је факт, да нас обично, редовно сањивост, дремеж у оно време спопадне, у које смо доба навикли легати. Па и трајање самога спавања већим делом зависи од навике. Навикнути се можемо на дуже или краће спавање, на рано или касно легање и устајање; на спавање после подне и т. д. Ко се навикао н. пр. на ларму, вику тога то ни најмање не узнемирује у починку, спавању му, шта више престане ли ларма он се пробуди. Воденичар покрај лупе од точка безбрижно спава, ни најмање му то не смета, он и у сну позна да ли точак окрећући се меље или не, шта више он зна и шта се меље. Онога пак, који је научио на тишину и најмања лупа буни и не да му спавати. Што се тиче наступајућих промена за време спавања, о телесном организму толико недвојбено знамо, да је можђани систав том приликом највише заузет; ово потврђује тај чин, да баш у спавању свести нестаје, у чему — без сумње — мозак велику улогу игра. Кроз какве пак промене пролази мозак, о томе мало знамо. Онај део живчаног система, који вегетативни живот и његове функције обавља, руководи он и за време спавања непомућено наставља свој посао, шта више донекле и јачом снагом него у будном стању.

Ово је узрок, да се у спавању брже и лакше залечују ране; отуда је, да се човек оснажен, окрепљен пробуди и ако за време спавања организам није узимао никакве материје; да се прво доба детинства искључиво скоро у самом спавању састоји, док је код старих, несаница одомаћено, обично зло. Пробава, варење за време спавања је спорија, лакша него у будном стању, што се и отуда увиђа, да после 10—12 сати спавања ипак гладни не осећамо. Отуда је јасно, зашто је нездраво одмах после јела лећи спавати и зашто претоварен стомак ремети спавање. Циркулација крви и дисање је

такође спорије, тишије, али правилније. С психичког гледишта главна је разлика у том, да самосвести нестаје и што у кругу некојих душевних функција отупљење наступа знатно. Што пак не престају све душевне функције, — осим у најдубљем спавању, — ово се из више појава даде закључити. Тако нпр. ако предпоставимо себи, да се у неко извесно доба пробудимо, заиста ћемо се у одређени, намишљени сат и пробудити. Шта више код некојих моћ воље може толико уплива да има, да им спавање буде само полуспавање, усљед чега се свест само на пола заноси. Има и такових, који су у стању ма у ком тренутку заспати или се пробудити (Наполеон). Још би требало овде коју рећи о сањању, но о том биће спомена, другом даном приликом.

Будимпешта.

Вл. Војновић,
слушалац више педагогије.

СВЕТОСАВСКО СЛАВЉЕ У СОМБОРУ.

Дан патрона српских школа — светитеља Саве Немањића — прослављен је у Сомбору и ове године најсвечаније. Пре божанствене литургије освећена је вода у основним школама и у вишој девојачкој школи, а после свечане литургије, на којој је началствовао стари многозаслужни свештеник овдашњи пречасни г. Јован Момировић кренула се литија под началством поменутог г. свештеника а уз саслужење још петорице свештеника и ђакона, у здање женске учитељске школе, где је у великој дворани свечано обављено мало освећење воде, после којега је једна приправница декламовала песму св. Сави, а за тим је г. Јован Живојновић професор женске учитељске школе држао прикладни говор, којега су сви присутни с запетом пажњом саслушали и којега ћемо у идућем броју нашега листа донети. После говора вратила се литија у св. Ђурђевски храм.

У вече је била беседа приправничке омладине у просторијама гостионице „Ловачког рога“. Као и сваке године, тако је и ове, беседа испала на опште задовољство публике, што само на част служити може честитој и одушевљеној приправничкој омладини и вредноме јој коровођи г. Драгутину Блажеку.

И ако се овомесна публика наша у погледу принашања материјалних жртава у корист ове забаве, и овом приликом похвално одазвала, ипак јој се пребацити мора, да веома слаба мара показује

а саму забаву, јер на њој не видесмо ни једну двадесетину овдашњег интелигентног српског грађанства. Жалосна је то појава, која ништа друго не сведочи, него то, да у нама нестаје жара српског родољубља и да одушевљење за забаву српског типа и српског духа, све то већма малаксава. **И.**

Дописи.

Баја 15. Јануара 1900. год.

Сваком Србину који има ма и искрицу родољубива чуства у себи, уверен сам, да би се наводниле очи, кад би погледао оне силне куће, па и читаве улице у овом месту, — које су негда српске биле, у којима су се саме српске душе молиле Богу на славенском језику, у којама су српски старци и старице певали и казивали својим млађима српске народне песме, причали им сјајну прошлост српску и уједно их опоминьали, да за бољом будућношћу теже. Па кад би видео, да су оне данашњим даном поплављене од Мађара, Јевреја и других народности, а само Србина у њима нема.

Као што не би нашао ни трага од чега српског, једино би могао приметити, како би по некој старици којој је успомена онога златнога старог времена, дубоко у срце усађена, по која суза потекла, кад би покрај тих кућа пролазила.

Па куд се дедоше Срби?

Испропадаше, па се раселише и отидоше за „срећом“ у бољи свет, или се одродише или поумираше по светој Божјој вољи.

Али како могоше испропадати и како их нестаде кад бејаху прави Срби из чијег гнезда излетеше дични соколови: Аћим Вујић, Богобој Атанацковић, Мита Поповић. Гаврило Поповић (бивши Шабачки епископ) Теодосије Мраовић, Лукијан Богдановић.

Поново се питам, како могаше они испропадати, кад су свој језик чували, кад су своју свету веру више свега штовали и у њојзи своју народност и понос свој гледали?

Велико је то питање, које овом приликом не ћу расправљати, већ прелазим на специалну ствар, која ме је и нагонила, да перо узмем у руке.

Данашњи наши Срби (Бајци), од предака им остављен амамет, „свети дар, језик и олтар почеше губити . . .“

Почеше, -- ал неће га изгубити, јер се сетише аманета свога првога учитеља и просветитеља св. Саве, те се ове године лицем на дан његове успомене искупише у дворани овдашње срп. школе, после службе Божије, да прославе — *сад први пут од како постоји Баја* — успомену овог народног великана и да се заветују да ће се од сад увек сећати св. Саве, тог чувара Србинова, чувара сада и њихова . . . — сећати га се и славити, његовој мисли служити, уверени, да ће се само тако моћи духовно ујединити са целим Српством и тако се одржати на бурном мору туђинштине, у броду маленом и врло слабачком.

Они дакле хоће, они имају воље, да очувају своје српско обележје; зато им помози Боже! . . .

А ти светитељу Саво! узми их под твоје окриље, чувај, штити, брани — и спаси их!

Д. Дан. Ружић, приправник.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Личне вести. Професори сомборске српске учитељске школе г. Милан Стојшић и г. Мита Калић оболели су, те усљед тога не држе предавања. Обојицу замењују њихове колеге по служби, остали наставници дотичне школе.

Стипендисте у сомборској мушкој учитељској школи. — Из народних фондова добијају следећи ученици по 80 фор. годишње: Лазар Терзин, Лазар Крестић, Светозар Радашин, Милан Калуђерски и Марко Њагул приправници IV. године; Јован Сувајџин приправник III. године; Душан Живојновић, Милан Јовановић и Милош Јеврић приправници II. године; и Ђорђе Мирков приправник I. године.

Из Платонеума добивају сљедећи ученици по 60 фор: Бошко Букуров, Константин Стојачић, Марко Славковић, Павао Павловић, Радослав Кућанчанин, Цветко Ћићић и Петар Лалошевић. — По 50 фор: Ђорђе Цвејић, Димитрије Нотарош, Константин Јеремић, Светозар Поповић, Радован Поповић, Стеван Симендић, Завиша Стојановић и Михаило Сремац.

У учитељској школи у Сарајеву — било је прошле 1898/99. школске године 135 уписаних ученика, од којих је до краја године остало 131. По вери били су: 47 Срба православних, 48 римокатолика, 27 мухамеданаца и 3 друге вероисповести. По завичају: из Босне Херцеговине бејаху 95, из краљевине Угарске 21, из Аустрије 6, из других земаља 3.

РАЗНО.

Дарови школама и учитељима. Његово Високопреосвештенство Господин Мирон Николић православни епископ Пакрачки, изволио је и ове године послати претплату на наш лист за школе у Капелни и Сухомлаки у пакрачкој и за српску вероисповедну школу у Липову у будимској дијецези на ком племенитом и родољубивом дару, нека је високопреосвештеном дарователју, у име обдарених школа и учитеља овим благодарност изречена.

Из закладе покојнога архимандрита Стевана Михаловића примају ове 1900. године „Школски Лист“: српска комунална школа у Плашкоме и српске вероисповедне школе у Костајници и Дубици у епархији горњокарловачкој, као и српске вероисповедне школе у Вемену, Ланчугу и Бати у будимској епархији.

Дарови школама и учитељима. У Сентомашу по настојавању г. Милана Настића учитеља скупљене су и уредништву „Школскога Листа“ достављене претплате за школе у Старој Србији

1. Школски Одбор сентомашки послао нам је претплату на „Школски Лист“ за пет примерака, који се шаљу српским школама у Скопљу, Призрену, Пећи, Приштини и Кратову;

2. Високоблагородни г. Лазар Дунђерски велепоседник из Сентомаша послао је претплату за два примерка, од којих се један шаље: Богословији у Призрену, а други манастирској школи у Грачаници.

3. Племенита госпођа Милева Дунђерска велепоседница у Сентомашу послала је претплату за два примерка, од којих се један шаље српској школи у Куманову, а други српској школи у Тетову;

4. Благородни г. Стеван Дунђерски велепоседник из Сентомаша претплату је послао за школу у Новом Пазару;

5. Г. Аврам Георгијевић књиговођа послао нам је претплату за једну школу, а његов дар шаље се српској школи у Скадру на Бојани.

Благодарећи на даровима дичним сентомашанима и г. скупитељу Милану Настићу, уредништво ово шаље *на дар* „Школски Лист“ још и овима школама: српској школи у Пријепољу, у Гацком, учитељу у Гилане, и српској вероисповедној школи у Пероју у Истрији.

Јавна предавања. Заузимањем овдашње српске омладине, у просторијама овдашње „Српске Читаонице“ држе се сваке недеље пре подне у $^1/_2$12 часова *јавна предавања* До сада је било шест таквих предавања, а предавала су следећа господа: 26. децембра професор Јован Живојновић — „О нашем друштвеном животу и друштвеним приликама“; 2. јануара адвокат др. Јоца Лалошевић — „О историји музике“; 9. јануара јереј Милутин Гавриловић — „Две, три у обрану вере“; 16. јануара професор Мита Калић — „О анђелу мира у српским народним песмама“; 23. јануара учитељ Стефан С. Илкић — „О васпитавању у хришћанском духу“; 30. јануара професор Душан Радић — „Слике из историје Срба у овим крајевима“. Предавања ова врло лепо посећује овдашња интелигентна публика и веома се интересује за њих. Круг предавања завршиће се концем месеца фебруара.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

Са овим бројем ступа лист овај у тридесет и другу годину свога живота, а у четрдесет и другу од како га је покренуо неумрли обновитељ српске школе покојни др. Ђорђе Натошевић-Баба.

Као и до сада, „Школски Лист“ ће се и на даље придржавати правца хришћанске педагогије, и живо ће заступати интересе православне српске школе и учитељства њезиног.

Уредништво ће без икакве награде за труд, чинити све што до њега стоји, да лист што бољи буде, а нада се, да ће га досадањи поштовани сарадници и претплатници и у будуће потпомагати.

Лист ће излазити концем свака месеца на целом табаку уз годишњу цену од **три круне**. Ђаци и учитељи с маленом платом, добиваће га у пола цене т. ј. **за једну круну и педесет потура.**

Молимо родољубе, да се заузму, те да код имућнијих Срба пораде, да ови пошаљу претплату на лист наш, који би по том шиљали српским школама у Старој Србији и Маћедонији.

На сваких пет претплатника с целом, а на десет с половном претплатом иде један примерак на дар.

Ко не мисли листа држати, нека нам овај број врати натраг.

У Сомбору 25. јануара 1900. године.

Уредништво и администрација

„Школског Листа.“

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

ЦРНОГОРСКА БИБЛИОТЕКА

Бр. 2. Год. XXXII.

Школски Лист.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Претплата је на целу годину 3 круне, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска).

У Сомбору 29. Фебруара 1900. године.

О ВАСПИТАВАЊУ У ХРИШЋАНСКОМ ДУХУ.*)

Прва, најважнија и најсветија дужност родитељска према деци, јесте *васпитање.*

Свакидање искуство нас уверава, да су сви родитељи, свесни ове дужности, јер видимо, да се свако — према својим околностима — стара, да деци својој даде ваљано васпитање. Признајемо да и т. з. „модерни дух“ у многоме доприноси развитку и усавршењу васпитања — што му само на част послужити може. Да је васпитање једна најнужнија и неопходна потреба људска, као што рекосмо, признају сви људи без разлике вере, народности и сталежа, али у погледу тога, којим се начелима ваља руководити при васпитању, на жалост, не влада таква једномишљеност међу родитељима и васпитачима.

У овом погледу — сходно данашњем духу времена — постоје и такви назори, по којима би религију — веру, ваљало искључити из васпитања, или ако ју не баш искључити, а оно јој барем дати подређени, другостепени значај при васпитању.

И ако ово начело, до данас није нашло и широј јавности нашој заступникâ и преставникâ, ипак дух који у опће влада у нашем друштву, пружа нам уверење, да је и код нас довољно наклоности према овим начелима, те све ако се апостазија — противљење вери, у нашој средини и није почело јавно и систематски да развија — *наш немар и наша равнодушност* према свему што се вере и цркве тиче, спрема и код нас веома погодно земљиште, на којем ће у своје време поменута и подобна им начела бујно напредовати и успевати моћи.

*) Расправу ову сачинио сам по пређашњој једној радњи мојој ове врсте (в. Шк. Л. 1896.), а за тим по: Zámolyi V. Mihály: Házi Nevelés II. r. — dr. Karsch L. A. tizparancsolat és századunk II. köt., и др. — и прочитао сам ју на јавном предавању у сомборској „Српској Читаоници“ 23. јануара о. г.

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“

Тиха вода брег рони — вели наша народна пословица, па и ја ју у овој прилици употребљавам за потврду, да је веома могуће, да се и у нашу средину, полако, крадом и неопажено увуку, а временом и завладају нехришћанска начела у погледу васпитања.

Оправдана бојазан та, а осим ње жеља и намера, да подигнемо глас свој противу болесне равнодушности и стидног немара нашег према васпитању у религијозном духу, побудило ме је, да у данашњем предавању свом, представим велештованом збору овом, да је *васпитање божанско дело*, а у свези с тиме да докажем, да оно као таково не може имати другог до ли *верског основа*, те према томе, да само васпитање у савршено хришћанском духу потпуно одговара сврси васпитања, те као таково једино има права да овлада у човечанству.

*

Појам, предмет, цел па и само достојанство васпитања зависи од правилно схваћеног појма о детету, с тога ћемо слободни бити одговорити на питање — *шта је дете?* — Дете је човек. Ма како оно било мало и нејацко, оно је снабдевено свима оним дивним способностима и узвишеним достојанствима, која красе природу човечију. Дете је даке створење божје, створено по његову обличју.

Ето то је наш одговор на стављено питање о детету.

Али у новије доба, избила је на површину чудна наука, по којој човек, па према томе и дете, није створ божји — јер по тврдњи преставника те науке, нема Бога — већ је човек производ природе, живо створење, које је постало путем природног развитка — од најсавршеније врсте животиња — од мајмуна. Не ћемо овде побијати ову недостојну науку, која човека до животиње понижава, а животињу уздиже на човечанско достојанство, не ћемо то чинити, јер то није сврха овог предавања. Строго се придржавајући ствари само ћемо то приметити, да би поред таквог појма о човеку илузорно било говорити не само о вери, већ и о самом васпитању, јер животиња се *не васпитава*, она се *отхрањује и дресира*.

Прећи ћемо ћутке преко те ужасне тврдње и придржавајући се старих начела — саопштених нам Богом у откривењу — признаћемо и исповедићемо, да је човек створење божје, створење које у себи носи одсјај бића божјег.

Па кад знамо да је дете образ и подобије божје, онда ће нам веома ласно бити одредити појам, предмет, и цел васпитања.

Васпитање је развијање и неговање оних способности које се у детету у клици налазе; другим речма *васпитавање је развијање образа и подобија божјег у човеку*, привођење, приближавање човека — његову узору — Богу.

Будући да је предмет васпитања *дете*, као носилац божанских особина, *истине, доброте и лепоте* — то је у самој ствари предмет васпитања: *истина, доброта и лепота*, односно цел и смер васпитања је развијање *истине, доброте и лепоте*.

Из свега до сада реченога, јасно се даје закључити, да је васпитање у суштини својој *божанско дело*, па као што је *рађање деце* дело свето, и као што при њему учествују родитељи, као удеоничари стваралачке моћи божје, — тако исто и при васпитању, учествују родитељи у божанском делу — стварању односно развијању *душе*, те слике Бога у човеку. С тога нема и не може бити у васпитању другог узора осим Бога, по чијој је слици и обличју човек створен.

*

Дошавши логичким путем до закључка, да је васпитање божанско дело — крочићемо сада једним кораком даље, тврдећи, да васпитање као божанско дело има *почивати на религији, и то на неизмењивим и вечитим истинама хришћанске религије.* Јер као у свему другом, тако исто и у васпитању, по речима апостола Павла, *темеља другога нико не може поставити, осим онога, који је постављен*, а тај је **Исус Христос.** (I. кор. гл. 3. 11.)

Да се васпитање уопће има оснивати на религији признаваху народи и мудраци свију векова.

Незнабожачко васпитање у старом веку стајаше под заштитом богова; музе — покровитељке, наукâ, уметности и вештинâ, бејаху божанска бића.

Цицерон даје велику важност верском васпитању и страх божји, из којега се развија смерност и љубав према родитељима, назива законом над законима.

По *Сенеки* је најглавније начело у васпитању: да омладину ваља путем религијозног васпитања на пут врлине упутити.

Стари Израиљци сматраху децу за највећи дар божји, и за то код њих најсветија дужност бејаше, да децу своју с Богом упознају.

Не спомињући средњега века, за чије институције знамо, да у главном почиваху на хришћанском темељу, одмах ћемо прећи на

новије доба и саопштићемо назоре неких главнијих људи о религији односно васпитању у религијозном духу.

Вашингтон и ако грубо, али врло добро карактерише неверника овим речима: Сваки који тежи, да уништи религију у једном народу или је луда или зликовац, или обоје у један мах.

Велики педагог *Песталоци* учи нас говорећи: „Бог је ближи деци и од самих родитељâ, с тога децу треба још из ране младости упознавати с Богом, јер само вера у Бога утврђује и освећује оне везе, које везују дете за родитеље, а поданике за владара".

Чувени *Виктор Иго*, једном се на народној скупштини овако изразио о верском васпитању: „Васпитање у религијозном духу, данас нам је потребније но икада . . . . јер што год човек више напредује, у толико више треба да верује".

1880. године у писму једном управљеном на грофа Молтке-а, мољаше га неко, да поради код цара, да се у немачкој војска смањи. Одговор старог генерала на поменуто писмо, бејаше овај: „Не зависи то од воље владара и владе. Сретније и боље околности тек ће тада наступити, када сви народи дођу до тог убеђења, да је и најповољнији рат највећа несрећа за народ и државу. Ово убеђење не може произвести ни један цар, јер оно зависи једино од бољег и религијознијег васпитања народног."

Шта је религија? — Религија је савез, узајамни одношај између Бога и човека, који се манифестује — вером у Бога, у надчулни свет, бесмртност душе; узајамним опћењем Бога с човеком, и то од стране Божје у указивању натприродне помоћи људма, а од стране људи у моралном животу прилагођеном вољи божјој и у култу.

Религија је прирођена особина сваког појединца, те је према томе она опште својство свих племена и народâ — човечанства.

Као и свака друга особина људска, религија се не јавља у човеку као савршено чувствовање, него се она мора целисходним васпитним начином развијати у души човечјој. И ако се држи, да религија спада строго у сферу чувствовања — ипак то у самој ствари није тако. Цело биће човечје носи на себи тип религијозни, те се религија не може сматрати просто за неку оделиту способност или снагу душе човечје, већ за општу особину, опште својство целокупне, духовно-наравствене природе човечје а тиме се само и даје тумачити, силна и неограничена тежња човечја — за својим прототипом — Богом.

Човек се дакле већ по својој природи никако не може задо-

вољити стварима пролазним, јер му у души живи нека вечита нада о некој бескрајној будућности. Животиња нема способности, по којој би могла бити свесна о будућности, њезин је живот усредсређен једино у садашњости, шта више, она се и прошлости веома тешко сећа. Она живи у садашњости, животом пролазним — телесним, а о животу душевном наћи ћемо слабог трага у ње.

Човек се на против, као граница међу материјалним и духовним светом, никако не може ограничинити једино на садашњост, он је тврдо уверен — да уверење му је и основано — да његов опстанак никако није ограничен једино и само на овај пролазни облик, у коме он на земљи постоји и живи, него да он не престаје *свесно* живети и по нестанку овог препадљивог, материјалног облика; с тим уверењем ходи напоредо и свест, да је будући, вечити живот ограничен на живот надчулни, духовни, небески.

Религија нам открива тајне будућности, разјашњава човеку његово определење, даје смисла његову животу — који сам по себи овакав какав је, не би имао смисла — и уопште чини да је човеку мило живети. Без религије човек постаје животиња и тешко свакоме ономе који отвара безбожничка уста своја, да шири безверје, и подиже руку своју, да обара светиње вере.

Без религије човек би се налазио на раскрсници с које би му се чинило, да сви путеви овога живота воде у грозни понор и да он само зарад тога постоји, како би га на послетку што грозније нестало. Живот овај, својом једноставношћу и тегобама, којима је мање-више сваки човек оптерећен, болешћу и смрћу од које се нико спасти не можу, био би без религије пустолина и највећа несрећа за сваког човека, јер он тада не би знао ни од куда је дошао, ни куда иде, већ би себе морао сматрати за творевину неке грозне и немилосрдне судбине, која га је само ради тога у живот увела, да га у њему што већма измучи и тако измучена, на послетку на најгрознији начин уништи. Ето то је слика живота и човека у њему без религије.

Религија на против слади и омиљава живот човеку. Она му ставља за идеал живота — *Бога;* она му открива циљ битисања — *живот вечни бескрајни;* одгонећује му загонетку земног живота, приказујући у њему *припремну школу за вечност.*

За човека религијозног, по речма Виландовим свет овај је храм Божји; земља — предео у коме се Бог нама јавио и којим је ходио; свака тварка од сунца до најмање травице — сведок

присуства божјег; људи — су му браћа и сродници анђела; овај живот — пут Богу; смрт — мили гласоноша који ће нам прави живот навестити; — суд Божји — победа милости божје и обновљење невиности; вечност — неограничено, бескрајно уживање блаженства!

Основа свега што је истинито, добро, племенито и лепо у производима људским лежи и религији, правда, поштење, искреност, пожртвовање, милосрђе, братољубље и све врлине, које ваља да красе правог човека и на којима почива прави и чврст морални карактер, биле би без религије празне речи.

А зар би без религије могло бити говора о моралу и о моралном закону? Зар би без ње имала смисла каква власт, какав авторитет и какав суверенитет? — Не, без религије би све то били лепи, звучни али и празни изрази, маске силништва, тираније и обести.

Па зар може постојати човек здравога разума, да негира религију? Заиста не, и ако би се и нашао такав, на тога се с правом могу применути пре неколико хиљада година, псаомопевцем и царем Давидом изречене речи: *рече безуман у срцу свом нема Бога.* (Пс. 13. 1.)

Безбожништво, исто као и мистицизам и индиферентизам према религији, само је болесна манифестација религијозног чувствовања, којој корена наћи можемо у једном и истом разлогу, а та је погрешно и нехармонично развиће душевних снага човечјих.

Одвратна наука безбожништва, није могла дуго ухватити корена у човечанству, док најзад концем осамнаестога века не изби на површину. Француски народ — иначе веома знаменит у историји цивилизације — бејаше први, који је под маском слободе и просвете прогласио, као да Бог не постоји и који је први безверије званично одобрио. Ту лежи извор, из којег потекоше реке неверства и које — на жалост — поплавише целу Европу. Од тога доба живот нам јасно сведочи о паду човечанства у моралном погледу, који је у недостатку религије неизбежан. **Ст. С. Илкић.**

(Наставиће се.)

ДЕЧИЈИ ЗЛОЧИНИ.

— По др. В. Рајну и Е. Шолцу. —

(Наставак.)

Да би се поменути бројеви лакше разумели, навешћемо бројеве

из прећашњих година. Сравнивањем разних година и бројева још ће бројеви говорити јасније.

У седници немачког државног сабора од 12. јан. 1899. говорио је о тим злочинима пруски министар Гослер, изнесавши уједно и статистику дечијих злочина од 1882—1897., дакле на 15 година. Ту се види нагло растење злочинâ. За тих 15 година порастао је број оних, који су само једанпут били кажњени за 82% т. ј. од 10·59% на 19·2%; — код 2—5 пута кажњених повећао се број за 125%, а код 6—10 пута кажњених порастао је за 141%. Међу њима налази се већи број, кажњених по делу телесне озледе.

Државни тужилац у Елберфелду *Dr. Appelius* износи у свом делу „*Die Behandlung jugendlicher Verbreher, Berlin 1892.*“ исцрпни преглед тих злочина за време од 1882—1890. године. По делу преступа и злочина против државних закона кажњено је 1882. год. њих 30.718 испод 18 година и године 1889. већ 36.790, међу њима 5518 већ кажњених. Од 1882—1889. повећан је број злочинаца дакле за 6071. а у проценту за 12%. А 1889. године било је за 3721 више него у 1888. год. од осуђених 1883. год. били су 10.544 од 12—15 год. а у 1889. год. 13.300. Од 15—18 година било је 1883. године њих 19.422, а 1889. год. већ 23.498. Од осуђеника од 12—15 год: било је њих 1230 већ кажњених, а од 15—18 год. њих 4385. Због просте крађе кажњено је 1889. њих 17.498, то је 21% од свих осуђеника у 1889. години. За опасне крађе у истом времену кажњено је 2915, а то је 25% за просту и опасну крађу оптужених. Пљевина је 1889. износила је 32% од целокупног броја, према 1882. години прираст за 10%; злочини против морала износили су 1889. год. 22%, проневере 10·7%, а оштете 15·8%.

Кад сравнимо дечије злочине разних година добићемо ове бројеве: Год. 1882. осуђено је њих 30.719, год. 1889.: 36.790, год. 1890.: 40.905, 1895.: 44.384, а 1897.: 45.251. Као што се из прве и последње цифре види, за 15 година број се злочина увећао за 50%. Тај прираст не одговара прирасту целокупног становништва, које би се морало тако исто за 50% повећати. Пошто то није случај, то можемо да констатујемо, велики прираст дечијих злочина. (Изузимајући 1895. годину, која је имала 44.384 према 45.544 у 1894. години.).

Ови бројеви и ако су тачни не могу да нам дају праву слику дечијег злочинства. Овде наведени податци кажњени су само

на основу државног немачког закона, „Reichsgesetz“, а велика множина злочина није могла ући у ову статистику. А ево зашто!

Има злочина, који су дошли пред други који форум или пред поротни суд, те нису унесени у нашу статистику. Друго, у многим приликама пријава чак није ни учињена, ма да је злочин извршен. То се може свести на оно сажаљење, да се млад живот не затвара у тавницу, те се многи злочин и забашури. А треће, има и таквих људи, који се не радо тужакају, те и ту многи дечији злочин остаје некажњен. Кад се све то узме у обзир, онда се с поузданошћу може тврдити, да је последњих година бивало у Немачкој по *100.000* дечијих злочина преко године. *А то је број, који даје повода за размишљање.*

Што се тиче Француске, она у том погледу стоји врло рђаво. *Alfred Fouillé* изнео је у *„Revue des deux mondes“* податке за дечије злочине у Француској, али који на жалост нису ни мало утешљиви. Год. 1881. био је број злочина 210.000, а 1897. год. порастао је на 240.000. Што је најжалосније у тој целој појави, да се за последњих педесет година број злочина утростручио, а становништво једва ако се повећало. Још страшнију слику дају ови податци: Од 1826—1880. год. број одраслих злочинаца се утростручио, а дечијих се учетвороструčио. А број младих девојака, које су осуђене због преступа закона, утростручио се. Број криминалне деце порастао је за 10 година за $^1/_4$, а одраслих само за $^1/_9$. 1880. године кажњени су у Паризу испод 16. године због потајног убиства њих 30, за уморство 39, за убиство оца 3, за тровање њих 2, због дечијег убиства њих 114, због телесне озледе 4212, због паљевине 35, због похаре 153, због блуда њих 80, а 11.862 због обичне крађе. Док је пре било самоубиство међу децом врло ретко, 1887. године њих 55 одузело је себи живот.

Али не само у Немачкој и у Француској и у другим европским државама стоји тражаво у том погледу. У Холандији, Русији, Италији, Аустро-Угарској, Швајцарској и Белгији број дечијих злочинаца расте с дана у дан. У Белгији и Швајцарској су заводи за поправљање дечијих злочинаца већ пуни, те не знају шта ће са новим злочинцима. У Француској су већ приморани да их држе затворене заједно са осталима.

Статистички податци казују, да је у Енглеској било 1870. године 10.000 злочинаца дечијих, а у 1897. години само 7000. Ту изгледа да број злочина пада. Али у ствари није тако. Они, који

познају енглеске прилике, веле, да се под тих 7000 разумеју они злочинци, о којима сама држава води рачуна и који су у државним заводима за поправљање а да је далеко већи број оних, који су дати у поједине приватне породице на поправљање. Према томе и у Енглеској се број злочинаца дечијих пење, и ако не у толикој мери колико у другим државама.

С тим смо дошли на крај нашег статистичког излагања. Ко је те податке пажљиво пратио и памтио, тај ће бити са свим на чисто, да су дечији злочини ухватили велике димензије и ако се они не почну сузбијати потребним мерама и енергијом, да могу бити веома опасни како по моралну, религијозну и правну страну друштва тако и по само друштво.

Упознавши се тако у кратким и општим цртама са дечијим злочинима, неће нам бити веома тешко, зарониги су у суштину ствари, те из ње изнети праве разлоге и узроке, праве проузроковаче тога зла.

Ту наилазимо на два општа узрока: *културу* и *природу*. Свакидашње искуство уверава нас, да култура стоји баш у некој саразмери са дечијим злочинима. Што је год култура већа у толико се све више стварају јасне погодбе које изазивају те злочине.

У опште узевши, узроци дечијих злочина су двојаки: унутарњи и спољашњи. У први спада сâма природа детиња, индивидуалност, дечије нагињање добру или злу. Ту је од велике важности питање о урођеном злочинству, које тврди да деца у приличној мери наслеђују пороке и страсти својих родитеља. Тако се тврди, да су деца пијанице пијанице, убијце убијце, крадљивца крадљивци, итд. Па не само то! У Немачкој сматрају пијанство као неку врсту болести, те се пијанци лече у купатилима и заводима, који су на ту сврху установљени. То се ради с тога, што се чврсто држи науке о урођеном злочинству, те родитељске пороке и страсти лече, да се оне не би светиле на деци. Са тог разлога заиста једна узвишена идеја.

(Наставиће се.)

ГОВОР

што га је о светом Сави 1900. год. у женској учитељској школи сомборској држао **Јован Живојновић** професор.

Пречасна Господо, врло штоване Госпође
и Господо и мила омладино наша!

Вредни очеви, милосрдне мајке — родитељи брижни; послушни и радени синови и кћери и мила децо српска — радости

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ

и утехо наша; свештеници, службеници олтара божјег и верни, чеда господња; учитељи и ученици, старо и младо, богато и сирото, штогод српски говори, мисли и осећа, купи се данас осим осталога и православног и неправославног света засебно у храм божји, а обраћа поглед и ход свој у најближе суседство црквино, полази школи кћери њезиној у походе на славу свето-савску.

Општа је слава наша дакле ово, и засебно само наша, народна и црквена и школска слава српска.

Па кад је то општа, народна слава наша, треба сви као народ да је и славимо: да у тај мах потиснемо све осебичне жеље и мисли, а уступимо сви целу душу своју општим нашим народним успоменама и духу, који нас као душа целине све испуњава.

А које је та наша општа целина, која том једнодушношћу дише?

Је ли валда овај данашњи нам раскомадани труп Српства, што је нујну главу наслонио на тихо Дунаво, па у немоћи својој садашњој сања можда о славнијој прошлости својој или скоро скрштених руку очекује само лепшу будућност за се!

Када изустимо реч „народ“, разумевамо под њом једну већу органску јединицу, која као и сваки појединн створ има своје рођење, свој развитак — живот свој и као што нас повесница учи, и смрт своју.

Та целина дакле, која — одкако се за њу зна — па кроз толике векове до суђенога јој дана носи и носи ће име Србин, та целина, која се пружа и у простору и у времену, јесте народ наш. А у њојзи као оно унуци на прадедове, као синови на очеве наличи једно поколење, једно столеће на друго. И то нам даје могућности, да из судбине наше у прошастим вековима на утеху своју са вероватношћу можемо промерити и определити и будућност своју, ако употребимо сва средства, којима смо се у прошлости помогли и одржали.

Јер народ као целина није само мртва маса, која као оно река или лава потегне једним правцем преко дрвља и камења и јури бесомучно, докле се у мору не изгуби, или по равници без трага не разлије и скамени — већ као жив створ народ сам управља покретима својим и као што се удови тела нашега поводе за налозима главе нам, тако се и у народу истичу појединци, који су умом виши од осталих и надмоћнији, те кроз векове опредељују правац раду целине народне. Такови појединци су великани народни,

који су за живота свога духом својим учитељи својих савременика, а после смрти бесмртници целоге рода им, јер по заслугама и делима својим изравњују се и у веку живота свога са оном већом јединицом — живе толико, колико и народ сам.

Српски народ је на спасење своје досадашње, хвала Богу, много таковых појединаца имао: многи су од њих кроз тавне ноћи наше припаљивали светиљке на кулама бродарским, да нам брод српски на пучини судбине не помери правац опредељења свога, многи су у сретним данима затрептали, да се српско небо окити звездама, многи су и звезде око себе надасјали и благом месечином осветлели нам путеве народне: али св. Сава нам је сунце припалио, које нам се са истока родило, те води народ наш ево већ осам векова кроз све непогоде тешкога му путовања а под заштитом свете цркве наше православне и у пратњи гусала нам јаворових.

Зато се ето и дан-данас после толико времена од смрти његове од древне Вијене па до Цариграда, од Јадранског па до Црног Мора васколици купимо око тековина његових, око цркве и школе наше, да њега славимо, а себе у невољи и борби челичимо, у добру пак одушевљавамо и веселимо.

У оно доба, кад је Бог народ српски св. Савом обдарио, још горе смо као народ стојали, него данас што стојимо. Судбина нам је од прилике увек истоветна: Када су грчкој царевини дозлогрдили већ Хуни, Готи, Обри и Бугари, Печенези и Кумани, обећали су и дали нам све, што смо тражили, само да се ставимо и постојимо на страшноме месту, да им чувамо мртву стражу од хладног севера и варварских упадаја: тада смо се први пут населили. Но када је опасност већ прешла, бура се разгонила, постадосмо им несносни на некадашњој дедовини њиховој и они потегоше, да нас за својом руком или дотерају или отерају. А када је бечкој ћесарији попретила исто такова опасност са југа, која је и нас прегазила, онда нам је и ова обрицала и посмештала нас у своје куле и градове тада смо по други пут постали и њезини граничари и т. д.

Осим тога, што су нас војске непријатељске газиле и сатирале, те слабиле и раздирале и браћа у Христу: источна и западна црква су такођер преко наше главе ломиле небратско оружје своје, те и у нас стварали од браће небраћу, од пријатеља непријатеље.

Борило се је и ломило тада за самоодржање појединца, појединих покрајина, па стиже и онај, који надасја звезде око себе и вијну се пред њима као пастир пред белим овцама, да цео народ

српски озари светлошћу меком али и студеном: пред њиме помрчаше незадовољни појединци и у рукама Немањиним испољи се бар приближно целина народна. Али докле је он хладном памећу и студеном суровошћу ударао темељ творевини својој, дотле се одврже од њега мезимац му син најмлађи, Растко — сиђе се са висине светског сјаја и блеска у низине хришћанске самачке смирености носећи у срцу своме оне топлије даре за народ свој.

Када запитамо повесницу човечанства, поучава нас она, да има две силе, два пута и начина, да заснујеш царство међу људма. Моћни Римљани су снагом својих умних закона и силом својом војеном овладали били скоро целим тада познагим светом.

А када је син божји, Господ наш, Исус Христос сишао међу људе и стао проповедати о царству, запитали су га — мисли ли он да буде цар јудејски, нашто им је Исус одговорио: „Моје царство није од овога света“. Својим ученицима пак говорио је: „Пођите замном и научићу вас, да ловите душе људи крстећи их у име оца и сина и св. духа!“

Његово је царство дакле царство духовно, царство срца и осећаја људских — не оснива се на камену и железу, него на пламену, на оном огњу, који су још стари Јелини са неба скинули, који и у камену живи, те га можеш из њега искресати и у коме се и железо преварује, те га можеш у нове облике дотеривати: од мача перо саковати и од копља, којим прободоше ребра Исусова, да њиме преписујеш јеванђеље дела и науке његове. Та варница и у срцу човечијем тиња, те кад плане у висину тежи нечем вишем, нечем надземаљском.

Па и наше народне песме разликују такођер два царства и кажу нам:

„Земаљско је за малена царство,
А небеско увек и до века.“

И заиста: римска царевина, колико год је била онда силна, наскоро се је без трага распала, па и самога народа, који је у њој господарио, нестаде ено; а заметак онога царства, што је Исус Христос проповедао, ма да је био врло уских граница у зачетку своме, што су га већма на искушење стављали и поништити хтели, све се већма оснажавало, што је имало више мученика, тим је добивало и више ученика, баш као оно и огањ, што више пириш у њега, да га угасиш, све се већма шири и распаљује, те сада ево то царство влада скоро целим данас познатим нам светом, а нису

га војске преносиле са народа на народ, него жива и топла реч беше семе а још топлије срце људско плодна њива, у којој се је земетнуло.

А та разлика у судбини им лежи већ у разлици основа њихових. Ономе је основа била сила и хладна воља закона, а овоме топла љубав према свима ближњима — као што каже Христос: где се двојица састану у љубави, ту је он као трећи међу њима, а што их је више дакле, тим је већа црква Христова. И тако је јача ова царевина од оне, као што је јача она веза, која постане, када јединице саме расту у целину, од оне, када их врпцом уједно повежеш. Сила хладнога закона приморава појединце, да остану у заједници, као врпца што свезује разнолико цвеће у једну киту; а љубав не да им се да растану, као кад две вишње расту на једној петељци, ил два влата на једноме струку, ил сноп прућа на једноме џбуну своме.

Но срећом српскога народа ово се обадвоје тада стече у његову царству: Немања љутом силом надвлада браћу своју и примора их, да заједно пођу путем опредељења целине, а св. Сава љубављу хришћанске вере на гробу оца свога измири завађену браћу и приволе, да душу своју вољно полажу један за другога и за народ свој, као брат њихов — пастир добри — што је полагаше за стадо своје.

Тако удружене тек: сила државна — земаљско царство — са љубављу хришћанском — даром царства небеснога — овенчаше оне и главу Душанову царском и главу црквене поглавице круном независнога патријарха српског и узнеше српски народ до славе му дотле непознате.

Но и сам Немања, отац св. Саве и браћа његова признадоше, да је његово царство јаче од њиховог — јер и сами најзад оставише земаљске престоле своје и узеше на се скромне ризе пустињичке, одаше се молитви и просвети народној, да се удостоје и удостојише се овога вековечитијега живота у народу своме: јер не расковаше цар Немање благо на нацаке и на буздоване нит добријем коњма на рахтове, већ дизаху себи задужбине — манастире наше, кроз дуго време и цркве и школе и болнице нам народне — и обезбедише себи вечни спомен у народу своме, а овенчаше се светитељским венцем у цркви његовој, да се славе и овога света и онога.

(Свршиће се.)

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“

†

МИЛАН СТОЈШИЋ

редовни професор сомборских српских уиитељских школа.

У среду 16. фебруара око пола два часа по подне, после многогодишег, а у последње време и веома тешког боловања, преселио се у вечност Милан Стојшић професор педагошких наука на овдашњим српским учитељским школама.

И ако смо већ од дужег времена знали, да честити наставник овај болује од неизлечиве болести, ипак нам се срце храбрило тајанственом, добром надом, — даће Бог, па ће се на добро окренути. Али се ова нада наша осујетила, те смрт врлога покојника и ако нас није изненадила, ипак нам је на срце свалила големи терет туге и жалости.

Покојник је рођен у Суботици 1867. године, где му отац трговац беше. По свршетку гимназијских наука, ступио је у Сомборску учитељску школу, у којој 1886. године с најлепшим успехом за учитеља оспособљен, за тим се уписао на Будимпештански „Педагогијум“ где је четир-годишњи течај такође с похвалним успехом прошао и за тим 1890. године, на учитељској школи Сомборској за наставника мађарског језика, отачаствене повести и устава, а 1896. год. за професора педагошких наука изабран био.

Не обзирући се на опасну болест — катар у грлу — покојник се је најревносније посветио својему позиву и дужности је своје свагда с највећим маром и тачношћу обављао. Као веома тачна вредна и озбиљна наставника садругови по служби су га ценили, а ученици су га искрено љубили и поштовали. Као пример његове тачности и ревности за рад можемо навести и то, што су га другови једва и с тешком муком могли наговорити, да измоли допуст и да се озбиљно ода на лечење. То је било на три месеца пре смрти му. И за сва та три месеца, борећи се с најужаснијим мукама, никада није губио наду на оздрављење.

У друштвеном животу, у кругу својих пријатеља и знанаца бејаше он уважена и љубљена личност са чврста карактера, искрености и племенитости. Био је и посланик на нашем црквено-народном сабору 1897. год.

Сахрањен је 17. фебруара по подне. Спровод му је на супрот ужасној непогоди и јакој вејавици величанствен био. Осим учитељских школâ, присутни су били и ови заводи: Православне српске основне мушке и женске школе, српска виша девојачка школа, градска средња трговачка школа, велика државна гимназија и многобројно одлично грађанство.

Пред учитељском школом, где је спровод за часак застао, опростио се с покојником у лепо смишљеном и дирљивом говору професор учитељске школе г. Душан Радић, а пред великим здањем православне српске црквене општине опростио се у име овдашње „Женске Задруге,“ којој је покојник од постанка јој тајником био, садањи јој тајник г. професор Јован Живојновић.

По свечаном опелу у саборном св. Ђурђевском храму, спровод се кренуо на св. Успенско гробље, где се у име ученика од покојника опростио приправник Радован Поповић.

Уз плач и лелек ученика и ученица и уз тужно појање „Вјечнаја памјат,“ предадосмо земне остатке покојникове земљи, да у њој борави вечни санак до последњег дана. С тужним срцем се разиђосмо домовима са овога спровода, обраћајући се Творцу са срдачном молитвом, да упокоји честитога покојника у обитељима праведничким и да му сачува вечан, светао спомен међу нами.

Покој ти души честити наставниче и ревносни трудбениче народне просвете! Мир праху твоме! Вечан ти спомен!

Ст. С. И.

НЕКРОЛОГ.

† **Архимандрит Платон Телечки** настојатељ манастира Беочина, народни заступник на земаљском сабору у Загребу и државном у Будим-Пешти итд. преминуо је у Господу дана 1. (13.) фебруара 1900. године у Сремским Карловцима, после дугог и тешког боловања у 56. години свога живота. Опојан је у саборној св. Николајевској цркви Карловачкој; на заупокојној литургији началствовао је в. пречасни архимандрит г. Анатолије Јанковић, а на опелу високопреосвећени епископ бачки господин *Митрофан*. И на св. литургији и на опелу присутна је била и Његова светост патријарх, преузвишени господин *Георгије*.

Покојник је био племенита срца и руке податљиве, нарочито је помагао сироте ђаке. Сахрањен је у гробљу на Черату.

† **Фрања Блажек** заслужни професор Конзерваторијума у Прагу, отац г. Драгутина Блажека наставника овд. учитељских школа, преселио се у вечност 14. јануара о. г. у Прагу у дубокој старости.

Нека им је лака црна земља и вечан спомен међу нама!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Високославни Школски Савет сазван је у седнице за 10 (23.) март ове године.

Учитељска школа у Г. Карловцу. У српској женској учитељској школи у Горњем Карловцу уписано је ове школске године у сва 4 разреда 45 приправница православне вере и 29 приправница римске вере свега 74 приправнице.

Тражи се учитељ у Будиму, за тамошњу српску вероисповедну основну школу. Плата је 800 круна, за појање у цркви 400 круна, накнада за врт 40 круна, стан и огрев Осим тога доплатак од 240 круна, за повторну школу док постоји 120 круна, а ако би и перовођа био, хонорар од 240 круна, свега дакле 1840 круна. Рок стечају 2. априла т. г. Молбе са потребним прилозима ваља послати председништву Шк. Одбора (Budapest I. kerület Krisztina-körut 165 sz.)

РАЗНО.

Дарови школама и учитељима. Врли и осведочени родољуб српски г. Арса Појевић, послао нам је претплату за десет српских школа у Маћедонији, Зети и Старој Србији.

Захваљујући г. дарователју на овом великом и ретком дару, јављамо да се као његов дар шаље „Школски Лист“: Српским школама у *Цариграду*, *Солуну*, *Прилипу*, *Велесу*, *Ферисовићу*; школи у *манастиру Дјевичу*, *у Ђурђевим Ступовима*, у *Високим Дечанима*, у *Подгорици* и школи српској у *Кукушу* у источној Маћедонији.

Лечење деце у липичким топлицама. Добровољна задруга за заштиту сиромаха и деце, у својем лечилишту, што га је у Липику за децу подигла, а име му „Sanatorium Lipik“ створила је за децу сиромашних чиновника и породица заводска места на пола бесплатна, где се болесници бесплатно настањују, лече и негују и само се други издаци имају заводу намирити. Начеоници општина, добротворни заводи и други, као и родитељи и старатељи, који би ове погодности тражили *за децу од 2 до 12 година*, што болују трајно од болести на очима, ушима и кожи, од малокрвности, прехладе, рахитиса (меких костију), опште телесне слабости и мршавости итд. а од обичног лечења им нема помоћи, умољавају се, да се ради тачнијег обавештаја обрате на врховног заводског лечника господина др. Хенрика *Breitwieser*-а у *Липику*.

Учитељима забрањен лов. Пољачки лист „Kurjer lwowski“ јавља, да је сеоским учитељима у Минхену и Мерзебургу забрањено у лов ићи. У оба та среза наређено је, да се учитељима не сме издати легитимација за лов, будући да се не пристоји, да се учитељ бави ловом. Пруски листови веле, да се та наредба оснива на наредби новога министра наставе, и да ће кроз кратко време та наредба важити за целу земљу.

Књижница на продају. Удовица покојног вредног учитеља темишварског Матије Гигића рада је, да прода библиотеку свог покојног супруга; у поменутој библиотеци има 1030 комада књига разне садржине. Вредно би било да ју која општина наша за своју школску књижницу набави. Поближа извешћа у овој ствари даје удова Мате Гигића, у Сентандрији (Szent-Erdre; Sali ház).

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА

Бр. 3. Год. XXXII.

Школски Лист.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Претплата је на целу годину 3 круне, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска).

У Сомбору 31. Марта 1900. године.

ЗАНОС У ШКОЛИ.

Пише: **Јелица Беловић-Борнадзиковска.**

Рад без заноса у узгојној је струци само пола рада, само пола вриједности. Он ће родити плодом, али мршавим, сухим, кржљавим — то је плод као она салата и онај рани кромпир без боје и права сока. Занос је сунчана топлина на пољу васпитања *рада*, топлина под којом буја и најслабије сјеменје и најболеснији срце оздравља.

Али је занос уједно и нешто, што се купити не да, што се никоме у душу улити не да. О кад би у онај свети час, кад млађани учитељ и учитељица прима први пут у своје руке свједочанство зрелости за вршење учитељске службе — однекале долетио геније идејала са светом урном заноса и кад би ову принео на уста новог учитеља, да се из ње заноса напије!

Не кажем да нема радника, којима у души гори света искра — има их хвала Богу и ми се њима дичимо, ми их благосиљамо — али их има премало. Свеопћи индиферентизам та немила карактеристика нашега доба задахнуо је и многа учитељска срца, те им не да, да свом душом пригрле свети посао свој.

„Ама радимо ми — ако и нијесмо идејалисте!“ Чујем где ми кажу, те се презирно открећу од мене.

Јест, раде, т. ј. држе своје школске сатове, долазе у школу и раде све што им се наложи, јер се стиде пред контролом, али да ове нема — знам, да би си често нашли милије забаве од школе! Они раде, јер добивају плаћу — али да ко рекне — „Овај мјесец нема плаће!“ — колико би их остало уз дјецу?! Не води их љубав дјеци, жива жеља нешто прикористити општем добру, не води их свето надахнуће. Никад их не чујеш, да изван школе говоре о школи или о дјеци, да им казују опаске психолошког погледа на

УНИВЕРЗ БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“

дјецу, или искуства о дјеци и школи. Ријетко их видиш, да читају педагошке часописе, које су исписали другови њихови пуни заноса и идејалне љубави за свето учитељско звање. Јели, ако кадикад узму у руке такове часописе, чине то поругљиво, презирно, омаловажујући труд и племенито настојање својих вриједних другова. Јесте ли икад то видели? Ја јесам. И знајте, да ме је горко болјела душа. Узела сам онај часопис, који је час прије лакоумно турила од себе ладна рука и нежно га однесем у ормар, као да је и тај сухи папир осјетио бол са неплеменита додира. А душа ми заплакала горке сузе. Боже мој, зашто ли уз племенитост вазда и подлост тако близу стоји? Како могоше презрети своје рођено, свој часопис, рад своје околине? Какво је у њих срце? Кад већ не читају, кад већ ни морално, пи материјално не помажу — зашто честити рад презиром трактирати? Како им то душа допушта? Мени то није ушло у главу. Купују модне листове и немачке књиге — романе све на киле — а своје — презиру?! Ама то је смртни гријех, то је гријех тако велик, да за њега људске казне нема — али види Бог!

Такови радници не могу да буду сретни, ни као учитељи, учитељице, а ни као људи. Само занесена љубав према идејалима нашим највећа је срећа наша; кому је душа вазда пуна узвишених идеја, тај не може да буде несретан; па ма доживио и понижења и разочарања и поруга и подлости и сплетака, он је богаташ наспрам оних других, у којих заноса нема. На идејалним циљевима почива благослов Божји и ако не вазда благослов људски.

Сваки је здрави идејализам реалистичан. Идејалан је у циљу, реалистичан у средствима. Не ваља се дакле никад ругати идејалистима, као да су они сви пусти сањари, који лове вараве утопије. Готово сваки корак напретка захваљујемо идејалистима. „Идејализам и занос два су културно историјска погодна свијета“ — казао је један велики књижевник.

Највећи непријатељ заноса у школском раду јест: *Протекција* — тај горки отров за поштене раднике, који обично немају протекције, та рак-рана која изједа карактере у људма. Онај подли сретник, који има протекцију служи се обично њоме као варалица — трговац добром фирмом, на рачун протекције занемарује своје дужности, на рачун протекције вријеђа своје садругове, који му се у име те протекције не ће да улизују, већ мисле поштеним радом у својих поглавара стећи признање, на рачун протекције

бивају толике денунцијације, толико пане невиних жртава, страда толико племенитих радника! О читаве би се књиге могле написати крвавим писменима о неправдама, које су се починиле због протекције! То је поглавље у које би се дубоко ваљало задубити!

На утеху свима, који су узданули читајућ ове редке, нека је речено само ово: *Праведан је Бог, у Њега нема протекције — Он је саор али и достижан.* А к тому: *мирна савијест и поштен карактер*, то је двоје веће благо него и највећа *„протекција“!*

О ВАСПИТАВАЊУ У ХРИШЋАНСКОМ ДУХУ.

(Наставак.)

По сада у кратко изложеној суштини и приказаној важности религије, смело смемо поновити — на почетку проглашену истину — да васпитање има почивати на религијозном темељу, и то на темељу једино истините и савршене религије *хришћанске.* Сваки други начин и систем васпитања, који не стоји на хришћанској основи, погрешан је. А за што? За то:

1. Што нико други осим Исуса Христа, није открио људима оне истине, на којима мора почивати правилно васпитање;

2. Што нико други осим Исуса Христа, није умро за та своја начела, која дају правац васпитању;

3. Што нико други осим Исуса Христа, није ускрснуо из мртвих, да докаже божанско порекло њиме проповеданих истина и

4. Што ни један други систем васпитања није тако сходан природи човечјој, као онај, који се оснива на истинама које је Христос проповедао.

За избећи евентуалне приговоре на наведене тврдње наше, слободан ћу бити одмах приметити да и сами од своје стране признајемо, да је човечанство имало много васпитача и философа-педагога, који су по својој најбољој увиђавности и умењу створили разне системе васпитања; но ма да су колико умни и сваког уважења достојни били ти људи, ипак сви они имађаху једну заједничку махну, а та је *погрешан појам о Богу и о човеку, односно о односају између Бога и човека*, те је према томе, њиховим теоријама о васпитању недостајало чврста темеља и тачне излазне тачке. Они промашише циљ и погрешише у избору срестава, те се тиме и даје тумачити разноликост њихових назора гледе васпитања. Тако н. пр. по некима од њих, човека треба спремати само на

разноврсна уживања, по другима за државне интересе, а по трећима на потпуну независност од спољашњега света и т. п. Ни мало не побија преднаведену тврдњу нашу ни тај факат, што се међу њима нашло и таквих, који на супрот наведеним начелима заступаху начела трезвене умерености, јер и они не имађаху друге циљи, осим те, да умереношћу оспособе човека на што издржљивије и што дуготрајније уживање земних сласти.

У васпитању, које спремаше васпитанике цигло на државне интересе, такође не бејаше ничег узвишеног, јер преставници овога правца, не чинише то с тога, што државу сматраху за моралну заједницу с вишим духовним циљем, већ чинише то једино у интересу унутарње силе и надмоћи своје државе над суседним државама. Па ако и бејаше васпитача, који настојаваху, да човека помоћу васпитања, одвоје од спољашњега света, те тако да га сачувају од чуствености и путености, — и њиховој теорији гледе васпитања недостајаше идеалне подлоге, јер се осниваше на надутости и високоумљу, а не на правој људској врлини — љубави према ближњему и милосрђу.

Но и кад би могли признати, да незнабожачки мудраци проповедаху правилна начела о васпитању, ипак тврдимо, да она не би донела жељена плода, јер их они не знађаху заступати и бранити тако, *да и душу своју положе за њих.* Јест њима мило и лако бејаше проповедати лепа начела, из још лепших палата и летњиковаца, али се самопрегорно за њих борити, страдати и умрети они не хтедоше и не могоше.

Дозволимо шта више, да је који и умро због својих начела, али додајмо одмах, да то није учинио својевољно, већ је умро насилно и по невољи; па све кад би се и својевољно жртвовао за своја начела, ни тиме им још не би прибавио божанскога карактера; својевољна смрт одушевљена поборника извесних идеја, још није несумњиви доказ, да су му начела била од Бога; она су могла бити мање-више узвишени и правилни производи људског ума, али никако не свете, сигурне и необориве истине. Овакву истину могао је проповедати само онај, који је своју учитељску мисију од Бога добио и исту чудесима потврђивао, а такав од Бога послати учитељ и васпитач човечанства бејаше — наш преблаги Спаситељ Исус Христос.

Па пошто је дакле Исус Христос као једини истинити и најсавршенији тумач воље Божје, опоминьао људе, *да буду савршени, као што је и Отац небески савршен* (Мат. 5. 48.) — а тиме их

уједно опоменуо, да се паште, да се уподобљавају узору своме Богу — није и не може бити хришћанско васпитање у противности и опреци с природом човечјом.

На против по плодовима хришћанског васпитања у току од две хиљаде година, уверавамо се, да оно потпуно задовољава све потребе човечје и да се свако друго, нехришћанско васпитање, као и свака друга неприродност грозно свети, јер је света истина, да се повређена природа свети, и да је освета њезина најужаснија.

Ни једна истина није с тога истина, што ју људи за такову примају и признају, већ она је истина с тога, што у суштини својој нема ничега лажног, те с тога истина остаје истина до века, признавали је људи за такову или не; а таква истина — сама по себи — је и тврдња, да у васпитању нема другог темеља, ван онога који је постављен, а тај је Исус Христос.

(Свршиће се.)

Ст. С. Илкић.

ДЕЧИЈИ ЗЛОЧИНИ.

— По **др. В. Рајну** и **Е. Шолцу**. —

(Наставак.)

Него да се вратимо самој ствари. Рекли смо да природа детиња игра велику улогу у дечијим злочинима, те смо ту споменули и урођено злочинство. Међутим о урођеном злочинству не можемо гововити у толико са нагласком, што та теорија није још решена са свим. Кад би се пак та теорија доказала са свим, онда би у том случају била искључена могућност поправљања такове деце. А то би било велико зло!

У спољашње узроке морамо споменути:

1. Рђаво домаће васпитање. Оно је од врло великог значаја. Каква је породица детиња, у којој је оно никло и одрасло, каква је религија и морал у породици, такав ће мање-више бити човек из те породице, те ће у детињству добијени појмови о моралу и религији имати и после великог утицаја на њ. Ту значи дакле почети са васпитањем деце. Но свако домаће васпитање не гледа да у детету развија религијозно-морални карактер и много се не би чак ни смело назвати васпитањем. Домаће васпитање зависи нарочито од оца и матере. Отуд и оне пословице: „Каква мати таква кћи“; „Не пада ивер далеко од кладе“. А то хоће другим речима

да значи: у религијозно-моралних родитеља могу се васпитавати деца у религијозно-моралном духу где тога није, ту ће дете врло мало имати да научи у родитељској кући, што би после из ње и унело као добро у живот. Деси се, до душе, да и из такове породице постане чврст морални карактер, али то је врло ретко и у том случају његов морални карактер није продукат домаћег васпитања, него су на њега пресудно утицале многе друге повољније прилике. Такови пак изузетци не могу оборити тврдњу, коју смо мало више исписали.

2. Ванбрачна деца сачињавају данас велики контигенат. Растење дечијих злочина као да се у многоме приписује великом броју ванбрачне деце. А то није без икаква разлога. Израчунато је, да $^{9}/_{10}$ ванбрачне деце нагињу пустоловном животу и злочинима. Као што згодно вели Шолц: „Рђави утицаји отрују још за рана дечију нарав, а недовољни надзор пушта те се тај коров шири. Матере, што отхрањују ту (ванбрачну) децу, узимају до душе новац за децу, али се не старају ни за најпрече животне потребе детиње. Често се пута деси да се мати уда за другог. Очух гледа у детету подметче. Рђавим поступањем огорче дете, те оно буде осветљиво, или га глађу и жеђу натерају да краде. Дете нема толико сталности, да се може одупрети том искушењу!“ — Ко прочита ту истину, тај ће бити на чисто, где је школа за дечије злочине и како се они у таковим приликама, лагано али зато сигурно развијају.

3. Занимање родитељâ изван куће преко целог дана уплива више такођер рђаво на децу. Такова деца особито се одају крађи. А то није ни чудо! Деца су преко целог дана остављена сама себи. Изван школских часова налазе се увек по улицама. А бављење по улицама, трговима, станицама даје им прилике, да се упусте у крађу.

4. Велике вароши и индустријски центри имају више дечијих злочинаца, него мање вароши. Особито у фабрикама, које употребљавају децу за рад, налази се многа клица злочина. А ево зашто! Дете зарађује у фабрици леп новац, а још нема толико зрелости, да тај новац паметно и корисно употреби. У фабрици се налази и састаје са људима свакојаких година и владања. У где којој фабрици раде и женске и ето неискусном детету прилике, да се о свом зарађеном новцу, у својим слободним часовима, проведе онако како оно хоће. Уз то, у великим варошима и фабричким

местима дете рано улази у крчму и кафану, те полако страсти и пороци почињу владати њиме. Пре времена се одају алкохолном пићу, те у пићу многи удари на странпутицу неморала и других злочина.

5. У већим местима деца се употребљавају за разношење раних јутрењих листова. Многи родитељ зато само шаље дете своје да разноси новине, да би и дете, као што се то обично вели, привредило што кући. Али такав је родитељ нородитељ, а отац неотац. Није слабачко и нежно дете позвано да својом малом, и крвавом зарадом издржава породицу, него је то дужност родитељска. Дете, у место да спава свој слатки јутарњи сан, мора пре зоре да јури у штампарију по новине, да их у влажном јесењем и хладном зимњем јутру разнесе претплатницима, за ону награду, која је довољна да му се отац њом може опити. А што му дете у оном јутарњем полумраку види много што-шта што не би требало; што се по кућама, у које сврће ради раздавања новина, сусрета са слушкињама, послужитеља и другима, о томе такови вајни родитељи слабо воде рачуна. Још кад се дода, да то дете полази у школу, те да преко дана мора ићи и бити у школи, онда се човек одиста мора сажалити на „невину и срећну“ младост, што је некоји сиротан тако горко проводи.

6. Густа насељеност, високи тесни и влажни станови, па борба за опстанак, која је особито у великим и фабричким местима велика, покретачи су многог дечијег злочина. Непобитна је чињеница, да у великим варошима има највише сироте деце. Али и та се већином рађају слаба, болесна или неспособна за рад. А такова после доцније најлакше и пропадају.

7. Према горе изложеном, многи ће помислити, да је бар у мањим варошима и местима у том погледу добро. Али ни ту се не може рећи, да у њима тече мед и млеко. И ако су овде деца мање изложена утисцима великоварошког и фабричког живота и ако су сачувани од многог чега, што велика варош пружа својој деци, нису ретки дечији злочини ни у мањим местима. Какав је ту узрок? Рђава организација продужних (пофторних) школа. Дете напушта свакидашњу школу од 12, 13 и 14 година. И баш у времену, кад је школино вођење и увођење у живот најпотребније, њезин је утицај веома мален, скоро никакав. Док је дете до своје 12. и 14. године сва школина знања примало без икаквог коментара са своје стране, од 14. године радо хоће да критикује све по

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“

својем личном уверењу. Ништа неће оставити некритиковано, па ни самог учитеља свога. У том добу кад је дете почело да резонује, како је данас уређена продужна школа, оно је по готову остављено само себи. Школа, која треба да васпитава и чији је највиши васпитни циљ образовање моралног карактера, како ће савесно да врши овде свој задатак, кад је време њеног васпитавања тако кратко, те дечак у истини и не може доћи под њен утицај. Од 14—18. године остављена су деца, особито сељачка, са свим сама себи. Ту би се могло помоћи само тако, кад би се школино вођење, у каквој то било форми, пренело и преко тог рока, т. ј. преко 14. па све до осамнаесте године. Вођење детињег критиковања, доведено то у границама пет највиших васпитних максима: идеје савршенства, унутарње слободе, права, правде и благовољења, то би се могло поставити за задатак школе у том добу. Таква школа снажила би здрава и логична уверења, те би сав рад и мисли својих ученика доводила у свезу са практичном страном живота. Таква би школа била дакле уједно и школа практичног живота.

8. Ова наша излагања била би непотпуна, кад не би споменули и опадање религијске свести. Али ту носи одговорност на себи домаће васпитање и школа, а о њима смо већ говорили. Једино што овде имамо да приметимо, то је, да се религијска свест може развити само код детета из здраве, религијозно-моралне породице и из праве васпитне школе. И за једним и за другим треба истински да тежимо!

И овде ћемо да застанемо! Као што смо видели, узроци дечијих злочина налазе се у самој природи детињој, у друштву, у приликама, т. ј. они су свуд и свугде. И ако су они ухватили широке димензије, не треба мислити, да се они не могу потискивати и лечити. У овом другом делу што долази изнећемо шта раде против дечијих злочина закони појединих држава, као и реформе, које би требало увести. У колико би се те реформе више и савесније употребљавале, у толико држимо, да би и дечијих злочина бивало све мање и мање.

(Наставиће се.)

ГОВОР

што га је о светом Сави 1900. год. у женској учитељској школи сомборској држао **Јован Живојновић** професор.

(Свршетак.)

Па и наша повесница нам то исто потврђује, што но и општа човечанска.

Немањића царство раскопаше Турци на Косову, али царство светога Саве живи ево и даље и данас, у невољи да нас снажи а у добру да њиме прса набрецамо. Ону целину дакле, у коју смо с љубављу сами срасли, не могоше и не могу никакови силни непријатељи раскинути више.

И заиста. Када занемеше српски властеоски двори: господари им изгибоше, истурчише се ил се у горе вргоше, манастири су српски били једино уточиште обезглављеном народу, а и мртво тело св. Саве, св. мошти његове, велика утеха, куда је народ наш јатомице врвео на оснажење и исцељење од искушења издајништва, које га је било окупило. То је била за њега јача сила од оне тадањих му господара и они потегоше, да и ту супарницу — мишљаху — униште: Синан паша спали и мошти св. Саве, да би после лакше истурчио сиротињу рају, али не успеде. Јер срце је човеково чудноват створ — искинеш ли из њега комад, те отвориш одушке на њему, ни чиме га више заменити не можеш; тако је и срце народно: што једанпут с њиме расте, омили му и прожма га, можеш га уништити, али то из њега ишчупати не ћеш.

И што је народ наш више страдао, све је већма славио свога св. Саву, па је данас слава та већ опћенита сва, валда што је и страдање наше на све стране. Целина државе Немањића се је распала, а друга се још није састала, али живи још оно јединство међу нама и од нас, што нам је св. Сава створио: један дух нас провејава и данас све синове самосталне православне цркве српске, па се и друга браћа купе већем око тога средишта, које нам је св. Сава засновао.

А како, чиме је остварио св. Сава то своје силније царство међу нама, чиме је створио ово чудотворно јединство, што нас преко гора и мора, преко воље и невоље светских силника, преко свију повучених граница између нас данас ипак тако силно привлачи у целину, да осећамо, како нас подиже и снажи?

Самим овим даном славе своје, самим собом, што се истакао као достојан такове славе простране у шир и у дуж по простору и у даљину и давнину по времену: јер осећамо, да нам је он унео душу у ослабело и измучено тело народно, која га је освежила, од немоћи исцелила и подигла га, да не клоне. И то ево овако:

Силажењем из сјајних царских дворова у скромну калуђерску ћелију подигао је углед ономе реду људи свога доба, који су тада били једини ревни наставници и учитељи целога народа; одневши читаво поколење себи подобних таковских учитеља разаслао их је по народу, те су једнолико расејали племенито семе науке Христове по српству васцеломе, те тиме омогућили и олакшали потоњи општи споразум му за велика дела свенародна; израдивши у васељенског патријарха и цара грчког самосталност српске цркве и вишега јој свештенства ослободио је и душу народну од притиска туђинскога, те је тако слатко одахнула, да кроз векове није могла

заборавити тај мили удисак; подигавши манастир Хиландар у св. Гори припалио је у њему и луч српске просвете на том опћем олтару свију православних народа, а отуда се је та светлост путем његових ученика и књига расула по свима земљама српским, где се нови манастири: нова верска, просветна и књижевна средишта подизаху, у којима се не само молило и постило, него и књиге се училе и писале — тадашњи манастири били су и српске школе, српска књижевна друштва и штампарије српске, које се доцније заиста и уселише у њих; проповедајући моћ љубави братске према окрутној сили државној улио је у народ наш уверење, да су светска блага малотрајна, да је вечитији пламен од камена и отворио му срце: да негује и цени душевне врлине, те је испунио стару повесницу нашу читавим низом сјајних карактера: узорима наредних му поколења.

Та сам св. Сава диван ли нам је узор пружио већ првим кораком просветитељског рада свога: Он одбацује од себе раскошни и безбрижни живот богатога властелина, па узима на себе бреме труда и рада за бољитак целога рода свога. А за њиме се ниже читава поворка узоритих карактера у том правцу, који запостављају неплодно благовање, па се лаћају труда и подвига: не ће да буду рахат-господа, господари, већем слуге рода свога и добра његова. Па у доба, када се услед таковога пожртвовања и рада напунише куле благом Немањиним, те наста јагмење о њих, а опадати сташе оне лепе врлине — уздиже их до врхунца самопрегора мајка Краљевића Марка говорећи своме сину онда, када би јој настрана реч његова царску круну на главу ставила била:

„Боље ти је изгубити главу,
Него своју огријешит' душу!“

И настадоше тешка и чемерна времена, али читав венац све бољих од бољега стаде исповедати ту изреку Јевросиме мајке и издисаху радије на коцу, али душе своје огрешити не хтедоше.

Тако то беше тада, па до скора. А данас? Камо вам данас тога од наших великана и богаташа, који ће се одрећи господскога безбрижног живота свога, па узети на плећа вољно терет брига о народу своме? Та коме је у власти, ни своју рођену бригу не води, већем плаћа себи бриговођу. Па и сами синови сиромашних и радених родитеља у нас силимице журе данас, да се посаде на господске мекане столице и додворе се лака и нерадена живота. Школовање у нас већином не бива из тежње за просветом, већем стоји у овакој служби. Св. Сава је сишао са степена највише свеске власти и ухватио се у коло радених синова народа свога и у трудби баш испредњачио далеко испред свију њих — а данас се рад код нас ниподаштa не цени, те се обратним правцем захукавамо. Некада су наши стари и главу радо полагали, да спасу душу своју: да се не огреше о истину и идејале народне им, а данас су ови многоме већ малена жртва, не да би спасао главу своју,

него да се докопа власти и положаја, а образ је често незнатна цена, што се приноси да би се господски могло поживети. Некада је у нас и на висини било виших тежња, за које су и први синови народа нашега знали жртвовати удобност живота свога, мир свој, па и русу главу своју — онако су и дочакали славних векова; а данас нам се баш многи од оних истичу, да нам буду први, који су често баш те више тежње наше проносили на откуп високих им положаја, господске им чалме и доламе.

Па зато нам још мора да заигра срце у грудима на данашњи дан, када се ипак још ево искупљамо, да славимо св. Саву који нам друге путање показује; зато нам мора души да одлакне, када нас име св. Саве и данас ево још снажи и уздиже, мада се много што-шта изменило веће: Оне школе, у којима су и оци данашње наше књижевности — Доситије и Вук књигу изучили, престале су на жалост данас школовати, а они учитељи, који су негда тако ревно учили народ наш слову божјем: свему добром, лепом и племенитом, чија је наука тако дубоко продирала у срце свачије, јер је у божје име ширена — и ти учитељи су данас престали учитељевати. И ми ипак не остадосмо без обуке, не отпадисмо се од св. Саве! Па откуд то?

Куда да обратимо поглед свој и нађемо заменике и једнима и другима? Погледајмо слику ону свету, е да би нас она упутила: „Св. Сава благосиља Србчад“, прочитајмо оне речи Исусове, где вели: „Пуштајте децу нека долазе, јер њихово је царство небеско“ и сетимо се и оне народне нам узречице: „На млађима свет остаје“; па смо нашли, где је узданица наша и нашли смо где је наставак некадањег просветнога рада: ту ето међу ова четир зида бела, јер школа наша је продужила и продужиће у најновије доба оно, што је црква заподела међу нама. А на вас ће, драги ученици и ученице да падне крст народа вашега, да га понесете за спасење његово. Ви сте ето по позиву и завету своме потегнули, да будете последници светитеља Саве. Па стављајте баш данас преда се дела онога, чијим трагом полазите и на њих се угледајте: Збацајте са себе наките и украсе малотрајног светског блеска и живота, као што их је и он одбацио; облачите се и ви у ризу скромности, као што се је и он обукао; а уста и срца ваша испуните љубављу према роду своме, као што су и његова била — ако хоћете да будете достојни стазе његове просветитељске. Особито данас да поучавате род свој, да је земаљско за мало царство, када је јагмење за светским уживањем грозничавом пожудом обузело и колебу и палату, када у служби тога уживања ишчезавају већ и клице најсветије љубави у човеку. Скидајте са руку својих рукавице, па их захватајте пуне посла, да примером својим прибавите угледа сваком поштеном раду и заради, а потисните ову данашњу болесну тежњу за лаким животом, нерадом и празним господством, која нас је од свуд обузела, те на све стране страдамо и пропадамо: продајемо и

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“

кућу прадедовску над главом, да ћери у руке свилени штит од сунца уклопимо, да јој господско не поцрни лице; да сина заоденемо лисичином опточеним капутом — а зараде никакве од њих не очекујемо, јер — велимо — ни друга господа не раде. А томе је крај, да се данас већ на прадедовини нашој шире Немци и Румуни и да су нам се на многима предстражамо погасиле већ ватре и бадњаци. Зато ширите у животу своме и раду на све стране ову славу св. Саве, јер он вам је најбољи узор и за вас и за ученике ваше: живот је његов непрестани рад, труд и успех у цркви, у држави, у друштву, у просвети и књижевности, а тога се ради баш одрекао господства наслеђенога; њега истичимо на челу школа наших, јер су оне творевине творевина његових, а он сам собом најбољи наш учитељ и просветитељ свију нас и у будућности нам, као што нам у прошлости беше. Он нас учи, као што каже мудри Томазео: „Радимо за најдаљне унуке наше, а тада и за нас ћемо радити. Не може добро да живи управ двадесет година, ако не може да живи и двије стотине. Уфање, нада, као и око, ваља да све около ухвата, планине и долине, а не да гледа оно само, што нам пада пред ноге. Животиња тако живи, али љубав крила има: колико у прошасто време, толико и у будуће она лети. Стољећа су сати. Они, који ће доћи и након хиљаду година, они је од исте породице наше, ближњак наш прави. Дигни, човјече, очи више себе, рашири душу згрчену. А ти, оче живих и мртвих, ти, прама коме вријеме иде као магла прам сунцу, ти нам помози да гледамо човјечанске користи с твојим високим предвиђењем, да грлимо незнане, мртве, и непријатеље с истим грлењем небеске љубави“. — Ето тако је и св. Сава за нас радио, то је и његова наука. Њу треба да пригрљавамо и ширимо сви, јер то је спас наш.

На и ви, мили родитељи српски, похитајте увек у данашњи дан у школе деце ваше, да се и ви запитате, да ли сте дужност своју према роду своме испунили, да ли вам се множе умилни гласићи, што пољу данас песму светосавску. Јер заиста вам кажем: ако и даље буду овако сазревали плодови данашњега лакога живота и господства нашега, ако и даље — као ове године — свештеник са амвона злогласно огласивао буде: више их је умрло, него што се родило, ни царство св. Саве не ће нам бити дуговечно, ни његова слава дуготрајна, јер је не ће имати ко одржати и прославити. Друмови ће зажелет' Србаља, ал Србаља више бити не ће, јер суши се дрво, које се не подмлађује, а добар домаћин чупа из корена злопаку воћку, која само себе тови, а плода не носи — па ће и Богу једном додијати. Него да се усели и опет у нас она виша љубав према живом благу нашем, па да сваке године све то многобројнији и сретнији ускличемо љубављу светитељу Сави.

ГОВОР

при спроводу професора Милана Стојшића, дана 17. фебруара 1900. године говорио професор **Душан Радић.**

Тужни Зборе!

Искрена и одана пријатеља свему, што је лепо, племенито и узвишено, одушевљена прегаоца свега, што је напредно а по живот људски корисно, ватрена родољуба, узорна Србина и одана сина ове домовине, велика пријатеља младежи српске, неуморна и истрајна трудбеника на пољу просветном милога Српства отрже смрт из круга нашег, живот пун снаге и воље за рад и напредак милога народа свог покоси судба неумитна и немилостива.

Племенито срце, које се свагда знаде одушевљавати за све врлине и идејале српскога нам бића — преста куцати; бистри ум, здрави и разборити дух, мудри и дубоки поглед разума, којим покојник знаде продрети у дубину и суштину и најмање ствари, исту растворити и свакоме јасном и појмљивом представити — преста делати; мушка снага, истрајност и одважност у подвигу свега, што је племенито, истинито и поштено, данас скрхана, немоћна лежи у ковчегу свом; карактер, који у животу не познаваше никакве препоне и сметње, а да их човек мушке снаге и поштена срца не би могао савладати и истима одолети, данас уништен после дуге, тешке, очајне борбе са леденом судбином подлеже ето непроменљивим законима и наређењу Свемогућега.

Пријатељ искрена и одана пријатеља, друг верна друга, Србин и Српкиња брата Србина и ватрена родољуба, слабо и нејако свога моћна заштитника, сирото и убого свога племенита и издашна потпомагача; ученици и ученице мудра наставника, велика пријатеља, правога оца свог, а професорски збор учитељских школа и сâм завод пâк — истрајна и неуморна сарадника, мудра и искусна саветника, одана пријатеља и верна друга оплакује данас у драгоме покојнику свом.

Животом својим углед уредности, трезвености, разборитости, смотрености и других врлина, снисходљив у друштву и учтиво према свакоме умеде покојник свакога одмах већ при првоме састанку задобити.

Као професор узор наставника беше он не само у савесном и свесрдном испуњавању наставничких дужности својих, већ и као прави васпитач поверене му младежи, строгошћу и праведљивошћу прожманом љубављу знаде драги покојник пригрлити око себе миле ученике и ученице своје, љубав љубављу задобити, радом и настојањем својим ум им знањем обогатити, душу им и срце свима врлинама украсити, вољу им снажити и узоритим животом својим упућивати их, да пригрле све оно, што је украс души човечијој, да уредно, трезвено, умерено и задовољно живе, да се клоне и у животу свом раскошности, неумерености, лењости, неслоге, зависти, пакости и других порока, а нада све да буду свесни синови и кћери свога народа, који ће са одушевљењем и истинском љубављу као спремни учитељи и учитељице да послуже народу свом, *срп. прав. школи*, за који позив их он са толико мара спремаше, а чему и сâм диван доказ даде, када не хтеде примити позиве ни са које стране, већ сву своју снагу и знање уложи на процват и напредак овога завода по речима, да је Србину у првом реду дужност да послужи своме роду, а особито учитељу, да поради на просветноме пољу српскога народа у овим крајевима, а ученику стипендисти пак, да буде у првом реду срп. прав. учитељ, те тиме да се покаже достојним оне потпоре, која му очи отвори и знањем га обогати. Тако учаше ученике своје, па тако делаше и сам.

Из дубине душе своје одан светом православљу, веран и одан син миле нам домовине, ватрен и одушевљен Србин, савестан и неуморан раденик, душом и срцем одан позиву свом, вољан, знањем наоружан и одушевљењем

испуњен за рад, не познаваше драги покојник никакве препоне и сметње, лавовском снагом бораше се он са тешком и љутом бољетицом својом, која — и ако не имађаше снаге, да једним ударом обори поносити и тврди храст, а оно — ето подгризе му тајно и лагано жиле, које му живот одржаваше, и драги покојник после дуге и тешке борбе подлеже ето љутој бољетици.

Беше дан кишовит и похладан; у обично време искуписмо се сви, да у име Божје отпочнемо свој посао; Милан нам ћути, снужден је и невесео... Срце нам се стеже, а душа нас боли, саветовали бисмо му, да му је одмор потребан, али познајемо истрајност, дурашност и тврду вољу брата нам. Кад ал' наједанпут брат нам сузним очима прозбори: „Е, кад би требало, да најбоље живим и радим, тад се мрети мора...“ — Рече, опрости се с нами и драгом му школом, да се у њу више не поврати.

О Боже живота и смрти! тешка туга обузима нам душу, смрт покојникова јадом испуњава нам срце, али уста нам ипак не роптају, јер по вечном промислу Твом Господе, прахом постаје само оно, што је од праха постало, дух пак победоносно напушта царство ово пролазно, дух вечито живи и после смрти.

Да, дух његов остаје и међу нами; успомена на драгога покојника живеће и даље међу нами, неуморни рад његов потсећаће и нас на рад, жарка љубав и одушевљење његово за Српство потстицаће и у нами врлине те Србинске, љубав његова према младежи, које се он и последњега часа живота свога сећаше, остаће дубоко урезана у душама њиховим, име његово живеће вечито међу онима, за које је живио и међу којима је делао.

Па сада, драги покојниче, пред заводом, у којем си као ученик знање црпао и приправљао се за свети позив свој, а у коме си ето скоро десет година неуморно делао на бољитку и унапређењу српске просвете — прими од мене у име твојих сарадника-колега, последње: Збогом!

Вечна ти успомена!

НЕКРОЛОГ.

† **Максим Вујић** учитељ државне основне школе у Панчеву преселио се у вечност 11. марта т. г. у 51. години живота свога.

† **Марија уд. Кристић рођ. Павковић** учитељица из Приједора у Босни, удовица покојног учитеља приједорског Миливоја Кристића, преселила се у вечност 4. марта о. г. у Дероњама, код своје матере, а следећега дана сахрањена је на тамошњем православном српском гробљу. Живела је 24 године, а учитељевала је шест и по година.

Бог да их прости!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Вис. Школ. Савет. Дана 10. и 11. о м. држао је наш Школски Савет под председништвом Њ. Св. патријарха српског Георгија Бранковића а у присутности довољног броја чланова пре и после подне своју прву овогодишњу седницу, у којој је расправљено 136 предмета разног обима и садржаја.

Кр. земаљска влада у Загребу саопштила је своје примедбе на устројен штатут срп. учитељске школе пакрачке, на наставни план, списак уџбеника и помоћних књига и означила је своје захтеве, од уважења којих чини завис-

ним подељење јавности истоме заводу. Допис земаљске владе узео је Школски Савет најозбиљније у расуђење и уважио је напомене и захтеве исте, у колико је то могао учинити а да се не огреши о автономни и вероисповедни карактер речене школе.

У савезу с овим предметом, позвана је управа горњо-карловачке препарандије уз преклузиван рок под претњом последица, да прикупи и овамо поднесе оспособнице тамошњих наставника, како би у погледу подељења јавности истом заводу Школски Савет даље поступати могао.

Приказани су извештаји епархијских школских одбора о стању школа у прошлој школској години и издани заменику главног школског референта, да их употреби као грађу за састављање годишњег извештаја за сабор.

Приказан је нацрт за мировинску уредбу за српске православне вероисповедне учитеље у Хрватској и Славонији и издан члану С. Лазићу на проучење и предлог.

Поводом упита епархијског школског одбора темишварског саопштиће се свима епархијским школским одборима окружницом, да су учитељи основних школа и за време ферија дужни допуст од надлежне власти замолити, када из свога места на дуже времена отићи желе.

Литургика Ђоке Милића, учитеља новосадског, прописана је за употребу у V. и VI. разреду основних школа са почетком идуће школске године.

У предмету неправилно попуњеног учитељског места у Мартоношу закључено је и по други пут ремонстровати код министарства.

Издани су учитељски декрети: Миливоју Лесковцу у Ст. Сивцу; Јовану Пирошком у Лалићу; Константину Златановићу у Бегечу; Вјери Јагеровићевој у Кулпину; Павлу Коњовићу, Зорки Радићевој и Персиди Лугумерској у Сомбору: Лазару Попову у Ст. Бечеју; Душану Живићу у Срп. Боки; Петру Лекићу у Варјашу; Софији Драгојевој удатој Подградски у Десци; Павлу Таназевићу у Меленцима; Душану Ћирићу у Батоњи; Лазару Попсавину у Срп. Црњи; Софији Јовановићевој забавиљи у Чакову; Лазару Кекићу у Осеку; Олги Думићевој у Тарашу; Софији Дамјановићевој удатој Радојчић забавиљи у Панчеву.

Поводом смрти професора Милана Стојшића учињено расположење управе за замену до краја ове школске године узето је на знање, а на упражњено место расписаће се у своје време стечај.

Оболелом професору Мити Калићу дозвољен је допуст ради лечења до краја школске године, а управи препарандије поверено, да се за замену оболелог професора побрине.

Узето је на повољно знање, да је од меродавне стране одобрено повишење стипендија из закладе Балине и то по 130, 120 и 100 фор.

Враћена је натрат представка епарохијског школског одбора бачког у предмету школске огреварине у Ст. Бечеју с упутством, да се има решење Школског Савета извршити т. ј. исти предмет уступити административном одбору као надлежном за решавање.

Исто тако враћена је истом епархијском школском одбору његова представка у предмету забавишта у Ст. Бечеју с упутством да решење Школског Савета странкама саопшти.

Призив црквене општине у Ст. Паланци у предмету накнаде за стан тамошњој учитељици А. Ст. за прошле две године је уважен, а за у напредак одбијен.

Црквена општина у Новом Саду позвана је, да здање, у којем је смештена виша девојачка школа, до почетка идуће школске године према потреби оправи.

У питању постављања суплента за предавање мађарског језика — неким учитељима у Вршцу, позвана је у првом реду општина, да се изјасни према постојећој министарској наредби: може-ли она суплента плаћати.

Више предмета није се могло мериторно решити, јер нису предлежали сви потребни списи, који су се морали из ове седнице од подручних органа изискати.

Број школа и учитеља у Србији. Крајем 1898/99. школске године било је у Краљевини Србији 1105 основних школа; и то 947 мушких и 158 женских; 155 градских и 950 сеоских. У поменутим школама било је 1921 наставник; мушких 1034, женских 887.

Учитељске школе у Сибирији. — У Сибирији је саразмерно веома мало народних школа, јер је велика оскудица у учитељима. Да би се што више школа основало, а тиме и писменост већма у народу проширила, основаће се на три разна места учитељске школе.

Дечја игралишта у Лондону. — У престоници Енглеске у Лондону има осам хиљада дечјих игралишта, на која се троши годишње по два милијуна круна.

РАЗНО

Парастос. У вторник 21. марта т. г. одржан је шестонедељни парастос, у овдашњем св. Успенском храму, за покој душе почившег Милана Стојшића професора учитељских школа. На парастосу присуствовале су обе учитељске школе са својом управом и наставницима и многи поштоваоци покојникови. После парастоса посетили су ученици и ученице гробље бивших професора учитељских школа овдашњих и помолили се за спас душа њихових.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Изашла је нова књига

Записци из Касабе,

од *Светозара Ћоровића.*

Дело је изнело 19 и по штампаних табака у елегантном издању и кошта 2 круне.

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

Бр. 4. Год. XXXII.

Школски Лист.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Претплата је на целу годину 3 круне, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добивају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска).

У Сомбору 30. Априла 1900. године.

РОДИТЕЉСКЕ ВЕЧЕРИ.

Ствар о којој хоћемо да пишемо, није сасвим непозната српском свету. Родитељске вечери, ако су и поникле на немачком земљишту, пренесене су већ далеко преко немачких граница, и ако не свуда, а оно на много места са оноликим и онаковим успехом, као и у самој Немачкој. У Крагујевцу је окружни надзорник, са тамошњим учитељством покушао да одомаћи ту установу и у Србији.*) Судећи по томе, што о њима пишу тамошње, српске новине, тај је покушај испао веома добро. С тога дакле, што је тај покушај испао веома добро, те се немамо плашити немачких „новотарија“, а друго, ради велике педагошке вредности родитељских вечери, решили смо се, да о њима опширније проговоримо, пошто се тој установи, бар тако изгледа, код нас, с ове стране Саве, не поклања дужна пажња.

У новије доба говори се са нарочитим нагласком о добром одношају, који треба да влада између куће и школе. То се захтева из простог разлога, што кућа и школа раде на једном заједничком послу, васпитању. Наглашавање доброг одношаја између школе и куће намењено је дакле кориснијем и успешнијем васпитању т. ј. самој деци. И баш зато, што из тог одношаја добија у првом реду само дете — ученик, а тек другом реду учитељ и родитељ, хоћемо да кажемо коју о неговању тог одношаја, како би олакшали посао васпитачки, којему се стављају толике сметње и препреке.

Код нас се сваки час чује и изражава жеља, да кућа треба да помаже школу у њеном васпитачком раду, да треба да иде с њом руку под руку. Нема сумње, да је то сасвим оправдана и лепа жеља. Школска настава само ће у том случају бити право

*) О томе се налази леп и опширан извештај у 243. броју београдских „Српских Новина“ одакле је прештампан и у 33. и 34. бр. „Школског Одјека“ за 1899. год.

УНИВЕРЗ БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“

васпитно средство, ако је у томе послу и кућа обилно помаже. Да то помагање не сме бити у супротности са духом саме школе и онога што она учи, о том се можемо уверити из самога живота, који нам за то пружа небројено примера.

Цео васпитни посао могао би се, некако, сравнити са ходом човечијим. Да човек сигурно ходи, мора имати циљ пред очима, и обе ноге морају се мицати у једном истом правцу. У тренутку, кад би покушали једном ногом да идемо напред, а другом натраг, ми се не би могли маћи с места. Тако је и са утицајем школе и куће на васпитање. То су те две силе, које могу да раде у једном и истом, а и у сасвим противном правцу. У васпитању мора се наћи она веза између школе и куће, која ће ту њихову велику моћ утицаја управити једним одређеним правцем.

За односај, који је између наше школе и куће, не може се баш рећи да је утешљив. На много места код нас школа и кућа не ће да знају једно за друго, те се зато и разилазе у раду. Тој невољи, мислимо, узрок је највећи тај, што многи и многи родитељ наш није на чисто са задатком школе, а није на чисто зато, јер га нико није обавестио. Зато многи наш родитељ, па и интелигентнији, не зна шта му дете у којем разреду у школи учи из појединог предмета, те је много дете са необавештености родитељске лишено код куће помагачког савета и поуке, које би иначе имало. Зато није ни чудо, да гдекоји родитељ рекне детету: „А шта те твој учитељ мучи не знам тим и тим, кад ти то неће требати!“ Где је тако, да родитељ непозван критикује наставне програме, и да по својем субјективном уверењу, а у многој прилици са неразумевањем саме ствари, проглашује ове или оне предмете за потребне или непотребне, ту је између школе и куће јаз више неко дубок. Ту је слаб изглед на успех, јер ту од два моћна чиниоца, као што је кућа и школа, један зида, а други разиђује.

Нешто лежи и у оној нашој карактеристици, да ми баш у свакој прилици нећемо радо да тражимо обавештаја. То као да нарочито вреди за школске ствари. Многи наш родитељ мисли да је учинио нешто у корист свога детета, ако је учитеља којом приликом позвао к себи и лепо га угостио. Та то је, што но наши веле, стајати на доброј нози са учитељем. Врло је редак родитељ, који би запитао учитеља за обим оних предмета, које му дете учи у школи. Нека сваки учитељ, па и најстарији, метне руку на срце, па нека призна колико је таковых родитеља! Мало, врло мало!

Код оваког стања ствари сâми учитељи морају гледати да створе прилике, које би тај јаз између наше школе и куће заронили. Кад родитељ неће сам да се распита за своје дете, дужност је учитељева да сâм изађе пред родитеља, па да му каже: „Овако више не иде! Ми и ви не можемо ићи разним правцима, поред једног истакнутог циља. Нама су поверена деца, да их ми васпитамо, али правог васпитања не може бити без ваше помоћи. Ваш рад мора се прилагодити нашем. Ми учимо децу из овога ово, из онога оно, оволико у овом разреду, оволико у оном. Вама је то потребно да знате, да би и свој рад удешавали према нашем!“ И кад би учитељство тако мислило, говорило и радило, ми би за врло кратко време стајали у најбољим односајима са кућом.

У горњим редцима садржава се главно и једино средство и начин, да се тај добар односај васпостави. У каквој форми пак да се изађе родитељима на сусрет, те даде обавештај о раду школе и њиховој деци, то је данас већ са успехом покушано са т. з. родитељским вечерима.

Шта су то родитељске вечери и како се оне приређују? О томе хоћемо да кажемо једну-две.

„Васпитање мора бити једнообразно. Зато је потребно, да се и разни фактори, који раде на том послу, прилагођавају један према другом и да се узајамно потпомажу највећи део васпитања отпада на породицу. Њој су деца већ од природе предата и дата на бригу и старање и она се мора са великом ревношћу латити тога посла и мора осећати тугу у срцу ако је дете рђаво васпитано. Поред ње долази и школа. Породица може васпитавати са већим успехом, јер ту је онај трајан и снажан уплив обичаја и морала, који влада у породици. А друго, родитељи боље познају индивидуалности свога детета, те се у васпитању и могу обзирати на њу. Школа је само помоћни завод поред породице, која управо има да васпитава и за коју Хербарт вели: „Васпитање је ствар породице; оно у тој почиње. па се већином у њу и враћа“. Школа наставља, по неком одређеном, удешеном плану, онај рад, што је у породици почет и допуњава га. Из тога се види да породица и школа раде у једном истом циљу и према томе су и упућени једно на друго. Из тога односаја произилази потреба за свезивањем тих обеју фактора. Мора се дати прилика, где ће се учитељ и родитељ састати и где могу скупа решавати о деци. То се постизава са т. з. родитељским вечерима. То су слободни састанци учи-

тељâ и родитељâ, на којима претресају васпитна питања, нарочито она, која су од општег интереса. *Циљ је дакле тим вечерима да између школе и породице створе сугласност и да оба васпитна фактора вежу срдачном везом* (Ломберг.).

Толико о циљу родитељских вечери. На питање: како се оне приређују, шта се на њима расправља, о томе нека говори сâм *Авг. Ломберг*, који је о том писао опширније у расправи „Elternabende.“ Његова разлагања опште су природе, те ће сваком који год жели да учини покушај са тим вечерима, доћи као врло поуздано упутство.

Ломберг вели: „Приређивање тих вечери мора узети учитељ у своје руке, али пре него што би хтео радити што у тој ствари, нека се добро размисли шта ће и како ће радити“. Родитељске вечери у многим местима биће сасвим нове и непознате, те се ту мора поступати веома опрезно. Пре фактичног сазива родитељског вечера има учитељ да спреми за то потребно земљиште. Нека сваком приликом наглашава, како је васпитање без куће немогуће и да је оно само онда корисно, кад обе стране раде узајамно. Тако исто нека се и дружи са родитељима дечијим. Тада ће родитељи видети, да је он пријатељ њихове деце, те ће радо пристајати на његове предлоге о учитељским вечерима.

Кад се од прилике на тај начин учини припрема, може се приступити приређивању родитељских вечери. Сазивач треба да је увек учитељ, а управитељ школски само у том случају, ако је и сам учитељ. Неучитељи-управитељи нека то не покушавају, јер се ствар може изјаловити. Те вечери треба да побуде интерес за школу код родитеља и грађанства. Само учитељ, школски раденик, у стању је да извештава о васпитним стварима, само он једини познаје школу, њезин дах и живот и нико други. Зато ће он и најпре моћи заинтересовати родитеље за ту установу.

Кад се родитељи дечији позову на састанак, питање је: шта да се тада расправља? Какови предмети да се метну на дневни ред? Пре свега морамо приметити, да начин излагања не сме бити никако чисто дидактички, јер се родитељске вечери баш у том и разликују од учитељских скупштина. Оне морају тећи више популарно, да их сваки појединi посетилац разуме. Затим се има родитељима дати јасан појам о циљу васпитања, као и о васпитним средствима. Нарочито је то згодна и лепа прилика за сузбијање предрасуда, које владају у васпитном погледу.

Многи родитељи не схваћају своју задаћу онако, како треба, те и не васпитавају своју децу онако, како би требало. То долази отуд, јер они немају потребног знања о домаћем васпитању. То се може свести на ту чињеницу, да родитељи читају врло мало о домаћем васпитању, а многи у бризи и старању за живот немају ни времена зато. Ту ће родитељске вечери помоћи много. Нека се родитељима предоче и назначе главна правила праве методе васпитања, па је помоћ ту.

Нека учитељ даље даје родитељима тачан појам о васпитачком раду, и о посебним задатцима школе. То је у толико потребно, јер неки родитељи мисле, да школа ради више него што би требало, а други напротив мисле, да ради мало из овог или оног предмета. Има родитеља, који чак и обавезну наставу сматрају за неко зло, које се мора уклонити. Други опет нису задовољни са школском дисциплином. Зато се мора учитељ паштити, да представи родитељима важност сваког појединог наставног предмета, и да одреди границе онога, што школа може да постигне.

Нарочито, и то наглашавамо, нека се и родитељи потстичу на говор, јер измена мисли између учитеља и родитеља чини веома много у овакој прилици. Што год учитељ буде говорио обичнијим тоном, то ће и интересовање и учешће родитељско бити веће.

Свакога пута треба да се који учитељ одреди за држање предавања из области педагогике. После сваког таковог предавања нека се отвори дебата, те ће се родитељима и тим дати прилика, да искажу своје мисли и искуство.

То су главне тачке, које би имале да се ставе на дневни ред родитељских вечери. Још би се на тим вечерима могле изложити и дечије писмене радње, да би се родитељи уверили о напретку своје деце. У варошима и већим местима где постоји и школски лекар, треба и он да је на тим вечерима. Његов би посао био да извештава родитеље о дечијем здрављу, нарочито о неговању и чувању зуба, вида, слуха и опште о неговању здравља. Ту би се родитељима дала лепа прилика, да сваки запита лекара о болести свога детета, као и о предохрани против ове или оне болести.

Овако приређене родитељске вечери не би остале без икаквог успеха. После похађања таковиx вечери родитељи ће имати сасвим јасан појам о васпитању, као и о своме раду на дому. Тада ће родитељи пазити на то, да деца уредно у време у школу одлазе, и из школе долазе, прегледаће домаће задатке, преслишаће лекцију,

узеће књигу у руке, те ће се и сами сетити своје младости и учења. Тим се даје прилика, те је жива измена мисли између старих родитеља и младе деце. А деца се загревају за науку тим уделом својих родитеља, те школа не мора насилним мерама да приморава децу на домаћи рад.

Успех родитељских вечери не лежи само у добром домаћем васпитању него су оне и школском васпитању од не мале користи, јер ће се родитељи у сваком важнијем питању ставити у договор са учитељем. А од тога опет само деца могу имати користи. Родитељи су наиме у том срећном положају, да са својом децом поступају сходно њиховој индивидуалности, а учитељ ће тек на основу саопштених родитељских опажања бити у стању да сходно индивидуалности детињој удешава своју наставу. А ко појима, колику важну улогу игра индивидуалност у васпитању појединца, тај ће свакако, с нама заједно признати, да је са родитељским вечерима и у том погледу учињен један приметан корак у напред.

Најзад од тих вечери и родитељи имају велику корист. На тим вечерима чуће они из уста самога учитеља како им деца уче, за које предмете имају више склоности и шта се од којег детета може очекивати, те ће тако бити у много прилика ускључена могућност, да се даровита деца не одаду ономе позиву, којем највише нагињу и у којем ће највише бити од користи и науци и друштву и народу.

Из до сад наведеног видимо, да су родитељске вечери врло добра васпитна средства и да су оне праве школе за учитеља, који ће ту показати своју способност и пожртвовање за узвишени позив васпитачки; — родитељске вечери су прилика, где учитељ може у обичној мери развити своју делатност у корист поверене му деце, као и у корист олакшавања школског и домаћег васпитања. Кроз родитељске вечери јачаће његов углед и утицај и код дечијих родитеља и код грађанства.

Питаће когод: а зар школски испити не могу неговати добар одношај између школе и куће? Са нашег гледишта на то питање морамо одговорити са: не! Школски испити са својим званичним обликом не могу бити онакова веза између школе и куће, као што су то родитељске вечери. Из напред изложеног увидиће се велика разлика између школских испита и родитељских вечери, као и њихова важност.

Што се тиче времена, у које да се приређују те вечери, мора се имати на уму ово: При приређивању родитељских вечери морају се узети у обзир друштвене прилике родитеља. Састанке треба приређивати у оно доба, које је њима најприкладније. После, родитељске вечери морају се доста штедљиво приређивати. Не смеју се сваки час заказивати, јер би то много слабило њихов утицај, као и интерес родитеља. У средњу руку може се преко године 5 – 6 пута састати. Више од тога већ није саветно. У почетку и свршетку сваке школске године не сме се пропустити, а да се не закажу родитељске вечери. Тада се налази највише предмета за саопштавање родитељима.

Из овога, што рекосмо, свако ће моћи створити себи слику о тим вечерима. Да би пак та слика била још потпунија и јаснија, навешћемо и једну конкретну слику таковог родитељског вечера, те ће се видети, колико су горње идеје приведене у дело у Немачкој.

8. (20.) фебруара 1900. одржано је родитељско вече вежбаонице педагошко-семинарске школе у Јени. Било је присутно до 50 које матерâ, које очева дечијих и до 15 чланова пед. семинара. Председавао је надучитељ семинара, *Фриц Лемензик*, а била су присутна још и друга два учитеља семинара. Пошто је председник поздравио присутне добродошлицом, објаснио им је циљ њиховог састанка, те им је набројао све оне користи, које произилазе из тих вечери. Рекао је, да ће набројати све оне предмете, који се уче у I. разреду*) и колико се из којег предмета учи, њиховог знања и равнања ради, те је замолио присутне родитеље, да слободно и отворено ишту обавештаја о нејасним и непознатим им питањима. Затим је говорио о школској дисциплини, шта је ђацима дозвољено, а шта не. Још је замолио родитеље, да се у случају какове тужбе обраћају управо учитељима и да деци не верују док се сами не увере шта је у ствари. За њим је зубни школски лекар *Хан* говорио о дечијим зубима, које је прегледао јуна прошле и јануара ове године. Споменуо је, како са зубима стоји врло рђаво, а то зато, јер се довољно не негују. Даље је говорио о важности здравих зуба, као и о њиховом неговању. Поједини родитељи питали су после зубног лекара за поједине случајеве зубобоље код своје деце. Особито се родитељи интересираху да знају чиме је здравије прати зубе: четкицом или ланеном крпом, „калодонтом“ или другим

*) У многим школама у Немачкој почиње се школска година о Ускрсу, а не као код нас о јесени.

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“

средствима. Пошто је отпевано неколико заједничких песама, учитељ *Рот* прочитао је извештај са ђачког путовања у Лајпциг. Тај је извештај такођер занимао родитеље.

Пошто је председник заказао идуће родитељско вече за месец мај о. г. и отпевана једна заједничка песма, закључен је састанак после саветовања од три часа. Родитељско вече било је веома живо и занимљиво, и тада се видело, колико је у стању школа утицати на одрасле. И то је већ сад, кад родитељске вечери нису ни у Немачкој сасвим раширене. А шта ће тек бити, кад ни једна школска општина не буде без њих! — Ту је врло лако бити добар пророк!

Сама идеја о родитељским вечерима била нас је покренула на размишљање о тој ствари. А суделовањем на таком једном родитељском вечеру видели смо, колики је значај и педагошка важност тих вечери. И помислили смо колико би такова установа донела добра и нашој школи и нашем подмлатку и нашем народу. Јер сумње нема, да су те вечери колико студија самом учитељу, толико и поука многом и многом родитељу, који ће тек на овај начин можда, да стекне уверење о томе, колико му вреди његова школа и његов добро васпитан и однегован подмладак. Нашем народу баш у садашњости треба показати, чему се у истини може надати од своје школе.

Са те мисли ми се овим чланком и обраћамо на учитељске зборове у Сомбору, Вел. Кикинди, Новом Саду, Вел. Бечкереку Земуну и у другим нашим већим местима са молбом, да ову ствар прихвате, те да покушају да је приведу и код нас у дело. Нека би почетак био у малом и у скромном обиму, по саму ствар биће то од велике користи!

После француско-пруског рата речено је, да Француску нису победили немачки војници, него немачки учитељи. То је велика истина! Нека би се некад тако казало и за наше школе и учитеље! — јер је истинита она реч: „Васпитање је управљено, да народу спреми и образује најбоље синове. По најбољим синовима види се већ сад, какав ће бити један народ уз енергично и по плану удешено вођење, — па ма то било и после неколико векова!“ (Рајн.)

Прерађ. **Рад.**

О ВАСПИТАВАЊУ У ХРИШЋАНСКОМ ДУХУ.

(Свршетак.)

III.

Ако хоћемо, да нам хришћанско васпитање жељеног плода донесе, настојавати морамо, да оно буде савршено хришћанско васпитање у потпуном смислу те речи, то јест да задовољи све захтеве хришћанске религије, како у догматичком тако исто и у моралном и обредном погледу. Половно хришћанско васпитање исто толико вреди, колико и васпитање у нехришћанском духу, јер су лицемери гори од јавних безбожника.

Усљед тога богопознање треба будити у срцу детињем од најраније младости. Невино и чисто срце детиње врло је пријемљиво за ствари небесне природе, те с тога, ако још у раној младости почнемо развијати религијозно чуствовање у срцу дгтињем, можемо уверени бити, да нема те силе на овоме свету, која би у стању била, то чувствовање уништити у души потоњег одраслог човека. Буде ли се религијозно чувствовање пажљиво и доследно развијало код деце и кад ова одрасту, онда спокојни можемо бити, да ће такова човека врло тешко саћи са правог пута и дати се на странпутицу, која би му могла убити срећу овога и блаженство будућега века.

Има небројено примера, да су људи, који су у прво доба младости своје добили хришћанско васпитање, кад су после у животу, по људској слабости својој и утицајем разних околности, у грех пали, освестивши се, јако се кајали и тек по томе постали обрасци правог добродетељног живота. То је најбољи доказ, да је хришћанско васпитање, које се у раној младости започиње од судбоносног значаја и утицаја по цео потоњи живот човечији.

О начину и срествима за развијање хришћанског васпитања не ћемо овде говорити, већ ћемо само напоменути, да се при васпитању у хришћанском духу, чувати ваља од погрешног начина хришћанског васпитања, а то је од *сујеверја*. Сујеверје је погрешна вера и предубеђење, које не уме разликовати природно од натприродног, и при којем се свет и натприродни карактер приписује онаквим стварима и догађајима, који немају никакве везе са светошћу и натприродношћу. Сујеверје је веома штетно и опасно по прави хришћански живот. Из свега до сада реченога, довољно је потврђена истина, да је само хришћанско и то савршено и чисто хришћанско

васпитање у стању однеговати људе *савршене и за свако добро дело иприправне* и да је само оно у стању осигурати срећу човеку у овом и блаженство у будућем животу.*)

Ст. С. Илкић.

ДЕЧИЈИ ЗЛОЧИНИ.

— По др. В. Рајну и Е. Шолцу. —

(Наставак.)

Законске одредбе о дечијим злочинима ове су у појединим државама:

1. *Немачка царевина*, као што је познато, састављена је из више мањих држава. Свака од тих мањих држава, у оквиру своје автономије, има законе, који со односе на дечије злочине. Ти су закони удешени по пределним потребама и приликама. Ми ћемо донети само немачки државни закон, који нам сâм за себе пружа доста јасну слику онога, шта се мисли њим учинити за сузбијање дечијих злочина. Немачки државни закон је од 26. фебруара 1876. а §§. 55 –57. који говоре о дечијим злочинима, гласе:

§. 55. Ако дете испод 12 година учини какав кажњив чин, не може се судски гонити. Али се могу применити прописи, које прописује дотични земаљски закон, ради поправљања и надзора, нарочито се дете може опремити у васпитни завод или у завод за поправљање, пошто туторска власт то као дозвољено закључи.

§. 56. Ако је оптужени у времену од навршене дванајсте до навршене осамнајсте године учинио што кажњиво, има се ослободити, ако он није имао моћ разликовања и расуђивања, да је његов чин кажњив. У том случају има се у пресуди назначити и одредити, да ли да се оптужени преда породици натраг, или да се опреми у васпитни или поправни завод. У заводу се има дотле држати, док заводска власт то за потребно нађе, али никако после навршене 20. године.

§. 57. Ако оптужени од 12—18. година учини кажњиво дело, и имао је моћ расуђивања о кажњивости тога чина, то се имају употребити следећа одређења:

1. Ако је тај чин запређен смрћу или доживотном робијом, то се казна има свести на затвор од 3—15 година.

2. Ако је тај чин запређен доживотном робијом у граду, има се казна свести на 3—15 година робије у граду.

---

*) Епилог овога предавања изостављен је, јер је штампан у овом листу 1896. г.

3. Ако је чин предвиђен затвором или другом којом врстом затвора, ту се казна има одредити између најниже казне, која је законом прописана и половине највише, законом прописане, казне. Ако је за казну одређена робија, та се има заменути затвором истога рока.

4. Ако је чин каква погрешка или преступ, то су у том случају довољне казне: укор или опомена.

5. Међутим деци од 12—18 година никако се не може одузимати грађанско право и друге грађанске почасти, нити се могу стављати под полицијски надзор.

У опште казне се имају издржавати у нарочима заводима и просторијама, који су на издржање казне младих злочинаца одређене.

2. *Аустро-Угарска.* Ту је за Аустрију меродаван закон од 1852. По њему је детињство све до навршене 10. године. Сви кажњиви преступи, који би се учинили до 10. године, подлеже искључиво родитељској казни. Поред те детиње слободе долази од 11—14. година детиња малолетност у погледу кажњавања. (Strafunmündigkeit). Ако у том добу дете учини штогод, што је кажњиво, ту се већ сматра као преступ. Мање погрешке детиње и ту подлеже родитељској казни. Од 14. године дете се може казнити, и ту наступа потпуна одговорност детиња пред судом. Но и ту постоји нека нарочита одредба. За злочинце од 14—20. година блажије су казне, а смртне се казне не могу на њима ни извршити. Исто тако искључена је и доживотна робија. Но место смртне казне и доживотне робије може им се досудити 10—20 година тешке робије.

3. *Краљевина Холандија.* Под утицајем француског права ту је појам о моћи расуђивања (Discernement) од велике важности. Деца испод 10, и од 10—14 година, која учине какав злочин без те моћи расуђивања, могу се опремити у какав васпитни завод. Али то је опремање остављено увиђавности судијиној. Дете се не може казнити до 10 година. Условна кажњивост је до 16 година, а од тада наступа потпуна кажњивост. Нарочито се одређује, да се деца испод 14 година не могу појединце затварати у ћелије.

4. *Краљевина Данска.* У Данској се, по закону од 1866., телесна казна још употребљава као средство за казне. Дански закон разликује двојаку телесну казну: прутом и штапом. Прутом се бију дечаци до 15 година, а девојчице до 12 година, а штапом само мушкарци, и то од 15—18 година. До 10 година не казни се нико судски. Од 10—15 година је кажњиво, ако се по каквоћи

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“

преступа, по сталешком положају и васпитању може претпоставити, да је дете могло схватити кажњивост свога чина, као и онда, ако преступ није беззначајан. Потпуна кажњивост неступа са 15. годином. Али се преступницима до 18 година казна увек смањива.

5. *Краљевина Норвешка.* Тамо се суди по закону од 1866. До 10 година не прописују се казне. Мушки од 10—15 година могу се казнити прутом или затвором од 8—60 дана; код већих је преступа кажњивост до 9 година затвора могућа. У мањим случајевима укор или смештање у васпитни завод. Да ли ће дете бити кажњено или не зависи од његове моћи расуђивања. Девојчице испод 12 година могу се телесно казнити. Норвешка је у погледу примене казне дечијих злочинаца одмакла за један знатан корак напред, пошто је покушала да дечију казну сведе на васпитну меру. 6. јуна 1899. изашао је нов закон, који наређује ово: §. 1. Дете испод 10. година може се на предлог туторског већа дати у поверљиву и поштену кућу или у завод за чување деце, или у сличне заводе, чији је устав потврђен од краља, ако је: а) кажњив учин потекао из моралне пренебрегнутости и занемарења, и ако је смештање у завод у интересу његовог поправљања, као и ради предострожности, да се пређашње стање не поврати; — или ако се б) услед порока и немара родитеља или васпитача занемари или злоставља, или ако се налази на путу пропасти и кад нема доказа да ће наступити промена у корист његовог поправка; — в) ако се, услед рђавог вођења детета, против чега се васпитна средства школе и куће покажу недовољна, или ради других сумњивих околности, укаже потреба, да се дете у завод смести, и од моралне пропасти спасе.

§. 3. Ако туторско вêће не би налазило за потребно, да се у смислу §. 1. дете пошље у завод, то може оно (веће) детету, родитељима или заменицима њиховим строг укор и опомену поделити.

§. 4. Ако је дете испод 14 година учинило какав кажњив чин, или је дете између 14 и 16 година учинило чин, за који оптужна власт не налази за потребно да га судски прогања, то може туторско вêће употребити укор и опомену. Веће може и претпостављенима дечијим у кући и у школи оставити на вољи, да му они примерену казну, законом дозвољену, поделе, или ако је дете испод 15 година, а укаже се потреба, то одредити да се оно у присилну школу (Zwangsschule) смести, али ту се не сме дуже држати од 6 месеци.

5. *Краљевина Шведска.* Ту влада закон од 1864. Кажњивост наступа са навршеном 15. годином, код већих злочина и од 14 година, ако је дете имало моћ расуђивања. Злочинци, који се не могу судски казнити, подлеже родитељској казни, или се имају сместити у какав завод. Блажија казна употребљава се код деце од 15—18 година, и то у извесним прописаним казнама.

6. *Царевина Русија.* Основа данашњег казненог права је *„Звод законов“* од 1765. Новији казнени законик створен је 1845. До 10 година дете је без казне. Ако дете испод 10 година учини какав злочин, подлежи родитељској казни. Код деце од 10—14 година је казна искључена, ако се докаже, да је дете учинило злочин без моћи расуђивања. У противном случају наступа кажњивост, али у блажијој мери. Као казна прописана је депортација са присилним насељем, одузимање свију права, присилно васпитање у манастиру и затвор. Од године 1866. постоје државни присилни васпитни заводи за младе злочинце. Потпуна судска одговорност наступа са 21. год.

7. *Велика кнежевина Финландија.* Ту влада казнени законик од 1869. Тек после навршене 15. године може се дете судски гонити. Ако би учинило какав злочин после навршене 7. године може се сместити у какав јавни завод за васпитање, или се код куће може казнити од стране родитеља. Ако родитељи пропусте казну, то је врши сама власт. Боравак у заводу мора се ограничити на извесно време. Само нарочито покварена деца остају у заводу за васпитање. Блага казна изриче се између 16. и 18. год.

(Наставиће се).

НЕКРОЛОГ.

† **Јован Ђорђевић.** Лицем први дан Ускрса о. г. преселио се у вечност у Београду, велезаслужени умировљени професор велике школе и отлични књижевник српски Јован Ђорђевић.

Врли покојник је рођен 13. Новембра 1826. на дан св. Јована Златоустог у Сенти. Отац му је био Филип Ђорђевић трговац и пчелар, а мати му су звала Ана рођена Малешевић и била је родољубива Српкиња, љубитељка српске књижевности и велика поштоватељка српских списатеља. Она је свог сина Јована брижљиво васпитавала у духу православне вере и народности српске; зарана га је почела учити закону Божијем и српској књизи и омилила му читање. Српску школу свршио је у Сенти, код знатног у оно доба учитеља Георгија Николића. Кад је затим и мађарску школу у Сенти свршио, прешао је у гимназију и гимназијске науке слушао је у Сегедину, Новом Саду и Темишвару. У Сегедину је у то време био катихета православне младежи Павле Стаматовић, који је на недељним каталозима особито одушев-

љавао српску гимназиску младеж за идеју Срйства и православља. Свуда је био отличан ученик. Свршивши филозофију посвети се учењу медицинских наука и као отличан питомац Саве Текелије сврши I. и II. годину медицине на свеучилишту пештанском, где је био један од највреднијих чланова друштва младежи српске. Године 1846. на св. Саву држао је он у великој дворани Матице Српске у Текелијануму пун родољубивог жара говор о народном поносу, који је изишао у Српском Народном Листу. У Славјанци године 1847. изишло је његово дело: „Кнез Паво“.

Бурне 1848. године у априлу прекине учење медицинских наука и у друштву са осталом младежи српском проведе 1848. и 1849. међу Србима и у служби народа свог.

Када се после покрета установило у негдашњем војводству српском, велико жупанство за Бачку, Торонтал и Вршац у Сомбору, позове Исидор Николић велики жупан, Ђорђевића у своју канцеларију, где је као канцелиста у секретаријату делао. У то време превео је знаменито Шилерово дело „Сплетка и Љубав“ на српски то је његово дело представљало српско дилетантско друштво у великој дворници магистрата сомборског.

Када је 1853. године установљена нижа реална школа у Сомбору, препоручен је био он и још један млад Србин за професоре у тој школи, али у место њих буду од Немачке владе у Темишвару наименовани за прве професоре у овој школи два Немца. — Наскоро после тога Јован Ђорђевић изабран буде за професора српске гимназије у Новом Саду, где је заједно са наумрлим Др. Ђорђем Натошевићем најревностније делао до 1857. године.

Године 1857. постане секретар Матице Српске и уредник Српског Летописа. 1859. на позив Данила Медаковића прими се уредништва Српскога Дневника у Новом Саду. Његовим неуморним настојањем основано је српско народно позориште у Новом Саду, коме је он био и управитељ, а године 1868. позван буде за управитеља српског народног позоришта у Београду, у коме је звању остао до 1876. Те године постављен буде за управитеља и професора шабачке а 1878. премештен буде за управитеља београдске гимназије.

Године 1880. постане управитељем учитељске школе, а 1888. именован буде за професора историје на великој школи београдској. Године 1892. именован буде за министра просвете и црквених дела, где се особито трудио око тога да народној настави у основним и у учитељским школама даде онај правац који је једино за српски народ природан и поспешан. Али на жалост већ у априлу 1893. кад паде Авакумовићев кабинет, престане и Ђорђевићева радња у министарству и он се врати за професора историје у велику школу, а 1896. буде умировљен.

Његови многобројни књижевни радови штампани су у Србском Народном Листу, у Славјанци, у Летопису, у Србском Дневнику, Отаџбини и у другим повременим списима.

За српско позориште радио је врло много и преводио је с немачког, француског и мађарског језика најбоља дела. Такође је и многа оригинална дела писао.

Јован Ђорђевић је био човек благе нарави и сталног карактера, прави идеалиста, озбиљан научењак, и оштоватељ народних светиња и вере православне и ватрени родољуб српски у правом смислу ове речи. У њега је била тврда вера да ће истина и поштење победу одржати над људском поквареношћу. Многобројни његови ученици, пријатељи и поштоватељи никад га заборавити неће.

Трећи дан Ускрса 11. Априла пре подне сахрањен је Јован Ђорђевић уз велико саучешће свију кругова престолнице краљевине српске у Београду. На опелу у саборној цркви чинодејствовао је Митрополит Инокентије са многим свештенством а појало је београдско певачко друштво. После опела говорио је надгробно слово Драгутин Милутиновић професор велике школе.

Нека је слава и вечити спомен у народу великом трудбенику на пољу просвете народне Јовану Ђорђевићу! **В.**

† **Паја Путник** један однајвећих јунака нашег времена и најодушевљенијих бораца за српску слободу преселио се у вечност на Цвети 2. Априла о. г. у Београду.

Покојни Паја Путник родио се у Новом Селу године 1828. где му је отац био тада српски народни учитељ, а одрастао је у Опову где му је отац потом био парох; српску школу свршио је у Опову, а немачку у Панчеву, а гимназију у Карловцима. Године 1846. као гимназијски шестошколац био је први цензор младежи, и са своје даровитости, и пријатног понашања љубимац својих другова. Од 33 друга, који с њиме свршише о св. Илији 1846. гимназију, остало је сада у животу само још четворица, а то су: Лазар Захаријевић адвокат у Панчеву, Јован Димовић учитељ српски у Трсту, Лазар Захаријевић умировљени септембир у Загребу, и писац ових редака Никола Ђ. Вукићевић управитељ српских учитељских школа сомборских.

По свршетку гимназије Паја Путник је слушао прву годину филозофије у лицеју сегединском а другу годину филозофија на свеучилишту пештанском.

На дан мајске скупштине 1848. Паја је са многим српским ђацима из Пеште, Пожуна, Еперјеша, Сегедина и Београда био у Карловцима и у родољубивом заносу одмах се тај дан после подне уписао у народну војску, у којој је потом као млад поручник године 1848. и 1849. чудеса храбрости чинио на бојним пољима на Јарковцу где је са 30 својих друга победоносно растерао 300 непријатеља, изгубивши само 13 другова. Исто се тако он и у другим свим биткама отликовао, а после покрета као царски официр премештен је био на бојно поље у Италију, где се такође отликовао као неустрашиви јунак. — Поднесавши оставку неко је време био капетан сл. кр. града Панчева, а затим је прешао у Србију, где је у свима бојевима за ослобођење славно учествовао и узвишен био за подпуковника због својих великих заслуга на бојним пољима. Последње дане живота провео је као умировљени подпуковник у Београду, љубљен, поштован и уважен од свију Срба, који су га познавали и с њиме се поносили.

Писао је много о војеним пословима, од којих дела нека су само штампана.

Вечна ти успомена честити и незаборављени друже из младости, и велики јуначе нашег доба! **В.**

† **Никола Малешевић** професор на сомборској државној великој гимназији и многогодишњи ревносни члан и председник местног православног српског школског одбора преселио се у вечност 29. марта т. г. у 50. година живота, после кратког боловања. У покојнику је школа изгубила одлична и веома спремна наставника, Српство — одушевљена Србина, а породица — свога хранитеља. Оплакује га удовица гђа Александра рођ. Чордар, са три ћерке.

Покој му души!!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Школски музеј у Београду. Ове године приложили су за збирке школског музеја: Кр. срп. министарство просвете преко 100 књига издања државне штампарије; г. Тих. Р. Ђорђевић проф. слику старе алексиначке школе и своју књигу, г. Јов. Јанко Кнежевић проф. из Пакраца три своје књиге, г. М. Динић проф. једну књигу, г. М. В. Валожић књижар 20 књига свога издања, г. М. Стајић 4 књиге свога издања, срп. манастирска штампарија у Карловцима 4 слике, Одбор за париску изложбу школске предмете који нису примљени за изложбу, г. Јов. Милијевић учитељ писанке и цртанке, ђачке радове из Шведске и Норвешке, наслон за словарицу, једну кутију, неколико справа за објашњавање физичких појава и брисач за таблу, што је све сâм израдио, г. Јов. Максимовић учитељ 3 своје књиге, г. Мих. К. Михаловић 4 књиге, г. Мића Ивковић учитељ 50 разних књига, г. Ђ. Мићић учитељ збирку минерала из своје околине, г. С. С. Станишић учитељ своју књигу, М. Ж. Јовановић ђак грађанске школе костур жабе и г. Пера Ђурић учитељ три испуњене животиње. — Хвала свима приложницима и помагачима ове наше просветне установе. Желимо да се и други на њих угледају.

РАЗНО.

Седамдесетогодишњица Његове Светости Патријарха Георгија — свечано је прослављена у Сремским Карловцима на дан св. великомученика Георгија. С њом заједно прослављена је и десетогодишњица патријарховања Његове Светости и епохалне дело — полагање камена темељца Богословском Семинару, којега о своме трошку подиже Његова Светост. На славље ово осим преосвећених епископа и свештенства искупио се силан народ, да тиме покаже и докаже свету на видику, како љуби, цени и уважава своју поглавицу, свога оца и добротвора. Српска школа има двострука разлога, да учествује у овој прослави, јер поред свагдање моралне потпоре коју је Његова Светост Патријарх Георгије српској школи указивао, голема је и материјална помоћ, којом ју је свагда штедро обасипао. У то име кличемо да живи добротвор српске школе Његова Светост Патријарх Георгије Бранковић! Живео!!

Исправак. У прошлом броју овога листа у рубрици „Некролог“ погрешно је стављено Максим *Вујић* у место *Марковић* — што овим путем исправљамо.

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

„СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“

Бр. 5. Год. XXXII.

Школски Лист.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Претплата је на целу годину 3 круне, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добивају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска).

У Сомбору 31. Маја 1900. године.

УЧБЕНИЦИ И ОСНОВНА НАСТАВА.

Јов. З. Медурић, учитељ

Ма колико да се расправљало питање: да ли да се из руку дечијих у основној школи истисну учбеници и ма да је то питање имало својих присталица, ипак нико није тврдио, да децу треба оставити без књига, но је модерна школа ишла за тим, да сведе број учбеника на минимум и онда је тражила и испитивала, који би учбеник могао заменути и истиснути остале учбенике. У овостраном нашем школству, тако рећи, није се о томе ништа, или врло мало радило. — Признање смо дужни одати *творцима* нове школе у нас, ал' после тог дужни смо не остати на једном месту, већ тежити и радити на томе, да се изједначимо и упоредо корачамо са напреднима. — Моћ просвете је велика; сви то добро знамо, јер искуство нам даје томе доказа. Просвећени народи великом брзином иду у напред. Код њих се на свима пољима друштвеног живота види велики напредак док код других не. Нема томе ни пô века када су нам наши саотачбеници, Мађари, завидили, кад су дела наших књижевника у пет-шест стотина примерака улазили у народ. А како данас стоје они и ми? О томе не треба ни говорити! Не ће ми се замерити, ако налазим кривице нашем застоју и у основној настави, а изгледа ми да баш ту најлоше стојимо. У новије доба почело се о томе говорити, но покушаја није било, да се ово стање измене. Није ми намера да изнесем овде кривце томе, јер би у томе можда са неуспехом изашао; но ми је намера да дадем повода озбиљнијем и озбиљном размишљању о томе и да почнем са оним, што би, мислим, допринело живљем раду и бољем успеху у основној настави, када би се на промени и измени истога и код нас порадило.

После поклича славнога педагога и философа *Хербарта: „Не признајем васпитање без наставе, као што не признајем наставу*

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“

која не васпитава“ — модерна школа примила је *наставу* као најмоћније средство да постигне своју циљ, а циљ јој је, да *васпита*. Појам речи: „*васпитање*“ бивао је различито тумачен, односећи се на задатак му, све дотле, док му задатак *Е. Кант* не одреди овом дефиницијом: „Васпитању је задатак да човека спреми за живот, да му пружи моћ да буде свестан свога положаја у свету“. — Тај задатак с обзиром на истакнуто начело Хербартове школе, да се постиће наставом. Да настава васпита, зависи у многоме од начина, — метода. *Хердерово* мишљење „да сваки учитељ може на свој начин настављати, т. ј. имати свој метод“ побијено је са неуспеха кога је настава постигла, а тим побијањем Хердерова мишљења, признао се један општи начин — метод. Тврдим, да се тај општи наставни метод може изложити у *учбеницима*, т. ј. изложено градиво у учбеницима морало би бити тако сређено, да оно служи не само као храна ученицима, но и васпитачу као правац у раду му васпитачком. Од колике су нам важности учбеници у раду нам школском, није ваљда нужно доказивати. Важност истих види се отуда, што сви напреднији народи много полажу на њих, па их усавршују и дотерују и немају границе у надмећању, ко да их боље и савршеније има. Тврдим, да без оружја ни поред најбоља ратна плана не може се у бој поћи јер је пропаст извесна. Исто важи и овде. Узалуд су нам и најбољи наставни планови ако немамо средстава да их изведемо, а међу средства морамо на првом месту рачунати и учбенике. Полазећи са начела „у свету све се мења“ усавршује, дотерује, измењује, — требало би ради самога напретка то исто покушати и код нас, јер оно што нам је било добро пре три-четири деценија, не мора бити данас. Признајемо да учбеници ти имају и имаће своју историску вредност и да они морају послужити као основ при састављању нових, но свакако је време да се на томе почне радити.

Високославни Школски Савет учинио би велико добро, када би покренуо ствар о поправци и измени наших школских учбеника, тиме би дао раду школском новог полета, а не би смели ни најмање сумњати у бољи успех наше српске православне школе а с тим заједно и у лепши углед!

ЗАДАЋА СРП. НАР. УЧИТЕЉА У ШКОЛСКИМ ОДМОРИМА.

Пише: **Јован М. Удицки**, учитељ.

У свакоме раду, било телесноме било душевноме, потребан је одмор. Према томе од знатне је важности и потребе и одмор у школском раду.

Дечији младачки дух не сме се многим настављањем оптерећивати. Једно од главних начела дидактике, учи нас: да се настава има удешавати према природи дечијој. Природи дечијој урођена је нека нагонска сила за кретање, а та је: дечија живахност. Истој за доста не учинити, значило би птици крила одрезати. Много седење у школи противи се природи дечијој и служи на уштрб развитку дечијег организма. Деца, када школу полазе, налазе се у добу бујног свог развијања, а развијање се унапређује само кретањем и радом. Дете је као млада воћка, коју није доста само засадити, брижљиво је од гусеница требити и чувати ју од злих непогода, него је треба и залевати, снаге јој дати, па ће и плода бити. Дете треба васпитавати и телесно и душевно. Ако је дете слабог телесног организма, слабог је и памћења — и дух му је слаб. „Здрав дух у здраву телу“. — Mens sana in corpore sano (Јувенал).

Да не би деци много настављање оптерећавало и умарало младачки им дух, а много седење, да не би доносило развитку организма им уназађење, потребни су школски одмори, при којима има учитељ велике задаће да врши, које има савесним срцем да испуњава.

У школске одморе убрајамо:

1. Одморе између часова,
2. седмичне одморе, недеље, свеце или празнике,
3. ускршњи и божићни одмор и
4. велики двомесечни одмор.

Ови школски одмори не могу се као одмори ограничавати на учитеља. Учитељу нису одмори, него сваки од ових одмора иште од учитеља велику задаћу, много пажње и важне послове да обавља према повереној му деци, што се забаталити не сме.

Укратко да изложимо, какову задаћу има вршити српски народни учитељ при сваком од ових одмора?!

1. Одмори између часова. Ови одмори трају 10—15 минута. Употребљавају се пре подне у 10 а после подне у 3 часа. Исти су потребни не само због здравствених потреба деце, него и учитеља; они служе, да се дечији ум одмори а тело освежи и окрепи, удишући чистога и свежега ваздуха. Због толике своје важности неизоставно морају се употребљавати.

У овима одморима спада учитељу у задатак, да настоји, да сва деца напоље изађу, да се прозори отворе, да се у школској соби истрошени и неваљали ваздух са чистим и свежим замени.

Учитељу у дужност спада да и он напоље изађе, да пази на децу, да се међу њима одржи мир и ред и да пази какве игре играју. Деци не треба да крати избор игара. Они нека сами приступају избору игара, јер оне им игре најпријатније падају, које сами изаберу. У случају, да такову игру изаберу, која им може нанети какве телесне озледе и несреће, ту учитељ ваља одмах да спречи и у сходним приповеткама да им разјасни опасност исте. Особито учитељ има пазити, да су деца у игри умерена, да превише не трче, да се не зноје и не море; опази ли и најмање знаке умора на којем детету, има му забранити свако даље играње. Више пута и учитељ нека ступи са децом у игру, тиме ће себи код деце стећи много поверења. При овим одморима особито треба неговати и гимнастичке вежбе.

У ружна времена излазе деца само у ходник. Ту учитељ води с њима поучне разговоре, који се односе на прилике, које окружавају у тим случајевима и њега и децу. Зими при овима одморима, мора учитељ брижљиво настојати, да се деца добро утопле и може им дозволити ако није јака зима, да праве „чичу“ од снега, да се и тоциљају и да се забављају са онаковим играма, које они према приликама изаберу, а које могу служити на унапређење развитка телесног им организма. За време улажења у школу, имају се отрести од снега и чисти у миру и без гурања улазити унутра. Отварање и затварање прозора за време ветрења, повериће учитељ једном од старијих ученика.

2. Седмични одмори, недеље свеци или празници. — Најзгоднији дан за дан седмичног одмора јесте дан, у који се одржава седмични сајам. У местима где се исти не одржава, где га и нема, одређује се за дан одмора, дан, у који се одржава седмични сајам у оближњем месту, куда обично људи тих места, у којима не постоји седмични сајам, одлазе на сајам. Дечији родитељи тада одлазе, продају и купују, своју децу остављају код куће, да пазе и чувају кућу, да хране живину и да обављају мање домаће послове. Како је на свима готово местима дан седмичног сајма петак, то је исти најзгоднији, тим више, што се суботом има понављати цело оно градиво које се сврши преко седмице и том приликом могу се деца брижљиво приправљати из понављања, из којег учитељ суботом испитује.

За седмични одмор не мора се узети на једанпут цео дан, него се може узети једно после подне и једно пре подне, рецимо

уторак после подне и петак пре подне, као што је то у српским основним школама у Сомбору. Оваки распоред од велике је користи по школски рад, јер деца уторком после подне могу поновити оно што се учило у понедељак и уторак пре подне а што ће учитељ у среду пре подне испитивати, а петком пре подне могу поновити оно што се учило у среду после подне и четвртак цео дан, а што ће учитељ испитивати истога дана после подне. На овај начин без икакове муке може учитељ у суботу понављати сво свршено, преко недеље, градиво и тим начином настава ће богатим плодом уродити.

За време седмичних одмора има се учитељ брижљиво спремати у лекцијама, које ће са својим ученицима предузимати и ваља да исправи дечије писмене саставке.

Ако у недељи падне који светац или празник, то учитељ не треба да одржава и седмичног одмора, јер то би значило трошити школско време узалуд.

Недељом, свецем и празником, сабира учитељ своје ученике на каталог, поучавајући их у црквеноме појању, житијама светих, читању апостола и тумачећи им св. јеванђелије, по правилима катихетике, а по том сва деца морају присуствовати св. литургији. И у ове дане учитељ се приправља и исправља дечије писмене саставке.

3. Ускршњи и божићни одмор. Ово су два одмора у години који трају по неколико дана. У божићњем одмору понављају деца сво градиво свршено од почетка године па до Божића, а у ускршњем понављају опет оно градиво, које се свршило од Божића до Ускрса. У ова два одмора ученици никакове нове лекције не добивају, него само споменуто у кратко понављају. У овим одморима учитељ особиту бригу и пажњу треба да полаже на полажење каталога и цркве.

4. Велики двомесечни одмор. Исти траје два месеца (јулија и августа). У овоме одмору учитељ има веома важну задаћу да обавља.

Учитељ мора настојати да се у овоме одмору сва деца сваке суботе пре вечерња скупљају у школу са свим својим књигама. Том приликом свагда их брижљиво испитује из градива, свршеног у прошлој години а нарочито има предузимати све врсте читања (српског, славенског и мађарског); тако ученици идуће школске године не ће доћи са пола заборављеним знањем. У празничне, свечане и недељне дане треба да редовно одржава каталоге са истим распоредом, којега се придржава и у школској години приликом

истих. На овим каталозима, као и на вечерњама и литургијама сва деца морају присутна бити.

Главни посао учитељев у овом одмору је тај, да што чешће са својим ученицима излете прави. О важности излета није потребно да говоримо, јер о истима већ је путем овога листа говорено;*) но само толико о њима да рекнемо, да су важни и потребни и са здравственог и са наставног гледишта, јер у време када се овај одмор одржава, природа је сва пробуђена, пољски се послови већином сви обављају, што би по децу од велике користи било. Тим начином најбоље ће се ученици упознати са природом и њезиним законима.

Исказасмо задаћу коју треба сваки учитељ, посебно у сваком од споменутих одмора, савесно да испуњава, тада ће му настава плодоносна бити!

У Шиклушу, о Сретенију 1900.

ДЕЧИЈИ ЗЛОЧИНИ.

— По др. В. Рајну и Е. Шолцу. —

(Наставак.)

8. *Краљевина Румунија.* Моћ расуђивања одлучује о величини казне све до 16. године. Злочинац, који још нема 16 година, остаје некажњен, ако није свестан свога дела (Discernement). У противном случају биће блажије кажњен. Од 15—20 година употребљавају се казне у блажијем обиму.

9. *Краљевина Србија.* Ту важи закон од 1860. До своје седме године деца су судски са свим неодговорна. Условно су кажњива од 7—14. у колико имају или немају свести о кажњивости свога чина. Безусловно кажњиви су до 21. год. Али и до тог доба блажија је казна. Од 21. године подлеже казни одраслих.

10. *Швајцарска.* По савезном казненом закону од 4. фебр. 1853. деца су од 12—16 година кажњива, ако имају моћ расуђивања, али се младост узима као олакшавајућа околност. — Осим тог савезног закона имаде још закона у Француској, Швајцарској и у другим кантонима, који говоре о дечијим злочинима. Тако закон у кантону *Тесину* проглашује навршену 20. год. као време кад злочинац са свим подлежи законској казни. Ко нема 10 година, тај се не може судски гонити. Ако је злочинац навршио 10. годину,

*) Види бр. 2. (1899.) „Школског Листа“: О излетима.

а још није навршио 14. годину, то се има испитати, да ли је имао моћ расуђивања. Ако те моћи није имао, онда се оптужени по судском решењу смешта у какав казнени завод; у противном случају подлежи одређењима казненог закона, али му се казна за 2—3 степена смањива. Код злочинаца од 14—18 година смањива се казна за 1—2 степена, а код оних од 18—20 год. за 1 степен. У кантону *Најенбургу* дозвољено је напуштену децу и без судског решења затворити. У кантону *Вату* (Waadt) ради се на новом пројекту, те је на место питања о моћи расуђивања дошло питање: Да ли је таковом детету потребно даље образовање у цели његовог поправка? Професор *Карл Стос* израдио је пројекат за читаву област, и тај пројекат садржи важна одређења, у колико ће од душевне зрелости детиње зависити, да ли да се оно казни или пошаље у завод за васпитање. Блажијом казном казниће се злочинац, кад му се потпуна морална одговорност установи.

11. *Република Француска.* Ту је меродаван Code pénal од 1810. Потпуна кажњивост наступа са навршеном 16. годином. Није тачно одређено, када се и докле дете не сме судски гонити. Младост детиња може бити разлог за донашање блажије казне, као и да се казна са свим искључи. Доцнија министарска наређења прописала су извесне норме за поступање са дечијим злочинцима, а особито са занемареном децом. Деца између 7—8 год. не могу се судски гонити. Све до 16. год. пресуда се оснива на моћи расуђивања. Ако те моћи нема, онда се дете ослобађа, али се мора послати у завод за васпитање, у противном случају пак наступа блажија казна.

12. *Краљевина Белгија.* Суди се по Code pénal од 1867. У духу Француског закона, не познаје ни белгијски Code pénal доба, кад се дете не би смело казнити. Али закон за заштиту деце искључује казну до 10. године. Ако дете учини лаке преступе, може се ослободити, или се упути влади. Тако се исто могу упутити влади и она деца, која су од трибунала казненог суда осуђена на казну, но тек после издржања казне. Влада смешта такову децу у државне слободне школе, одакле се после надзора од 6 месеци предају јавним или приватним заводима, или се дају на занат. И закон о условном суђењу од 1888. говори о поступању са дечијим злочинцима.

13. *У великом војводству Луксембург* важе иста одређења и казне као и у Белгији.

14. *Краљевина Шпањолска.* Закон од 1822. Урачунљивост је код деце пре 7. године искључена. Преко 7 година одлучује питање о моћи расуђивања. По законској новели од 1876. искључена је казна све до навршене 9. године. Условна кажњивост, која зависи од моћи расуђивања протеже се све до навршене 15. год. Према тој моћи расуђивања шаље се дете у своју породицу ради казне или се смешта у завод за сирочад и находчад, или се на њему извршују мање казне.

15. *Краљевина Португалска.* Суди се по закону од 1886. Деца испод 10 година не могу се судски казнити. То исто важи и за малолетнике од 10—14 година, који нису свесни свога чина. Ако су свесни, могу се казнити само до 4 године затвора и то у засебној ћелији. Деца, старија од 14 година, могу се казнити дужим затвором, у ћелији и дужом депортацијом. Ту се разликују две групе, једни од 14—18., а други од 18—21. године. Затвор и депортација одређује се према добу детињем.

16. *Краљевина Италија.* Важи закон од 1889. По том закону наступа потпуна кажњивост тек после навршене 21. године. До 10. године не казни се никако, а после само у том случају, ако је дете свесно свога чина.

17. *Краљевина Енглеска и Ирска.* У тим земљама наступа судска урачунљивост са навршеном 7. годином. Од 7—14. године потребна је за казну морална зрелост, која разликује правду и неправду. У пракси се узима 10. година као доба, у којем је дете морално зрело. Као казнена средства употребљавају се: за децу испод 14 год. шибе и то 12, а за децу до 16. год. 25 удараца бичем. Осим тога затвор и рад до три месеца. Као васпитна средства установљене су индустријске и реформске школе за покварену децу.

18. *Шкотска.* Судска одговорност почиње са навршеном 7. годином. Смртна казна може се код мушких злочинаца извршити после навршене 14. год., а код женских после навршене 12. године.

10. *Турска.* Како се многе друге турске установе разликују од европских, тако се и дечији злочинци тамо квалификују на чудан начин. У Турској настаје пунолетност са полном зрелошћу (Pubertät). По турском закону установљено је, да се полна зрелост појављује код мушке деце обично у 12. год., а код девојчица у 9. години. Ако нема знакова полне зрелости, онда пунолетност наступа са 15. годином. Испод 13 год. дете није судски одговорно. Ако до тог учини какав злочин, упућује се родитељима на казну и то само

онда, ако они дају гаранције, да ће се казна извршити правилно и по пропису. Ако родитељи не пружају те гаранције, онда се дете затвара. Деца, која између 13 и 15 година учине какав кажњив чин, а немају на себи знаке сполне зрелости, казне се као одрасли. Но и ту се узима у обзир моћ расуђивања. У случају да се та моћ не претпоставља, казни се као и дете.

Ту хоћемо да престанемо са набрајањем законâ, који се односе на дечије злочине. Из њих се јасно види, како поједина држава мисли о њима. Али са горенаведеним државним законима у тесној су свези и они државни и приватни заводи за кажњавање или васпитавање деце-злочинаца, који су у појединим државама уведени, да у друштву за законском строгошћу и правдом стану пут ширењу тога зла. А расмотрити те установе не само да није узалудан, него је, баш на против, врло поучан посао.

(Наставиће се.)

ОЧИГЛЕДНА НАСТАВА У ПЕВАЊУ.

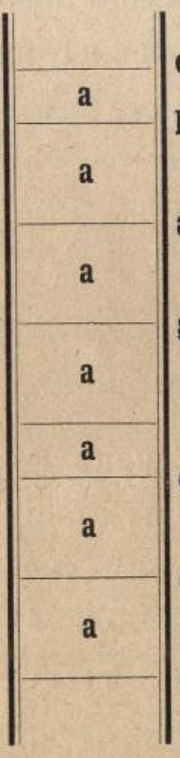
(По начину Ед. Урбанка.)

При настави у певању мора се поступати рационално и очигледно, ако желимо постићи научном основом означену сврху. На вишем степену наставе у певању, може учитељ нотним системом разјаснити, како гласови нотама обележени горе и доле иду. Али пре, него што је учитељ приступио настави певања из нота, мора своје ђаке научити, да својим слухом добро разазнају висину и дубину гласова, дуже и краће трајање, као и јачину гласова. Научна основа јасно прописује, да пре учења песама на основу нота, мора учитељ ђаке упознати са јаким, слабим, ниским, високим, кратким и дугачким гласовима. Учење једно- и двогласних песама на основу нота, прописује научна основа тек на вишем степену. Питање је сада, како треба поступати на нижем степену? Одговарам, да механичним певањем не ћемо постићи истакнуту циљ, јер деца на нижем степену немају извежбаног музичког слуха нити гласа, да могу мелодију правилно отпевати; смисао за певање морамо код њих вештачким начином пробудити и неговати. Певање гласоредова мора такођер почивати на очигледности. Научном учевном основом прописана сврха може се лако постићи употребљавањем бројевног система при настави певања у народној школи. Систем тај састоји се у томе, што се поједини гласови означују бројевима:

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКЕ

гласови гласореда нпр. *C* дур и *D* дур, који су обиму дечијег гласа примерени, означе се бројевима: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. Темељни глас сваког гласореда означи се бројем *1*. У гласореду *C* дур означи се *c* са *1*, и *d* са *2* итд.; у гласореду *D* означи се *d* са *1* и *e* са *2* итд.

Темељни глас отпева учитељ коректно сам, или га одсвира, а деца певају у почетку сва вежбања гласом *a*, и доцније могу и са самогласницима. Да може учитељ очигледно показати гласоред и заједно разне гласове, мора на табли нацртати одвисне лествице са осам пречага; простор између седме и осме мора бити са половином мањи, него код осталих, да се тако полугласови очигледно истакну.



Виша пречага значи виши, а нижа нижи глас. Поред таквог поступања, могу ђаци певати дур и мол гласореде у разним такстовима и разном брзином. Сваки глас нека се издржи на 1, 2, 3, 4 ударца, или на један ударац нека се отпева више гласова; оваким начином могу ђаци и разне размаке (интервале) певати, како кад учитељ на коју пречагу или број лествице показује. Оваким начином увежбам с ђацима све интервале, најпре оне најближе, после удаљене, затим саставим из бројева један поред другог написаних разна вежбања слуха и гласа, а најпосле написаћу бројевним системом и мелодију песме. Из очигледног начина наставе у певању, навађам неколико примера:

I. Секунде: 111; 112211; 12121.

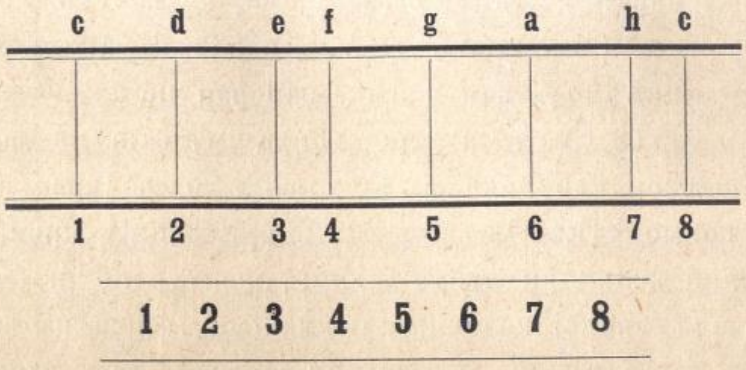
ааа аааааа ааааа

Знак — значи дуже трајање, а • значи краће трајање. Ови се знаци стављају изнад нота.

II. Терце: 1223321; 123—321; 12321;
12313; 32131; 13231; 32321; 32121; 3212321; 31231;
3121321; 33221131; 1323121; 12331; 1133231321231.

III. Кварте: 1234—4321; 1234141; 123234—432321; 12,13,14—14,12,1; 112; 223; 334; 432; 321; 1234; 1431231;
44312342121; 143441431414. Сличним начином састављају се и други интервали и стварају се нове и нове комбинације. Из горе наведеног примера видимо, да већи бројеви значе више гласове, а мањи бројеви ниже гласове. Да после од одвисних лестава и тиме

од одвисног реда бројева прећемо на водоравни ред бројева, нацртаћемо у даљем току вежбања водоравне лествице:



1 2 3 4 5 6 7 8

И кад после у место пречага напишемо бројеве, добићемо водоравни ред бројева, од којих такођер сва школска вежбања састављамо. Свако вежбање певају ђаци из почетка више тихо при чему особито треба пазити на чисту интонацију. Певање гласореда сматра се за веома корисно вежбање; њима се вежба слух и глас, памте се поједини гласови и шири се обим дечијег гласа. При певању стварање гласа мора бити природно, њежно и чисто; викање је непријатно за ухо, губи и квари естетични укус, глас и слух.

Бројевним системом може се и мелодија песме написати. Бројевним системом могу се и остали гласови, који нису у гласореду заступљени, означити. Мелодије песама могу се такођер у *D* дур гласоред пренети, који је за песме згоднији. Певајући песмице бројевима означене, нека даје учитељ такт и показује на табли. Код бројева означених са — нека се дуже задржи.

Бројевни систем је за децу приступачан, јасан и разумљив. Така вежбања пробуђују код ђака пажљивост и помажу, да се у души њиховој ствара згодна представа о истоветности и различности гласова. Бројевни систем испуњава простор међу вежбањем песама по слуху и међу систематичке наставе певања са нота.

Драгутин Блажек.

САЊАЊЕ.

Превео: **Вл. Војновић**, Будимпешта.

Сањање је бесвесна душевна функција, која стоји у свези са спављењем. Слике у сну су привиђења (визије, халуцинације), која се за време спављења појављују. Ове су слике тако јаке као и сами опажаји у будном стању, те су више прави осећаји, него представе. Осећаји ови диктирају телесном организму, те разне слике произвађају. Слике у сну могу бити разноврсне, а зависе од осећаја, који су угодни, неугодни или неутрални те према томе и саме слике у сну одговарају каквоћи осећаја. У сањању могу нам се појавити само такове слике, које смо већ видели или барем замишљали. Да видимо кад настају

неугодни, непријатни снови. Ако је функција каквог нашег органа за време спавања обнормална, онда настају неугодни снови. Тако нпр. узмемо ли при лежању положај да какав мишић притискујемо, онда сањамо такове снове у којима се осећа притисак на мишић те или какав тежак предмет дижемо, вучемо, или у опће обављамо какав тежак, напоран посао. Лежимо ли пак тако да нам у спавању какав део тела утрне, онда у сањању не можемо се мицати.

Од претоварена или покварена стомака долазе врло непријатни снови; покварен стомак наиме утиче на мозак и циркулацију крви, усљед чега крв навађује у великој количини према срцу, евентуално према мозгу. Кад у спавању крв навали у већој количини према срцу, онда нас обично узрујавају снови, страшни су нпр. сањамо да нас бик вија и др. једном речи таке се слике у сну образују, од којих срце јаче куца, ово куцање срца траје још и кад се после тога пробудимо.

Непријатне снове ствара и сметња самога дисања. Кад ко лице у јастук завали, ил покривач преко лица превуче те тиме дисање отежава онда сања, да се гуши, или да га ко дави, гуши. И усљед покварена ваздуха настаје гушење у сну, јер ваздух може да промени стање крви. Велике пијанице сањају чудне снове. Често сањају, да се по њима шетају многобројни пацови или мишеви. Ако нам у спавању који део тела већма озебе или захладни, онда обично сањамо, да у хладној води пливамо, или да се по леду шетамо.

Док је осећај непријатан дотле је и сам сан непријатан, чим међу тим осећаја нестане и сан се промени. Ако нпр. неко на левој страни лежи дакле притискује срце те у том сања нпр. да је пред судом и да га туже, он се међу тим осећа невиним, ал не може уста да отвори а већ чује да судац пресуђује. Тада се усљед велике узбуђености окрене на десну страну, притиска на срцу нестане, циркулација крви постаје нормална те се тако и слика у сну промени. Судац коначну пресуду изриче. Да се међу тим није окренуо на десну страну, сигурно не би још пресуда била изречена.

Кад је човек здрав и сваки му орган нормално функционира па ако му се међу тим тело већ одморило онда обично сања угодне лепе снове и то редовно пред зору.

Сан више пута показује, који од органа наших не делује нормално.

Неутралне слике у сну онда долазе, када у спавању ништа непријатнога не осећамо. Тада се човек у сну редовно својим занимањем бави. На неутралан сан има велики уплив и спољашни утицај дакле глас, светлост, мирис, окус итд. Ако нпр неко у спавању слуша свирање ватрогасаца, али се не пробуди, онда му се слике у сну усљед спољашњег утицаја промену и он у сну гледа ватру, ватрогасце итд. Кад се лампом приближимо човеку који спава врло је вероватно да ће дотични сањати о сунчаној светлости или у опће о другој каквој светлости. Покварен ваздух у соби, а тако и смрад може да преиначи слике у сну. Да са свим неутралне снове спољашни надражаји променути могу, то потврђује следећи интересантан пример: Ученјак неки заповедио је своме слузи, да у часу кад буде заспао, да му под нос држи какав мирис и после тога за кратко време да га пробуди. Слуга учини што му господар заповеди и ученјак пробудивши се сети се да је у сну у

лекарни био, где је исти мирис осетио. Други пак пример је следећи: Неко замоли своје рођаке, да му кад заспи врућу опеку метну под ноге. Доцније пробудивши се приповедио је, да је сањао о Етни како се по њој шетао.

Већина људи верује у снове, а прорицање снова врло је старог порекла премда му је сталност и истинитост исто тако лабава, као темељ зграде подигнуте на песку. Није искључена могућност да се по гдекоји сан и обистини јер и у лутрији од хиљаде хиљада срећака ипак по гдекоја донесе главни згодитак. Сан може имати своју важност у толико, што нам неугодни снови тумаче да у организму нашем није све у најбољем реду. Тако се дешава да нам се већ у сну предсказују болести, које ће истом доћи. Бол какав блажије нарави не осећамо обдан, јер нам је сва пажња уперена на утиске спољашњега света, тек обноћ ма и у сну кад смо се отргли свим утисцима спољашњега света указује нам се бол. Ко пати ма и у најмањој мери од грљобоље тај обично већ на 2—3 дана пре тога снева о дифтерији или о другој којој вратној болести; бол је дакле већ онда заметнут али је за болесника био неосетан под утицајем разних надражаја из спољашњега света. Постоје дакле случајеви, да је сан био весник наступајуће болести.

Сан је у више прилика издајица, јер многи одаје у сну говором или бунцањем оно, што је у будном стању тајио.

Сан је и панорами сличан. Дешава се, да старци живо сањају догађаје и успомене из детињског и младићког доба.

Из свега што овде рекосмо даде се извести следеће:

1. Ко хоће да му снови не буду непријатни, нека пази да му сваки орган нормално делује.

2. У хладној, добро проветреној пространој соби боље спавамо, него у врућој и маленој собици, јер се у овој брзо поквари ваздух.

3. Ко за време спавања или у опће увек и много сања, томе се дух довољно не одмори нити окрепи. Ово је стање редовно знак нервозности, која се најрадикалније лечи баш добрим спавањем без сањања.

НЕКРОЛОГ.

† **Јован Бољарић** бивши учитељ глухо-немих у Београду, напрасно је преминуо у 56. години 3. маја т. г. Покојник је родом из наших крајева и као већ оспособљени учитељ преселио се у Србију, где је радио на поменутој грани хуманитарне педагогије. Познат је био као ваљан зналац нашег црквеног појања, те је с тога чешће у придворној краљевској цркви појао. Сахрањен је 5. маја. На опелу му је из почасти чинодејствовао Њег. В. Митрополит Инокентије са пет свештеника.

Покој му души!

„СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Испити за учитељско оспособљење на сомборским српским учитељским школама започели су у суботу 13. маја т. г. Кандидати и кандидаткиње су писмено израђивали теме из српског, мађарског и немачког језика, за тим из математике и природних наука. Усмени део ових испита одржаће се у првој половини месеца јунија по старом календару.

Скупштина удружења државних учитеља народних школа одржана је пролетос у Будимпешти. На дневном су реду биле две знамените ствари: 1. Уређење односаја државних учитеља законом и с тим у свези побољшање њиховог материјалнога положаја, и 2. расправа о наставним основама. У погледу ових ствари поднеће се споменица кр. угарском министру просвете. У главном ће се тражити, да минимум плаће буде 1200 круна, која ће се поступно дизати на 1400 и 1600 круна, не рачунајући овамо петогодишње доплатке. Станарина и на селима нека се равна према војничкој станарини. У свима већим местима нека се даде учитељима и доплатак због скупоће. Женске учитељице у свему да су равне мушкима. Школски управитељи нека буду учитељи. Старатељска права и дужности да се поделе међу учитељима и општинским преставништвом дотичног места. Учитељи нека могу бити поднадзорници без икаква испита, а надзорници уз полагање стручног испита. У дисциплинарним стварима, што се односе на морал педагошке кривице, нека суди једна врста пороте састављена од дванаест државних учитеља, којој ће председавати државни школски надзорник, у материјалним пак стварима нека суди дисциплинарна комисија административна, односно редовни суд. Другостепени суд у педагошким стварима нека буде министарство, а у случају губитка звања нека му је слободно апеловати на административни суд. Гледе наставних основа закључено је, да се за нераздељене школе изради засебна наставна основа с минималним наставним градивом, које се може обрадити у скученом времену и превеликом броју ученика у школама с једним учитељем.

Учитељство у Босни и Херцеговини. Учитељи и учитељице народних основних школа у Босни и Херцеговини, осећајући потребу за моралним и материјалним бољитком, осећајући потребу, да им се отвори пут бољој будућности и да се њихово име попне на онај степен поштовања, које му припада, отпочело је у новије доба да живо око тога ради. Природно је, да је искра тог покушаја севнула у главном граду — Сарајеву. Недавно је изабрата депутација предала заједничком министру финанција г. Венијамину Калају молбу, за побољшање материјалног стања учитеља и учитељица нар. осн. школа у Сарајеву, и замолила, да се одобри петиција босанско-херцеговачког учитељства осн. школа, која је предата месеца јула 1897. Високој Зем. Влади. Господин министар је примио лепо депутацију, што улева наде, да ће се ове праведне молбе што скорије испунити. — Наставници-це нар. осн. школа у Сарајеву изабрали су још уз то нарочити одбор, који ће саставити штатуте за „Учитељско Удружење“ у Сарајеву. Штатути су већ доготовљени и двојица изабратих депутираца су их предали уједно с молбом господину владином повереник у за град Сарајево, а одатле су се упутили Високој Зем. Влади. И на

једном и на другом месту дочекани су са таком предусретљивошћу, да се не може ни посумњати о одобрењу „Учитељског Удружења“. Боже дај! — „Н. В.“

Шта стају у Русији школе? Целокупни државни прорачун износио је 1898. године: 11,474,049.923 рубље. Од те своте отпада на рачун министарства просвете: 26,440.843 рубље, — 945 356 рубаља више него 1897. г. Од те своте отпада на универзитете: 3,799.100 рубаља, на гимназије 6,358.684 рубље, на реалке и занатлијске школе: 1,989.695 рубаља, на црквене и елементарне школе: 375.392 рубље, на народне основне школе: 2,448 000 рубаља, на учитељске школе и институте: 1,229.970 рубаља, на специјалне учитељске заводе: 1,450.443 рубље. — Број ученика у години 1898. био је овај: у 193 гимназије било је: 67.715 ученика, у 46 прогимназија било је 6 974 ученика, у 112 реалака било је: 31.300 ученика, у 10 учитељских завода било је: 689 ученика- у 52 учитељска семинара било је: 3 900 ученика, у другим средњим заводима било је: 1.765 ученика. Свега је било у средњим школама: 112.543 ученика, а за 4074 више него 1897. „Н. В“.

РАЗНО.

Добротворна Задруга Госпођа Сомборкиња приредила је 28. априла т. г. забаву у корист своје благајне. Из одабраног програма ове забаве, напоменућемо, да је задрузин тајник г. Јован Живојновић професор учитељске школе сомборске, отворио забаву веома смишљеним, красним и полета пуним говором, у којем је пред сакупљеном отменом публиком говорио о важности учитељске службе и учитеља као радника на народној нам просвети, те у свези с тиме предочио је, како је од неопходне важности, да се за приправнике учитељског звања оснује овде у Сомбору конвикат или алумнеум. Иницијативу својега вредног тајника, по овој замисли, вољно и одушевљено је прихватила племенита женска задруга овдашња и већ се и нарочитим позивом обратила на све женске задруге наше, да размисле о овој ствари, и по томе да у своме делокругу допринесу колико је потребно моралних и материјалних жртава, да се ова узвишена и човекољубива, а с обзиром на нас и родољубива замисао у живот спроведе.

Пушење и његове посљедице. У Енглеској су опазили код иначе ведре школске деце од 8—15 година, да су бледа и болешљива и да немају апетита. Истраживајући узроке овоме испоставило се, да су та деца ревносни пушачи. Усљед тога енглеска штампа заступа мишљење, да свој деци до 16 година треба забранити пушење законом. Такав закон постоји већ од дужег времена у америчким Савезним Државама, који је од веома благотворног дејства. По једној наредби градског судца у Monat Vernon-у мора се сваки дечак ухапсити, ако се нађе да пуши на улици. И ту не помаже никакво посредовање његових родитеља; дечак мора досуђено му време одседети у затвору о сухом хлебу и води. После овакове казне обично се излече младе духанџије од рђаве и по здравље штетне навике пушења. „Н“.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Летопис Матице Српске. Уређује Милан Савић. Књига 200. Година 1899. Свеска четврта. У Новом Саду, штампарија српске књижаре Браће М. Поповића. 1899.

Живот и рад Дра Јована Хаџића-Светића. У спомен прославе стогодишњице од рођења његова. У Новом Саду, штампарија српске књижаре Браће М. Поповића.

Унија у поганцу или побједа православља. Прилог к историји српске цркве у вараждинском ђенералату, написао Никола Станков Кукић. Цена 30 новч. или 60 филира. 8° стр. VI. 54.

Где је љубав, ту је и Бог из прича за народ од грофа Л. Н. Толстоја превео Нектарије Аргировић. Цена 10 филира. Ова је књига веома подесна за даривање школске деце о завршним годишњим испитима. Може се добити код преводиоца у манастиру Месићу (пошта Versecz). 8° стр. 15.

Књижевни оглас. Како је моја општа педагогика, коју сам у овој години штампао само за своје ученике, наишла код првих стручњака наших у области васпитања на једнодушно одобравање и похвалу, то сам се одлучио, да први део њен у прерађеном, проширеном и допуњеном издању објавим и ширем васпитачком свету, ако се за такву књигу нађе бар толико уписника, колико је потребно да се књига штампа без губитка. Књига ће носити наслов **Општа Дидактика** или **наука о општим начелима васпитне наставе** износиће преко 25 штампаних табака велике осмине, а имаће и систематски и азбучни преглед садржине. Артија и техничка израда биће укусна. Цена за уписнике је 4 динара, доцнија пак цена биће 6 динара. Ја сам се трудио, да у књизи изнесем у системи последње резултате из опште дидактике држећи се научног правца у педагогији. Како ова књига обухвата општа начела о васпитној настави, то ће она добро доћи сваком наставнику, па ма у којој школи он радио, па ма у ком облику настављао. Скупљачи уписника добиће на десет уписника једну књигу на дар поред моје топле захвалности. Имена скупљача и уписника биће штампана на крају књиге као спомен њихове заузимљивости и пожртвовања за српску педагошку књижевност. Имена уписника треба послати до 31. маја, ове о. г. на адресу: Др. Стев. М. Окановић професор, Алексинац (Србија). Новац пак нека скупљачи задрже код себе, док не буду извештени, да ли ће се књига моћи да штампа. Ако не буде било довољно уписника за штампање књиге, то ће се новац вратити уписницима. Књига ће се штампати само у онолико примерака, колико се буде уписника јавило. С тога се овим позивају и књижари, да до 31. маја пошљу и своје поруџбине, ако би желели, да доцније и они продају ту књигу по 6 динара. Умољавају се сви српски и хрватски листови, да овај оглас објаве. У Алексинцу, 10. фебруара 1900. год. Др. фил. Стев. М. Окановић, професор учитељске школе.

Дужнике молимо, да нам што пре претплату пошлати изволе. **Администрација „Шк. Листа“.**

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

ВОЈВОДЈ. БИБЛИОТЕКА „ЈОВАН ПАВЛОВИЋ“

Бр. 6. и 7. Год. XXXII.

Школски Лист.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Претплата је на целу годину 3 круне, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добивају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска).

У Сомбору 30. Јунија 1900. године.

НЕКОЛИКО СТРАНИЦА ИЗ КЊИГЕ О УЗГОЈУ.

Пише **Јелица Беловић-Бернадзиковска** директорица више школе у Бањојлуци-Босна.

Присподоба између књига и људи није нова. У васпитном раду дјеца су живе књиге — из којих прави учитељ много може да научи. Ево неколико таквих страница истргнутих из моје библиотеке, која носи на челу наслов: „Посматрање душе детиње.“

Неки дан нашла сам у једној прекрасној књизи, која је доживјела тридесет и друго издање, а зове се „Die Schriften eines Waldschulmeisters“ (Rosegger) врло лијепе ријечи: „Дијете је књига из које ваља да читаш и у коју ваља да пишеш. Дијете је књига чаробњака, који је људима показивао празне листове, па онда на њих хукао и слова су се појавила. Тако се и под дахом учитељевим појављују разни знакови на бијелим страницама душе детиње.“

Ето предамном лежи албум. Није то модерни шпортски албум, већ је албум у коме сам ја сама насликала *душе* мојих ученица. Ево неколико такових слика, мили моји читаоци.

Лила! Ово је дјевојче одгојено у „великом свијету.“ Њезина је главица, глава цивилизованог човјека. Ево зашто? Она може *много* да разумије; она никада не ће ненадано и искрено изустити звонки поклик, ако чује, где неко говори нешто, то је против њених назора, или нешто њој сасвијем ново. Она умије бити индиферентна, а зато и енергична у своме дјеловању. Она има много, много познанства у свијету салона, будоара и клубова; али никоме од својих знанаца није она близу — све је то пријатељство и та љубав тек „par distance.“

И за то је она биће веома самосвјесно.

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“

Има у њезиној души додуше још једно „ја,“ које јој под душом неких добрих књига по некад дошаптива критику за ово прво самосвјесно „ја“ — али таке се критике одбаце и ућуте.

Боже мој — чудим се гдекада — млада дјевојка — па такова без живота! Такова „практична памет,“ која се ама никад не подаје сасвијем никојему допису, никојему дјелу, никојему чувству, никојој наслади, никојој страсти! Веле неки, да је овака самосвијест знак вишег душевног развитка, али ја велим, да је она нешто, што неизмјерно слаби чувствени живот, нешто што отима ону дражест лијепој младости.

А ипак она вазда у себи носи критику себе саме. С тиме она откида од цијелости потребну на то чест духа — те тако она сав живот и све дојмове осјећа не у цијелости, већ само преосталим дијелом душе. . . А није ли то нешто неприродно, мучно? Јест, мучно је као што би било за птицу мучно летети једним крилом. Одатле блазираност, цинизам у младежи. Таково биће није кадро, да сву своју снагу сједини за једно дјело, за један рад — јер носи у себи два човјека, од којих док један критикује и приговара, други живи само пола — животом и губи сваку сталност.

Такове особе ријетко ће починити непромишљен чин — у њих нема младалачких будалаштина — све је ту тобоже коректно.

Поезија религије и сласт молитве никад није понијела моју малу Лилу у више сфере. Она сама о себи каже, да није биготка. Лила ми се не једном са правилним цртама лијепог лица причини као Аспазија са очима Dante-ове Beatrice, а с посмејком Јелене, која снива о тајнама Елизејских сласти.

Дакле атеисткиња? Ах — не — како би то била? Атеизам није више у моди. Данашња филозофија не држи више материју за алфу и омегу свега — већ на разна велика питања одговара „Не знам.“

И ово „не знам!“ упило се скроз и скроз у душе младе чељади. „Не знам!“, „не знам!“ — ова је велика импотенција људског разума управо трагички окружила младе душе вијека свијетла и папира. И не једном долази ми воља, те се поставим пред модерну филозофију — ту голему зграду од карата, те јој горко приговарам: „О да — ја се дивим твојој тријезности, ја се дивим тачности твоје анализе — али при свем том — ти си нас филозофијо унесрећила! Ти немаш, како сама признајеш, доста снаге да одговориш на прво од сила питања — а имала си доста снаге и воље, да подкопаш

моје ухваће у науку, и у вјеру, која ми је на сва питања одговарала не само стално већ и слатко и убедљиво. О познам те ја сада! Твоја је метода, твоја је суштина — скепцитизам и критика. Тим си скептицизмом отровала сву наивност и невиност младих душа, све нерве њиховог свежег духа — све, све! Душа њихова вуче једно своје крило по земљи — по праху и блату! Мислиш ли, да прерафинирани нерви, па естетична потреба и способност естетичног уживања природе и умјетнина може да јој накнади морална начела? Може да по очима од цинизма? Вараш се онда! Из естетичних нерва модерне младежи извире деликатност осјећаја — то је додуше истина, али ти су осјећаји ипак као у зраку објешени, јер се не оснивају ни на каквом догмату, ни на каквој тврдој вјери. Она нема за то ни циља, кому би живот свој посветила, већ живи као што Sienkiewicz вели „veselo zwierze“ — весела звијерка.

Лила је у осталом имала више страница у души, него што их обично имају госпођице њезинога доба. Већина тих страница ће дакако истом будућност да испише, али свакако је у ње мјеста за врло лијепе ствари. Осим тога имала је ванредно мили начин подизања главе код разговора и умјела је дражесно гледати право у зеницу, ономе коме је говорила. А и ово је „cosa rara“ у наших обичних дјевица.

„*To mój typ!*“ рекао би пољачки првак новелиста.

* * *

Има бића, срдаца, душа, које су налик на шумско цвијеће. Баш онда најлепше, најинтензивније мирише, када је погажен и сок му најбољи истиснут.

Међу ове припадају и све ванредно слатке ћуди, којима је највећа потреба, да имаду око себе пријазну атмосферу, иначе им је зло и страшно. Види се то већ код мање дјеце, а још више код дјевица. Извире то из неизмјерне деликатности срца, коју узгој ваља да чува и почитује; што се ријетко чини. Лада бијаше такова ћуд. И очувала је ту слаткоћу срца до своје шеснаесте године, тек је онда запала у друштво где је владала чудна смјеса идеја и назора, које су пали попут отровна фермента, попут киселе капље у слатку текућину њезина срца и ту стале раскисивати и узнемиривати глатку површину младе те индивидуалности. Њој је требала у узгоју и живота неба спокојна, синтетична равнотежа, која се не обазире на малишаве ситнице, које узнемирују и узбуђују. А у нашем модерном друштву и узгоју свега има прије, него тога. Тек што год

ситно и мало постаје камен смутње, увреде и немира — па се онда због тога обично занемаре ствари заиста вриједне и велике. Само гледајте како људи живе! Све им руководе живци! — Због какве мале ријечи обарају људи читаву срећу једног или више живота! А све су то појаве болесне воље, ништа друго. . .

За младу душу нема горега од разочарања, оно квари карактер, отимље му снагу, слаби га. После сваког разочаравања млада је душа сиромашнија, налик је на банкротера, налик је на наду, која је стајала у своме цвату, у своме зениту, па сад одједаред нагло иде у долину, одкуд душе хлад и мрак; у долину где нема сунца да полиже мраз, тог драгог сунца које топло попије свако зрнце леда као да је шећер. . .

Лотов цвјетак стрепи
Од сунашца жива
Па погнуте главе
Ноћ чаробну снива.

Алекса Шантић.

Лотов цвјете — моја Лада! Чини ми се твоја душа попут бјеле црквице, која високо на брijегу стоји — као отргнута од свјета пуна поезије и љепоте.

Ње се тиче као типа врсте оно, што је рекао Sienkiewicz у својем најбољем дјелу „Без догмата“ о људима модерног доба у опће: Bo widzisz, na kazdej kulturze, tak wyrafinowanej, mozesz napisać to, co sie pisze na pakach ze szklem lub porcelana: „Fragile!“ Tobie, który duchovo pohodzisz z Aten, mnie i dziesiatemu, dobrze i milo jest zyć z ludžmi, majacymi tak wydoskonalone nerwy; ale jésli zechcesz coš na tej podstawie budować, to cie ostrzegam ze ci belki na gtowe zleca. Czy mysliz, ze ci wytworni dyletanci zyciowi nie musza przegrać w walce o byt z ludzmi, majacymi tegie nerwy grube muskuly i gruba skore?

(Ама видиш на свакој култури, која је тако рафинована, можеш написати то, што се пише на скрињама са стаклом или порцеланом: „Fragile!“ (zerbrechlich).

Теби, који си душевног покољења из Атине, мени и десетоме добро је и мило живјети с људима, који имаду тако истанчене живце; али хтеднеш ли нешто на томе основу да градиш, то те морам упозорити, да ти лако греде могу на главу пасти. Или зар мислиш, да ови умјетни дилетанти живота не морају да тај живот свој про-

играју у борби са људма, који имају јаке живце, тврде мишице и дебелу кожу?)

О, Лада, лотови цвјете . . . .

* * *

Ето нове слике! Ово је дјевојче тако различно од других, као да је са друге планете. Често сам се у то дубоко замислила! И на чем се оснива та голема разлика?

На катехизмовој простоти њене душе. Без сумње само на том, сада то видим јасно — али ипак још не сасвијем јасно и широко, јер сам сама у души тако многострана и замршена, да сам готово изгубила смисао простоте. „Слушам њен глас, али је не видим“ — ето тако. Мој душевни поглед трпи на некој врсти далтонизма, те не може да разликује неке шаре.

Мени не може да се смести у главу, како је могуће да неко неки назор — па макар он био и вјековима устаљен и посвећен — просто и без даљег истраживања примити у се и њега се држати — а да му не дође воља, да тај назор, то вјеровање не погледа и разгледа са свих страна, да га не растави на дјелове, а те дјелове опет на атоме, и још на мање, све дотле док се сав не распе у прах, који се више неда укалупити у првотни калуп. И зато ја нисам разумјела ћуд моје мале пријатељице Љубе. Познавах ју од малена, па сад ето као осамнаесто-годишњу дјевојку, стајах пред њом и чудих се. Она ми је откривала сву душу без икаквих обзира и заслона.

Задивила ме управо сталношћу својих назора; којом се тако разликовала од њених другарица и од мене саме. Њој никад нити *за секунду* није на ум пало, да посумња о неком правилу морала, којега је вјера и друштво људско признало и посветило. Њој је то право било необорива светиња; прешло јој је у природу чврсто и тврдо. И колико је доживјела напасти, колико разних дојмова! Али никада није колебала, ни сумњала, на коју ли ће страну, „коме ли ће приволети царству!“ Душа је њезина тако изврсно разликовала плеву од зрња, да ту о каквом помјешању или нејасности не бијаше ни говора. Она бијаше неприступна за све „што није у реду“ као снијежна глава алпинска стајала је у мојим очима високо изнад дјевојака њезинога доба и времена . . . Друге дјевојке и не можеш одвести на ту висину — јер би им тамо даха понестало . . . .

I dziwie sie tylko, ze kwiaty
Pod twemi stopami nie rosna
Ty zloty mój ptaku skrzydlaty,
Ty maju, ty raju, ty wiosno!

Sienkiewicz.)*

ДЕЧИЈИ ЗЛОЧИНИ.

— По др. В. Рајну и Е. Шолцу. —

(Свршетак.)

Да бацимо прво историјски поглед на те установе!

Цео судски поступак са децом-злочинцима још је у неку руку нов. Тако је и са начином, како се казне за децу одређују и извршују. Реформа у корист осуђених дечијих злочинаца, која већ од неколико векова влада на том пољу, потпомагана је нарочито наглашавањем хришћанских принципа, као и пројектима разних научењакâ, филантропâ, и правих хришћанâ. Та реформа развијала се у неком извесном правцу, не полазећи једнострано са захтева казне, него енергично тежећи за тим, да се ти млади злочинци васпитавају у место да се казне, јер је знала да казна имаде ужасне последице. Она тежи још и данас за развијањем и снажењем моралне односно морално-религијозне свести у такове деце, те се свим силама стара, да их начини корисним члановима људског друштва.

У средњем веку нису имали никаква обзира према младости осуђеника. Тешким телесним казнама и затвором сатирале су се у маси егзистенције, које би иначе, да је среће, помоћу васпитања били још добри и корисни људи. У 16. и у почетку 17. века показују се први приметни почетци неке реформе, те су младе злочинце упућивали у предионице и радионице, које су међу тим за злочесту децу и младе просјаке одређене. У Холандији је била прихваћена та мисао. Другде је та мисао одбачена у толико, што су те радионице претварали у затворе и у њих смештали све могуће злочинце. У 18. веку стајали су затвори у том погледу веома рђаво. У тавницама била је права морална помама. Мушки и женски апсеници живели су заједно и у заједничкој соби задовољавали се пијанчењем, игром и другим пороцима. У те се затворе пуштаху чак и деца,

* И чудим се само, да цвјеће
Под твојом ногом не расте
Ти злати мој птићу крилати
Ти мају, ти рају, ти пролеће.

те је тако нпр. приликом ревизије неке пруске тамнице у једној соби нађено четири лица, а међу њима један стари, препредени коњокрадица, један дечко од 14—16 година и једна служавка од 20 година.

Нека промена у корист поправљања тога стања опазила се тек при крају 18. века. Почетци тога покрета налазе се у оном научном, хуманом и строго религијском покрету, који је у половини и при крају 18. века захватио све културне државе онога доба.

Америчким Квекерима припада неоспорна заслуга, што су они први предузели практичне мере у тој ствари, пошто су 1776. године основали „The Philadelphia Society for Assisting distressed Prisoners“. Даље је заслуга Енглеза Joh. Howards-a, који је неуморно походио све затворе Енглеске и континента и на послетку увео основне реформе. Али је Америка и на даље остала земља, у којој се радило на побољшању стања за дечије злочинце. Квекери се у Пенсилванији, одмах после извојеване независности, дадоше на посао. Почеше зидати затворе са ћелијама, да би се апсеници могли делити. Ту су затварали и осуђену децу. Међутим није било могуће оделити их са свим од одраслих и избећи сваки додир с њима. У исто доба видело се, да се царство злочинаца рекрутује баш из занемарене деце, те се и поставила лозинка: Одвојити децу од одраслих и основати нарочите заводе за децу! Та мисао продре и 1825. године оснује се први такав завод на острву Рендо, (Randall) код Њујорка, под именом: „House of refuge for juvenile deliquents“. За кратко време пођоше и друге државе тим стопама, тако, да данас све америчке државе имају „Reformatories for juvenile offenders“. Међутим, да би се деца чувала од злочина, решено је, да се и занемарена и напуштена деца брижљиво васпитавају. Али то профилактично старање остављено је са свим приватном доброчинетву и на том пољу развијена је у Америци велика делатност, која се тамо потпомаже обилним новчаним прилозима.

У *Енглеској* се то питање развијало врло тешко и споро, и ако у својој првој врло једноставној организацији. Али се у Енглеској још у пређашња времена имало обзира према деци. Још за време Хенрика VIII. одређује „Apprenticeship Laws,“ да се деца-просјаци од 5—18 година дају каквом ваљаном занатлији на науку. Доцније су такову децу смештали у сиротињски дом. Но то се односило само на напуштену децу. Деца преко 14 година осуђивана су за злочин као и одрасли: на робију; депортацију, шта више

чак и на смрт. Тек 1838. одређује енглески закон дословце ово: „that it might be of great public advantage, that a prison be provided, in which yonng offenders may be detained and corrected and receive such instructions and be subjekted to such discipline as schall appear most conducive to their reformation and to the repression of crime“.*) Затвор за децу установљен је на острву Вајту (Wight). Али јавно мњење енглеско није у том видело изведену мисао о васпитању и довољно заступљену, те је тежило, да се деца пошаљу у „Reformatory Scools“. У колико су то били приватни заводи, законом од 1854. били су одређени за издржање казнâ. Држава је допуштала оснивање таковых завода, али је задржала право врховног надзора, као и потврде њихових уређења и статута. Међутим и поред тога, што се деца шаљу у „Reformatory Scools“, казне се и затвором, те се прави пријатељи васпитања туже на честа и многа шиљања у „Reformatory Scools“, знак, да мисао о правом васпитању такове деце још ни у Енглеској није ухватила дубоког корена и људи од искуства раде свим силама на том, да се деца не казне затвором, јер ту резултати нису најповољнији. Повољније гласи суд о мерама, које предузима држава ради телесног кажњавања деце-злочинаца. Међу тим мерама налазе се радионице, које Енглези зову: „Industrial Scools,“ у које се примају напуштена деца. „Industrial Scools“ као и „Reformatory Scools“ стоји под врховним државним надзором. Леп је резултат постигнут и са уређењем „Training schifs“ Опасна деца и млади злочинци смештају се на трговачке лађе или рибарске барке, где се предузимају нарочите мере за њихово морално и стручно образовање.

У *Шведској* примењује се казна у блажијој форми, али обично тек после навршене 15. године. Осуђено дете може се и после издржане казне сместити у васпитни завод халски (Hall), или неки део казне издржи у затвору, а остало у заводу, или се место казне шаље у завод. Тај је завод одређен нарочито за децу и у приватним је рукама, али подлежи државном надзору и ужива државну припомоћ.

Данска нема, осим затвора, других нарочитих државних завода за васпитање и поправљање дечијих злочинаца. Њихов по-

*) Т. ј. да би за публику било корисно, кад би се удесио затвор, у којем би се млади злочинци задржавали и поправљали и добили наставу и да су под таком дисциплином, — што би најбоље одговарало њиховом поправљању и угушивању њихових рђавих дела.

ступак изван затвора лежи искључиво у рукама приватних завода.

У *Норвешкој* може се казна у затвору заменити батинама или смештањем у какав васпитни завод, чији је статут потврдио краљ. Ту се држе деца до навршене 16. године.

У *Аустрији* нема нарочитих законских одређења у том погледу, али је административним путем омогућено, целу казну или само деломице, заменути васпитањем, које почива једино у рукама приватних или црквених завода.

У *Холандији* постоје два завода за младе злочинце. За школу је одређен онај у Алкмару (Alkmaar), а Монтфорт, (Montfoort) за женску децу. Преко ноћ спавају деца у одељеним гвозденим просторијама. Међу њима посгоје две класе: 1. обична, 2. кажњена класа.

У *Белгији* издржавају казну деца у једном посебном делу ћелијичног затвора. За оне, који су ослобођени због надостатка моћи расуђивања, постоји „maisons speciales de reforme.“ St. Hubert и Gent су за мушку, а Namur за мушку и женску децу, у одељеним заводским оделењима. Профилактично раде државни заводи Ruysseleck и Beernem.

У *Италији* су дечије казне блажије, али се издржавају у затвору. У новије доба ради се на подизању државних завода за поправљање. Приватни заводи, Reformatori, примају децу на васпитање. Ако држава даје какову помоћ, то стоје под њеним надзором.

Од како је у *Француској* уведен Code pénal постоје „maisons de correction“, у којима треба кажњена деца да издрже своју казну. Међутим су ти заводи после отворени и одраслима, те су свој прави смер тако промашили. Доцније је у Паризу основан завод за саму децу, али и то није наишло на опште одобравање. Држава је радо гледала подизање „пољских радионица“ и потпомагала их је. Најзад основала је држава „colonies correctionelles“ у Француској, за младе злочинце, а њих у многом допуњују профилактски заводи, под именом „colonies pénitentiaires.“

У појединим државама *немачке царевине* после 12. године затварају се деца у затворе. У већим затворима удешена су нарочита дечија оделења, где се постављени учитељи брину за наставу, као и за друго какво корисно занимање осуђених. Деца су скоро свуд посебице затворена. У *Саксонској* постоји у Саксенбергу завод за мушку децу и то за њих 220, а у Гринхајну за 70 женске

деце. Што се тиче оснивања присилних васпитних завода (Zwangserziehungsanstalt), ту иде прилично споро. И ту је Саксонска на првом месту, са својим заводом за поправљање деце у Грос-Хенерсдорфу за мушку, а у Браунсдорфу за женску децу.

Осим тих завода постоје у Немачкој још разни заводи. Такав је краљ. пруски еванђелички васпитни и поправни завод за мушку децу закладе св. Мартина у Бапарду, у Рајни, код Касела у Ваберну, и у Морицбургу код Цајца, као и краљ. католички васпитни и поправни завод у Стајнфелду у Ајфелу, и у Конрадсхамеру код Олува; даље државни васпитни и поправни завод у Олсдорфу код Хамбурга, краљ. баварски васпитни завод у Спајеру, даље завод Бехта за провинцију Олденбург, Беверн за Брауншвајг и Фалкентал за Вајмар. Приватна друштва имају такођер своје заводе, као на пр. „Baiserhaus“ у Ренгсхаузену код Ротенбурга на Фулди и т. д. Сувише би нас далеко одвело, кад би смо набрајали све те заводе, који се у Немачкој дижу и подижу.

У *Србији* се такође види неки напредак у том погледу, што се као што чујемо, у министарству унутарњих дела ради на пројекту о подизању васпитних и поправних завода за младе злочинце. Профилактично ради у Београду друштво „Дома сиротне деце,“ као и „Стеван Дечански,“ и многе друге приватне установе, премда су и горња два завода приватне природе.

Према нашем изложеном плану остаје нам још да наведемо какве би реформе биле потребне да се уведу, па да се број дечијих злочина смањи. Узевши у обзир све оно, што смо рекли за узроке злочина, те би се реформе састајале у овом:

1. Друштвено (социјално) питање морало би се са свим регулисати, али тако, да се узму у обзир праведни захтеви и нижег раденичког сталежа. Држава сама треба да иде за тим, да се благостање диже у народу како на економском, финансијском тако и на свима другим пољима. Тако звана борба за опстанак била би тада угушена у клици, а с њоме и много наше зло.

2. Питање о казнама треба једном решити свестрано и темељно. У многим државама казна затвором је једино средство. Али такова казна није пробитачна ни у ком погледу. Она погађа појединца, али у опште узевши не чини никакав велики успех. Па не само то! Него ми још, кад казне учестају, вичемо на закон, а нећемо да гледамо да клицу тога зла угушимо.

Казна затвором није пробитачна са ових разлога:

1. Казном се дете печати као злочинац.

2. У затвору се дете налази и са друштвом, које га још више учи на зло. Тако затвор место да упливише на децу, он још постаје школа преступа, као што згодно вели др. Рајн.

3. Такова деца, пуштена на слободу, бивају још већи злочинци, а улазећи поново у школу куже и другу још незаражену децу.

4. Да затвори ни мало не допринесе самој ствари, показује сама статистика тих злочина. Број тих злочина; који расте с дана у дан, доказује да затвори делују баш у противном правцу.

Треба дакле мислити, како ће се ти злочини из корена таманити. Ту би могли навести ово:

1. Не дозвољавати густу насељеност, као и расељавање великих индустријских центара и фабрикâ, те не допуштати велику навалу становништва у велике вароши. Али ту смо без савета. Фабрике, које су већ једном основане, као и велики индустријски центри не могу се никако раселити нити пренети изван великих вароши. То је дакле једна невоља, коју не можемо од нас одклонити.

2. Јачање породице у физичком и моралном погледу. Физички и морално јака породица сачуваће много дете од пропасти. Уз то нека се састави друштво за зидање кућâ, особито нижем и сиромашнијем сталежу, па ће сиротиња на тај начин доћи до јефтиних а здравих станова.

3. Особито у индустријским државама нека се створи закон за заштиту раденика, као и да се женскима и деци забрани рад у фабрикама.

4. Нарочито треба дизати нивô народног образовања, које данас има доста недостатака. Особито нека се васпитањем облагорођавају деца нижих редова. Основна школа мора дакле да положи добар темељ, мора да образује у детету моралан карактер, који ће детету и после бити путевођа. Но поред основне школе морала би и продужна школа добити онакову организацију, која одговара данашњим приликама. Сва деца требала би, ако не похађају другу школу, да полазе продужну школу обавезно, и то од 14.—18. год.

5. Трговци, занатлије и други, који примају туђу децу на изучавање трговине и заната, да су судски одговорни за њихово владање. Тако би они и ту добијали домаће васпитање.

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА

6. Да се уведе место казне затвором насилно васпитање и то у државним заводима, који ће решавати о том, кад да се дете пусти из њих. У Немачкој је једна струја, која хоће да уведе телесну казну, као што је то у Енглеској и северо-европским земљама, у место досадашњег затвора. Други су опет за то, да се укори чешће подељују, али не као до сад у судијиној писарници, него јавно пред целим поротним судом. Тако исто нека се новчане казне чешће примењују и глоба да се не односи на саме родитеље, него на дотичног осуђеника. То држе, да ће бити од већег утицаја.

7. Највећа реформа састојала би се у том, кад би се казна са свим пренела из затвори у школе и заводе, које би постојале за неваљалу, покварену децу и младе злочинце. Ту да се деца изуче у занату или књизи, па да се после навршене 18. године пусте у свет. Те школе и заводи, да су, као што рекосмо горе, обавезни за све дечије злочинце као и неваљалу децу, да су државна надлештва.

Ту проф. *Раун* захтева продужење и преображај досадашњег васпитања морално опасне деце, а деце злочинаца, које васпитање стоји под државним надзором и предлаже ово:

1. Да се обим насилног васпитања морално опасне деце пренесе и на дечија уточишта, као на најблажију форму насилног васпитања.

2. Повећање државних насилних васпитних завода за децу-злочинце.

3. Постављање васпитних надлештава (Erziehungsämter), коме нека припадају и чланови учитељства и које надлештво има да решава о надзорном васпитању и то:

а) у државним насилним васпитним заводима,

б) у приватним заводима, који стоје под државним надзором,

в) у дечијој рођеној и

г) у страној породици.

4. Постављање поверљивих особа обојега пола ради надгледања породичног васпитања.

Држава пак да сме, поред ограничења родитељских права, да узме дете у своје насилно васпитање:

1. а) ако предстоји морална пропаст детиња и то ако дете живи у преступничкој или порочној родитељској кући; ако се оно употребљава у преступничке сврхе; ако се о детету може доказати просјачење, скитничарство итд.; ако је дечије васпитање од стране родитеља пропуштено, како би се дете сачувало од занемарености;

б) ако је дете учинило какав кажњив чин, који повлачи за собом моралну опасност.

2. Управитељи школски, учитељи и учитељице су законом обвезане да сваки морални преступ школског детета, ако о томе имају доказа, пријаве суду.

3. При наређењу васпитања под државним надзором извршна је власт обвезна изискати суд школе о детету, које има да се надгледа.

4. Граница малољетности у погледу људске казне нека се од 12. године пренесе на 14. те нека се има у очима „условна осуда“ у место укора, који је без икаквог утицаја.

Искључење деце-злочинаца пак повлачи горњу реформу о одређењу насилног васпитања за неваљалу децу.

Разуме се, да извођење тих реформа захтева велике материјалне жртве. Али то не треба да плаши остварење горње идеје. Зар тавнице, које се подижу за децу злочинце, не стају новаца? И још колико! Па пре него што би се силни новац улагао у дечије тавнице, нека се из тог новца подижу васпитни заводи за покварену децу. То би био благодарнији и већи, и кориснији интерес на уложени капитал, него иначе.*) Наш подмладак треба да нам толико лежи на срцу, да нас материјалне жртве ни за часак не смеју скренути са правог пута и наше добре воље, да наш подмладак сачувамо од сваког порока и зла и да га кроз Сциле и Харибде овога живота изведемо на моралан пут, којим он после нека греди у своме даљем животу, радећи на општем добру и свога народа и своје државе.

Тако смо стигли на крај нашега разлагања о питању, које смо у овој расправи покушали да изнесемо у правој боји. Држимо, да нам је пошло за руком да укажемо на важност самога питања изнесавши узроке дечијих злочинâ, као и реформе за њихово сузбијање. „У интересу спасења поједине душе и с обзиром не здрав подмладак нашега народа, не смемо мировати, док не створимо лека да се број деце злочинаца смањи, а број спашених повећа. Не можемо очекивати, да то зло сасвим нестане, али да дечије злочине можемо држати у неким границама, то смо у стању учинити, само ако хоћемо“ (Рајн).

---

*) Пруско министарство унутрашњих дела поднело је пруском сабору у Берлину предлог, да се уведе насилно васпитање за малољетне преступнике. Свакако ће и друге немачке државе поћи примером Пруске.

Стварајмо данас такове погодбе, које би узроке дечијих злочина искључивале: То нам налаже љубав према својој деци, своме народу и себи самима. Велика је она реч:

„Ко спасе дете од пропасти, спасао је читаво колено“.

Литература: Из опширне литературе о дечијим злочинима нека су наведена ова дела: Prof. Dr. W. Rein, Jugendliches Verbrechertum und seine Bekämpfung, у Zeitschrift für Socialwissenschaft, III. за 1900. св. 1. — Scholz, Jugendliche Verbrecher ihre Behandlung und Erziehung, у Рајновом делу: Encyklopädisches Handbuch der Pädagogik, Band VII. Langensalza, Hermann Beyer & Söhne. — Krohne, Lehrbuch der Gefängniskunde, Stuttgart, 1889. — Dr. Appelius, Die Behandlug jugendlicher Verbrecher und verwahrloser Kinder, Berlin, 1892. — Berger, Jugendschutz und Jugendbesserung. Leipzig, 1897. — Uhlhorn, Geschichte der christlichen Liebesthätigkeit, Stuttgart, 1895. — V. Liszt, Das Strafrecht der Staaten Europas, Berlin, 1894. — Листови: Mitteilungen der internationalen kriminalistischen Vereinigung, Blätter für Gefängniskunde, Der Rettungshausbote, Kriminalistik des Deutschen Reichs 1895. — Брошире: Lüttich, Die Bedeutung der Kriminalistik für das Erziehungswesen. Dresden, 1874. — Hartmann, Der jugendliche Verbrecher im Strafhause. Hamburg 1892. — Helmcke, Die Behandlung der verwahrlosen und sittlich gefährdeten Jugend. Leipzig, 1893. — Vorster, Die Organisation der staatlich überwachten Erziehung, Halle, 1894. — Aschrott, Die Behandlung der verwahrlosten und verbrecherischen Jugend, Berlin, 1892. — Morisson, Jugendliche übelthäter, deutsche Ausgabe von L. Katscher, Leipzig, 1899. — Lenz, Die Zwangserziehung in England, Stuttgart, 1894. — van Calcker, Strafrecht und Ethik, Leipzig, 1897. Исти, Vergeltungsidee und zweckgedanke, Heidelberg 1899. Исти, Kriminalpolitik und Wehrkraft, у „Deutsche Juristen Zeitung,“ IV. стр. 45.

Јена, 1900.

Богдан Ж. Ђурђев.

ТОДОР ДИМИЋ.

Од живих учитеља, тешко да има данас старија човека, но што је Тодор Димић, умировљени новосадски учитељ.

Наше млађе учитељско покољење слабо разбира за своје старије садругове и уживило се, већином, у тим мислима, да у старије доба, особито у првој половини минулог 19. столећа није ни било спремних и умних учитеља, те држе, да је школско поље у нас, тога времена, било поверено и обделовано од самих незналица; занатлија, ислужених војника, црквењака и т. д. и суде, да је пре данашњег доба владала на том пољу тама и да је тек наше доба разгонило ту таму и унело светлости у школске просторије. Са таких мисли многи се млад учитељ понесе и уобрази, постане охол, и онда не учи и не чита ништа даље и мисли, да од оног педагошког и методичког сала, што је прибрао у учитељској школи, може живети за свих 40 или 50 година учитељског рада, који му предстоји.

Таке мисли штете школу и наставу народну и одвлаче учитељски сталеж назад, те ће добро бити, да изнесемо по некад нашем млађем учитељству по који пример из старијег учитељског кола, који може служити за углед млађем нараштају и у спреми, и у раду, и у издржљивости, а поглавито у скромности, која тако лепо доликује и тако дивно пристаје уз тај сталеж. А за то, мислимо, да ће најприкладнији бити пример нашег, можда најстаријег друга и пријатеља, *Тодора Димића*.

Родио се у Баваништу, у Банату, 1815. године, и данас му је 85. година живота. Сад живи у Београду, код своје кћери Емилије, свршене учитељице, удате за Богољуба *Јовановића*, кр. српског штатистичара.

Нећемо да нагађамо и да пабирчимо по животу овог образованог и одвећ скромног човека, него ћемо пустити, да он сам приповеда о себи онако, како је нама, на нашу молбу, прошле године, октобра месеца приповедао и онда ћете видети, колика снага и самопоуздање може да се развије у младом човеку и колико може да савлада и да научи човек, који има воље за науку и љубави за књигу.

Pro memoria.

У Баваништу мом месту рођења ишао сам у српску основну школу. Кад сам већ велики ђак био, морао сам не само недељом и

празником него сваки дан на вечерње, јутрење и часове у цркву ићи, па сам цео Часловац, Псалтир, многе стихире, скоро свију светаца тропаре, сва јектенија и све молитве што свештеници јавно у цркви читају, сва недељна и празнична јеванђелија а такође и свих 8 гласова скоро све на памет научио, у школи пак научио сам све ирмосе, причастна и друге неке црквене песме и то ми је скоро све и до данас у памети остало, а ишао сам и у немачку тривиалну школу. Кад сам већ одрастан био, местни неки учитељ Тима Аћимовић видећи да ја цео обред црквени разумем, одведе ме у Панчево к окружном школском директору *Давиду Рајићу*, који је неку приватну препарандију држао, где сам ја доцније — знајући још из српске школе славенску граматику — оне друге препаранде поучавао и преслишавао. — У то време бавио се у Панчеву код директора на косту „Славено-Сербски“ списатељ Јоаким Вујић и његовим поводом а под руководством самог директора изигравали смо ми препаранди неке позоришне представе, као: Велизара,*) Ромеа и Јулију, Менчикова и др. У некој представи ја сам изигравао неку ролу под именом „Анзелма“ тако да ми је публика аплаудирала и после представе опет ме на бину изазвала, где сам јој се по обичају поклонио, а она ми на ново тапшала вичући: живио! Онда сам заволео позоришна дела, али и иначе какве год сам се књиге дочепао, радо сам читао. Кад је директорова унука умрла, ја сам јој написао неко надгробно слово, али стидећи се изићи с њим пред публику и изговорити га, дао сам га неком препаранду Мити Небригићу, те га је он у цркви изговорио. Овде се нисам смео усудити говорити пред светом, а на позорници на против био сам врло слободан. По неки пут шиљао ме директор којегде као: у Хомољицу, Долово, Баваниште и Иланџу, те сам болесне учитеље замењивао, или док је који учитељ ишао у Тамишвар да се зађакони или запопи. — За тим ме пошље у Орловат у женску школу за спомоћника, а после у Брестовац у Банату за учитеља. Ту сам већ почео како побожне за Божић, за мај месец — тако и друге којекакве па и еротичне, песмице правити и писати. Дотле сам ја многе оде које у Љетописима које у другим књигама

---

*) Сећам се оне песме лепога Велизара:

„Здрави буд'те срећна браћо! Ви у миру живушчи;
За вас Творца хоћу молит', За ваш живот будушчи“ итд.

а такође и оне песме из Менчикова:

„Нешчастно поворишче, нешчатна измјено! итд.

и данас знам те песме и на памет и да их певам, па и још неке друге.

„СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“

читао, па и ја напишем једну оду мом другу Ђорђу Ћирићу потоњем директору на крагујевачкој гимназији. Он је ту оду којеком показивао, и многи од изображенијих људи посумњали су, да сам ја то умео написати, по свој прилици зато, што сам ја у тој оди и неке грчке и римске богове навео. Такођер написао сам и једно позоришно делце под именом: „Учитељство на селу.“ Први чин говори о томе, како се сељани с учитељима погађају пошто ће који служити, а други чин: о подмитљивости неког окружног директора.*) Ту у Брестовцу о великим ђачким феријама једног трговца и попова деца дођу из Карловаца својим кућама, а ја чујући од њих где говоре: „Servus, quid facis? quomodo vales?“ и т. д. прохте ми се да и ја научим латински, па тако већ одрастан и велики, штоно веле: под старост „бердо“ почнем учити латински, и дотле успем да сам у Карловци одмах у III. гимназијски разред примљен био, и другог школског течаја већ сам покушавао да неке просте песме и изреке са српског на латински преведем.**) Онда се гимназија састојала из 6 разреда, и ја сам остале више разреде гимназијске у Новом Саду свршио. У 6 разреду написао сам једну оду мом професору и директору новосадске гимназије Петру Јовановићу, а доцније једну Севастијану Илијћу игуману Гомирском, а потоњем архимандриту Оповском. Из Новог Сада одем у Тамишвар у филозофију, (тако се онда звао данашњи VII. и VIII. гимназијски разред,) ал' ту се нисам могао ни целу годину обдржати, јер нисам знао мађарски, па ни у каквој знатнијој кући нисам кондиције добити могао ради издржавања, зато одем у Пешту и станем код Тоше Павловића новинара као спомоћник, и ту сам осим експедиције и понешто с немачког за новине преводио. Покрај тог нисам ни оне штудије у филозофији занемарио, него их проучавао, а медицинар Љубомир Радивојевић Текелијанац још ми и неке спомоћне књиге као Канта и др. ради мог испомагања давао. — Једаред рече ми Тоша Павловић да напишем молбеницу за неког штудента на Саву Текелију

*) За то делце нудио ми је доцније покојни Ђорђе Рајковић 50 фор. ал' нисам му га хтео дати зато, што у њему није било „заплета“ и „расплета,“ без чега таква дела немају вредности или важности.

**) Сећам се да сам ону песму: „Заповеди Господ Бог, двома, трома анђелом овако превео:

„Jussit (dixit) Deus dominus doubus, tribus angelis;
O vos mei augeli, o vos duces coelestes;
Descendite ad terram, et conficite fides и т. д.
А такође и ону сменну. „Месечина као дан“ и т. д.
„Fulgor lunae sicut dies: Vetus anus sicut truncus и т. д.

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“

ради штипендије, али онако више по славенски. Ја напишем чисто црквено-славенски, и тај младић добије припомоћ. После су ме још и неки други младићи молили, да им напишем славенски молбенице, и ја сам им написао, а јесу ли од Текелије припомоћ добили, то не знам. — С мојим пријатељем Илијом Беричем, доцније парохом Борчанским свагда сам славенски корешпондирао, и један другом славенски дописивали, а славенски сам научио то дугим и свакидашњим ходањем у цркву, па читањем Кенгелчевог „јестествословија“ и „Всемирног збитословија,“ и других славенски писаних књига, као: Рајића архимандрита и т. д.

(Наставиће се).

ИСПИТИ

у мушкој и женској учитељској школи Сомборској, у Јунију 1900. године.

Српска учитељска и учитељичка школа у Сомбору стоје под једном управом и у њима делају 10 редовних професора, једна учитељица женског ручног рада и кућарства, један стручни учитељ харм. појања, певања и музике, и три предавача од којих је један за краснопис и цртање, други за пољопривреду, а трећи за гимнастику.

Ове школске године после дужег и тешког боловања преминуо је у цвету младости своје професор педагогијских наука Милан Стојшић 16. фебруара 1900. године. За време његове болести, и после смрти до краја године, замењивали су катедру покојникову, а исто тако целог другог полугодишта и катедру оболелог професора М. К. остали професори, поделивши предмете речене две катедре међу собом.

За вешбаонице су и ове године служиле сомборске српске вероисповедне школе, које стоје под непосредном управом управитеља учитељских школа.

Школска година започета је 20. августа, а завршена 17. јунија по ст. кал.

У мушкој учитељској школи уписано је било у почетку ове школске године редовних ученика у I. разреду 29; у II. разреду 24; у III. разреду 24; у IV. разреду 24; свега 101 приправник, од којих су у течају године двојица одпуштени, а деветорица су

школу оставили. На крају школске године остало их је у I. разреду 25; у II. разреду 22; у III. разреду 21; у IV. разреду 22; свега их је остало у заводу до краја ове школске године 90 мушких приправника.

У учитељичкој школи уписано је било у почетку школске године: у I. разреду 33; у II. разреду 44; у III. разреду 31; у IV. разреду 34; свега 142 приправнице.

Од уписаних приправница две су у течају године школу оставиле и тако на свршетку ове школске године било је у I. разреду 31; у II. разреду 44; у III. разреду 31; у IV. разреду 34 свега 140 приправница.

Као што се из овога јасно види, ово су највећи постигнути бројеви ученика како у мушкој учитељској школи од постанка њенога т. ј. од 1812. године до данас и у женској учитељској школи од 1866. године, када су приправнице у овај завод ступиле, па до данашњега дана. Прошасте 1898/99. школске године било је уписаних 93 приправника и 136 приправница. По томе дакле ове године број приправника увеличан је са осморицом, а приправница такође има 8 више него лане што их је било.

Мушки приправници су сви православне вере, а од женских биле су 139 православне вере, а 3 римокатоличке вере.

Здравље је приправника и приправница с малим изузетком било повољно. У случају болести лечио је приправнике заводски лечник г. Др. Стеван Поповић, или на сопствено захтевање дотичних г. Др. Радивој Симоновић.

Три болесна приправника по савету лечничком, морали су ради лечења и домаће неге кући отићи и школу напустити.

Морално владање мушких приправника било је уредно. Неколико њих због неуредног владања и ноћног тумарања били су кажњени последњим јавним укором и губитком стипендије, а један је из завода искључен.

Морално владање приправница било је примерно у сваком погледу.

Завршни годишњи испити у четвртом разреду држани су под председавањем управитељевим у среду 10. маја у мушкој, а у четвртак 11. маја пре и после подне у женској учитељској школи.

По успеху на том испиту осведоченом од 22 приправника IV. разреда, 19 приправника припуштено је к полагању писмених испита за оспособљење; један је због болести од полагања испита

за оспособљење за ову годину одустао, а двојица имају после двомесечне спреме испите један из педагогијске историје, отачаствене повеснице и науке о земаљском уставу, а други из педагогијске повеснице и из немачког језика, поново полагати.

Све приправнице IV. разреда положиле су успешно разредни испит, и припуштене су усљед тога к испиту за учитељско оспособљење.

Његова Светост преузвишени г. Георгије Бранковић као председник Високог Школског Савета изволио је послати у запечаћеним писмима задаће за писмене испите оспобљења учитељског, из педагогијских наука и српског језика, из немачког језика, математике и природних наука у мушкој и женској учитељској школи, који су испити одржани под надзором професорским у суботу 13., 16., 17. и 19. маја.

У Понедељак 15. маја држан је писмеии испит из мађарског језика пре подне у мушкој, а после подне у женској учитељској школи. Усмени испити за учитељско оспособљење под председавањем високопречасног господина Јована Бороте протопресвитера старобечејског и члана Високославног Школског Савета, у смислу президијалне наредбе Његове Светости Патријарха од 2. маја о. г. бр. 157. презид. држани су 1., 2., 3., 5., 6., 7., 8. и 9. јунија и то првих шест дана сваки пут од 7—12½ часова пре подне у женској, а од 3—8 часова после подне у мушкој учитељској школи. Јунија 8. пре и после подне држан је теоретички и практички испит из мађарског језика у женској а 9. јунија у мушкој учитељској школи, на коме је испиту присуствовао и кр. жупанијски школски надзорник благородни г. Н. Греф, а сљедећега дана у петак 9. јунија држан је исти такав испит у мушкој учитељској школи.

По свршетку овога испита од 7—10 часова у вече и у суботу 10. јунија држана је седница професорског збора у којој су споразумно утврђене оцене и извршено оспособљење кандидата и кандидаткиња за учитељску службу. После тога подписани су записници и дипломе учитељске и учитељичке, и високопречастни господин протопрезвитер председник испитног поверенства опростивши се са професорским збором одпутовао је тога дана пред вече у Стари Бечеј.

Следећих затим дана обављени су разредни испити у I. II. и III. разреду мушке и женске учитељске школе, а пре ових одправила је управа сведочанства оспособљених кандидата сл. кр.

школском надзорништву жупаније Бачке ради званичног поступка у смислу постојећих законских наредаба.

Пошто су међутим закључни испити како у учитељским школама, тако и у вишој девојачкој и у свим основним школама сомборским од 10.—17. јунија свршени, држано је у недељу 18. јунија после службе Божје у свето-Ђурђевском храму „Благодарение“ на коме је началствовао Високопречасни господин Љубомир Купусаревић протопрезвитер сомборски, а појао је мешовити лик приправничке младежи.

Тога дана у 11 часова пре подне прочитине су оцене приправница I. П. и Ш. разреда, и објављено је оспособљење за учитељство испитаних женских кандидаткиња, а у 12 часова прочитане су оцене приправника I. П. и Ш. разреда и објављено је оспособљење кандидаа за звање српских народних учитеља, а при овој свечаности најизврстнијим кандидатима и кандидаткињама раздате су књиге „Његова Светост Патријарх Српски Георгије Бранковић и српска просвета“, које је управи српских учитељских школа Манастирска Штампарија на ту цел послала.

У мушкој учитељској школи, показан је овакав успех у наукама на свршетку школске 1900. године.

У I. разреду, три приправника показали су успех врло добар; 6 добар; 7 довољан; 8 недовољан с поправком, а 1 сасвим слаб.

У П. разреду показали су приправници овакав општи успех 1 врло добар; 12 добар; 1 довољан; 6 недовољан, из једног и из два предмета, и 2 недовољан успех, који уз то и због неуредног владања, по решењу професорског збора, не могу недовољне оцене поправити.

У Ш. разреду приправник Константин Стојачић показао је одличан успех; врло добар успех показали су 4; добар 8; а довољан 1; недовољан пак 7 приправника. Ови последњи могу недовољне оцене из једног односно из два предмета, после двомесечне спреме поправити.

У учитељичкој школи показале су приправнице овакав успех: У I. разреду одличан успех показале су три приправнице и то: Ванда Стратимировићева, Зорка Ђурђева и Ружица Вајдићева; врло добар успех показало је у првом разреду 11; добар 9; довољан 3; недовољан с поправком 2 приправнице.

Други разред свршиле су са одличним успехом ових седам приправница: Видосова Поповићева; Даница Стојићева; Јулијана Момировићева; Катарина Радивојевићева; Милана Максимовићева; Невена Машићева и Ружица Мрђанова. Са врло добрим успехом свршиле су други разред 14; с добрим 15; с довољним 4; с недовољним успехом две приправнице, које имају право на понављање испита. Напослетку слаб успех показале су 5 приправница, које не могу у старији разред прећи.

Међу приправницама трећега разреда, показала је Марија Попова из Ујме отличан успех, врло добар успех показало је 9; добар 12; довољан 4; а недовољан с поправком 5 приправница.

Испит за учитељско оспособљење полагало је 19 свршених приправника четвртог разреда.

Од ових оспособљени су за учитеље тринаест и то: Константин Замуровић из Тиса-Хиђоша са одличним успехом; седморица оспособљена су за учитељство с врло добрим успехом, и то: Светозар Радашин из Ловре; Стеван Лесковац из Сивца, Стеван Бошњак из Ст. Футога, Петар Субић из Орловата, Бошко Букуров из Тиса-Сент-Миклуша, Милан Калуђерски из Сивца и Лазар Терзин из Мартоноша. Са добрим успехом положили су овај испит двојица и то: Лазар Вукотић из Ст. Футога,
из Старога Кера; напослетку с довољним успехом положили су испит овај: Георгије Цвејић из Сомбора; Михаило Марјановпћ из Змајше у Барањи, и Живојин Сенћанин из Каћа.

Шест кандидата због недовољног успеха из једног или из два предмета упућени су, да после тромесечне спреме из дотичних предмета поново строги испит за оспособљење полажу. Приметити се има, да је међу овима само један кандидат (који је 7 гимназијских разреда пре ступања у овај завод свршио) из *мађарског језика* недовољан успех показао, а осталих пет кандидата су из мађарског језика успешно испит положили, али из друга два предмета нису могли довољан успех показати.

За учитељице оспособљена је 31 кандидаткиња; поименце пак са одличним успехом положиле су испит за способљење: Милица Пандуровићева из Ирига; Христина Ђорђевићева из Српског Великог Сентмиклуша; Милица Бартулова из Велике Кикинде; Даринка Радојчићева из Кузмина; Вукосава Константиновићева из Панчева; Јулијана Ћурчићева из Новога Сада и Марија Бандићева из Велике Кикинде.

Са врло добрим успехом положиле су испит за учитељичко оспособљење: Даница Лесковчева из Сивца; Јулијана Станојевићева из Старог Футога; Софија Николићева из Брестовца; Христина Рајкова из Велике Кикинде; Христина Јовановићева из Новога Сада; Марија Шилићева из Новога Сада; Мирослава Миросављевићева из Великих Радинаца; Меланија Стојадиновићева из Баваништа; Зорка Бикарева из Сомбора; Зорка Брзакова из Новога Сада и Зорка Станишићева из Сомбора.

Са добрим уснехом положиле су испит за учитељичко оспособљење: Даринка Црквењакова из Тараша; Даринка Бокшанова из Ђурђева; Сидонија Ракићева из Новога Сада; Александра Мрковачка из Сомбора; Вукосава Туцаковићева из Чуруга; Емилија Петковића из Панчева; Катарина Рајковићева из Црепаје; Јелена Карапанџићева из Лока; Марија Зарићева из Сомбора и Наталија Зечевићева из Ердевика.

Са довољним успехом положиле су испит за учитељице: Емилија Плавшевићева из Великог Бечкерека и Јелисавета Стојановићева из Сомбора. По томе дакле оспособљено је с одличним успехом 7; с врло добрим 12; с добрим успехом 10; а с довољним успехом 2 кандидаткиње. Три кандидаткиње због недовољног успеха из мађарског језика упућене су да после тримесечне спреме поново полажу испит само из тог предмета.

Сл. кр. школско надзорништво жупаније Бачке изволило је са својим подписом и печатом потврдити 25 диплома, и то свију оних кандидаткиња, које су одличан и врло добар успех показале, а осим тога још: Даринке Црквењакове, Емилије Петковићеве, Катарине Рајковићеве, Јелене Карапанџићеве, Емилије Плавшићеве и Јелисавете Стојановићеве.

Осталих шест кандидаткиња добиле су сведочанства оспособљења, која само изван уже Угарске подпуну важност имају.

Тако се завршила срећно ова 1899/1900. школска година у учитељским школама сомборским, при свем том, што су професори уз своје редовне дужности још две катедре професорске до краја године замењивати морали.

Н. Ђ. В.

ИЗЛОЖБА ШКОЛСКИХ УЧИЛА У БУДИМПЕШТИ.

Угарски државни просветни савет зготовио је нову наставну основу за основне школе у кр. Угарској и на јесен ће исту државни сабор у пре-

трес узети, те ће се данашња наставна основа у основним школама саборском одлуком заменути новом, која — по мишлењу педагога и капацитета државних — треба да одговори савременим захтевима и начелима модерног школарства. Учитељство и сви пријатељи народне наставе имали су знатна удела при стварању овог предлога за наставну основу; једни живом речи а други преко јавних гласила, износећи мане и недостатке постојећег наставног плана и свраћајући пажњу просветног савета на данашње потребе; и после вишегодишњег разговора и саветовања просветни савет довршио је свој посао и резултат свога рада — као што је речено — по свој прилици већ на јесен ове године, изнеће пред сабор као законски предлог.

Пошто је очигледна настава главан предмет у основној школи, јер се у основној школи код деце појмови бистре једино очигледношћу; очигледност је основа сваком знању детињем, што у школи постепено себи присвојити може, то је и угарски министар просвете, — не губећи из вида велику важност очигледности у основној школи — одлучио, да се у исто доба побрине за учила, која ће морати одговарати модерном новозастављеном школ. плану, па да се тако у свему одговори захтеву данашњег напредног школарства; јер као што постојећи наставни план за основне школе не одговара више духу времена, тако је сасвим природно, да су и средства, са којима се тај план обрађивао досад, постала застарела, те тако хоће у интересу школ. наставе у основним школама са новим планом да унесе така учила, која ће — уз практичну своју страну — у деци побуђивати и развијати и чуство лепоте. Да би ово министар постигао, позвао је у анкету прве научењаке и педагоге земаљске, да у овој ствари својим меродавним мишлењем помогну извршити задаћу просветног савета; да утаначе која и каква би учила најбоље одговорила захтеву школске наставе. Пошто за оваку реформу треба имати пред очима све што је напредно, то је министар преко заједничког министра спољних дела позвао енглеску, француску и немачку државу, да на углед пошаљу она школска учила, која се у тамошњим школама данас употребљују. На овај позив одазвала се немачка влада; остале државе не могоше се као такове позиву одазвати, јер издања школских књига и учила нису у државним рукама, него је то тамо приватно подузеће; зато је морало министарство тражена школска учила из енглеске и француске о државном трошку од дотичних издавача набавити. Са овим још се није постигло оно што се хтело, на име: да се добије јасан преглед постигнутих резултата на пољу школске књижевности и уметности, јер прикупљена учила само су један незнатан део досад постигнутих резултата на пољу светског школарства. Најнапредније државе на томе пољу, Швајцарска, Белгија и Данска, нису приказале своја учила; но овом је узрок новчано питање, које ће још дуго кочити точак напретку основне школе.

Просветни савет изложио је 18. маја о. г. земаљска и из иноземства набављена учила у три простране дворане мађ. научне академије. Ова изложба ма и у миниатури од знатне је вредности по људе, који се школом баве и који се за њен напредак брину, јер само овако се стичу познавања школарства страних народа; види се колико смо у напретку народне наставе напредовали или заостали, те према томе знамо да удесимо свој рад на том пољу,

да се одржимо на савременом нивоу, да прибавимо себи више искуства за интензивније развијање народне наставе.

На изложби овој највише је школских учила из Енглеске, па онда из Француске и Немачке. Изложене ствари подељене су у пет група.

I. група: *читање, писање и рачунска настава.* — У овој су групи штице и учила за рачунање На први поглед спазиће овде човек енглески буквар издање Бекона о коме човек од струке може размишљати о његовој доброј и лошој страни. Буквар овај није ништа друго, него једна штица, на којој је изложена цела азбука, као код нас штица управитеља уч. шк. господина Н. Ђ. Вукићевића, но уз свако писме стоји верно у боји насликана ствар или животиња, која се гласом дотичног писмена почиње. За упознати децу са азбуком мора се признати, да је ова штица практична, јер дете спазив слику брзо ће се сетити како је глас тога писмена, но колико би можда била практична са те стране, толико је непрактична са друге стране. Замислити велику штицу са 30 писмена, а поред свакот писмена друга и друга свар односно животиња у шареној боји насликана, тако шаренило изнети пред радозналу децу! Каква је ту пажња при обуци, кад знамо како је дете радознало и како би радо било да све у једанпут види и дозна; а покрити остале слике, да се само она види, са којим се писменом ради, тешко је, зато са педагошко дидактичног гледишта не може се овај буквар у свему за подесан сматрати, јер при настави треба да се пажња ученика обрати само на оно, о чему је говор, а све остало, што би пажњу дечију одвукло од предмета, ваља уклонити испред очију дечијих. Још при понављању ваљада би се донекле могла добро употребити. Таке су исте и штице за шчитавање слогова и реченица.

У II. групи је: *очигледна настава.* — Ту су верне и лепо бојом израђене слике, на којима се престављају радње разних заната, па Акерманове дивно и верно израђене слике, четири годишња доба са радњама, које се у том добу обављају. Овде је у издању Енглеза Бекона лепа слика за познавање воћа, а уједно при очигледном познавању воћа на њој се износи и очигледно познавање бројева. Нпр. при познавању јабуке, на слици нацртана је у боји јабука, као да је са дрвета узбрана, а под јабуком стоји знак „1“ учитељ при разговору може да уплете и давање појма „1“, јер ту је само једна јабука, а користити се може с' њоме и онда, кад деца почну знаке бележити. На истој слици мало даље налази се крушка, али ту су на једној гранчици две крушке, ниже пак стоји „2“, и кад је разговор о крушци, онда већ се може предузети давање појма „2“, даље опет тако три кајсије, па четир шљиве и т. д. до 10. Кад се узме да деца сва радо имају воће, онда је поњатно како ће свако дете пажљиво упрети своје очи на ону слику, која га онако примамљује, да му чисто зазубице расту од сласти парећи своје очи, Занимљива је — опет енглеско издање — слика са воћем за очигледно рачунање сабирања и одузимања. На једној гомили нпр. четир јабуке а на другој две, између те две гомиле стоји знак сабирања (+) а на трећој колико износи кад се те две у једну скупе, спојено са знаком једнакости (=); тако исто и за одузимање. Ово се може употребити тек онда, када деца почну знаке бележити. У овој су групи највише енглеска издања.

У Ш. групи је: *природопис и земљопис.* — Слика домаћих и дивљих животиња, цвећа и т. д. У овој групи су и буквареви и читанке. Ми Срби можемо задовољни бити, да прва и најважнија школска књига, буквар наш, ни најмање не заостаје иза буквара напредних Енглеза. Код шчитавања писмена — као и у Натошевићевом буквару — налази се код сваког писмена верна слика ствари или животиње, која се са гласом дотичног писмена почиње, само су слике много лепше и укусније израђене. Писана писмена у целом буквару налазе се међу линијама као што се пишу, те тако је детету вечито пред очима, како се дотично писме пише и где, међу којим линијама, врло подесно за побуђивање дечије воље на лепо и правилно писање. Упало ми је у очи, да се штампана писмена не налазе поред писаних ни у буквару а ни на штицама, него сасвим засебно после свију писаних писмена У читанкама је садржина сваког читаначког предмета исказана верном сликом, дакле очигледност и овде, тако да чим дете баци поглед на слику може већ знати о чему је говор у дотичном предмету.

У IV. групи је: *повесница.* — Слике из разних времена, знамените вароши оног времена; за немачку повест: сеоба германа, њихове знамените војне, све је верно у сликама представљено тако, да сама слика говори; нема сумње, да ова очигледност утврђује знање о повести народној и помаже, да речи учитељеве не исчезну брзо из памтења детињег, јер што човек види много боље запамти, него кад само чује. А ми знамо, да је дечије уображење тако живо, да кад види верну слику из повести свога народа оно је кадро се занети, да чисто себе замишља као посматрача тога догађаја, што слика представља.

У V. групи су изложене *слике из повести старог и новог завета*; сва библична повест оба завета испричана је у сликама тако, да кад се једна повест у школи са ученицима предузме, учитељ уз причање живом речи изнесе пред ученике цео догађај у слици, дакле очигледно покаже ученицима дотичну повест и дете је у стању после учитељева причања само својим речима да рецитира целу повест посматрајући поменуте слике. Нпр. први грех у сликама представљен је овако; прва слика: Адам и Ева у прекрасном перивоју, друга представља како Ева бере забрањени плод, трећа: Адам и Ева једу воће, четврта: Први људи се крију, пета представља излазак из раја, и тако је свака библична повест у слици приказана.

Све слике су врло лепо израђене, тако да се на њима огледа и напредак сликарске вештине и уметности Енглеске, Немачке и Француске. Ове су слике изложене, да их стручњаци наше домовине оцене и о њима свој суд изреку, па да према томе учине предлог, ког би влада наша пред сабор изнела: какве слике да се сачине за очигледну наставу у основним школама. Нема сумње да је ова изложба учила за сваког поучљива, а нарочито за један народ који би тежио, да наставу основне школе постави на модеран темељ, јер у модерној настави очигледност је полазна тачка и станац камен сваког умног развијања и сваког изучавања. Из изложених учила јасно се види, да је у поменутим државама очигледност подина наставе у основној школи; сваки наставни предмет обрађује се очигледношћу, школска настава удешена је тако,

да се знање не кључка, него се оно стиче и прикупља посматрањем, чулима и разматрањем ствари; тамо је очигледна настава у истини неко стабло, из кога се разграњују сви остали школски предмети, што и јесте права сврха очигледности у основној школи. Нема сумње, да би од велике користи било како по наше учитељство, тако и по саму наставу нашу, када би се оваке изложбе учила приређивале и код нас приликом држања наших учитељских зборова; поједини срезови у своме срезу, ови заједнички у епархији и све епархије заједно да приреде изложбу за целу митрополију. Тиме би се и наш народ боље могао упознати са унутрашњим уређењем својих школа; само учитељство поостицало би се на размишљање о унапређењу наставе школске, јер би се на таким изложбама могли износити резултати разних покушаја на пољу нар. наставе и упознавати са постигнутим напредком на том пољу; дала би се прилика учитељству нашем, да и фактима покаже плод свога самообразовања, што би и углед учитељски у народу подизало, те би можда пре наступило доба, да народ наш не би школу посматрао више са материјалног свога гледишта, него би плод њен ценио по племенитом и узвишеном раду њеном, те би већом готовошћу приносио материјалне жртве на олтар народне нам просвете, на олтар свога вечитог живота.

Хр. Свирчевић.

НЕКРОЛОГ.

† **Павле К. Борјановић** учитељ у Карлову напрасно је преминуо 12. јуна о. г. Поживео је 47, а учитељевао је 27 година.

† **Марија Ћосић** удова пароха Ђорђа Ћосића из Кишфалубе преминула је 22. маја о. г. у Сремским Карловцима.

Мир праху њиховом!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Испити на вероисповедним српским народним школама сомборским одржани су од 11—16. јунија о. г. Успех у свима разредима био је добар. На селишним школама испити су одржавани у првој половини месеца маја по старом календару.

Интернат за учитељску школу у Сомбору. Овде код нас живо се ради на оснивању интерната уз мушку учитељску школу. Изабран је већ и нарочити одбор који ће скупљати чланове за удружење, које ће се обратити молбом на високо министарство ради потврде правила дотичног удружења, којему ће циљ бити, да потпомаже издржавање интерната. Такође је изабран одбор, који ће саставити статуте за интернат. Овдашње наставничко особље са свију српских завода, као и остало грађанстто, радо је прихватило предлог гледе оснивања интерната, на народу и осталом српском учитељству је сада ред, да докаже и покаже да се

брине и да мари за учитељски подмладак свој, а то ће учинити, ако се што више и што вољније уписује у чланств удружења за издржавање интерната. Идемо да видимо!

Школе у скопској епархији у Старој Србији. 1898/99. школске године било је у скопској епархији 89 народних српских школâ у којима је радило 117 наставника (наставница).

Женско свеучилиште у Москви, које ће се установити, добило је од В. Ј. Астракова из Москве, знатну потпору у износу од 100,000 рубаља. Ова ће се свота капитализовати у државној банци све дотле, докле се поменуто свеучилиште не отвори.

Јубилеум. Одлични педагог руски *Семен Илијћ Шохор-Троцкиј,* славио је почетком ове године двадесет-петогодишњицу свог педагошког рада. Он је учитељ на вишој девојачкој школи у Петрограду, а предавач је и у другим тамошњим женским заводима. Он је веома много учинио за учитељство народних школа и речју и пером. Он је руководио учитељске курсеве у Петрограду и Нижњем Новгороду, осим тога истакао се као специјални методичар по рачуну и геометрији и написао је за те предмете уџбенике као и методичка руководства. Слављеник је приликом јубилеума му поздрављен био од многих просветних радника и других пријатеља народне просвете из свију крајева простране руске царевине.

Основне школе у Румунији. Прошле школске године било је у Румунији 3664 осповних школа са 3517 учитеља и 907 учитељица. Деце која су школу похађала било је 686,654 Грађанске школе походило је 71,000 мушке и женске деце.

РАЗНО.

Исказ скупљених прилога за св. савску беседу у Сомбору 1900. г. Добровољно приложише: *Ада*: Ковачевићка 2 круне; М. Јанковић, М. Дудварски, Н. Кирић, В. Милетић, Ђ. Акшамовић 1 круну; С. Крачун 70 потура; К. Поповић 50 потура; М. Стричевић, Д. Неранџић, Н. Ј. Поповић, А. Протић, М. Драгин, Ј. Марковић, Р. Неранџић, М. Бешлин 40 потура. — *Бела Црква:* С. Банић др 6 круна; У. Шмиц 4 круне; Н. Пеша, Браћа Ђорђевић-Нанчић, М. Крестић, Д. Попеску, А. Марковић, Д. Јовановић, А. Васић 2 круне; Покорни, Ј. Поповић, П. Бокшарева, К. Стефановић, Ш. Крестић, С. Богић, С. Терзић, С. Поповић, Ј. Шефер, А. Путник, З. Путник, Л. Гавриловић, М. Ђ. Поповић, А. Стефановић, К. Путник, С. Спасојевић, С. Тртков, П. Петровић 1 круну; В Гавриловић 60 потура. — *Београд*: Р. Бадемлић 20 круна. — *Бешка:* М. Краљев, Д. Њанићак 2 круне; П. Крстић, А. Менанџић, П. Дамјановић, Ј. Стојић др., Ј. Зјалић, С. Груловић 1 круну; Т. Обрадовић, П. Мирковић, Ђ. Прерадовић 50 потура. — *Будимпешта*: Л. Богдановић епископ 10. — *Велика Кикинда:* П. пл. Еремић 40 круна; Гранић др., Ј. Новаковић, М. Шибул 4 круне; М. Красин, Т. Веселиновић, З. Ши-

ћаревић 1 круну; К. Марковљева 60 потура. — *Вилово:* М. Радивојевић, Ђ. Иванић, М. Јаконић, М. Миклушевић 2 круне; Св. Бозика, С. Јовановић, М. Дамјанов 1 круну. — *Вуковар:* Р А. Пауновић 4 круне; М Коњовић, М. Дробац, Ј. Андрић 2 круне; Н. Н., Н. Н., В Михајловић, М. Вајић, М. Михајловић, Н. Јовановић, Т. Илић, С. Вајнфелд, П. Степаљчевић, О. Михајловић, М. Шепа 1 круну. — *Добрица:* Г. Петровић, Д. Касапиљовић 1 круну. — *Жабаљ:* М. Сарајлић, А. Браницки 2 круне; К. Михајловић, Ј. Илић, И. Секицки 1 круну. — *Земун:* Љ. Морарева 2 круне; С. Недељковић др., С. Теодоровић, Ј. Радивојевић-Вачић др., П. Марковић др., М Бабић др., В. Николић др., М. Грујић, М. Ковачевић 1 круну. — *Инђија:* М. Петковић 4 круне; З. Живковић, Н. Контић, Д. Марковић, Ј. Оберлајтнер 2 круне; Св. Ненадовић, Ј. Ненадовић 1 круну. — *Карловци:* Њ. Св. Г. Бранковић патријарх 40 круна; Д. Пантелић 6 круна; уд. Шајковић, М. Јакшић 4 круне; У. Живковић 3 круне; Л. Обреновић, Ђ. Красојевић др., 2 круне. — *Ковиљ:* А. Мароцић, Ж. пл. Бајазетов 2 круне; К Веселиновић, К. Петровић, Ђ. Буља, Б. Лацковић 1 круну; С. Беучева 40 потура. *Ковин:* А. Недељковић, Ј. Николић, В. Теодоровић, М Божески др., С. Теодоровић, А. Теодоровић, Ђ. Момировић, Ј. Лазаревић, Ј. Марковић, В. Димитријевић, М. Јанић, Г. Теодоровић 2 круне; В. Сирбуљ, Св. Крстић, Ј. Којић, В. М. Мајсторовић, Д. Николић, Е. Кнежевић, П. Петровић, С. Рајковић 1 круну; Веселиновићка 80 потура. — *Кузмин:* Н. Љубобратовић 3 круне; Ф. Павлов 2 круне. — *Нови Сад:* М. Шевић епископ, Центр. кредитни Завод, Н. Ђ. Вукићевић, Радовановић 10 круна; А. Пајевић. Љ. Димовић 6 круна; П. Попадић, М. Миловановић, Уреднишво Школског Одјека, М. Д. Јовановић 4 круне; Хаџи Г. Плавшић, П. Георгзјевић, М. Вучетић, Д. Гостовић, А. Јорговић, В. Јовановић, А. Вараћанин, С. Ћирић др, П. Георгијевић, Д. Илић, Т. Мандић др., Бл. Стратимировић, Ђ. Михајловић, У Лугумерски, К. Миловановић, Р. Хорват, В. Пушибрк, П. Дамјановић, Станојевић, Ј. Грчић, Кода др., П. Ракић, Ђ. Милић, Л. Фрајнд, Ј. Јовановић-Бурјан 2 круне; К. Новић, Н. Н., К. Матић, М. Христић, М. Марић, Н Мирков, П. Бокшан, И. Гајин, С. Стојковић, П. Ђорђевић, Браћа Мирилов, Ђ. Сланкаменац 1 круну; Н. Костић, Н. Н. 60 потура; М. Мирков 40 потура; Св. Прица, Н. Н. 20 потура. — *Падеј:* Ј. Сувајџић, Д. Бешлић, З. Ришички 2 круне; У. Бранчић 1 круну. — *Петрово Село:* (Бачка) Ваћевина, Школски Одбор 4 круне; У. пл. Поповић, Л. Кекић, М. Алексић 1 круну; Т. Слепчевић 60 пптура. — *Сента:* Н. Н.. С. Дудаш, Г Кецели др., В. Лалић, С. Малешевић др., М. Прекајски, Т. Влашић, М. Михољац, У. Вујић, М. Лукаћевић, А. Славнић 2 круне; Ђ. Николић, А. пл. Брановачки, У. Поповић 1 крупу. — *Сентомаш:* Е. Манојловић, М. Дунђерски 4 ћруне; А Каћански, Т. Ђорђевић, М. Хаџић, С. Мајински, А. Ђорђевић, С. Дунђерски, И. Плавшић 2 круне; А. Сарић, С. Голупска 1 круну. — *Сомбор:* Ј. Семзе, П. Фернбах, М. Јовановић, М. Паланачки, Ђ. Бирвалски 10 круна; Ст. Поповић др., Ђ. Ђуришић, Ј. Гергуров 8 круна; уд. Алексијевић, М. Р. Бикар, Ј. Живојновић, Н. Ђ. Вукићевић, М. Борђошки, Е. Ковачић, Д. Радић, Д. Коњовић др., М. пл. Зако, Р. Симоновић др. 6 круна; П. Цветковић др., Ђ. Крагујевић, Ј. Лалошевић др., А. Деметровић, уд. М. Ползовић, Ст. Јовић, А. Фернбах, Ј. Јерасовић, М.

Каракашевић, К. Георгијевић, С. Врањешевић, А. Павловић 4 круне; Н. Томашић 3 круне; Ј. Колар, Браћа Шлисер, Е. Амброзовић, Д. Тарцаји, С. Цимерман, Е. Вујић, М. П. Б. Вукићевића, Г. Книпл. С. Уторник, Б. Кеменди, К. Панић, Л. Дедић, Ј. Либхардт, В. Бајић, Н. Н., Вајдингер, Гринер др., И. Уљарик, А. Штеблер, К. Раб, Д. Грујић, И. Мајер, Х. Шефер, С. Вукићевић, уд. М. Шпицер, Е Дрешер, М. Силађи, И. Гомбош др., К. А. Косанић, Н. Бугарски, Ђ. Николић др., Ал. Вујић С. Брук, Р. Ковачић, М. Коларовић, М. Гавриловић, Л. Барањ, Н. Н., В. Грујић, Фехер, Ф. Цирфус, уд. Чернуш, П. М. Бикар, Н. Кирјак, М. Силашки, А. Теодоровић, А. Јовановић, С. Релић, М. Р. Стефановића, В. Миклоши, Ј. Градинац, Љ. Коњовић, М. Чичовачки, К. Вујић, Ж. Ј. Поповић, А. Херхе, А. Малешевић, Н. Ковачић, Бр. Димитријевић др., Н. Миковић, Ђ. Павковић, М. Манојловић, Ђ. Леовић, К. Калић, Ст. С. Илкић, Т. Бабић, С. Чонић, З. В. Лудајића, Мл. Радић, Д. Блажек, Д. Маширевић. Л. Вујићева, Д. Јанковић, М. Гергуров др, А. Бертолино, Х. Естергами, Н. Н, Ђ. Ђорђовански, Ал. Козма, С. Мере, М. Кабош др., Белт, Е. Жуљевић, Мл. Ковачић, Ср. Гергуров, Јел. Мању, Б. Живановић, М. Каракашевић, Бибра, Ј. М. Миланковић; М. Ранисављевић, Гер. Петровић, М. Антић, Ст. Арсеновић, уд. Давидовић, Д. Петровић, Бањам, М. Којић, С. Теодоровић, Зл. Теодоровић, К. Келић, Н. Бекбалац, К. Вујић 2 круне; Ђ. Бијелицки. Ал. Мезеи, Ј. Јовановић др., А. Шеер др., Л. Коњовић, уд. С. Станојевић, Браћа Леви, Сингер, Н. Н., И. Шпицер, В. Штеблер, Н. Н., уд. Клем, И. Ловас, А. Коларић, Ј. Комароми, Ј. Крушец. Л. Червенка, Ј. Мрковачки, Мар. Бикар, М. Ференчевић, М. Челић, Т. Кронић, И. Фрај, Ф. Шерер, А. Бугарски, Е Ђурковић, Ј. Фишер, А. Даннигер др., М. Јакобчић, П. Лугумерски, Ј. Штајн, Н. Бонди, Т. Стојановић, Л. Штрасер др., С. Николић, Ј. Буњи, Ј. Супек, М. Топаловић, К. Хамедер, Н. Битерман, Г. Инце, Н. Н, С. Хорватовић, М. Сонди уд. Фернбах, Б. Цинић, Н. Н., К. Стефановић, М. Козодеровић, В. Ђурђев, М. Маширевић, М. Јовановић, М. Луткић, П. Бркић, М. Ковачић, П. Коњовић, уд. М. Лукић, М. Ползовић, С. Манојловић, Ђ. Фудерер, Р. Павловић, С. Протић, М. Релић, Т. Градински, Н. Н., М. Станишић, М. Стојков, Л. Фењеш, Мадам, Ј. Михелс, С. Ћосић, Шлагетер, Ф. Биндер, Ђ. Ракић, Шлагетер, Ј. Карачоњи мл., Е. Оркоњи, Ј. Јакобчић, К. Блументал, Н. Н., уд. Ал. Орехоје, Бахрах, Латиновић, Бошњак, Палфи, В Улрих, Н. Н., Г. Фратричевић, Н. Н. Гертингер, Н. Н., Динер, Н. Н., Ш. Рац, Н. Н., С. Манојловић, Н. Н., К. Килић, Ј. Коњовић, Св. Косанић, Ј. Коњовић, Н. Вукићевића, Н. Н., 1 круну; А. Пекановић, Н. Хорват, И. Сукфил, А. Јарош, Ф. Фаш, Ј. Модиш, Н. Н., Н. Н, Н. Н., П. Маширевић, Н. Н., Н. Мајор. Н. Н., Н. Н., Волхајмер др., Ђ. Ракић, Н. Н., П. Дећански 60 потура; Н. Н., 50 потура; М. Коњовић, Н. Н., М Роча, Н. Н, Ј. Мандић, Ј. Јоба, Ј. Рубеш, Н. Н., Н. Н., Д. Ђулинац, М. Даражи, М. Бик, П. Штеблер, Ј. Кандлер, М. Богдан, Н. Н., И. Мартон, Ђ. Лугумерски 40 потура; Н. Н., Н. Н., 30 потура; А. Нађ, Ст. Мађар, Т. Пујнер, С. Милосављевић, Ст. Лесковац, 20 потура; Н. Н., 10 потура. — *Стари Бечеј*: Д. Борота, Вл. пл. Војновић др., И. Влаховић др., П. Мартиновић др., Д. Живковић, 2 круне; С. Врбашки, У Степанов, И. Јелчић, Б. Тајсић, А. дра М. Поповића, Е. Гагић, Л. Мравић, Ђ. Богдано-

вић, 1 круну. — *Ст. Паланка*: Б. Берић, С. Савић 2 круне. — *Ст. Сивац*: М. Рајић, Ј. Жупански 2 круне. — *Ст. Кањижа*: М. Кнежавић 2 круне. — *Суботица*: М. Ј. Радића, О. Радић, Мел. Манојловић 10 круна; Ђ. Гојковић, Ђ. Манојловић, С. Манојловић, А. Арадски, О. пл. Кнежевић, М. Остојић, Ђ. Младеновић, С. Љубибратић, М. Кањовић, Н. Коњовић, Виличић, М. Димитријевић, Ј. Недељковић, М. Манојловић 2 круне; Ј. Коњовић, С. Ђурђевић, Л. Вујић, А. Радосављевић, П. Огњанов, Е Мучалов, Хр. Димитријевић 1 круну; Д. Добровојевић 40 потура. — *Т. Бечеј*: Б. Давидовић др., Народна Штедионица, М. Неранџић, Шалетић, П. Сивчев, М. Ранковић 2 круне; М. Ст. Васић, М. Станков, М. Славнић, М. Давидовић, М. Рашковић 1 круну. — *Ујма*: Д. Коларов, Љ. Јовановић 2 круне; Р. Стојадиновић, Ј. Оморац, В. Стефановић, Св. Јовановић 1 круну. — *Манастир Ковово*: Г. Ковачевић 4 круне. — *Чортановци*: Св. Вуковић, Л. Јовић 1 круну; У. Шуваковић 60 потура; В. Петковић 40 потура.

Укупно примање 768 фор. 10 т. ј. 1536 круна 20 потура.
„ издавање 224 фор. 34 т. ј. 448 круна 68 потура.

Чист приход 543 фор. 76 т. ј. 1087 круна 52 потура.

87 круна 52 потуре оставља се у фонд за оправку заводске заставе. — *1000 круна*: подељена је следећим ученицима и ученицама појединих разреда ове учитељске школе. — *По 40 круна*: Павле Лалошевић I. раз., Вук. Константиновић, Х. Ђорђевић IV. раз, Љ. Чобановић Ш. раз., Кат. Радивојевић, Ружа Мрђанова П. раз., Јел. Нешић, Ђ. Ћирилова I. раз. — *По 30 круна*: М. Марјановић, Љ. Велић IV. раз., Ј. Сувајџин Ш. раз, Д. Живојновић П. раз. — *По 20 круна*: Р. Поповић, Св. Поповић Ш. раз., М. Јеврић П. раз., Ј. Слепчевић, Ј. Симић I. раз., Е. Петковић, М. Ћирић, М. Шилић, М. Миросављевић IV. раз., А. Остојић, П. Недић III. раз., Д. Шешевић, Е. Обрадовић, Ј. Рајковић, Ј. Момировић П. раз., М. Поповић, М. Нецић I. раз. — *По 10 круна*: Ђ. Цвејић, Д. Натарош, Л. Крестић, Св. Радашин IV. раз., М. Поповић, С. Гердец, С. Симендић, Ш. раз., Н. Божин, Ј. Славковић, М. Јовановић П. раз., Ђ. Рајин. М. Јовановић I. раз., Ј. Карапанџић, Д. Црквењакова IV. раз., Љ. Карапанџић, П. Шибулова Ш. раз., М. Натарош, Ц. Бинчулчева П. раз., В. Радосављевић, В. Симендић, М. Јовановић, Ст. Лукић I. р.

☛ Дужнике молимо, да нам што пре дугове намирити изволе, да и ми задовољимо потраживања штампарије у којој се лист штампа.

Администрација

„ШКОЛСКОГ ЛИСТА.“

ШКОЛСКА ОБЈАВА.

У српским учитељским школама сомборским 1900—1901. школска година започеће се 19. августа по старом календару. Тога и сљедећега дана држаће се пријамни и поправни испити, а уписивање ученика и ученица обрдјаће се 21., 22. и 23. августа пре и после подне.

У мушку учитељску школу примају се младићи православне вере, благе нарави, здрави телом и душом и *слободни од очне болести такозване трахоме*, који су бар у 15. годину живота ступили и IV. разред гимназијски, реални или грађански с довољним успехом свршили. Такође примљени могу бити и они младићи, који положе успешно пред професорским збором ове учитељске школе *строги пријамни испит* из науке хришћанске, црквено-славенског читања и малог црквеног појања; даље из рачуна, српског, мађарског и немачког језика, земљописа и отачаствене повеснице Угарске у оном обиму, у коме се ови предмети у четвртом разреду грађанске школе у Угарској предају. Овај пријамни испит држаће се само 19. и 20. августа о. г. Доцније пак пријављени не ће моћи тај испит полагати.

За приправнице примају се Српкиње православне вере, које су 14. годину живота навршиле и четврти разред српске више девојачке, грађанске или реалне школе с добрим успехом свршиле а при том су здраве и примерног моралног владања.

Ученици и ученице, који у учитељску школу ступити желе, имају са собом донети крштено писмо, лекарску сведочбу о добром здрављу и школску сведочбу из последњег разреда, а при том су дужни и једни и други из молитава и славенског читања пријамни испит положити.

Женске имају још неизоставно са собом донети изјаву својих родитеља или добротвора, да ће их ови за време учења њиховог у овој школи о свом трошку издржавати са потврдом дотичне грађанске општине да су они то у стању чинити.

Приправници, који из државне које учитељске школе у ову српску учитељску школу прелазе, морају се још подвргнути пријамном испиту из српског и славенског језика и црквенога појања.

Стан и храна само се у приватним кућама по предходном одобрењу управитељевом погодити може.

У Сомбору, 30. јунија 1900. год.

Никола Ђ. Вукићевић,
српских учитељских школа сомборских управитељ.

Издаје и уређује **НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. ЊиТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

Бр. 8. Год. XXXII.

Школски Лист.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Претплата је на целу годину 3 круне, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добивају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска).

У Сомбору за Август 1900. године.

УВОД У ПОСЕБНУ ПЕДАГОГИКУ.*)

1. Задатак посебне Педагогике.

Посебна педагогика показује, како се *примењују* педагошка начела и педагошки закони у датим васпитним приликама. Зато се она зове и Примењена Педагогика. Она излаже правила и даје посебна *упутства* за васпитни *рад*, нарочито за рад у школи. На тај начин, педагошка теорија прелази мало по мало у педагошку праксу, и тако Теоријска Педагогика постаје *Практична Педагогика*.

Овде је најважнији посао, да се одреди и утврди правилни, методски поступак при предавањима у школама за опште образовање; а то је предмет *Методике* или Практичне Методологије, која је саставни део посебне Педагогике. Методичка правила изводе се из општих педагошких закона; а упутства за поступање у школском раду добивају се нарочито на основу школског искуства. Педагози теоретичари наслањају свој рад више на науку, а педагози практичари више на искуство. Најбоље је, кад се у школском раду педагошка наука и педагошко искуство узајамно допуњавају.

2. Педагошка вештина.

Педагошка вештина, која се наслања на науку, сматра се као педагошка *уметност;* а особито учитељска вештина, која се добива само дуговременим радом у школи, приближава се занатској вештини или уметности. Наставник као уметник ствара самостално нешто ново у духу својих ученика, према постављеној и утврђеној идеји или норми, или према усвојеном идеалу образовања; а обичан наставник подражава другима у свом раду и покушава годинама разна средства и разне начине, док не стече неке рутине или навике, по којој после његов рад тече подједнако и једнолико.

*) Из „*Посебне Педагогике*“ *дра В. Бакића* професора Велике Школе.

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“

Научно образован и извежбан наставник ради по *педагошком такту*. Он има непрестано пред очима васпитне смерове, које треба постићи, па према томе лако, брзо и поуздано бира, у разним приликама и моментима, најзгодније начине и најподеснија средства: дидактичка, ходегетичка и дисциплинска, не губећи никад из вида општих васпитних начела. А учитељ практичар ради као мајстор: држи се онога што је прописано; стара се да доврши своје предмете према одређеним програмима; труди се да постигне макар само спољни успех, да би задовољио туђе захтеве, а не своје научно уверење. При том он употребљава разне начине и разна средства према своме субјективноме нахођењу, или се држи школске традиције, или уобичајеног начина, без самосталне критике. — Правоме, стручноме педагогу даје искуство повода за пречишћавање и утврђивање педагошке теорије; а другоме. обичноме наставнику служи оно само као олакшица у механичком раду, који је без интереса и за њега и за ученике.

За вештину образовања тражи се, поред стручне спреме из наука и вештина, још и нарочита, педагошка *извежбаност*. Није довољно знати и неки наставни предмет, него је потребно и умети га јасно и вешто предавати. Ова се вештина прилагођује према разним ступњевима образовања; тако нпр. она се друкчије показује у основној школи, а друкчије у гимназији, тј. друкчије се предаје у једној школи, а друкчије у другој школи. Према томе се пишу и различни уџбеници за разне школе.

Педагог теоричар пре ће доћи до педагошке уметности, него школски практичар до педагошке науке. Краћи је и поузданији је пут од теорије к пракси, него од праксе к теорији, јер је идеја савршенија од дела. Педагошка теорија даје *идеални* план образовања, који се школским радом само делимично остварује. Обрнут је пут често лутање, рад без плана и без смисла. — Сад се траже научна основа и научна спрема и за обичне, релативно просте вештине, као што је земљорадња; а то се још више захтева у педагошкој виштини, која обрађује најтежи предмет — образујући живи, покретљиви и већ за рана различно диспоновани дух младих људи. С тога се у новије време полаже много на философско-педагошку спрему наставника основних и средњих школа, и тражи се од једних и других универзитетско образовање.

Пошто се педагошка наука непрестано усавршује, то се, с њом упоредо, мора *усавршивати* и педагошка вештина. Отуда је

наставнику двострука дужност: да прати развитак педагошке науке и да према томе развија и педагошку уметност. Уз то иде и трећа дужност: да проучава развитак и осталих наука и вештина, које он предаје у школи. — Зато је наставничка служба врло тешка; али с друге стране, она даје наставнику неко особито задовољство, а нарочито кад прати напредак школске омладине.

3. Подела посебне Педагогике.

Васпитавање појединих генерација зависи у опште од физичких и социјалних *прилика* у којима се оне находе. У колико су дакле, различни климатски и пределни односи и националне, религијске, политичке и друге друштвене прилике, у толико ће се мењати васпитни начини и васпитна средства, а од чести и васпитни смерови. Они се мењају и према индивидуалним и полним разликама, а нарочито још и према *узрасту* васпитаника.

Сваки народ, који тежи за образованошћу, уређује своје васпитне заводе према својим идеалима. Образовање се даје омладини редовно у нарочитим заводима — у *школама*. Школском образовању претходи *породично* васпитање; а после редовнога школовања долази *стручно* образовање и самообразовање. — Кад се индивидуално васпитање узме за основу социјалнога васпитања и кад се то примени на поједине генерације у једном народу, онда се целокупно васпитавање може поделити на три ступња, од којих је први претежно породични, други школски, а трећи стручни.

Према томе, Посебна Педагогика обухвата: *А) Породично васпитање; Б) Школско образовање; В) Стручно образовање и самообразовање.* — *Женско* образовање у колико се разликује од мушкога, може се такође изложити у овим одељцима. Те су разлике у првом периоду младости најмање, а у трећем периоду највеће. Самостално образовање почиње редовно тек у трећем периоду, па се продужава и у доба зрелости.

И у Посебној Педагогици морају се имати на уму општи васпитни *задаци и методи*. С тога је први задатак овде, да се на сваком ступњу образовања и у сваком васпитном заводу одреди ступањ савршенства и утврди мета, до које треба доћи у правилном развитку. А други је задатак, да се изложи правилан поступак, којим се долази до савршенства.

Ступањ *савршенства* до кога може и треба да дође једна генерација, одређује се према приликама и потребама, које владају у једном народу или у једној држави. Ако се време развијања и

спремања једне генерације рачуна у двадесет година, и време њеног доцнијега самосталног рада такође у двадесет година, онда би требало *предвидети резултате* те спреме и тога рада после тога времена. Ово морамо свакојако имати на уму при уређењу и преуређењу школа, нарочито кад нисмо задовољни с њиховим успехом.

Према утврђеним васпитним задацима и према разним, повољним и неповољним, околностима за образовање омладине удешава се и васпитни *поступак*. Поступак је при васпитању српске омладине мало друкчији, него код других народа; зато се при излагању Посебне Педагогике код нас мора обратити нарочита пажња на *српске* прилике.*)

ПОУКА ДЕЦИ ПРЕ СВЕТОГА ПРИЧЕШЋА.**)

— По руском. —

I.

Очиститесја наутрие, јако заутра сотворит во вас Госиод чуднаја (Ис. Нав. 3, 5).

Драга децо! Још само неколико часова ваља да прође и ваше најлепше жеље ће да се испуне: ви ћете се приближити Господу Исусу Христу, најсветијему међу светима, Богу великому и милостивому. Жеља ова је одавна већ завладала у срцима вашим и да би ју што достојније остварили, ви сте се покајали за учињене грехе и обећали сте се Богу, да ћете у будуће бољи бити него што до сада бејасте. Ваше жеље, ваша љубав неће остати ненаграђена, и ја сам веома радостан, што вам могу данас, — као оно некада Исус Навин народу Израиљском — навестити, да ће Бог сутра учинити с вама велика чуда.

Па каква ће бити та чуда? Ја ћу их без великог објашњавања само напоменути, јер их ви већ и тако знате. Велики и славни Господар, цар неба и земље, сићи ће к вами, незрелој дечици, — али не, ја се варам — не ће се Он к вами сићи — него ће вас

*) Топло благодаримо уваженом и ученом господину писцу на пажњи према нашем листу. Исто тако захваљујемо му и на искреним чувствима, израженима у пропратном писму, који као благи мелем утичу на наше, неоправданим и заонамерним погрдама ојађено срце.

Уред.

**) Поука ова, због опширности своје, може се употребити само у најстаријим разредима основне школе и с ученицима пофторне школе. Цитати ваља да остану на *славенском* језику, јер деца у том добу морају толико разумевати славенски — наш црквени језик — да смисао разумљиво славенски изговорених цитатâ, разумети могу.

Прев.

Он подићи к Себи. Да, Он ће вас увести у своје обитељи, обасуће вас својом милошћу и нежношћу, показаће вам како је Он добар и благ, а врх свега тога учиниће вас учесницима свога Божанства.

И заиста мила децо, ви ћете постати учесницима Исус Христова божанства. Како је то велико чудо! На почетку света, сатана, да би преварио наше прародитеље говораше им — показујући на забрањени плод — да ако окусе с њега, биће исто што и Бог. А сада се исто чудо има и на вами извршити, те ће те после тога моћи с апостолом рећи: живу же не к тому аз, но живет во мње Христос.

А да ли се ово велико чудо збива са свима онима који се причешћују?

У великој и опасној би заблуди били, када би се усудили тврдити тако што. Свето причешће врши поменуто велико чудо само у онима, који га примају с чистим срцем. Две су врсте причешћивања: једно води човека животу, а друго — смрти, једно га приближава Богу, а друго — ђаволу.

Слушајте само пажљиво!

Прво ћемо говорити о првом благотворном причешћу. Причешће или евхаристија је тајна вере, љубави, смерности, и причешћивати се значи — приближавати се Г. Исусу Христу с вером, смерношћу и љубављу.

Евхаристија је тајна вере.

Телесним очима нашим нећемо у њој ништа особеног опазити, али и ако је овде уништен сваки природни закон и поредак, на његово се место јавља неиспитани поредак божанске благодати.

Неограничени, велики и свемогући Бог се умаљава, Он који се не може видети постаје приступачан нашим чулима, даје нам Самога Себе за храну и пиће. И опет телесне очи наше не виде при томе ништа ванредно, ван обичнога хлеба и вина. Али не гледајмо у тај хлеб и вино телесним очима нашима, отворимо очи душе наше и тада ћемо под смерним обликом хлеба и вина сагледати вечнога Сина Божјега, Откупитеља нашега; Он је сакрио зраке своје божанске славе, да не би ослепиле немоћне очи наше, Он се прилагодио нашим силама, учинио се је малим, да се преда нами, малима.

Па и ако се је Исус Христос на овај начин понизио, нека Га бар у неколико узвиси вера наша.

Рецимо Му: Господе мој и Боже мој! Твоја смерност не пречи ми, да Те видим. Што се Ти више умањаваш, тиме ми се величанственије јављаш. Ти си Творац неба и земље, Ти седиш десно Богу Оцу, анђели Ти се са страхом и трепетом клањају.

С таквом топлином вере дужни сте ви драга децо, примати тело и крв Христову, које св. апостол Павле назива *небесним даром*. Вама је познато, како је Господ Исус Христос за живота свога овде на земљи ценио и уважавао веру. Он је за веру похвалио сатника и сваки пут када је који болесник молио од Њега исцелења, Он би му одговарао: веруј чедо, јер ко верује за тога је све могуће. Ви знате повест оне жене која је много година страдала од губитка крви и која се паштила да се кроз многобројни народ прогура до Исуса. Она је потпуно уверена била да ће оздравити, ако се дотакне само ма и краја хаљине Исусове. И така вера њезина добила је заслужну награду. Тек што се у наточ свима препрекама, приближила Исусу Христу и смерно дотакла хаљине Његове, тај час је оздравила.

Вера те жене треба да послужи и нама за образац. С таквом вером ваља и ми да приступамо Господу Исусу Христу у тајни светога причешћа. Рецимо сами себи: „Када Му се приближим устима мојима, примићу Га и у своје срце, очистићу се од свију мојих грехова и излечићу се од свију мојих преступа".

Будемо ли тако осећали, уверени будите, да ћемо се зацело излечити од свију болести душе наше — грехова наших.

Али на жалост, колико има хришћана који се приближују трапези Господњој и примају у себе божанско тело и пресвету крв Христову и ипак остају болни, као што су и пре били. Они не наличе на ону еванђељску жену, они се дотичу Спаситеља без праве вере, па онда је ли чудо, што им та божанствена пића не доноси никаква спасења?

Драга дечице, не угледајте се на такве људе; на против ваша вера и под сакривеним видом нека сазна и нека прослави Бога. Не сматрајте ову небеспу мâну за обичну храну, ви јој приступајте са оном свемогућом вером, за коју спољашња чула ништа не вреде, с вером која се оживљава, одушевљава и распаљује у толико јаче, у колико невидљиви Бог већма скрива своју велику славу.

Евхаристија је тајна љубави.

Божански учитељ наш, говорећи једном с ученицима својима, рече им, да нико нема веће љубави, од онога, који умире за друге. Говорећи ово, Исус Христос је изрекао само меру човечанске љубави, а не меру своје сспствене љубави. Његова љубав обсеже још даље. За Њега је мало да страда, да умре и да пролије крв своју за оне које љуби; Он хоће да се уједини с њима, Он хоће да Га они једу и пију, да Га у себи самима оваплоћавају.

Ето то бејаше жеља Спаситељева, када је на догледу својих мука, установио велику и дивну тајну, коју ћете и ви скорим примити.

Па када Исус Христос долази к вама с таквом љубављу зар не треба да и ви приступате к Њему, ако не с таквом љубављу — што у осталом није ни могуће — а оно барем свом јачином оне љубави, којом је испуњено срце ваше.

Не мислите, да би то било веома тешко. Божански учитељ наш рекао је: ко љуби Мене, тај врши моје заповеди. Вршење заповеди, — ето то је основа и знак истинске љубави. Љубав се не састоји само у нежним речима, те ако ју вршењем закона Божјег не потврђујемо, доказујемо, да је љубав наша лажна, лицемерна.

Због тога драга децо, тврдо се одлучите у срцима својима да се од сада у свему руководите законом Божјим. Обећајте се да ћете бити поштени, скромни, да ћете помагати сиромахе, да ћете бити праведни и справедљиви. То ће бити права љубав према Исусу Христу. Обратимо се дакле Господу Исусу Христу и рецимо му: Божански учитељу! Ти си ме заволио и зарад мене си Самога Себе смрти предао. Твоја је воља да се са мном сјединиш тако, да ти и ја будемо једно. Ти ме зовеш к Себи, Ти ми говориш: једи тело моје, пиј крв моју. Е да ли је ко чуо кад год такав позив? Е да ли је ко видео где год такву љубав? Само и једино Бог може тако љубити своја створења. Али, Господе учини још једно чудо са мном, дај ми да Те могу љубити тако, као што Ти мене љубиш; дај ми да слушам заповеди Твоје и да вршим вољу Твоју. Тешко мени, ако Ти се приближим срцем обузетим земаљским бригама, надутим од гордости, искварeним грешним жељама и изнемоглим од мржње и пакости! То би значило бацати Твоје драгоцено тело, тај еванђелски бисер, пред нечисте животиње. Тада бих Те узео у себе као Судију, а не као љубљеног и милостивог Спаситеља.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“

С таквим осећајима ваља да приступате, драга децо, Исусу Христу у св. причешћу. И ако тако будете чинили, небесна храна ће вам бити од душевне користи. Љубав је за душу оно исто — што и глад за тело; да би нам храна телу на здравље била, морамо ју с добрим тêком узимати — исто тако морамо љубити Господа Исуса, ако хоћемо, да нам небесна храна његова — на спасење послужи.

Ја сам вам говорио, да је евхаристија тајна смерности.

Да би се о томе уверили, треба бацити само један поглед на свети жртвеник. Шта ли ћемо тамо видети? Хлеб и вино. То су смерни покривачи, којима се покрива божанско величанство. Исус Христос, који је по речма св. апостола Павла образ Божји и сјај Његова бића, који се назвао равним Богу, умалио је, понизио је себе, примивши на себе вид слуге — тело човечје — примио је к тому и вид хлеба.

Како је то велика смерност, а смерност је једна од оних врлина, које Господ Исус највише воли и цени. О томе нас и св. Писмо уверава кад говори, да се Бог противи гордима, а смернима и понизнима даје своју благодат.

Ако ви презирете своју браћу, или тежите да се уздигнете изнад њих, једном речју, ако је гордост покретач вашега рада у животу, — Исус Христос ће вас одбацити, нисте његови, јер је његова жеља, да му се *мали* приближују.

Будите дакле мали, не узрастом и годинама, већ смерним мнењем о себи самима. Смерно, побожно расположење срца особито је потребно сада, када се каните приближити Богу, који смерне и кротке љуби.

Вера, љубав и смерност, — то су чуства, која треба да вас красе децо мила свагда, а особито сада, када приступате божанственој трапези, са које ће се душа ваша небесним хлебом напитати и из чаше живота напојити. И ако душа ваша буде украшена тим дивним врлинама, уверен сам, да ће вам свето причешће на спасење послужити. Исус Христос је рекао: *јадиј моју плот и пијај моју кров во мње пребивајет и аз в њем.* Ове нам речи показују, да је Спаситељ тајну св. причешћа ради тога установио, да би се с нами што тешње и савршеније сјединио. Св. Јован Златоусти примећује, да нам је Господ Исус дао своје тело и своју крв за то, да би ми били с Њиме у свези не само посредством љубави, већ и стварно, сједињењем Његова тела с нашим.

Из свега до сада реченога излази, да је Исус Христос наш живот и да само у Исусу Христу можемо наћи онај неисцрпни извор воде живе, коју пијући добијамо вечни живот и вечно блаженство.

Сви они дакле, који живе без Исуса Христа и који се уздају на овај свет и његову моћ, несрећни су и незадовољни су, јер из једних окова падају у друге. Свет овај не може нам дати мира и задовољства, он не може да засити гладну и жедну душу нашу.

Само и једино је Исус Христос у стању утолити глад и загасити жеђ душе наше.

(Свршиће се.)

Ст. С. Илкић.

УЧИТЕЉСКА ДИПЛОМА.

У разним друштвеним круговима, па и у самим учитељским круговима, постоје разна мишљења у погледу вредности учитељске дипломе. Да би пружили учитељству, а и свакоме ономе кога ова ствар занима, тачно објашњење о вредности учитељске дипломе, послужићемо се овим чланком.

Да би сазнали тачну вредност учитељске дипломе, морамо ју посматрати са два гледишта и то: са гледишта њезине сопствене *вредности* и са гледишта *права које она даје носеднику њезином.*

Вредност јој је реална. Она искључиво оспособљава за учитељство на основним народним школама, а у бројевима изражена вредност јој је *600 круна* — јер је, на жалост још увек законски минимум учитељске плате 600 круна.

У смислу VI. зак. чл. од 1889. године поседник учитељске дипломе и у случају, када није у фактичној служби, има право да служи у војсци као једногодишњи добровољац а право на служење у резерви не даје му диплома већ фактична служба.

Ако је учитељ рад, да продужи започете науке, на основу добивене дипломе има права, да само из VI. разреда грађанске школе испит полаже и у оном случају, када нема сведочанство о претходно свршена четири разреда средње школе.

Учитељска диплома, даје право поседнику јој, не само да одмах, без полагања претходних разредних испита полаже испит из

VI. разреда грађанске школе, већ и да полаже испит из VIII. разреда гимназијског, у којем случају се мора подвргнути само *једном* претходном приватном испиту, на коме се испитује из оних предмета, којих се наставна основа гимназијска разликује од наставне основе оних школâ, које је дотични претходно свршио.

На против не може се на основу учитељске дипломе добити место општинског писара, јер је за то потребно сведочанство о успешно свршена четири разреда средњих школâ, те се у односном случају не узима у обзир учитељска диплома, већ сведочанство о свршеном IV. разреду ма које средње школе у земљи.

Из свега до сада реченога јасно се види оно неприродно стање, које је у свези с учитељском дипломом. Да би у овом погледу много што-шта ваљало изменити и сами осећамо. Крајње је време, да се подигне углед и вредност учитељске дипломе. У првом погледу морају се за ову ствар заузети учитељске школе, које не смеју издавати олако учитељске дипломе, из јединог разлога, што је учитељâ мало. У другом реду пак да се наставно градиво у учитељским школама не предузима у будуће као и досада обичним, већ научним начином, и да се с обзиром на данашње околности, математика и природне науке предају у ономе обиму у којем се то у гимназијама чини. — Остало је ствар и задатак самога учитељства, као тела, само треба да се једном прене и рад у томе погледу започне,

Из: „Népt. Lapja“.

ТОДОР ДИМИЋ.

(Наставак.)

Милош Поповић старији брат Ђуре Даничића уредник „Скоротече,“ познат ми још из Новог-Сада, препоручи ме врховном шк. иншпектору Евгенију Ђурковићу,*) као шк. младића и зналца славенског језика, а овај ми обећа да ће ме послати у Јегру за певца, где би могао продужити науке, јер тамо има и правнички факултет. Чујући а и знајући ја да су у Јегри Грци, па можда се у цркви грчки пои, да би им могао угодити, почнем и грчки учити. Иларион Анђелковић Панчевац, који је у Карловци

*) Ђурковић кадгод је дошао у цркву изискао је од звонара какву црквену књигу и читао, ваљда је и он словенски језик предпостављао српском?

са мном заједно у квартиру био, и који је добро грчки знао, и који се сад као медицинар у Текелијануму налазио, поучавао ме је у томе. Грчке стихире и тропаре пробао сам по нашој форми појати. Али кад није било изгледа за певческо место, пошље ме г. Ђурковић у Сомбор*) те положим учитељски испит, а за тим ме пошље најпре у Грабовац, а после у Помаз за учитеља. Већ више нисам мислио на Јегру, јер су ми и онако године за штудирање већ одавно прошле. Ту у Помазу написао сам Буквар ал' не старим већ данашњим правописом (и сад га имам), и превео сам „Руководство к течности и правости," као за Читанку. Ту сам такође исписао „Црквено-школски календар" у ком је било у црквеном одељку и то назначено, који се глас које недеље пое, и које се „Воскресно евангелије" недељом на јутрењу чита, што дотле ни у једном календару није било назначено.**) Ту сам написао и неку „Оцену на испиту" што је у једном Љетопису под уредништвом Јована Суботића штампано, и премда се по мом обичају нисам потписао, (као нигде) ипак је Јован Ђорђевић, бивши најпре у Н. Саду а после професор, а доцније и министер у Београду познао, да сам ја то написао. У то време била је међу нашим књижевницима читава расправа о правопису. Неки су одобравали данашњи нов правопис с неком малом разликом,***) а неки нису****) владика Евгеније Јовановић писао је да се у писању треба придржавати етимона, т. ј. произнаћи корен речи па писати н. п. Ђорђе са *Г* јер долази од *Іеоргије*; ђакон са *д*, јер долази од *диакон*; биће, браћа,

---

*) У Сомбору по испиту имао сам дишпут са Аврамом Максимовићем, катихетом препарандије о томе; како се пои: „Спаси ни сине Божиј" у недељу по каквом великом господском празднику н. пр. Божићу, по Богојављењу и т. д. Ја сам доказивао да се каже н. п. по Божићу: „Рождејсја от дјеви," јер у типику стоји: „Сице поим и до отданија," а он је доказивао да се каже и пои као и у другу обичну воскресну недељу: „Воскресиј из мертвих," зато јер се одмах за тим пои тропар воскресни а не празника, и по томе воскресно „предварјајет" празднично.

**) Сад се и то налази у календарима, па још осим тог одпре је било у неким календарима и наименовање недеља од Духова до Божића, као: недеља рибара, недеља јудина; недеља Самуилова; недеља Срђева и т. д. што нити је црквом канонизирано, (осим 3. недеље св. отца и 1. недеља праотца) нити је у народу што о томе познато. Ја сам г. Сандићу професору даном нам једном приликом и казао и писао, да наименовање тих недеља не може постојати, јер ти именовани свеци не падају сваке године једне и исте недеље. Сад наименовање тих недеља не налази се више по календарима.

***) као: Адам Драгосављевић, Димитрије Поповић, Јоксим Новић и др.

****) као: Сава Текелија, Јован Хаџић, владика Евгеније Јовановић и др.

У једном Љетопису написао је Текелија против новог Вуковог правописа у стихови као неку сатиру на Вука рекавши: да је на себе самога гледао кад је направио ђ, те му направио једну ногу крађу, а једну дужу.

„СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ"

цвеће и т. д. са *т*, јер долази од „битие, брат, цвјет, а место ј иже са слитном. Ја сам на то писао и питао, како би се написало: ћивот, ћесар? дал' са *к* зато што долази од кивот, кесар? и како би се написало: пећ, свећа? ваљда не би са *шч*, премда долази од пешч, свјешча?*) и како би се написале оне речи, за које не знамо од куд долазе, као: смућ, ђубре, ћурка и т. д. ал' нисам нигде читао да је когод што на то одговорио. Питао сам још и то: би л' нам нуждно било још једно ново слово за неке речи, као: дзиндзов, дзипарати, будзе, брондза? а неко ми одговори и наведе оне Кенгелчеве речи: „Не училисја својеј по иностранје, грматицје и т. д. додавши после и ово: Све имамо, само нам оскудјевају дзиндзови и брондзе."

Из Помаза пређем у Збег, Сентандрејско предграђе и ту сам анонимно по новинама и другима белетристричним листовима писао, да сам моје чланке и у хрватским новинама и другим повременим листовима прештампане налазио. Написао сам ту и црквени обред за 1850. годину и писао сам патријарху Рајачићу, да би добро било, да се сваке године као и календар по једна таква књижица издаје, у којој би назначено било, како преко целе једне године црквено правило или обред свршавати се има, и навео сам подробно у том писму.**) Зашто је то потребно; али патријарх после оног 1848—1849. године бурног времена или је држао да таква књижица није потребна, или му од других важних и политичких послова није било до тога стало. А да је таква књижица за свештенике, учитеље, богословце, препаранде и певце нужна, показује и та околност, што је још неко за време патријарха Германа у том смислу написао књижицу под именом: „типикон."***)

(Свршиће се.)

ПЕДАГОГИЈА У ПРАКСИ.

(Цртице).

Алкменеј. Младеж старог и средњег вијека имала је повољнију судбину, него што је имаде наша. Живот младића бијаше

*) Кад би се шч читало као шт, н. п. ношт, помошт, онда би још можда могло поднети тј, место ћ.

**) То моје писмо патријарху Рајачићу, налази се и сад у Карловачкој патријаршеској архиви.

***) По налогу патријарха Германа тај „типикон" буде 1878. године Димитрију Поповићу пароху Сомборском на рецензију поднесен, но он се због болести очију није могао рецензије примити.

онда шарен и буjан, а живот дjевоjачки тих и весео. Сада обично прохуjи мало не пола живота у присиљеном миру, с крилима спутаним школском стегом, па када напокон везе попусте, изгубила су крила младеначку jакост и пружност, обjесе се без снаге и почињу полагано да губе перо за пером.

Хумболд вели, да списи великих пjесника немачких надокнађуjу народу његову, под трезнијим и хладнијим поднебљем — ону велебност и дивоту, коjи ужива народ тропске природе. На тако црпа и наша спутана младост из великог мора лиjепе књижевности накнаду за оно, чега joj не нуђа свакдањи тријезни живот. Књигама тражи жеђ за чинима, пустоловинама, за промjеном слика и чина; књигама разбуђуje младеначко своje чуство. С књигом у руци слободно продире у сjајне и дивне салоне, слободно клекне за сребрне мjесечине до ногу дражесне дjевице под Аморовим кипом у старом перивоjу и шапће заносне ријечи о вjечноj љубави. С књигом у руци витла мачем сред крваве битке, одушевљуje се и бере лаворике и осjећа страх и грозу и сласт на сваком кораку. Опоjен љепотама оваког измишљеног свиjета, гледа млад читалац прави живот као у сну и види га у сасвиjем другом свjетлу, него други тријезни човjек, види га пун титрања и блистања фантастичне сласти. С књигом у руци младо дjевоjче проживи све фазе из живота жене. Сад осjети сласт раскошне глумице, сад тиху срећу мајке, сад мирис вjенца од мирте и цjелове своjих jунака из романа... Је ли онда чудо ако младеж у људима тражи jунаке своjих романа, у своjоj околини немогућа дjела и догађаje, а у грудма своjих пријатеља немогућа чуства? Је ли чудо, ако се вара сама полетом и страшћу, коjи се налази само у створовима од папира и штампарског мастила? Тај штадиj морамо проћи сви.... У том су штадиjу младићи и дjевоjке најзанимљивиjи. Познала сам кршно момче од петнаест година. Живи Jурjе Подjебрадски у бици липањскоj! Више вам не треба да кажем. Бијаше снатрилац, али без потребних способности. Читање му помело памет. Душевно потомство Don Quizota видjело се очито на њему. Стрпљива Розинанта његова хранила се сухим биљем из Донове главице а највише папиром наштампаним коjекаквим романима, пjесмама, новелама, драмама, естетским расправама и т. д. Но та joj храна очевидно није пријала, бијаше суха и шепава до претераности! Али наше кршно момче за то хаje и не хаje...., већ само снива, како да се књигом и литерарним именом довине до славе... Своje радове потписиваше псеудонимом

„Алкменеј“ — па их заиста геније прве и најфиније сорте... Више му није требало, више није ни изгледало од своје читалачке публике већ стаде да лови неумрлост још већом енергијом него прије. Бориће се до задњег атома свога генија. За то му срећом не требаше ни копља ни штита, као витезу de la Mancha, већ му достајаше ново новцато перо и министер-папир. На другоме никада не писаше. Није било дуго, па се нађе и добродушни Санхо Панса, који је више него сви остали вјеровао у снагу младога генија, па га пратијаше и на мору сањања и осјећања и на копну жеља и нада оданом душом, Никада га није забољело ухо од Алкменејових декламација!.... А ови нововјеки Quizoti пролазе много боље од њихова часног првака. Сусрећу се наиме на свом трновом путу са доста других сличних витезова. И међу овима се одма усавршују у витешком држању, у обичајима и у говору. О да сте само једном видјели овако витешко коло, оваку Tafebrunde! Ама за цијело да сте видјели! На племенитим бијелим и руменим образима зрцали се красота и доброта, очи су им притворене, а око уста им подрхтава нервозно трзање, рука почива на прсима, која тешко уздишу. Из устију им тече нектар заносне ријечи. Сада говоре о великим тајнама човјечанства, сада критикују неприсутне ватезове истога соја, а каткад један другом шапћу ласкаве ријечи. Највише говоре о свом раду и о поезији, ах — о поезији.... О слатка Dulcinejo ох Petrarca! ах Gräthe ах Carduccu,.. Алкменеј бијаше вазда душа тога кола, Чимборасо свеопћег заноса... Градио је дактиле, спондеје и анапесте, гоково у свакој фрази свога свакдањег говора. Већ није у прози готово могао ни да говори. С музама и вилама бијаше вазда у тијесном одношају, . Но пошто је крај огромног душевног живота заборавио сасвијем на тјелесни, није са живим женским појавама имао много среће. Дјевојке па ни најружније нијесу за њега никако мариле. То га је љуто болело, али се умио суверенским осјећајима и поред тога неко вријеме утјешити. Док је био присташа романтике, није живих дјевојака ни гледао, али откако и њега захвати модерна струја веризма, симболизма и декадентизма, па уз то и пизма његових злорадих поругљивих другова, одлучи и он право, збиљско дјевојачко срце заузети на јуриш покуша најприје код неке лијепе кевице. Одби га презирно, а његов хексаметар подере. Тако учини и друга и трећа и редом све. Алкменеј мало не очаја. И у том очају упрте му се очи о земљу, па и не видје гдје слушкиња Ага, млада али ружна сељанка носи на глави огро-

ман шкаф воде. Алкменеј бубне вршком своје појаве о шкаф и отријезни се истом под сухапом хладне воде. Ага се премане и замоли опроштење од „младог господина.“

Сада је Алкменеју истом срце проговорило праву ријеч. „Ова или никоја!“ Видио је Аги биће великодушно и нежно, великодушју приписиваше њену нијему страву, а нежности њезину молбу за опроштење себи, самому пак сву кривњу са онога хладног водопада на његову огњену главу: написа јој одмах елегични дитирамб са подесним ријечима: „Анђеле дивни, велика душа твоја“ и т. д. и преда јој писамце нијемим тронутим лицем. Никада прије није с њоме говорио, нити је знао њу јер се за земаљске ствари и живе жене није бринуо. Ага са кога није умјела читати узе пјесму, па кад увиди, да је папир — однесе га пјесникову оцу и каза му, ко јој га даде. Јадни Алкменеј! Ој пјесниче несретниче! И опет је туш на огњену главу, али овај други паде још више изненада и охлади још радикалније разочараног јадника.

(Наставиће се.)

НЕКРОЛОГ.

† **Катарина Попићева** одлична учитељица основне школе на сомборским селиштима „Радојевићи,“ преселила се у вечност после дужег боловања у цвету младости своје 26. јула т. г. Сљедећега дана сахрањена је уз велико саучешће на овдашњем св. Успенском гробљу.

† **Љубица Чобанићева** свршена приправница III. године, преселила се у вечност 25. августа т. г. овде у Сомбору навршивши 17. година живота. Сахрањена је сљедећега дана. До гроба су је испратили другови и другарице јој, где се у име свију опростио с њоме Радован Поповић приправник IV. године,

† **Зорка Јелчићева** оспособљена учитељица и забавиља у Молу преселила се у вечност 31. августа т. г. у 34. години живота а 14. васпитачког рада свог. Сахрањена је 2. септембра на тамошњем гробљу.

Мир праху њиховом!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Учитељски збор сомборског протопрезвитерата одржан је 17. и 18. августа т. г. у Баји. На збор су дошли скоро сви чланови, само је неколицина отсутна била, и та се својим путем званично извинила.

Рад свој започео је збор призивањем Светога Духа у т. зв. малој цркви Бајској. Призивање је одслужио месни парох г. Милутин Григоријевић. После богослужења сакупљено учитељство се искупило у просторијама дома православне српске црквене општине тамошње, где је отворио збор зам. председник г. Стеван Арсеновић, поздравивши присутне добродошлицом и истакавши циљ и важност овога састанка. За тим је г. Сава Глибоњски читао израђену лекцију за практично предавање: *„Познавање површине земље“*. Осим овог практичног предавања, читали су још своје расправе г. Велимир Чонић из *пчеларства*, Павле Коњовић из *виноградарства* и Лазар Љубојевић из педагогике, *„О узроцима дечје лажљивости“*. Сва су предавања после исцрпне критике као добра примљена. Главни предмет зборског рада бејаше састав специјалних наставних планова за школе са једним, са два и више учитеља. Планови ови претходно су издати били на проучење пододборима а за тим се сутра дан о њима већало у пленарној зборској седници. Учитељство овога среза закључило је овом приликом и то, да се стави у споразум са осталим учитељским срезовима ове епархије гледе сазива учитељске скупштине за целу бачку епархију. — У часовима одмора учитељи су заједнички прегледали зграду бајске државне учитељске школе, којом их је приликом управитељ исте школе г. Шерер врло љубазно примио, кроз цео их завод провео и са потребним објашњењима на услузи им био. Идући састанак овога збора заказан је за светлу недељу идуће 1901. године. *Ст. С. И—ћ.*

Постављења. В. сл. Школски Савет изабрао је за професора педагогијских наука на сомборским српским учитељским школама г. *Јована Поповића* досадањег управитеља српске више девојачке школе у Панчеву. — На катедру мађарског и немачког језика те отачаствене повеснице и устава у женској учитељској школи и изабран је г. *Светислав Берић* досадашњи учитељ више девојачке школе у Сомбору, на досадање његово место пак постављен је за суплента г. *Христифор Свирчевић* свршени слушалац будимпештанског педагогијума. — Г. *Јован Живојновић* бивши професор на сомборској женској учитељској школи изабран је за професора српске велике гимназије у Новоме Саду. — Г. *Глиша Војновић* пр. равнајући учитељ српске опће пучке школе у Вуковару, постављен је за кр. жупанијског школског надзорника у Вуковару, а досадањи надзорник у Вуковару г. *Илија Радивојевић* премештен је у истом својству у Пожегу.

ОПОМЕНА ДУЖНИЦИМА.

Учтиво умољавамо и опомињемо наше дужнике, да нам дугове своје до конца месеца октобра о. г. неизоставно намирити изволе.

Администрација „Школског Листа.“

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА и СИНА у Сомбору.

Бр. 9. Год. XXXII.

Школски Лист.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Претплата је на целу годину 3 круне, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добивају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска).

У Сомбору 30. Септембра 1900. године.

ЗЕМЉОПИС У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ.*)

а) Учењем земљописа развијају се у ученика силе опажања и памћења, *мишљења* и комбиновања и још се могу, у згодним приликама, будити у њих патриотска и естетичка *осећања* и снажити морална *воља*. Све то бива код познавања уже *домовине* и шире *отаџбине*, што је главни предмет ове наставе у основној школи. Тако дакле, географијска настава *уједињава* у себи готово све васпитне интересе: интересе сазнања, учешће и рада. При екскурсијама упознају ученици разна места, брда, равнице, реке, људе, животиње, биљке, минерале, физичке појаве итд. Што је лепо и интересантно за њих, то их више привлачи, изазива њихова осећања, и покреће њихову вољу на рад. Што боље упознају своју отаџбину, то ће је и више *волети*, радо ће путовати по њој и све ће јој више бити одани. Још ће је боље упознати доцније, кад је буду поредили с другим земљама, које ће после тога мало по мало упознавати.

б) Географијска се настава *распоређује* овако: у I. и II. разреду познавање *места*, где је школа и *околине*, у колико се може заједнички пропутовати и прегледати; у III. и IV. разреду познавање *домовине* и *отаџбине;* а у вишим разредима преглед целе земље с политичкога, физичкога и математичкога гледишта и то опширно о Европи, још опширније о балканском полуострву, а најопширније о српској земљи. — Своје место рођења, место где је провео своју младост, сваки човек најбоље познаје и за њега су му везане најмилије успомене. То му је уједно полазна тачка за оријентовање у свету и то му је основа за познавање свега онога што није сам видео. Он друкчије и не може себи представити неко

*) Из „*Посебне Педагогике*“ дра *В. Бакића* професора Велике Школе.

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА

непознато место или неки непознат предео, него по оним местима и пределима, које познаје из личнога *проматрања*. Зато је врло важно, да се положи чврст темељ за доцнију географијску наставу у проучавању домовине.

в) Метод је овде претежно *аналитички*, а облик је предавања већином *дијалошки:* посматра се или у самој природи, или на карти и глобу део по део, па се то после саставља у веће целине. При показивању учитељ обраћа пажњу ученицима на оно што је важно и разговара се с њима о том. И кад им он описује и представља непознату земљу, опет се служи аналитичко-индуктивним методом, који овде добива облик *конструктивнога* и *компаративнога* начина, кад учитељ *црта* на табеи нешто ново и кад то, ради веће јасности, пореди с оним што је ученицима познато.

г) Главна су наставна *средства:* проматрање и мерење, цртање, и карте, глоб и слике, уџбеници и путописи. — Проматрање бива нарочито у школским *екскурсијама*. За сваку екскурсију треба унапред направити *план*, који треба и ученицима саопштити, те да раније знају, куда ће ићи, колико ће провести у школској шетњи или на заједничком путу и шта ће том приликом посматрати и проучавати. После, за путовање треба спремити за рана све што је потребно за живот и за наставни рад. У шетњи и на путу мора владати добар *поредак*; зато је потребан непрекидни *надзор* над ученицима; учитељима помажу у том редари. Онде где се застане, обраћа се *пажња* ученицима на оно што је вредно да виде и упознају, даје им се упутство за *оријентовање* и још се по нешто *црта* и *бележи* и неке се ствари *скупљају* и чувају за школске *збирке*. На састанцима с ученицима из других школа праве путници *познанство*, утврђују пријатељство и договарају се о међусобној *преписци*. — По повратку с пута, *обрађује* се стечено *искуство*, које је сад нов, поуздан темељ за даљу географијску наставу. Тако добивена грађа згодно се употребљава и за *писмене радове*, школске и домаће. — Овакве екскурсије вреде за образовање више него многа предавања у самој школи; зато их треба *често* приређивати и то кад је лепо време.

Мерење је такође врло важно средство за географско схватање. Ученици треба да измере тачно учионицу, школску зграду, двориште, башту, те да тако поступно дођу до конкретнога појма о једном квадратном километру, који ће им после служити као основа за схватање већих површина при упознавању појединих

области, држава, земаља. Може се мерити метром или пантљиком, точком нарочито за то удешеним, корацима, оком и временом које протече док се пређе неки простор. Мерења може бити и на карти или на глобу и то најпре оком, па после према мерењу на карти означеном. Све то треба да раде сами ученици, по упутству наставниковом. Што измере, то могу и нацртати на табли и на хартији, у смањеној размери, која се унапред утврди. Тако могу израдити и типографску карту за своје место и за околину, То ће им помоћи за разумевање нацрта на карти.

Географијско *цртање* може такође послужити бољему разумевању и памћењу онога што се учи. Учитељ црта на табли оне делове земље, о којима говори, те предавање добива *генетички* облик. Ученици то доцније прецртавају у школи, или цртају с отланта код куће. Тако ће лакше запамтити облик појединих земаља, правац простирања брда, ток река, положај места према планинама и рекама итд. Ако се при том добије нека фигура (нпр. Србија као петоугао), онда и то може олакшати памћење.

За географијску су наставу потребне још јасне и прегледне *карте*, лепе *слике* предела, места, зграда итд., подесни *уџбеници* са сликама и картама, занимљиви *путописи* за домаћу лектиру, рељефни *глоб*, телуријум планетаријум, дурбин, компас итд.

Средиште је за *оријентовање* школска зграда; а простор, који она заузима, полазна је тачка за посматрање и проучавање земљине површине. На њој обележавају ученици четири стране света и од ње посматрају друге зграде и удаљена места у тим правцима; уз то се још служе и компасом.

д) *Поједина предавања* распоређују се тако, да на прво место дође показивање и описивање, на друго поређење, на треће систематски преглед, а на четврто место промена ново добивеног знања. *Описивање* иде у главном овим *редом:* границе и величина, брда и равнице, реке и производи, места и становници, саобраћај и управа. Од свега је тога најинтересантније за ученике причање о народном животу у разним земљама, а најнепријатније им је памћење многих имена и бројева; зато ово последње треба ограничити на оно што је најважније и најпотребније и то треба још оживети занимљивим причама, нарочито из историје дотичнога народа. Тако нпр. за сваку *српску* област треба истаћи нешто, што ће јаче привући пажњу ученика и због чега ће они *заволети* и ту област и народ српски у том крају; а српска је земља тако разнолика и српски

народ живи у тако различним приликама, да ће се свуда наћи нешто интересантно за ученике и уједно важно с географијско-историјскога гледишта.

Мања брда, мале уточице и мала места, ако нису важна, не треба ни помињати. Политичку *поделу* разних земаља не могу ученици запамтити. *Величину* појединих држава и број становника у њима и у појединим градовима ученици тешко схватају и тешко памте. О тога им се то и не може казивати у тачним бројевима, него је за њих довољно да знају, колико је пута нека туђа земља већа или мања од њихове отаџбине. То важи и за величину места, река, брда, области итд. О природним *производима* и људским радњама овде се не говори опширно, јер то иде у друге предмете. — Кад се ученици добро оријентују на карти и кад карту добро разумеју, онда при читању исте не ће употребљавати изразе „горе“ и „доле„ и не ће пратити ток реке почињући од њена ушћа.

Пошто се једна област или држава на тај начин опише, онда је ученици *пореди* с другима од пре познатим државама по величини, насељености, положају итд. и у исто време доводе своје знање о свима тима земљама у систематску *везу*. Тако добивају укупан преглед већега дела земље, који могу још једанпут посматрати у *целини*, с физичкога и политичкога гледишта. — Најпосле се овако стечено знање из географије *употребљава* при познавању природе, при учењу историје, рачунице, геометрије, привреде итд.

ПОУКА ДЕЦИ ПРЕ СВЕТОГА ПРИЧЕШЋА.

— По руском. —

II.

Сваки онај који се причешћује у побожном расположењу свога срца, добива у награду за то велика небеска блага и чини радост Господу Исусу Христу; на против сваки онај који се причешћује недостојно, вређа божанскога Спаситеља, а души својој наноси велику несрећу.

Свети апостол Павле објашњава, какав преступ чини онај који се недостојно причешћује, овим речма: *једиј и пијај недостојње, суд себје једст и пијет, повинен јест тјелу и крови Господњеј.*

Шта значе друго ове последње речи апостолове, ако не то, да сваки грешник бешчасти и срамоти оно исто свето тело и крв, које су бешчастили и срамотили злобни Јудеји; да грешник

наноси исте увреде и поруге Христу Богу, које му нанеше његове убице. Из наведених речи сазнајемо, да недостојни причасници по ново проливају божанствену крв Спаситељеву и по ново на крст разапињу Његово свето тело. А има ли грђег греха? Па кад је грех пролити крв обичнога човека, који на себи носи образ Божји, колико је тек већи грех проливати крв Исуса Христа?

У првим речма апостола Павла изјављује се, да, *једиј и пијај недостојње*, **суд себје јаст и пијет.** Ове су речи најстрашнија смртна пресуда, јер обични злочинци само чују и саслушају смртну пресуду, али преступници против тела и крви Спаситељеве једу своју смртну пресуду, и постају с њоме једно и исто.

Познато ми је драга децо, да сваки од вас с највећим гнушањем спомиње име Јуде издајника, а то све због тога, што је он пољупцем, тим знаком љубави и пријатељства, лицемерно издао својега учитеља. Питам ја вас сада, зар не чини то исто и онај, који се недостојно причешћује? Та и он се приближава Исусу Христу с притворном љубављу, прави се смеран и скроман, а у души му је сасвим обратно. У очима својима он носи небо, а у срцу му је пакао, Он говори не првосвештеницима и старешинама, већ својим страстима: Шта ћете ми дати и ја ћу вам га предати, и приступа Христу с лицемерним пољупцем!

Но ја сам уверен, да су слични преступи далеко од вас мила децо моја, те их с тога нећу више ни набрајати, Само ћу вам напоменути, да ако желите избећи такову несрећу, то вршите верно све оно што нам свети апостол наређује да чинимо, кад се канимо приближити Господу, а то је да човек претходно добро испита себе и тек тада да једе од хлеба тога и пије из те чаше.

Пре свега дакле пажљиво испитајте срце и душу своју; уверите се да ли вам је вера искрена, љубав истинска, воља чиста; запитајте сами себе, да ли се искрено кајете за учињене грехе и да ли сте се чврсто одлучили, да у напредак више не грешите, већ да почнете живети новим животом. Замислите само, говори нам св. Јован Златоусти, каквој се трпези имате приближити, какву ћете храну и какво ћете пиће окусити. Када би вас цар за своју совру позвао, како би се тада радовали и с каквим уважењем би јој приступили! А каково треба тек да је ваше поштовање према оној светој трпези пред којом ангели стоје с трепетом, херувими покривају лица своја, а серафими побожно поју: *Свјат, свјат, свјат Господ Саваот.*

Цар Давид се плашио да унесе у свој дом ковчег завета господња. Соломон се на земљу бацио, видећи славу Божју, која је испунила храм; Јелисавета се испунила радости и дошла је у усхићење, када ју је Мати Господња посетила; св. Јован крститељ, који је још из утробе материне посвећен Господу, и кога је Господ назвао највећим између од жена рођених, сматрао се за недостојног дотаћи се обуће Божанскога учитеља, а шта би тек ти праведници Старога Завета учинили, да би се и они, као и ми могли удостојити да окусе тела и крви Господње?

Видите ли дакле, како је то велика срећа и почаст! С тога се паштите да будете достојни ове среће; немојте сами себе посрамити; спремите се и украсите своје душе, да достојно дочекате и примите Господа!

Ст. С. И.

СЕДНИЦА ВИСОКОСЛАВНОГ ШКОЛСКОГ САВЕТА.

Другу своју седницу у овој години одржао је Школски Савет 3. (16.) и 4. (17.) о. м. под председништвом Његове Светости српског патријарха *Георгија Бранковића*. Присутни су били ови чланови: прота *Јован Борота*, *др. Михаило Полит*, *Стеван Лазић и Теофил Димић*. Реферисао је члан и заменик главног школског референта *Никола Ђ. Вукићевић*, а перо водио је *Милан Меандић*, први бележник саборског одбора.

Предмета је решено преко 130. Од важнијих спомињемо ове:

Министар просвете по трећи пут изјављује, да у питању *попуњења учитељичког места у М.* остаје код свога захтева, да се дотичној особи декрет изда. Школски Савет, налазећи, да би извршењем горњег захтева, огрешио се о постојећу автономну школску уредбу, *по трећи пут закључио је не напуштати заузето законито становиште.*

Саборски одбор саопштио је Школском Савету, да је *основно писмо на свето-Савски фонд* добило вајвишу потврду и да је услед тога сада у стању био одазвати се на вишекратне представке Школског Савета те за помоћ најпотребитијих школа у будимској епархији назначити за први мах годишњих 2.000 круна.

Ради осигурања *мировине српским вероисповедним учитељима у Троједници* умољен је из ове седнице Саборски одбор, да својим путем и начином изради дозволу, да се речени учитељи приме за

чланове постојећег мировинског фонда за народне чиновнике и професоре.

Саслушани су *извештаји повереника о испитима за учитељско и учитељичко оспособљење у препарандијама* сомборским, односно о испитима зрелости у препарандији пакрачкој и горњо-карловачкој. По гласу тих извештаја полагало је испит оспособљења у све четири препарандије: 25 кандидата и 49 кандидаткиња, свега 74. Од тих је оспособљено свега 65 лица, а 9 упућено на поправни испит после три месеца.

Поводом тим, што *испити оспособљења у препарандијама сомборским услед великог броја кандидата* односно кандидаткиња с једне стране, с друге стране услед многобројних предмета, из којих се исти испит полаже, захтевају сваке године све то више дана и часова напорног рада, упућен је бивши повереник на овогодишњем испиту оспособљења, да питање о промени правилника за полагање испита оспособљења свестрано проучи и по том Школском Савету образложен предлог поднесе.

Приказани су *извештаји управа свију препарандија и виших девојачких школа* о стању истих завода крајем школске године 1899—1900.

Наставни рад и напредак ученика у опште задовољава, али број полазника у некима од њих не стоји ни мало у саразмери са великим материјалним жртвама, које се приносе на њихово издржавање. Тако је препарандија пакрачка имала у сва четири разреда: 49 ученика, а препарандија горњо-карловачка 63 ученице, но од ових биле су; 30 римокатоличке вере.

Узрока те немиле појаве мора бити разних, али је без сумње један и то, што школе ове још немају права јавности. То доказује та чињеница, што ученици старијих разреда пакрачке препарандије прелазе на земаљске препарандије и тамо испит зрелости полажу. Усљед тога обратио се Школски Савет молбом на кр. зем. владу у Загребу, да дотичним школама призна право јавности.

Приказани *извештаји епархијских школских референата* о стању школа издати су главном школском референту, да их употреби приликом израде годишњег извештаја за сабор.

Поводом приказаних пословника неких *срески учитељских зборова* позвани су епархијски школски одбори, да сваки за подручне му учитељске зборове пословник састави и Школском Савету на одобрење поднесу.

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“

Поднесак *епархијског школског одбора темишварског*, да се на годишње испите изашиљу поједини учитељи као председници на трошак дотичних црквених општина, пошто би оптеретио црквене општине, а стоји у опреци и са школском уредбом, није уважен.

Исто тако није уважен *поднесак истог одбора*, да Школски Савет сазове стручну анкету учитеља за измену школских књига, пошто тај поднесак нити је јасан нити образложен.

Поднесак о подизању *интерната за учитељске приправнике у Сомбору* издан је заменику главног школског референта на проучење и предлог.

Издата је *наредба, да црквене општине набаве нову славенску штицу* за употребу у другом разреду. Ista се штица може добити у Манастирској Штампарији по цену од 4 круне.

Буквар учитеља Душана Ђурића издан је путем епархијског школског одбора бачког на оцену среским учитељским зборовима у бачкој епархији. Исто тако издана је и рачуница учитеља Душана Летића истим зборовима на оцену.

Пријава *црквене општине панчевачке*, да успоставља своје вероисповедне основне школе за женску децу, узета је са задовољством на знање и упућена је општина на сходан поступак.

На катедру педагошких наука у мушкој и женској препарандији у Сомбору изабран је *Јован Поповић*, професор и управитељ више девојачке школе панчевачке, а за привременог *управитеља у Панчеву* постављен је тамошњи професор *Милан Мандровић*.

На упражњено *професорско место у вишој девојачкој школи панчевачкој* закључено је расписати стечај с роком до 8. септембра о. г. по новом календару. Исто тако је овлаштено председништво, да до истог рока распише стечај, ако би се које професорско место којим било начином упразнило.

Издани су учитељски односно учитељички декрети: *Душану Ђурићу* за Дарду, *Смиљи Добродолској* за Барања-Моноштор, *Славки Алимпићевој* за Деспот-Сент-Иван, *Кости Ђонину* за Рудну, *Сими Монашевићу* за Меленце, *Теодору Ђукићу* за Карлово, *Милану Ристовићу* за Иванду, *Душану Которачу* за Фенек, *Радивоју Петровићу* за Срп. Крстур, *Стевану Перишићу* за Башахид, *Сави Николићу* за Башахид и *Љубомиру Башићу* за Башахид, *Милану Кањанском* за Сентомаш, *Ђури Акшамовићу* за Аду, *Јелени Табановој* за Санад, *Страхињи Црнојачком* и *Смиљи Жупанској* за Елемир.

Предузета је *дисциплинарна ствар* учитеља В. Ст. и окончана казном губитка учитељског места у целој митрополији. Сви списи поднеће се ex offo министарству на развићење.

Спорна ствар *премештаја учитеља у Сентомашу* упућена је пред надлежни форум, пошто је досадањи поступак из разлога ненадлежности укинут.

Поред горе навевеног решене су врло многе молбе појединих лица и обављени су разни текући цослови. „Бр.“

ТОДОР ДИМИЋ.

(Свршетак.)

По умирењу оног бурног времена пише ми мој пријатељ Илија Берић да дођем у Војводину што и учиним и — post tot fata ac vicissitudinem — станем као писар код областног суда у Новом Саду. Ту сам са Јованом Хаџићем, доцније варошким капетаном, живећи у једној влажној соби заједно с њим француски*) учио, а Јаша Игњатовић, познати романсиер, познат ми још из Сентадрије, научио ме правилно читати и произговарати. А кад ми се већ досадило по којекаквим ћумезима и влажним собама живити и потуцати се, и да у тој судској струци без правничког знања нећу ни дошта доспети, него до века и у старости од најмањих чиновника остати, заиштем и добијем упражњено учитељско место у Новосадској Аљмашкој школи. Ту сам написао опет један српски и један славенски Буквар, извадио сам из старог и новог завета многе наровопоучне изреке за читанку, славенски текст са српским преводом. Писао сам чланке у многе ондашње новине ал' ништа политично, нити сам кога вређао или с ким полемику водио, а писао сам и у друге повремене и белетристичне листове по штогод, али безимено. Само нешто да наведем у Срп. Нар. Листу: „Баснословље нашег простог народа.“ — У „Седмици“: Живот сиромаха сељака у Банату. — У Шк. Листу: Житије св. Параскеве и св. Софије са њене 3 кћери. (Ово је превод и извод из Славенског). У „Јавору“ Путовање учитеља Петра Јелисеића у Пешту и натраг. У „Комарцу“ (мислим) како Мајурци вино продају, и превео сам

*) У француском језику наравно нисам могао до такве способности и савршенства доћи да би ми знање тог језика временом какву материалну корист прибавило, нити сам имао прилике да се у говору упражњавам, него ми је само за забаву служило. — А што за француски језик кажем, то би скоро могао казати и за латински, јер врло редко дала ми се кад прилика да што латински проговорим.

(опет ту) Дембелски вилајет, а уредник је наслов променио и написао „Поп Илијин вилајет,“ а ту је разумевао неког владику, и више што на ту форму написао сам, па и шараде, логогрифе и ребусе. Ево нешто од тог: Наш славни сабор у Карловци. — Ништа није постојано. — Српче шаље сестри писмо. — Дружица; и друго којешта. Пробао сам да и „палиндромон“ какав напишем. ал' нисам могао. — Покушавао сам да напишем и какво позоришно дело, ал' не штогод из какве историје или приче, и што је било пре хиљаду или више стотина година, или да сам штогод из своје главе измишљавао, као што се обично таква дела пишу, него сам само оно писао, што сам сâм чуо и видио, и што је у истини било; али у драматургији, као што ми рече неки господин, — који је и сам драматург, — мора се којешта и замишљавати, дотеривати и додавати и што је истина и што није, и што није било и што можда неће никад ни бити; а мени не подноси писати оно, што у истини није било осим каквог превода. Написао сам и једно надгробно слово кнезу Михаилу*) и то само покушаја ради у том жанру писања, и на позив проте Захарића, да један од учитеља говори слово при освећењу фундамента Н. Садске нове школе такође написао сам слово, ал' неимајући дрзновења да га изговорим пред публиком, дао сам га учитељу Угљешићу, и он се најпре био примио да га изговори, али му се после учини срамота и стидно, да туђе дело и састав говори, врати ми га натраг, те је прота своје слово говорио. Да кажем и ово: Једном приликом нађем се с Вуком у манастиру Опову,**) и при полазку мом кући он ме запита, знам ли од куд долази то име: „Урош.“ Ја му одговорим да незнам, ал' у себи сам помислио: можда долази од мађарског úr (господин) с наставком os, као: áros од ár; hámos од hám: asztalos од asztal, lakatos од lakat и т. д. ал' какву би аналогију имао српски језик с мађарским? Био сам накупио и неке речи за Вука, што се не налазе у његовом речнику, ал' му нисам послао, јер од како ми је велика кћи умрла, никад нигде ником ништа нисам писао.

О мом приватном животу нећу ништа да пишем, јер се моја сиротиња, невоље и жалости никог не тичу, али ипак овде

---

*) То сам слово доцније са словом митрополита Михаила сравнио и видио сам да смо се у мислима скоро једнако слагали, јер као што сам ја из једне стихире у Триоду навео ове Христове речи Јудеом: „Људије мои, что сотворих вам, или чим вам стужих“ и т. д. то сам исто и у његовом нашао, па у другом многом даље којечем слагали смо се.

**) Ту се десила и Милица Стојадиновића и Вукова кћи, која је мени и Рајковићу показивала своје цртеже.

још само то наводим, да сам био 42 године учитељ и покрај учитељства 2 године уредник „Школског Листа“ и 4½ године овдашњих српких основних школа управитељ. Више сам пута од ововарошког магистрата био новчано потпомогнут и једанпут од министарства. Такође још једанпут од министарства са 100 фор. те сам с тим ишао на Бечку изложбу. Најпосле добијем од магистрата годишње 300 фор. а од наше српске православне општине 200 фор. доживотне милостиње као мировине.

У осталом никад се ни у какву политичну ствар нисам упуштао, никојој партаји нисам припадао, јер сам држао да свака партаја свом српском роду добра жели, само што се у мислима не слажу; једни веле овако је боље за народ, а други онако (Quot capita, tot sensus). У велико пријатељство и познанство ни с ким се нисам дубоко упуштао, ни на кога нисам мрзио и незнам да сам кога за пријатеља имао.

Написао својом руком овај животопис октобра месеца 1899. г.

Теодор Димић.

ПЕДАГОГИЈА У ПРАКСИ.

(Свршетак).

Колосална инверзија. Кад дође испит пред врата, онда су пуне руке посла. И најлошије ученице онда уче — уче, — а најбоље се натјечу, која ће коју надвисити. У тој свеопћој јагми лако се посрне. Па тако је било и ономад. Викторија говори о животу Бранка Радичевића, и као да јој је овај говор особито драг, — сва се поносно исправила и намјестила лице — таман, као да је сасвијем стална и без бриге, да не би знала, па заче овако: Бранко Радичевић родио се на Броду у Сави —, умјесто да је рекла: у Броду на Сави! — Колосална инверзија!

Згодан примјер. „Е дјецо — ништа лакше, већ од мушких имена у њемачком језику начинити женска. Узмите само мушко име и додајте словку „ине“ и готово! Н. пр. Клемент Клементине, Адолф — Адолфине, Јозеф — Јозефине, Паул — Паулине итд.“

Дед Славице ти један примјер!

А Славица одгука: „Август — Августине, Алберт — Албертине!“

И док још она гуче, већ се тамо из пошљедње клупе испиње мала Дора, да и она зна примјер.

„Па да чујемо!“

„Има једна болест, којој је име катар, — па ако је и женскога, ето Катарине!“

„Таман! Аферим!“

У властитој клопки. Ивица и Душка свађају се, која зна боље њемачки. Душка се руга Ивици, да се вазда помете, гдје треба да се рекне „Dich“ и „Dir.“ Ивица се брани, да није истина. Говоре дакако Бизмарковим језиком па ће Ивица овако доказати, како је сигуран у њемачким падежима: Чујеш, Душка, venn ich nicht gesagt hötte, dass ich nicht schlagen werde, so schlage ich Dir gleich!“ „Dir! Dir!“ ускликне Душка сва весела и славодобитна, да је ипак она имала право.

Писмо. У малога Јове бијаше лијепо псето, а звало се „Игро.“ Што год би Јово пожелио, у сваку би игру „Игро“ драге воље с њиме пристао; ако хоћеш трке, вике, рапорта — све то „Игро“ свршава без умора, без досаде. Једном су Игро и Јово били сами код куће, кад им изненада у госте дође суседов Марко, а они удри у троје — трчати по соби, па се ловити уз крик дјеце и лајање псета. Они тако тамо и амо лети, поскакуј — гони „Игра“ — док се не деси некако, те Игрина грава грунн у стаклена врата и разбије окно. Јово и Марко остадоше скамењени, као некада Лотове жене ступ од соли — и баш се у тај најкобнији час отворише врата — а добричина дјед ступи у собу и види незгоду. „Ко је кривац?“ запита одмах. Јово и Марко једногласно окривише „Игра!“ А дјед ће: „Сад ми ваља дакле Игра оптужити кано кривца. Треба да напишем писмо...“ „Како писмо?“ упита Марко. „Писмо на суд, да жандари дођу по „Игра,“ па да га одведу у затвор. Само сад не знам, како бих адресу удесио...“ На то се Јово пожури; „Ја знам дједе — ја знам — треба да се овако напише: „На господина Игра, пса код господина Добринића!“ И ствар је била ријешена.

Соломонски суд. Евица и Љубица дошле су, да се туже. Евица тужи Љубицу, да јој је узела једну подвезицу, па сада тврди, да ју је она наплела. Љубица се брани, да је све ово потвора, јер да је подвезица њезина. Мара је одвјетник Евичин, а Зорка Љубичин. Шта сад? Ствар је замршена... §. вели „да је онај, који било преваром, било лукавштином или насиљем отме туђу ствар, крив злочина крађе.“ Али која је крива? Е — не ће Бог него право, па тако и учитељица. Она узе подвезицу, подигне

је у вис и рече: „Ја ћу распарати подвезицу, па ћу дати свакој пола памука и нека је обадвијема право!“ Али сад стаде Љубицу врисак и плач, те се једва кроз сузе могло разабрати нека се подвезица не пара, радије нека је Евица има, него да се распара; док је Евица опет плакала и викала, да је право нека се само дијели бар памук! „Ево ти Љубице твоје подвезице, — а с Евицом ћу ја обрачунати! рече на то учитељица, која није више сумњала, чија је подвезица; а богиња Temis се је славодобитно насмијешила, што је и овом згодом било по њеној вољи.

Из патриотизма. Мајушна Милица је нацртала контуре од своје домовине... Како јој ручица још није вјешта, прешла је на многим мјестима преко међа на што је учитељица упозори.

„Бар нека је за домовину добро!“ рече.

„А за што?“

„Јер је онда већа!“ дода весело Милица.

Први пут у позоришту. У варошицу Н. дошли су путнички глумци па ће да намјесте дивна кола боголике Теспе, и да се продуцирају на даскама, што значе свијет. Сва се варошица листом дигла на ноге јуначке, па ће и малога Јанка да поведу. Тешко се је изгледала бајна вечер, кад ће да се даде „Midsumer nights dream“ од Shakespeara у пријеводу: „Sommernachtstraum“ с особитим обзиром на интермецо. Е па добро! Ићи ћемо... Добри тата узе Јанка на руке, па хајд.. У свечаној дворани било је свијета као мрава — глава до главе — кад је тата унишао, мораде Јанка скинути с руке, јер се је ваљало изруковати са свима и тако га је сретно уза се заборавио. А Јанко? Нос му је допирао једва до половице једнога дрвеног зида, а мјеста бијаше једва толико, да је десним ухом и лијевим ножним палцем могао мицати, али је он био ипак у дну душе блажен и задовољан при чаробној помисли: „Ето дакле ти си сада у позоришту.“ Горе над нама бијаше неки обруч а на њему намјештене свијеће, а мој се Јанко побожно у то загледао с несумњивим увјерењем, да је то за цијело она велика знаменитост, ради које се је ето толики свијет искупио, а кад је послије настао сьечани мир у толикој свјетини — те се је само чуо неки разговор — па онда пљесак и бубањ и свирка — Јанко је још све једнако мислио, да све то бива за љубав оном обручу са свијећама. Истом касније, кад је опазио, како му добри ћако немично гледа у средину дворане и како ни то није чуо, гдје га његов Јанко заносно запиткује: „Је ли, како је то лијепо!?“

Градска библиотека „Вељко Марковић“

онда се је у млађано срдашце синовљево полагано ушуљало увјерење, да ту усред позоришта можда ипак има нешта више и љепше од онога обруча са свијећама. Шта да ради сиромах Јанко? Домишљата глава брзо се досјети јаду. Загрли дакле свом снагом велике очеве чизме кано некад Симсон ступове храма, и стане се пењати, не би ли тако дошао до онога ужитка, кога доселе гледаше само на зачуђеним зеницама удивљене публике. Тај поступак поврати и оца „из онога свијета," и он подиже своје чедо на ниво свијех наслада... Ох сретна ли Јанка! Сад је имао шта и видјети и гледао је — гледао. Ту доље бијаше велика дворана, гдје је дрвеће расло, а у средини краљевским сјајем одјевена госпоја, а уз њу витез са златним лончићем на глави и са огромном перјаницом. Најприје се разговараху — онда се свађаху — а напокон се стадоше тући. Јанку је било од срца жао оне лијепе госпође и кад тучња никако не хтједе престати, а „la belle" већ горко јаукаше — он као прави титез узе читаву аферу на се и стаде најпродирљивим гласићем викати: Удрите га — удрите га! Сва се публика тргне из оног ганутог расположења, а Јанков отац преузе улогу Erlköniga и побјеже из овог вилинског краја са својим витешким јединцем.

Јелица Беловић-Бернадзиковска.

ОСВЕЋЕЊЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ У САНТОВУ.

Седамнаестога септембра ове године освануо је у природи леп и красан јесењи, право рећи летњи дан, а православним душама — данас већ чувеногa села Сантова — освануо је дан неописане родости, великога весеља. Радост ту њихову поделили су с њима и остала даљна и ближа им браћа по вери и језику, која реченога дана листом поврвеше у Сантово на велико славље ово њихово — освећење новог православног храма тамошњег.

Његово Високопреосвећенство епископ бачки господин *Митрофан Шевић* заиста није могао одредити значајнији и подеснији дан за освећење храма сантовачког, од овога дана, у који света наша мати црква држи помен светицама Софији и кћерима јој Вери, Љуби и Надежди, јер ће се од дана овога, па у далеку будућност, из светилишта православног храма сантовачкот величати премудрост Божја, и проповедати вера у Бога, љубав према Богу и сваком ближњем и сумњом непомућена нада на благост и милосрђе његово. Вера у божанско милосрђе и овом нас приликом уверава, да ће прве молитве принесене са новога жртвеника, а из побожношћу украшена срца православног архијереја учинити, да се поменуте врлине богато уселе у срца братства цркве сантовачке, да они као верна чеда њезина покажу и докажу свима заклетим непријатељима светога православља, да је дух којим их црква православна оживља мир и љубав, а оружје којим их оружа на борбу против навала и подвала — оружје правде и истине.

Његово Високопреосвећенство епископ бачки господин Митрофан са својом пратњом дошао је реченога дана из јутра у Сантово, где је на међи сеоској дочекан и у село допраћен од председника православне српске црквене општине, надлежних преставника политичке власти и многих у бело обучених младих коњаника. Пуцањ прангија и тихо звонење звона са православног храма поздрављали су први долазак православног архипастира у овај скромни закутак српског православља.

После малог отпочинка у дому местног душебрижника г. Жарка Ј. Поповића, дошао је високопреосвећени у нови храм, у који је по путу цвећем посутом ушао и у потпуни архијерејски орнат се обукао. Затим је започело троносање храма, које је побожно и свечано обавио господин епископ уз притомоћ четрнаест свећеника и два ђакона. Када је свечани чин троносања свршен, започела је божанствена архијерејска литургија, на којој је принесена прва бескрвна жртва Богу живоме у славу, а за срећу православног становништва сантовачког и за спасење и опроштење грехова давно преминулих заблуделих синова православне цркве, који ју у она давна времена оставише и изневерише, и који се на данашњи дан у обитељима загробног живота свога за цело и поново зарадоваше, што им потомци погрешку покајаше. На крају свете литургије изговорио је високопреосвећени срдачним чуствима љубави према Богу, краљу, домовини и пастви својој прожману поуку.

У подне је био заједнички обед у црквеној порти, под нарочито намештеном сеницом. На обеду овом присутан је био високопреосвећени господин епископ, свећенство и други гости. За време обеда било је више здравица, а сантовачке певачице су певале разне црквене и светске песме, остали пак народ веселио се мало даље на истоме простору, певајући и играјући.

Око пет часова по подне, испраћено многим народом и званичним особама, оставило је Њ. Високопреосвећенство Сантово, за цело с најлепшим успоменама.

*

Горућа жеља православних Срба сантовљана ево се испунила. Православни је храм подигнут у њиховој средини и са високе му куле и најудаљенијем оку на догледу блиста се позлаћени крст, који зар сјајем својим хоће и на далеко и на широко да објави и посведочи, како је некада у ових крајевих гоњени православни крст, ево по ново — борбом прекаљен — засјао јачим и трајнијим сјајем. Побожна тежња православног народа у Сантову, да се у своме храму Богу помоли, ево се остварила, јер ће од јако врата православног храма вазда им отворена бити, да у томе храму излевају чуства душе и срца свога пред Створитељем и Спасителем својим. У присенку његову наћи ће они од селе спокојни и тихи пристан, у коме их не ће моћи захватити никаква бура верских смутња, а са освећена жртвеника његова питаће се пресветим телом и драгоценом крвљу Спаситељевом, на спас и срећу своју и својих. С њима заједно, клањамо се и ми величанству вечнога промисла говорећи: Слава и хвала Ти Боже на обилној милости и великом овом дару Твоме!

Ст. С. Илкић.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

У српску учитељску школу сомборску уписало се почетком ове 1900—1901. школске године 90 приправника и 146 приправница, свега 236 ученика-цâ.

Избор учитељице. На упражњено учитељско место на сомборском селишу Источној Градини, изабрана је за учитељицу гђца Зорка Лазићева свршена приправница и оспособљена учитељица из Сомбора. Поменуто место било је упражњено смрћу одличне учитељице Катарине Попићеве. — За учитеља у Старој Паланци изабран је г. Стеван Лесковац. — За учитеља у Лалићи изабран је г. Живојин Сенћан. — За учитеља у Деспот Ст. Ивану изабран је г. Стеван Бошњак. — За учитеља у Нађ-Фали изабран је г. Ђорђе Цвејић. — За учитеља у Дињашу изабран је г. Бошко Букуров. — За учитеља у Карлову изабран је г. Лазар Терзин. — За учитеља у Пардању постављен је г. Сава Канурић.

Оболео. Професор математике и природних наука на српској женској учитељској школи у Горњем Карловцу г. Владан Арсенијевић, опасно је оболео, В. сл. Шк. Савет наредио је, да га у току првога полугодишта замењују остали наставници поменуте учитељске школе.

Освећење Новосадске Гимназије. У четвртак, 21. септембра т. г. свечано је освећена нова зграда српске гимназије у Новом Саду, која је сазидана великим даром упокојеног добротвора њеног барона Милоша Бајића и другим прилозима у народу скупљеним у ту циљ; освећењу је присуствовао и Његова Светост патријарх, преузвишени господин Георгије, а чин освећења извршио је високопреосвештени епископ бачки господин Митрофан. Као изасланик кр. угарског министра просвете био је на освећењу госп. др. Едвард Маргалић, јавни ванредни професор на будимпештанском универзитету; а био је г. др. Оскар Ажбот професор ва истом универзитету и многогодишњи повереник владин при испитима зрелости ове гимназије. Свечани говор држао је управитељ гимназије г. Васа Пушибрк. После подне истог дана био је у хотелу „Царица Јелисавета“ свечани банкет, а у осам сахата у вече концерат са игранком.

„С. С.“

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

Тражи се учитељица у *Старој Паланци* с платом од 700 круна, слободним станом или 120 круна у накнаду за стан; у име огрева 40 круна и за повторну школу 80 круна, као и преко осам јутара земље. Ако на ово место изабрана буде досадања паланачка учитељица, новоизабрана ће имати сљедећу дотацију: 700 круна, за повторну школу 80 круна и 5643 □° I. класе ораће земље. На сву земљу учитељице терете сносе. Молбенице се шаљу м. школском одбору у Ст. Паланци.

Тражи се учитељ на мушкој школи у *Мостару*. Плата је 1560 круна.

Тражи се учитељ на четвероразредној школи у манастиру *Житомислићу* у Херцеговини. Берива: 800 круна, храна, стан, огрев, осветљење и послуга с манастирским братством. Рок до 1. новембра о. г.

Нове књиге и листови.

Уредништво овога листа примило је на приказ: **Летопис Матице Српске.** Књига 202. и 203. Свеска II. и III. за годину 1900. У Новом Саду. Издање Матице Српске. Цена је овој књиги 4 круне.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ: **НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“

Бр. 10. Год. XXXII.

Школски Лист.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Претплата је на целу годину 3 круне, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добивају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска).

У Сомбору, за Октобар 1900. године.

ЗА КОНЦЕНТРАЦИЈУ ШКОЛСКЕ НАСТАВЕ.

(По разним изворима пише: **Јов. З. Медурић.**)

Док се у нашим школама учило читати, писати и рачунати, дотле код нас није могло ни бити говора о концентрацији школске наставе. Од како је уведен у наше основне школе *нов метод*, од кад је и наша школа ступила у ред модерних школа, могло се и код нас помишљати на концентрацију школске наставе. Што се није одмах на то помишљало имамо више узрока. И старије школе код напредних народа нису концентрисале школску наставу, а како се то могло чинити у једној младој школи, којој је требало доста времена да се у њој одомаће *нове реформе* које су у њу унешене.

У најновије доба, а поводом тим што је овладало мишљење, да би требало данашње уџбенике *поправити*, *допунити* или *изменути*, почиње се и код нас све више говорити и писати о концентрацији школске наставе. Мишљење је, да би се тим начином истисли из руке ученика они силни уџбеници, који отештавају рад у школској настави, пошто се доказало, да учитељи мање раде поред тих уџбеника, него задају деци (разуме се у старијим разредима) да науче из уџбеника на памет. Овако учење не доноси никакве користи, јер деца не знају, не разумеју оно што су научила, но је сваки труд узалуд и безкористан. И тако у место да се ради на развијању мишљења и памћења, обоје се убија таким радом и поступком. Када би се избили из руку дечијих силни ти уџбеници, када би се они свели на минимум, а то би се постигло када би се извела *концентрација наставе*, онда би деца мање била оптерећена и изложена *бубању* из књига, учитељ би морао више радити т. ј. спремати се за рад у школи, а само тамо може и бити успеха где учитељ ради, где се учитељ *спрема* за рад.

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА „ВУКОВАР МАРКОВИЋ“

Шта је то *концентрација* наставе? *Довести материјал из појединих предмета који се предају у основној школи, у међусобну везу*, — то је концентрација. Па да ли је то нужно и потребно?

Хербарт вели: *образовање карактера треба почети образовањем мишљења.* Задаћа је школе да *развија* мишљење, а то се чини учењем појединих предмета. Развијањем мишљења, тим начином, долази се до *знања.* Где знање не стоји у вези, код таких је људи несталност, неодлучност, — таки су људи *слабија карактера.* Што је мишљење развијеније, ту је и знање у тешњој вези, ту је *дух* присебан и прибран, ту је *јача и одлучнија воља;* ту је и *морални карактер јачи.* Све то може само она школа постићи брже и лакше, у којој је настава *концентрисана*, јер се таком наставом постизава јединство у мишљењу, а кад је то постигнуто, постигло се да *воља* буде *одлучнија.*

Не сме се школа задовољити тиме, ако је ученике снабдела знањем па да знају из појединих наука показати своје знање, но „увек треба дати ученику прилику да из једне *науке види, шта се у другој ради. Наставни предмети не смеју се један на други редуковати, један ради другога скратити, но се морају наћи места где се они додирују. Педагогија* **мора** *изнаћи уторе где се човечије знање састаје, јер она не одговора само за градиво него и за његово склапање.* — **Личност васпитаникова оснива се на јединству свести, а ова се ремети, ако се у дух уносе разноликости без везе,** *и ако се невезане масе представа једне поред других у њему гомилају*“, вели *Вилман.* После оваких мишљења педагошких капацитета, види се да је концентрације школске наставе једна од преких потреба. Ма да се може узети да то питање потиче одавно, ипак питање о концентрацији у данашњем смислу потиче од *Хербарта*, и данас се живо баве тим питањем, па је већ извесно да ће оно и победити, као што је победило код многих школа које се баш због тога уздигле и рачунају се у најнапредније школе.

Нико не би могао рећи да код нас није нужна концентрација школске наставе. Код нас је она данас прека потреба баш са обзиром на *религијозно* и *национално* васпитање и што би наше школе пре одговориле задаћи својој, те би тако утрле пута и опстанку своме, јер би им тиме успех осигуран био, а то је једно од најважнијих питања, за опстанак школе.

Долази сада питање, који би наставни предмет био центрум, око кога би се остали предмети *груписали?* И то је питање с

обзиром на наше околности лако решити. Код тога питања бивало је увек различита мишљења, но код оних, који су знали шта је управо задатак школе, то питање није задавало тешкоће. Задатак је школе да образује моралне карактере. За овако образовање најбоље нам пружају средства закони *Христове* науке, јер наука хришћанска утиче да се код ученика развије карактер, она ставља за пример Искупитеља људског, на кога угледајући се, постајемо сретни и овога и онога света. — Дакле религија би морала бити центрум, око кога би се остали предмети груписали. За њом би долазили предмети, но тако, да би се спојили неком везом, тако, да би се изнашла места којима би се могли спојити, везати, а све је то лако, све је то могуће, као што ћемо доцније видети.

ИЗ ДОМАЋЕ ШКОЛЕ.*

1. Саморадња.

Задатак домаћег душевног васпитања није то, да од детета створи жив строј, него да га постепено доводи до самосталности, да оно у стању буде самостално мислити, осећати, хтети и делати.

Разум и остале душевне способности човечје нико не може развити у васпитанику, без његова лична учешћа у томе. Васпитање без лична учешћа и воље васпитаникове слаба ће успеха показати.

Ни један родитељ није намеран држати своје дете под вечитим заптом и надзором. Пре или после мораће га оставити самому себи, и пустити га да својим ногама ходи и сопственом снагом крчи себи пута у тешкој животној борби.

Из тога разлога је потребно, да дете има учешћа у својем васпитању; оно ваља да што пре само стече срестава, помоћу којих ће се усавршавати и да се увежба, односно стече вештине и окретности за употребу њихову.

У овоме погледу греше данашњим даном многи родитељи, и баш у томе лежи узрок, што веома мало имамо таквих људи, који би умели самостално мислити, у себе се удубити и који би у стању били спонтано пронаћи и извући конзеквенције у извесним случајевима. То је узрок што већина данашњега нараштаја, без икаква промишљања, као одјек, повторава оно што је од другога чула.

---

*) Преведено из дела: A házi nevelés példákban előadva. Irta Z. Varga Mihály. II. k.

То су вечити робови ауктoритетâ, који немају никакве наде, да ће се и сами кад год на ово почасно место уздићи моћи. У њиховим очима мало вреди *шта* вели ко, већ само *ко* каже шта!

Из више реченога сљеди, да није само довољно будити душевне способности дечје, него да поред тога ваља будити у деци тежњу и вољу за радом. Ко у младом добу не започне посао, касније га баш и не ће започети.

У колико се душевни хоризонт детињи проширује, у толико исто ваља да се и самопоуздање у детета јача. Све оно што васпитач ради мало је и поред најбоље воље и намере; главно је да уме забавити васпитаника. Васпитач утиче с поља, а васпитаник ради изнутра. Није нужно а није ни могуће у свему обучити васпитаника, с тога га оспособимо, да се поред светлости сопственог разума уме наћи и оријентовати.

Нагон за радом ни пошто не ваља обуздавати код васпитаника, шта више треба га потпомагати, јер је баш то главни покретач саморадње. Дете ваља да заједно ради с васпитачем, нека се обоје труде на остварењу једне цељи.

При учењу не треба удесити, да дете све готово нађе, тако рећи да му се све сажватано даде, него треба оставити маха и његовој сопственој увиђавности, те га тако приморавати на мишљење.

А ко за што би и лупало оно главу, кад има ко за њега да мисли? Не дамо ли детету прилике да само мисли и само себе испомаже, већ га навикнемо да се ослања на друге, довешћемо га до тог опаснот уверења, да му никада и неће бити потребно да само мисли. С тога ваља детету у стварима од мањег замашаја, дати известан степен слободе и самосталности, већ и за то, да се само креће и сазна шта је то одговорност. Пустимо га нек опроба на своји крили полетети. Поред свега тога настојавајмо, да види и сазна посљедице својих поступака, то ће му улити храбрости, а храброст је мати снаге, енергије.

Обично се чудимо, да се често из најнижих друштвених сталежа појављују бистре и умне главе. Али не треба ни мало да се чудимо томе. Бацимо само мало дубљи поглед на васпитање деце нижих и виших сталежа, пак шта ћемо видети? Дете сиромашних родитеља обично је остављено само себи; родитељи не могу бити свагда узањ, те будући остављено само себи домишља се и испомаже се онако како уме. Док међу тим уз дете богатих родитеља, видимо вазда гомилу брижника поред којих оно нити

може, нити мора, а нити хоће своју главицу да мори размишљајући и расуђујући.

С тога дакле никада не дајимо детету готов и обрађен материјал, већ му ставимо на расположење средства, помоћу којих ће и само у стању бити обрадити извесну ствар. Дође ли у шкрипац шта да ради, — принуђено ће бити да *размишља* па ће се и умети испомоћи.

Дужности детиње никада не треба други ко да врши, већ само ваља да му при вршењу истих помаже; не уступајмо му нашега разума, већ помажимо и руководимо његов где и када је потребно. Пружајмо му руку помоћи, али му крила не сасецајмо. У колико је дете у стању само себе испомоћи, у толико устрањујмо од њега спољашњу помоћ. Не стојмо му вазда за леђима, дајмо му да осети, е имамо поуздања у њему.

Из реченога не следи, да дете треба на сваком кораку хвалити и величати. Чинимо ли то, падамо у велику погрешку, јер ћемо га тим начином учинити сувише самопоуздана и горда. Али исто тако не падајмо ни у другу крајност, а та је, исмевање и ругање над погрешкама и невештином детињом; овим би побудили у детету непоуздање у себе, и то би га учинило страшљивим и неодлучним.

Како је учење рад слободне воље, настојавати морамо, да дете, све оно што од њега захтевамо, чини добре воље. Насиље је у овом погледу најопасније средство.

Корист саморадње је од неоцењиве вредности, као што је од непроцењиве вредности и штета, која наступа усљед недостатка саморадње. Саморадњом се душевна енергија дивовски развија и њоме се удара темељ будуће самосталности.

Нема опаснијег и штетнијег начела, по развитак душевних способности, од начела неких педагога, које веле: *васпитач је све, а васпитаник ништа!* Другим речма, дете је бездушна материја, с којом васпитач може по ћефу поступати, као грнчар са наквашеном иловачом. Таквим начином стварали би автомате, на које нам хвала Богу, у ово просвећено доба, није потреба. Ово је уједно и понижавање човечјег достојанства, јер је и дете човек, те према томе и оно има своја права, која ваља поштовати.

У сваког детета, које је на нерад осуђено, душа закржљави, изгуби своју еластичност, воља се разнежи, а разум се улењи. Вечите узде, као тешки окови спречавају, обуздавају му делатност

и оно постаје на веки незбринуто, за самосталан ред неподобно, упућено на туђу помоћ и ма на какво поље да се ода, дужности својега позива не ће у стању бити вршити онако како треба да их врши. Такав човек биће и у зрелом добу дете, које не може живети без оних који га подржавају, јер ће пасти ако дигну руке од њега. Док други сабирају за и у место њега дотле је добро, али сажалења достојан постаје у моменту, када је сам себи остављен.

С тога не васпитавајмо децу за нас, него их васпитавајмо за њих саме!

(Наставиће се.)

Ст. С. Илкић.

МИЛТОН КАО ВАСПИТАЧ.

Написао: проф. **Leverett W. Spring,** у Williamstown-у, Mass.

Проф. Meiklejohn описује у својем дјелу „Tables of English Literature“ Милтона као васпитача. У том дјелу не налазимо Милтона међутим само као васпитача, већ и као „ђака, политичког писца, пјесника и литерата. Милтон је у својој властитој кући основао неку врсту приватне академије, те је течајем читавог низа година посветио велики дио свог драгоцјеног времена проучавању васпитања и наставе својега доба. Бавио се је у пуном смислу ријечју „шулмајстерајом“ како проф. Leverett каже.

Dr. Johnson упозорује нас врло занимљивим начином на то, како су доселе сви Милтонови животописци настојали да у кратко, часком мимоиђу ову чињеницу из Милтонова живота, да се и пјесник занимао питањем о васпитању. И ако се је који писац тога и дотакнуо, он је то приказао више за филантропског становишта, не хтијући изрично рећи, да је Милтон баш сам васпитни посао волео и у велико штовао, сам се тим послом много и радо бавио као са звањем дичним и благословеним. Хвала знаменитом дјелу професора Meiklejohn-a — те одселе животописи Милтонови не ће више ове чињенице смјети прећутати. Dr. Johnson новије је врло наклоњен учитељском сталежу, те тому имадемо без сумње захвалити и то, да је он први стао великог пјесника посматрати као васпитача, као заслужног васпитача свог народа. Баш у том је — каже он — једна од његових највећих заслуга.

Милтон се је дао на пут у Италију год. 1639. То путовање бијаше по његов душевни живот од велике важности. Но кад је

Милтон чуо, да се у Енглеској дешавају политичке агитације — остави он Италију и врати се кући. Па шта је радио тај велики домољуб — пита Dr. Johnson, кад се је вратио кући с тога свог пута?

Стаде да отвара школе и да замишља наставне основе. Отворио је „boarding school“.

Но као што често бива и Милтон није нашао захвалности у својег народа за свој пожртвовни рад ни успјеха за свој труд. Политичке прилике онога доба бијаху много криве. Те бијаху и разлогом, да Милтон није добио јавнога мјеста у служби своје домовине, већ да су га попреко гледали, кад год би дошао весео и ведар од социјалних и интелектуалних побједа у Италији. Милтона нијесу окружавале симпатије у тјесногрудним људима његова завичаја.

Његова приватна школа напредовала је због тога врло тешко, али он бијаше устрајан, веран и пун заноса посматрајући уједно васпитни рад, морамо се и нехотице радознало питати, по којем ли је васпитном систему дјеловао велики тај умник, који ли је правац он себи одабрао?

Ако ћемо да право одговоримо на то питање, онда морамо рећи, да се Милтон није посве држао никојег ондашњег васпитног правца, али да је још највише одобравао Lockeov-е назоре сувременика Коменског.

Милтон је свој васпитни рад посветио само једном добу, он је имао на памети васпит синова енглеских џентлмана од дванаесте до двадесет и прве године. Ови му се чињаху најпотребнији његове бриге. Како је по свом положају долазио највише у оне кругове — то је имао прилике упознати се са свим кривим становиштима и заблудама васпита џентлманских младића, те је одлучио овдје упријети, помоћи порадити. Његове су заслуге на том пољу и заиста од корисних посљедица, његове реформације на васпитном пољу су заиста знамените.

Ова специјална грана васпита, којом се је велики Милтон бавио, постаде предметом његових писама Master Samuel Hartlibu. Ту он изнаша своја васпитна опажања. Милтон је прије свега тражио, да младежи коју васпитавамо, дадемо пријатну, удобну околину јер је васпитно дјело — дјело прогресивно. И према томе је Милтон и сам радио. Он је своју школу сместио у Aldersgatu, у красној и пријатној улици неког мирног и угодног дијела Лондона. Около те школе бијаху лијепе и знамените зграде као:

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“

„Peterhouse“, „Earl of Thanet's house“ и двије главне и веселе гостионе и концертне дворане! Lord Shaftsburi и кнез Lauderdale, па и други велики људи по чину и сталежу становаху у тој улици.

Осим тога поставио је Милтон велику васпитну важност на грађанске врлине појединца. Бити добар грађанин и домољуб то је прво, што Милтон од својих васпиганика тражи. „Само је онај човјек потпуно васпитан, — вели он у својим писмима — који је добар грађанин, који је праведан, веледушан, радин и заносан за потребе свог народа“. „Тјесногрудни су људи — непоштена чељад, — вели на другом мјесту, а на трећем опет: „Памет је под врховима пера“.

Један, од најмилијих афоризама Милтонових је овај: „Чувај се непријатељеве преваре и пријатељеве зависти. Ово је двоје најопасније, да поквари добро срце младићево“.

Ево неколико његових ријечи у оригиналу: „I call, therefore a complete and generons education, that wich fits a man to perform justly, skillfully and magnanimously all the offices both private and public, of place and war“.

Милтон је велики пријатељ свеучилишта. Он је тражио да у сваком већем мјесту отворе свеучилиште заједно са интернатом. Ту нека се младеж и тјелесно и душевно храни. Храна нека је обилна, умјерена и здрава. Што младић радо учи, само оно нека му допустиш да изучава, силити га ничему не ваља. Ово је рак-рана свих времена.

И тјелесним вјежбама посвећује Милтон у својим писмима обилну пажњу. Мачевати, пењати се, јахати, пливати, трчати на леду, ходати на далеке шетње — свему тому ваља за рано навикавати младеж. Морнарство је од велике користи. Нипошто не ваља заборавити да младиће обогатиш практичним наукама о бродарству.

Милтон критизира школе и свеучилишта, јер почињу не са стварима. које су практичне и које занимају, већ са „интелективним апитракцијама логике и метафизике.“ Посљедице овога нужна је мржња на књигу и науку, узмите к тому још друге будалаштине у научним методама, па ћете разумјети, зашто толики воле лијенчарити и дангубити него задубити се у књигу, вели Милтон.

Милтон почиње свој васпитни посао у намјери, да учини велико добро сьоме народу, а почиње га изучавањем језика. Модерни језици велико су богатство оном који их умије. Ко умије језика лако си присвоји умно богатство свих народа. Милтон је сваком

згодом то истицао, о томе писао и говорио. Он је настојао, да се граматици даде одлично мјесто у школи, па правилном изговарању туђих ријечи, тако да дијете не говори туђу ријеч енглеским устима, већ да усвоји тачан изговор онога народа, чији језик учи. Покрај изучавања модерних и класичних језика тражи Милтон, да се и аритметика не занемари а уз то још да се негују и елементи геометрије. Религију иде такођер у настави Милтонове школе знаменито место, а тако и историју.

Његова је школа на тај начин стекла лијеп глас. Особито је то привлачило свијет, што је Милтон у својој школи изучавао са младићима и агрикултуру велећи: „Then bookson agriculture should be studied for instance, as cabulater tostimulate interest in rural pursuits. Уз ову науку неговаше и земљопис и природне науке.

Милтон захтијеваше такођер, да младић проучава сву историјску психологију од Аристотела и Теофраста и „природна питања“ о којима расправља Плиније Солон и други писци. Архитектура, музика пјевање, сликање и пјесништво неговало се помно у његовом заводу.

Крај свих тих наука још је било у наставном плану доста времена посвећеног изучавању моралног добра и зла, па студијама економије и политике, те конституционалне историје почем од времена Мојсијева до Англо — Саса, који су освојили Британију. Недељом и сваке вечери учила се теологија и црквена повјест. Ако је који од ђака врло даровит нека учи и јеврејски језик, те калдејски и сирски!

Који је ђак то све проучио онај је зрио за учење велике свјетске историје, за опширно пјесништво, драме и за класике. И ово није доста, да прочита, већ ваља да учи што више на памет и то са правилним изговором и са грацијом.

У највишим разредима Милтоновог завода учила се реторика и поетика. Ко је свршио тај завод, могао је рећи, да је прави џентлман, да ће бити способан, да користи своме народу. Није чудо, да их није било много, који су све то били кадри свршити и проучити! Није чудо, да су неки намјерице игнорирали великог Милтона као васпитача, шта више да су тврдили, да је сав тај његов васпитачки систем непрактичан.

Милтон је сам имао велико мњење о свом васпитном раду, он је сам о њему рекао, да је то најбољи и најплеменитији пут до савршенства. Његове су наставне методе биле с малим изнимкама

збиља добре, то кажу његови критичари професор *Masson* и *Dr. Johnson*, но друге су разне околности биле криве, да се његова школа и његов васпитни правац није одржао. Свакако је по наш сталеж дично, што се је ето и Милтон — тај великан пјесник бавио васпитним радом и ставио у тај рад велику и замашну важност!

Превела: **Јелица Беловић-Бернадзиковска.**

НЕШТО О ЂАЧКОМ ЗДРАВЉУ.

Школски савет у Доњој Аустрији обзнанио је извесне савете о чувању здравља школске деце, од којих ћемо овде неколико и ми донети:

Ђаци, кад се ујутру пробуде, не треба да леже у кревету, већ ваља одма да се дижу. Доручак, који не сме бити одвише врућ, треба лагано да узимају, а не као преко врата (за то ваља рано да устају како би имали доста времена и да се уредно умију). После доручка, као и иначе после сваког обеда, треба уста добро да исперу.

Кад ђак дође пред подне из школе треба, ка и пре сваког обеда, да опере руке. Оних дана, кад се и после ручка мора да иде у школу, добро је да једе лаку и добро сварљиву храну, која мора бити са свим умерена. После ручка и вечере треба дати малко одмора од душевног рада а исто тако треба избегавати и велика телесна кретања.

Вечера треба да је довољна и снажна, и никако се не сме узимати непосредно пред спавање, већ два добра часа пре легања у кревет; у осталом време се мора подешавати према сварљивости и количини хране која је за вечеру поједена.

У опште јела треба да су без зачина, мешовита и да нису увек једна и иста: слаткиши и мезелуци у најмању руку су сувишни и никако не би требало дозволити да их ђаци купују код самих школа. Сирова јестива (као сланина, неварено млеко итд.) изузимајући свеже воће, треба са свим избегавати. Обеди треба да се узимају у одређено време, без журње, а чврста јела ваља добро жвакати. Много је раширена предрасуда, да алкохолна пића снаже; њих не треба осим по лекарској наредби кад се дају као лек — ђацима у опште никако давати, а нарочито не вино и ракију, па још чак ђацима нижих разреда. Исто су тако од штете јака дражећа средства (јака кава или чај). Пиће за столом нека

буде вода. У школи треба сваки ђак да понесе своју чашицу (мали пехар од лима) и не треба никоме да га позајмљује.

Пушење дувана, на жалост, све више узима маха међу ђацима, па чак и у нижим класама. Разуме се да је главна драж овога уживања у томе, што је оно забрањено. Оставља се такту и умешности родитеља и оних што их негују, да, према посебној индивидуалности ђака, изаберу најподеснија средства, да стану на пут прераном пушењу код ђака.

Врло је корисно да се ђаци науче, да у извесно време дана, осим школских часова, заједнички (? Ур.) врше њихову нужду. (Најбоље је навикнути се у тој цељи сваки дан ујутру у извесно време).

Пре спавања препоручује се кретање руку, било са гвозденим куглама, штаповима или без ових. Осим тога треба ђак да опере своје лице, врат и уши, и то темељно, да испере уста и гушу. Ако је икако могућно, не треба ђак после вечере ништа да учи, већ нека сам изабере за то време како лако занимање. Нарочито мора се препоручити да се чува од дражећих ноћних уживања, а тако исто треба одсудно сузбијати читање књига, које драже.

Потреба спавања свакојако је разна код разних лица, али у средњу руку може се поделити по разним добима старости овако:

у 10-ој години	спавање	11½ — 11 часова.
„ 11-ој	„ до	11 „
„ 12-ој и 13-ој	години	10 „
„ 14-ој	години	9½ „
„ 15-ој и 16-ој	години	9 „
„ 17-ој и доцнијима		8½ „

Према томе може се удесити и доба вечере и легања у кревет. Добро је навићи децу, кад спавају да држе руку преко јоргана, а не испод њега.

Дете и младић, који се развија, треба преко дан да имају извесно слободно време ради довољног слободног кретања, нарочито на чистом ваздуху (разне игре, трчање по леду и т. д. само без претеривања) а исто тако извесно време дана треба да посвете подесном занимању, које сами себи изберу (читање, музика, ручни радови). Ово је нужно не само за телесно успевање, већ и за снажно развиће индивидуалности и самосталности дечије у сваком обзиру. С друге стране извесне реалне гимназије изискују од ђака, нарочито у вишим разредима, врло много рада и напре-

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“

зања; с тога треба најозбиљније саветовати, да се дела осредњега дара никако не оптерећују још другим споредним радовима (музиком или учењем страних језика, који се у школи не предају). Јер има случајева, и ти су веома тешки, где, дјеца не могу да постигну школско учење и задатке друкчије до употребом свог слободног времена и чак прекраћивањем потребног спавања. А то бива само на трошак најдрагоценијег блага у будућности — здравља.

Ако ђак преболи какву тешку болест, не сме се у учењу сувише напрезати, већ мора бити поштеђен колико је више могућно. Одмор после ручка и вечере, као и довољно спавање не могу се као губљење времена сматрати. Кад је тело уморено или врши посао варења, онда учење или има врло мало успјеха или бива само на трошак природног телесног развијања. А кад ђак ради треба озбиљно да прилегне на посао. Тако ће се уштедити многи час седења, који се некорисно проводи.

„Народно Здравље.“

СВЕЧАНО ОТВАРАЊЕ АЛУМНЕУМА УЗ СРПСКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ СОМБОРСКЕ.

На дан св. Петке свечано отворен је алумнат за сиромашне учитељске приправнике српске учитељскѫ школе сомборске. — Племенитој Добротворној Задрузи Српкиња Сомборкиња имамо највише да захвалимо, што је покренула мисао отварања тако племените установе: интерната или алумната уз ову учитељску школу, а њојзи припада још више хвала и с тога, што је ето својим родољубивим, ревносним настојањем а особито пак заузимањем племените гђе М. Алексијевићке и пожртвованьем бившег перовође, сада професора срп. вел. гимназије новосадске, г. Јована Живојновића — ето и у живот спровела дело, које је по развитак срп. учит. школе сомборске тако корисно, а и по судбу срп. народних школа у овим крајевима тако одсудно!

Племенита Добротворна Задруга Српкиња Сомборкиња у своје се време обратила позивом и на остале Добротворне Задруге Српкиња у нашим крајевима, даље и на српске православне црквене општине и остале родољубиве Србе и Српкиње, да својим прилозима и они пригрле и потпомогну остварење интерната уз српску учитељску школу сомборску. — И позиву том српски народ у неколико и одазвао се, Његова Светост српски патријарх пак својим даром

од 2000 круна беше први, који положи основ главнини, из које ће се — ако Бог да — имати подићи зграда за интернат.

Из прикупљеног новца за сиромашне ученике и ученице срп. учитељске школе сомборске, — не дирајући међутим у главницу, којој је положио основ српски патријарх и други родољубиви Срби и Српкиње својим даровима и прилозима, — Добротворна Задруга Српкиња Сомборкиња решила је, да ове године 1. новембра (по нов.) отвори алумнем — за сада истина — за мањи број ученика, но тврдо се смемо надати, да ће отпочета, а сада у неколико и остварена замисао све више и више напредовати, те кроз неколико година, установљени интернат уз српску учитељску школу служиће свагда као доказ оног великог и жарког родољубља, којим су племените госпође и чланице а особито пак врсна, неуморна и одушевљена председница, милостива госпођа Кат. Вукићевићева пригрлиле питање, које је по српску народну школу у овим крајевима од тако одсудног значаја.

На дан преподобне матере Параскеве у здању женске учитељске школе у присутности целог одбора Добротворне Задруге са одличном председницом им, милостивом госпођом Кат. Вукићевићевом, прослављен је свечано чин установљења алумнеума уз срп. учит. школе. Г. Н. Ђ. Вукићевић у одушевљеним речима захвалио се у име завода, којем је на челу, племенитој задрузи на указаној љубави према срп. учитељској школи сомборској; у кратким потезима оцртао је, шта се све чинило и покушавало, да се уз српску учитељску школу подигне установа за потпомагање сиромашне младежи, те на крају даде израза својој особитој радости, што ето на заходу свога живота види, да се за напредак српске учитељске школе сомборске, која већ ето данас-сутра сто година са толико љубави и оданости врши културну и родољубиву задаћу своју, да се за напредак и бољитак те школе заузеше баш саме племените госпође, у чему баш и види, да ће отпочети рад и ако не намах а оно кроз кратко време уродити жељеним плодом! — На крају свога говора још потсетио је и упозорио је управитељ и своје ученике и ученице на ону захвалност, којом они дугују племенитој задрузи, као покретачу идеје остварења, по њих тако корисне установе!

У алумнеуму установљено је за сада само 10 места; за почетак довољно, и ми се тврдо надамо, да ће заузимањем и настојањем свих на то позваних фактора, и поштовањем српскога на-

рода под окриљем племените Добротворне Задруге отпочета замисао све више и више приближавати се остварењу своме на превелику корист српских народних школа, а тиме и на бољитак српскога народа. — Ствар је отпочета на здраву темељу, те сада свако само нека учини, колико може и за кратко време ми ћемо видети замисао своју остварену.

Д. Р.

Дописи.

Врањево, 12. (25.) Септембра 1900.*)

У среду 19. Септембра одржан је у Врањеву срески учитељски збор протопопијата В.-Кикиндског. Ово је већ трећи збор у овом срезу, који се за ово кратко време редовно у заказани дан одржава. Још пре три године састао се срески учитељски збор у В. Кикинди, који је онда после много година несастајања био врло лепо посећен и који је још онда учинио припреме да се учитељски зборови имају редовно одржавати, онда је срески збор усвојио лепо израђени пословник за учитељске среске зборове и решио, да се тај пословник пошаље вишој власти на одобрење. Но до сада тога пословника овај збор није добио, и тако мораде и збор у Врањеву радити без пословника онако како је сам збор за најбоље нашао. Па ма да збор није имао пословника ипак је цео рад збора текао озбиљно и достојанствено.

У очи скупштине у уторак 18. Септембра после подне у пола 5 часова одржао је управни одбор своју седницу, у којој је учинио припреме за сутрашњу скупштину. Ту су прочитане расправе и од оцењивача препоручене да се све имају и сутра пред цео збор изнети.

У среду у пола 9 часова пре подне прво је одржано свечано „Призивање св. Духа“ на коме су служила три пароха и ђакон а умилно појали учитељи. После призивања отишли су сви учитељи у лепу, пространу школску дворану у скупштину.

Председник Миша Косић поздрави искупљене чланове добродошлицом, предочи важност данашњем скупу и замоли искупљене чланове збора да истрају у данашњем раду, те да покажемо не само учитељству него и свима другима, да нам на срцу лежи школа и напредак њен. За тим приказује повереника политичне власти у особи местног општинског бележника г. Ранковића. Пре дневнога реда повела се опет реч о пословнику среског учитељског збора и члан Љуб. Лотић пита председника, шта је са нашим пословником? Председник одговара да је пословник послат властима на потврду; но уједно напомиње, да ће бити познато решење В. Сл. Шк. Савета у том погледу, да је наредио свима подручним епархијским школским одборима, да за среске учитељске зборове сачине послов-

*) Због нагомиланог материјала, штампа се тек сада. Ур.

нике и В. Сл. Школ. Савету на одобрење поднесу, те према томе да не доносимо за сада никакву одлуку, него да причекамо док више власти не сврше тај посао, а ми из овога збора да умолимо вишу власт, да те пословнике што пре сачини. Прима се. Члан Љубомир Лотић предлаже да се не бирају више извештачи збора, него да сваки члан може јавне извештаје писати како то уме и зна. Прима се. — Председник пита да ли да се записници читају у идућој седници среског учитељског збора и онда тек оверовљавају или би можда боље било да се овде изберу три члана и они да одмах после среског збора записник оверове и пошљу властима. Скупштина решава да се одмах изберу тројица за оверовљење записника, те се на предлог председника бирају Милош Бандић, Душан Мирковић и Ђока Кнежевић. За тим се прешло на дневни ред.

Председник позива члана Светозара Бајића, да прочита своју расправу о школским књижницама. Расправа је с пажњом саслушана. Говорник је расправу са доста труда и много историјских истраживања написао. Увод у расправу је врло опширан, те се надасмо да ће и говор о књижницама бити опширнији, али се говорник врло мало дотакао о важности књижница. Но у место тога поднео је он „Нацрте“ за оснивање местних учитељских, среских и епархијских учитељских књижница. Збор због краткоће времена није хтео да се ти „Нацрти“ у овој седници прочитају, него је то оставио да г. Бајић у идућем среском учитељском збору учини. После овога требао је један члан учитељског збора врањевачког држати једно практично предавање, но пошто се ни један члан није спремио та је тачка дневнога реда изостала. Код ове тачке изродила се велика дебата, јер је члан П. Ћосић предложио збору, да се врањевачком збору даде укор, а наиме оном члану, који се примио да држи предавање. Но ту је запело, јер се ни један члан није хтео примити, те неки чланови среског збора тврђаху, да се укор не може ником издати, јер се није нико ни пријавио да држи предавање, а тек се не може нико приморати да чини иешто, што или није дужан чинити, или не доспева за то, или можда и није вичан таким стварима, (?! Ур.), — те је напослетку решено да се у записник уведе жаљење на поступак врањевачког збора. — Затим је члан М. Косић прочитао своју расправу о „Наставној основи“, коју срески збор са неким изменама прима. Члан Ст. Жупунски предлаже да се све расправе на 6 недеља пре збора отштампају и члановима разашиљу ради проучавања, па да тако сваки члан дође спреман на збор. Ово би добро било, али од куда трошка! — После овога прочитао је члан Љубомир Лотић своју опширну и врло лепо израђону расправу о школским књигама. У њој је изнео све мâне појединих књига, које много сметају напредку школске наставе и отештавају рад и учитељу и ученицима. Извео је предлог како би се томе помоћи могло и то да се умоли В. Ш. Савет да изашље једну анкету од учитеља, који раде на основним школама, те непо-

средно познају све недостатке, и школ. надзорника, па да они зготове нове књиге. Предлог се прима. — Затим позива председник члана Пётра Михајловића да прочита своју расправу о „Буквару“. Петар Михајловић прочита своју расправу у којој износи мисли какав би требао да је „Буквар“ за основне школе, износи погрешке које се налазе у садашњем Буквару, позива оне који мисле нов Буквар писати, да све то имају на уму приликом сачињавања новог Буквара. Врло добро је приметио брат Петар, да би учитељи требали да пишу књиге и шаљу их вишој власти на одобрење, а не чекати да нас виша власт на то позове. Па ако је књига добра, власт ће је примити за школску књигу; а да је власт вољна ваљану књигу одобрити, доказује нам „Литургика“ од Ђоке Милића.

Председник напомиње да је овим дневни ред исцрпљен и позива збор да одреди дан и место за одржање идућег среског учитељског збора, уједно прочита решење управног одбора, који у јучерашњој својој седници предлаже збору, да се збор одржи у среду Светле Седмице идуће године у Јозепову. Прима се предлог одборов. — Председник позива збор да одреди дневни ред и моли чланове, који желе на идућем збору предавање или расправе држати да се пријаве. Пријављају се: Гђца Наталија Лујановићева из Вел. Кикинде, држаће предавање о женском ручном раду у основним и повторним школама. Г. Ђока Кнежевић из Вел. Кикинде, држаће практично предавање из рачуна у I. разреду број 12. Г. Мита Васић из Врањева, држаће предавање о виноградарству. Г. Светозар Бајић читаће „Нацрте о оснивању школских књижница“. Тиме је збор завршен, председник се захвали члановима на сложном раду и распушта седницу.

У 1 сат био је заједнички ручак, а пред вече разишли су се учитељи својим кућама. ћ.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Умировљена. Учитељица средсредне женске основне школе сомборске госпођа Ангелина Ракићка, после двадесетдеветогодишњег савесног и ревносног рада свога на народној просвети, стављена је у мир са првим новембром т. г. по новом календару. Умировљеној госпођи Ангелини Ракићки као вредној и неуморној трудбеници на просвећењу српства у Сомбору, а по вежбаоници и учитељици српских учитељица, од срца желимо, да још дуго поживи, уживајући у сазнању, да је радом својим досадањим, по силама својима послужила Богу, народу и отаџбини и да јој с тога сваки справедљив човек, с нами заједно, одаје хвалу и признање.

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ ЗМАЈ“

Бр. 11. и 12. Год. XXXII.

Школски Лист.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Претплата је на целу годину 3 круне, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добивају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска).

У Сомбору, за Новембар и Децембар 1900. године.

СЕДАМДЕСЕТОГОДИШЊИЦА НИКОЛЕ Ђ. ВУКИЋЕВИЋА.

Спољашњим блеском скромно, али тим јачим и искренијим унутарњим одушевљењем, прослављен је овогодишњи осми новембар у кругу сомборског српског наставничког кадра, јер се реченога дана навршило пуних седамдесет година живота, за школу нам народну велезаслужнога трудбеника Николе Ђ. Вукићевића. — И смерној тој прослави седамдесетогодишњице слављеникове придружиште се реченога дана сви они часни елементи народа нашега, у срцима којих још није изумрло поштовање ауктoритета, уважавање заслуга, признавање рада, ценење труда и пожртвовања.

И ако је живот људски према вечности — по речма праведнога Јова — *дан, а дани наши на земљи као сенка*, ипак седамдесетогодишњи живот, према општем обиму људскога века, сматрати се има за излив великог благоволења Божјег, за старост ту може се рећи да је *вјенац хвале* и да се *на путех правди обрјешаеш*. (Приче 16. 31.)

И заиста ако само, ма и летимично бацимо поглед на овај дуги низ година слављеника нашег, не ће нам моћи не упасти у очи дивовска дела његова, изведена једино љубављу, одушевљењем и самопрегоревањем.

Почетни рад делатнога периода овог седамдесетогодишњег старине, видимо да се бори са највећом тамом незнања, окорелих предубеђења и предрасуда своје око-

ЗЕМАЉСКА БИБЛИОТЕКА „ВЕЛИМИР ЧАРКОВИЋ“ БЕОГРАД

лине, и носилац те светлости што у напредак даље одмиче, све то јаче разгања ту таму, шири светлост, а помоћу те светлости промиче напредак народу нашему у предели ови.

Можда би начела модерне педагогике и дух напредног дидактичко-методичког поступања — којега је Натошевић први међу нами theoretice заступао — у погледу остварења остао pium desiderium овога великана, да га Вукићевић није унео у српску учитељску школу, за њега придобио, одушевио и у њему упутио приправнике учитељске службе, који га касније у наставу школе наше применише.

Дух опачине модернога материјализма, на штету религије и морала, можда би нам још више и јаче отровао народни организам, да није узоритим хришћанским врлинама: вером, љубављу и надом на Бога украшени Вукићевић, у срцима повереног му српског учитељског подмлатка кроз четрдесет и седам година рада побуђивао ревност за веру хришћанску, примером га својим учио делима љубави хришћанске, а у многим горким и чемерним часовима живота својега, својом бадрошћу показивао му како се треба у Бога уздати и о милосрђу његову не сумњати.

Две трећине дуга низа седамдесетогодишњег благословеног живота свога, пренео је Н. Ђ. Вукићевић на жртву слави имена Божјег, користи и напретку народу српскога. Животом, речју и делом, промицао је он свугде интересе народа нашега, дизао му понос и углед пред светом страним који нас окружава.

С тога му и сви искрени пријатељи народне просвете и напретка, признају заслуге те, и обасипају га хвалом и признањем. Без мале изнимке целокупно овострано српско учитељство, његов је духовни рукосад, који се с пијететом и благодарношћу сећа свога прија-

тељa, наставника и духовнога оца Нилоле Ђ. Вукићевића. — Али — на жалост — као што у опште у делима и поступцима људским нема апсолутна савршенства, тако је и племенит одношај српског овостраног учитељства према своме великану-добротвору Вукићевићу, помућен неблагодарношћу неколицине синова му духовних код којих је, поред све његове несебичности, поред свог његовог идеализма, *семе благо које је сејао,* падало на земљу неплодну, и који му за поклоњени босиок враћаху и враћају горким пеленом. Но он свестан своје цељи и уверен о ваљаности правца и начиина којом ју жели остварити, а подражавајући примеру Спаситеља Христа, не страши се од вике и помаме својих непријатеља и неблагодарних синова, челик вољом, ведрим умом, светлим образом ходи и даље, дела и делаће на славу, и корист народа српскога, негујући и дајући му здрав по разуму, благородан по срцу и идеалан по тежњама учитељски подмладак, који ће школу народну с путем ње и чланове народа нам учити, руководити и одушевљавати за све лепо, узвишено, свето.

Па када га такова и сада о седамдесетогодишњици му гледамо у нашој средини, из дубине срдаца нам се уздиже молитва благодарности Створитељу: Оче! у чијој су руци времена и лета, хвала Ти на дару, што народу нашем подари овака ревна трудбеника, школи и учитељству овака искрена оца и пријатеља. Подржи нам га још дуго и много, Имену Твоме на славу, школи нам народној на дику!

Живео: *Никола Ђ. Вукићевић* Живео!

*

Поменутога дана, 6. новембра — после службе Божје — примао је слављеник поздраве и искрена честитања у својему дому. На првоме месту учинио му је подворење професорски збор учитељске школе на челу с професором г. Митом Калићем који је слављеника поздравио следећим, красним и језгровитим говором:

Високоблагородни Господине!

Нагоњен пијететом према заслугама Вашим, стеченим, на пољу препорођаја наше народне школе и методичке наставе, као и на пољу васпитања српских, учитељских нараштаја, професорски збор мушке и женске приправничке школе, који има срећу под старешинством Вашим на просвети народној да ревно дела, није могао пропустити ову згоду а да Вам дан седамдесетогодишњице, осећајима признања, осећајима висока поштовања и оданости искрено не поздрави! Седамдесет година су, и у животу једног сасма обична човека епохалан догађај, који се у скромном кругу породице његове свечано прославља.

Како ли је тек значајан дан тај у животу чувена и виђена човека што је половину века само у научну спрему уложио за високи позив свој? Тај дан не може неопажен проћи а да општу пажњу на себе не сврати; јер дан тај није само Ваш, него и наш; то је дан читавог учитељства српског, дан који се у културној историји нашој светлим словима бележи; јер нам даде човека висока духа, ума бистра, труда неуморна и одушевљена за наставом и просветом народном, који је омладину заносио љубављу према Српству према цркви православној и мучном учитељском раду. Високоучени Господине! Наш народ није у стању, да материјално награди заслужне мужеве своје; али је у стању, да у виду признања моралан дуг одужи великанима народним. Па и ми сатрудбеници и поштоваоци Ваши удружисмо се у тој пријатној дужности, да Вам у облику скромна честитања, неувели венац наших жеља предамо с том топлом молитвом: нека Вас преблаги Бог још дуго здрава и вољна поживи на дику и понос просветним заводима нашим, и испуни нам ту радосну жељу, да Вам као Нестору школе народне, и педесетогодишњицу рада и делања Вашег, достојно прославимо.

Живео!

После тога се слављеник срдачно захвалио својим сатрудбеницима по служби на пажњи и поздраву.

Иза професорског колегијума приступио је учитељскп збор м. основних школа на челу с учитељем г. Стеваном Арсеновићем, који је бираним речма поздравио слављенику седамдесети рођен дан, нагласивши особито одликовање, част и радост овога збора, што је срећан, да старешину и духовнога оца овостранога нам српскога учитељства, има за свога дејствитељнога члана, као управитеља! — На овоме поздраву слављеник се одушевљено захвалио,

и нарочито је дао израза својему уверењу, да основне школе сомборске — као вежбаонице — и угледне школе треба да су, а уједно и да јесу прве школе међу школама овостранога Српства.

У име наставничког збора срп. више девојачке школе поздравио је слављеника г. Јован Благојевић редовни учитељ, који је у својему лепо смишљеном говору укратко изнео заслуге слављеникове за српско школство, а напосе за установљење срп. више девојачке школе у Сомбору, тврдећи, да ће године рада његова остати светлим словима забележени у историји школства нам овостраног.

Осим наставничких зборова поздравили су г. Вукићевића и ученици те ученице учитељских школа овдашњих. У име мушких приправника поздравио га је полета пуним говором Радован Поповић приправник IV. године, а у име приправницâ поздравила га је Марија Попова сљедећим красним говором:

Веома штовани и добри наш Господине Управитељу!

Ваши благи, очински утисци и красне речи пуне моралних, естетичких и научних истина, речи које неизмерно благом силом утичу на нас, извојевале су у срцу нашем разна узвишена чуства према Вашој личности.

За нас, ученице Ваше, нема радоснијега дана од данашњега, када Ви славите 70-ту годину свога живота; годину, коју људи Вашега позива ретко достижу, због неуморнога рада и прилика, које здравље мање-више руше. А Вас поред свега тога видимо да сте се у потпуној снази одржали и да своје дужности одушевљено и савесно вршите. Овај нам дан пружа ретку, али красну прилику, да Вам бар у неколико на јавност изнесемо поштовање и благодарност, које Вама одајемо. Све то не можемо ми тачно да изразимо, јер је заиста редак душевни дар, који би прâва израза могао дати осећајима, које у нама изазива оно одушевљење, којим Ви како најпростије, тако исто и најузвишеније појмове у најситније честице њихове растварате с' том намером, да их нама што очигледније представите. Понашање, а нарочито говор Ваш доводи нас до тог' закључка, да циљ Вашега рада није ништа друго, него да поверену Вам младеж на прâви пут изведете упознавши ју са узвишеним истинама, а украсивши ју врлинама, које ће јој душу исто тако красити, као што сјајност звезда краси плаветнило небеснога свода. Па тек каква узвишена осећања изазива у нама помисао, да је многој убогој женскињи, многој бедној породици посредно

пружио сигурну кору хлеба велеум и неуморан рад врлог нам господина управитеља, који је први у српском народу пробудио и остварио мисао, да и женскиње имају способност за народне васпитатељке. Све ми само Вама имамо да благодаримо, што смо се могле том племенигом позиву одати. Као знак благодарности остаће у успомени нашој златним словима урезано Ваше славно име. Радујемо се, што са поштовањем удруженим поносом можемо узвикнути: „И нас је непосредно на прави пут извео основатељ српске нар. учитељичке школе.“ Дај Боже да и млађи нараштаји осете Ваше благе утиске! Живели!

*

Свечаност седамдесетогодишњице слављеника нам г. Н. Ђ. Вукићевића увеличаше својим поздравима дални и ближи поштовачи му, од којих поздрава ћемо неке у целости овде саопштити а са осталих ћемо — због скученога простора — само регистровати потписе.

1. Т. Карловци.

Сви дворјани поздрављају рођен дан

Патријарх.

---

2. Т. Нови Сад.

Срдачно честита седамдесетгодишњицу живота

Епископ *Митрофан.*

---

3. Т. Будимпешта.

Многозаслужном педагогу српском искрено честита седамдесетогодишњицу

Лукијан, епископ.

---

4. К. Плашки.

Старцу-јубиларцу, искрено честита

Михаил епископ.

---

5. Т. Пакрац.

Приликом седамдесетогодишњице Вашега за Српство велезаслужнога живота изволите примити најсрдачнију честитку моју и професорскога збора пакрачке учитељске школе

Никола Шумоња.

---

6. Т. Нови Сад.

Поздрављам Вам у име свију седамдесет година тешким губитцима прекиданог мирног живота, посвећенога школи српској, цркви православној, неуморног, истрајнога и родољубивога рада за народ свој. Сретно да Бог да на многаја љета.

Пушибрк.

---

7. Т. Карловци.

Учитељу учитељâ, који на катедри светкује седамдесети рођен дан у служби будућности и препорођења народног и његовог подмлатка, нека благослови трудове и укрепи снагу живота за даљи рад Онај, у чијој су руци времена и лета. То су његове и наше жеље и слава.

Вујић, управитељ.

---

8. Т. Загреб.

Septuagenarius septuagenario salutem dicit

Ruvarac, quondam conscolarius.

---

9. К. Карловци.

Hoc est vivere bis, qui vita priori, frui potest. — Ваш вишегодишњи рад за српску школу драги г. колега, народ и потомство признаје и признаће, па зато уз наш народ и ваше многе ученике и ученице и ја Вам данас кличем: Per aspera ad astra! Живили!

Теофил Димић,
ум. држ. школски надзорник и члан нар. Шк. Савета.

---

10. Т. Панчево.

Неуморном и заслужном раденику на српској просвети и свом племенитом старешини поздравља данашњу седамдесетгодишњицу са жељом да Вас Свевишњи до крајних граница људскога живота на корист српске школе на дику и понос српског народа поживи.

Колегиум Панчевачке срп. више дев. школе.

---

11. Нови Сад.

Број 140/1900.

Ваше Високоблагородије!

Божја воља и велика милост Његова допустили су, да Ваше Високоблагородије доживи 70. годину. Тој милости Божјој захвалност одајемо сви бивши ученици Ваши, а захвални су и сви на-

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“

ставници, који под окриљем Вашег Високоблагородија уживају радост старешинства и мудра упутства у својим наставничким подвизима.

Допустите, дакле, наш љубљени наставниче и старешино, да Вас из данашње ванредне седнице нашег збора поздравимо и да се помолимо преблагом Творцу, да нам Вас још дуго здрава, крепка и вољна подржи на челу наше наставе и школе.

Из ванредне седнице учитељског збора српске више девојачке школе у Новоме Саду држане на Аранђелов-дан 8. (21.) новембра 1900.

Анђелија А. Сандића,
перовођа.

Аркадије Варађанин,
председник.

---

12. Т Карловци.

Учитељски збор српске основне школе Карловачке моли Вас изволите примити његову честитку, коју Вам шаље са жељом да Вас Бог још дуго поживи.

Управитељ прота *Вучковић*.

---

13. Т. Вршац.

Усрдно Вам поздравља седамдесетгодишњицу

Вршачки учитељски збор.

---

14. Т. Вуковар.

Вуковарски српски учитељи честитају Вам седамдесетогодишњицу трудног живота. Живио нам још дуго на дику српског народа!

---

15. Т. Сентомаш.

Српски учитељски збор сентомашки синовљом љубављу поздравља Вам седамдесетгодишњицу желећи да и остале дане живота свога у здрављу и миру проведете уживајући у плодовима свога родољубивог и по српску школу корисног рада. Живео!

Учитељски збор.

Још честиташе које брзојавно које писмено сљедећа господа, госпође и госпођице: Суботићка, Гојковић и Свирчевић из Суботице; породица Лазић из Карловаца; Арса Пајевић из Новога Сада; Ђорђе Поповић из Темишвара; Прекајски, Стојшић, Пилић, Вртунски, Михајловић, Брановачки учитељи из Сенте; Српска Читаоница из Сенте; Малешевић из Сенте; Сима Моцић, Ангелина

Терзин и Радивој Петровић из Српског Крстура; Шијачки из Футога; Медурић, Малеташки, Врбашки, Симићка, Ђисалова и Малеташка из Турије; Душан Радуловић из Панчева; Амвросије Павловић из Загреба; Сава Стојшић из Панчева; А. Јорговић из Новога Сада; Симо Матавуљ из Новога Сада; Јован Дамовић из Неузине; Милан Стефановић из Ст. Врбаса; К. Петковићка из Панчева; Г. Војновић из Вуковара; П. Терзин из Аде; Ђена Кротин и Лазар Кекић из Осека; Петровић, Таназевић, Жупански, Антонијевићева, Косовчева, Обрадовић, Николић и Радановић из Меленаца; Душан Пејић из Сивца; Влада Марковић из Митровице; Ђорђе и Мила Терзин из Темишвара; породица Теофановић из Сентомаша; др. Лаза Секулић из Карловаца; Милутин Гавриловић из Сомбора; Теодор и Милица Милошев из Жабља; Марија Алексијевић Панин из Сомбора; Аркадије Варађанин из Н. Сада; Данило и Милица Прица из Глине; Лукијан Михајловић из Медине; Сима Пововић из Немета; Стеван, Војин и Смиљка Жупански из Меленаца; Милош Милошев из Чакова; Теодор Димић из Београда; Димитрије Грујић из Загреба; Александра Поштић, Бошко Поштић, Милана и Душан Ћирилов из Ст. Стапара; Милан Манојловић из Горњег Карловца; Софија Живковић из Митровице; Душан Петровић из Врањева; Браћа Јовановић из Панчева; Љубомир Јовановић из Ујме; Богдан и Олга Глумац из Беочина; Петар Шевић и Круница Обушковић из Черевића; Ђорђе Р. Стефановић из Сентомаша; Јован З. Медурић из Турије; Милан Ј. Грубић из Новога Сада; Александра Вуић из Сомбора; Степићева и Савићева из Паланке; В. Војновић из Будимпеште; Јулка Станојевић из Футога; Душан Ламбрин из Иланче; Петар Дамјановић из Н. Сада и Теофил Димић из Тријеста.

Ст. С. Илкић.

ИЗ ДОМАЋЕ ШКОЛЕ.*

(Свршетак.)

2. Прерана зрелост.

Чудновата је појава, да сваки родитељ увек ишчекује од својега детета више него од туђега. Циганин не признаје, да може бити лепшега детета на свету од његова црнка под чергом. Особито млади родитељи с нестрпљењем ишчекују и најслабију манифестацију детињих интелектуалних способносни и обично се чуде, што им дете није рођено као савршен научењак, — као на пример Минерва из главе Јупитерове. Такови обично употребљавају свако-

*) Превод из дела: Házi nevelés irta Z. V. Mihály II. köt.

врсна средства, која су им на расположењу, да интелектуалне способности својега невинашцета одједном подигну на необично висок степен савршенства.

Плутарх се већ тужи на такве родитеље, који из сујете и славољубља, хоће да од деце своје на силу створе научењачке ауктoритете; да им деца у свему претекну своје вршњаке. Тиме само оптерете ум, да овај под силним теретом малаксава и пропада.

Неприродна је дакле и одвратна појава такво дете, које је маторац и све друго, само не дете. Зелена и незрела је таква зрелост, која сама себе пре времена истроши и уништи.

У стакленим расадницама помоћу паре добићемо пре времена зрело биље, али је исто тако нежно, да се већ под утицајем здрава и свежа ваздуха суши, вене и угине.

Природно зрело воће касније успева, док напротив оно којега црв подгриза, изгледа да је пре зрело, а међутим је изнутра гњило, труло.

Но неко нежно и нервозно дете, наклоњено је само по себи на прерану зрелост. За оваку децу прост народ верује, да не ће бити дуговека. А то је сасвим природно, јер уместо да такво слабуњаво и болешљиво дете оставе на миру, они га још више оптерећавају, усљед чега оно још више слаби, изнури се и пропада.

Задатак домаћега васпитања је нê да оптерети моћ ума, већ да му даје онолико хране колико је он у стању поднети и пробавити, јер не можемо за своју душевну својину сматрати оно што смо у душу нагомилали, већ само оно што нам је душа за своје усвојила.

Платон је држао, да савршено незнање није толико опасно, колико нагомилана множина несвареног знања. А Квинтилијан вели, да сваки онај, који жели користи а не тежи за сујетом, не хита са учењем.

Не може трчати онај, који још ни ићи не зна. Добро је испевао наш Чика-Јова, када је рекао:

Свашта има своје време
Онда лепо личи,
Што ј' од Бога кому дано
Тиме нек' се дичи.

Једно доба служи за основу другоме. Пустимо дете нека се издети док му је време и не гонимо га пре времена из Едема невиности му у који се и онако никада више враћати не ће. Оставимо семе нека клија, јер иначе не ће никада сазрети.

У колико се год дете брже умори у толико ће пре омрзнути на науку и имамо не један пример, да су баш она деца, која су у раном детињству много обећавала, касније сасвим оглупавила.

Оптеретити дух није ни мало опасније од оптерећења стомака. И једно и друго рађа болест, невољност, апатију. Иза сваког напрезања наступа умор, изнуреност.

Раном и убрзаном обуком обично ударамо темељ површности. Прост и ограничен човек чуди се раној зрелости детињој, док међутим паметан и широка погледа човек сажаљева и дотично дете и родитеље му.

Доказано је, да се на непрекидан, са запетом пажњом скопчан умни рад од два часа, утроши толико исто снаге, колико је потребно за телесан рад у току једног целог дана.

Било је чувених научењака, који су усљед претерана умна рада толико ослабели, да су сасвим изгубили моћ памћења и да су на послетку и полудели.

Претеривање у умном раду много је опасније за женску него за мушку децу.

При учењу није добро непрестано седети. Седењем се црева згњече, чиме се спречава варење, а желудац се напуни непотребном слузи. Слабљењем желудца слаби цело тело; живци се драже и умарају, јер се дотични у недостатку довољнога сна не може савршено одморити. Код ових је обично и грудни кош неразвијен и вазда им недостаје здрава телесна сока и хране за организам.

С тога не хитајмо, већ напредујмо постепено. Напредовати и хитати није једно те исто. Природа лаганим кроком напредује и тако рећи неприметно производи развитак тела. И са развитком духа не треба другаче поступати.

Сваки је напредак постепен. Дрво које засадимо прво ће терати слабе изданке, тиме ће показати да се примило, да је живо; затим ће цветати и тек после неколико година наградиће нам труд зрелим воћем. Нема плода пре цветања.

И ум се као и цветни пупољак лагано развија и тек се касније расцвета. При уредном настојавању, дете ће и ако неприметно али зато ипак у истину напредовати. Дајмо му маха, пустимо му времена да размишља о свему што је видело, чуло и научило. То је умна пробава.

Цвеће ће иструхнути ако га преко мере залевамо, а у противном случају ће се опет сасушити. In medio virtus! С тога не

допуштајмо детету нити да умно лењује, нити да се преоптерети. Подајмо му онолико умне хране, колико може поднети.

Умереним радом се дух храни и снажи, с тога је веома умесна осуда нагомилавања умнога рада за један дан из разлога да би у остале дане слободни били од њега. Ваљана и целисходна подела умнога рада корисно утиче и на дух и на тело и обоје лакше сноси терет његов.

Ст. С. И.

ПЕДАГОГИЈА У ПРАКСИ.

Пише: **Јелица Беловић-Бернадзиковска.**

Читате ли романе? Бијаше у приватном сату код 15. годишње дјевојчице. Учили смо разне врсте прозе па стигли и до романа и новела и т. д. „Читате ли и ви романе?“ Запитам је.

„Ох госпо, немојте никоме рећи — ја их јако радо читам. Мама за то не зна, али мени се врло свиђају!“

И у својој простодушности и отворености исприча ми све, што је већ читала и како јој се они најбоље свиђају, гдје се двоје мора да бори са много неприлика, а најпослије се ипак узму. Сва се је разеглендисала, а мени је ласкало њезино повјерење, те сам настојала, да што дубље погледам у овај њежни пупољак душе дјевојачке. „Знате ли госпођо, кад читам романе, баш ми је тако, као кад слушам, гдје ми Рикардо говори. Познате ли Рикарда? Видјесте ли га ономад на игранци? Јесте ли опазили, како је све једнако ишао замном, па ми шапутао иза лепезе? Ох — само — не реците мами, ја ћу вам све испричати!“

И одиста каза ми све, каза ми онај њежни роман, који се збива дан на дан откако бије људско срце. Боже мој, мишљах, зашто мајци не ће све то да прича? Ја сам је опрезно упозорила на ово и оно, све жалећи, да та дјевојка нема мајке, којој би могла све то открити! Ваљда јој мајка сматра оваке разговоре испод достојанства овога?! Чине јој се маленкост. А ипак то није маленкост, како год привидно вриједи за такову..... О, кад би се мајке више у то замислиле, кад би се хтјеле сјетити, да су и оне једном биле овако младе! Отворено треба да о том говоре са кћерју, — срдачно да је савјетују, а не само хладним теоријама и придикама у невријеме. Можда баш у том лежи она најлепша, она најблагословенија мисија васпитачице мајке. Que pensez vous ma belle dame?

Филозофела. — „Славуј се поетички назива Филомела!“

„Ах, то је тако лијепо име, Филомела, Филомела!“

(Код куће послије школе.) — „Знаш ли тата, како се славуј зове поетски?“

Де?

„Филозофела — шта мислиш — је ли да је то лијепо име Филозофела?

Модерни Париз. „Дај ми?“ Молим те!

„Ае! Баш не дам!“

„А мени? Де мени!“

„Не, не, не, не!“ Окренем се, да видим, о што толика јагма! Ej да сам сликар.

Три лијепе дјевојчице, а пред њима црни дјечак с јабуком у руци као каки Парис, а незна којој да је досуди. Мицики не ће она га иначе и не гледа, кад нема јабуке. Љубица, превише моћака — и њој не ће — већ све гледа онамо на Милку? Би? Не би! Би? Не би! И напокон се одлучи, те отвореном детињом грацијом преда румену јабучицу „најбољој.“ Галантерија има своје клице у најмлађем добу — а женска рафинерија? — такођер.

Тајно писмо. Неки дан нађем mingnon-писамце у књижици једне ученице. Ја као ја, одмах да отворим па сам се већ у духу веселила, како ћу се наслађивати каквим екстрафиним педагошко-психолошко наивним ужитком. Ал' да! Хоћеш море. Рачунала сам без бирташице нота без моје ученице, јер је то писмо било писано тајним писмом. Ма какво бијаше то писмо! Нит је нашки, нит је француски нит је у језику лордова и лади а нит је санскрит, нит је volapük нит је старославјански, већ све нека ваљда као грчки или румунски. Не бих се ни чудила, да сам га нашла на tablette de nuit од какве Аспазије или Ксантипе, већ таман у геометрији модерне ученице fin de siécla. Ево га, па му „погледајте сви низ јазију!“

Momilola Anongogjoja!

None sosrordodi sose nona momenone! Nonećoću tote vovišoše coćušošnonitoti! Huriovovalola Toti nona popisosmonu!

Folilola.

Чудна ли писма! Али чекај!

„Das ist der Ollendorf und hier der Schlüssel dazu!“ чекао би модерни књижар. Баш су га лијепо измудриле! А кад је мудра Фила видјела, да стога писма не ће бити никакве опасности

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „Вук Стеф. Караџић“

ни од мога нотеса, ни од разредне старјешинке, повјери ми сву чаробну тајну тога чудноватог рукописа. „Свима сам сугласима додадала о у средину а на крај опет исто слово нпр. мјесто б боб, мјесто н нон, сос, дод, гог, ћоћ, само мјесто х или хох пишемо хурио, да нас не би друге надмудриле!“ Тако ми рече сва поносна и сретна, јер да им доселе збиља још нико није ушао у траг красној мудролији!...

Што је теорија? (Сат пјевања). Учитељица: У последњем сату научилесте што је теорија. Да ли ти Марице, још знаш, што је теорија?

Марица: (Гледа као покисла вила).

Учитељица: Зар ниједна више не зна што је „теорија“?

Дора: Теорија је противно од праксе.

Учитељица: А што је пракса?

Дора: Праксу има лијечник.

Учитељица: Што је онда теорија?

Дора: Теорија је лијечник, који нема праксе.

Жив барометар. Мата бијаше прототип свих школских весељаковића. Сунцем опаљени образићи прељеваху се на боју сјевероамеричких старосједиоца. а задаће његове на црвено. Кућа, таван, тараба, мачак и псетанце лед и кајмак, то бијаху појмови, око којих се је вртио његов несташни дух.

Но крај свега тог бијаше размјерно добар ђак, што му је опет давало велико достојанство. Он га је био вазда свјестан, па као такав боме се је с њиме и служио. То своје достојанство знао је често натрести и на своју сестрицу Милицу, која бијаше слика и прилика Матина. Ишли су заједно у школу, која бијаше обосполна. Кад год би господин учитељ прозвао Мату, да одговара куцало би срце Милицино од поноса и неке врсти триумфа. Како Мата красно одговара! казиваше рјечите јој очи кроз читаво вријеме док је Матин милозвучни глас одјекивао школском собом. „Ах Мата није никада још дужан остао одговор ниједан, Мата бијаше у Милицини очима символ мудрости у персонификација свезнања“ И Мата бијаше потпуно свјестан те своје ванредности те вребаше на сваку згоду да се покаже какав је делија на мејдану мудрости. Једнога дана донесе сусједов Мишо двије гаталинке у чаши. мале зелене гаталинке, које бојажљивим очима погледаху на те учене главе, што се намах из свих школских клупа сакупише око њих. „Ха сада имамо барометар!“ ускликне Мата и диктаторским својим

аукторитетом изјави, да гаталинке ваља поставити на прозор, нека гатају вријеме за школске излете...

Право оно кажу:

Гатала баба, да не буде мраза, а кад ујутру *снијег* до кољена! Ову лијепу пословицу кано да аугур Мате није познавао, но он се ни њоме није дао пометати из свога текста.

Априлско кишовито вријеме, давало је заиста доста посла „живом баромеру," којега су ђаци марљиво проматрали. Особито на онај дан, када је излет уречен био, узнемирише се гаталинке, као и њихови посматрачи. Сад би изишле на врх, сад би сјели на дно а сваки тај крет пратио је гласан поклик Мате или његових првих поборника. Одједаред умирише се. Једна сједе на дно, а друга изиђе на врх и у тој позитури остадоше до пред сам излет. „Какво ће бити вријеме?" упиташе редом дјечаци мудријаша Мату. „Дед гатај — тумачи сада, ако си делија?"

„Какво?" кликне Мато и почеше се за ухом, ала нијесте домишљали, зар не видите да једна жабица сједи на дну, то значи да ће бити кише, а друга сједи горе то значи да ће бити лијепо, дакле „киша + лијепо = променљиво!" — „Мудре ли гаталинке, овако посједаше, па нека је свима право!" закључи дипломатично Милица и поносно погледа аугура Мату. *Из „Меандра".*

Савјесност. Пролетне шетње веома су дјеци драге. Мање им је драга обнова те шетње у облику описа задаће домаће. До душе о својим ученицама не могу то рећи, јер су ту задаћу ванредно лијепо израдиле, што ме је изненадило. Слог у тим задаћама бијаше пун неке пролетне дражести, а мирисљив од самих тропа и фигура, украсних придјевака, па и од цитата. Ти цитати бијаху тако разнолики, да ту ни о каквом преписивању једне од друге не бијаше ни најмање сумње. Дакако испод тих би цитата заборављен био често онај најглавнији — био би заборављен писац. Кад сам их на то упозорила, стадоше одмах писце под њихове ријечи потписивати, јер су срећом од тих цитата наизуст знале, из којих су пјесама и од ког су писца. Само једна сједи и мисли, видим јој на бијелом чеоцу, да су јој мисли:

„Кô море дубоке
А до неба високе"

па је за то упитам, који су јој на срдашцу јади и зашто су јој тако тешке мисли у главу.

И рече ми одмах бригу своју. Амо како да мени што затаји? Час прије похвалих јој лијепу радњу у којој су врвили слађани епитети у којој бијаше толико „мирисљивих љубичица,“ „зелене травице,“ „злаћана сунашца,“ „слаткога пјевања птичица“ и т. д. па зато ми је с двоструким повјерењем очитовала своје мисли, које су блудиле у тамној ноћи превелике савјесности и наивности.

Морам ли ја уз сваки епитетон ornans ставити пјесму и писца, од кога сам га узела?“ овако ми каза бригу своју моја најбоља састављачица „пролетне шетње,“ моја плавуша кевица.

Ја сам се само „службољудно“ насмијала, те прстом показала на чело, и то уз пратњу тиханог смијуцања остале школске публике и сада је истом била моја плавуша — на чисто, „смирише се њене мисли, остадоше сада ту.“

Зашто је лагао? У заводу Н. бијаху покладни празници. Од питомаца бијаху многи изишли на цео дан родбини, а сваки се мораде вратити у 6 сати на вечер. Ej пусте радости с оваког излаза! Радо се излази, а не радо улази. Тек на вечер близу шесте уре вратише се сви, само се не врати Евгеније Петровић. Кад било сутрадан осам сати у јутро, ево ти њега мало не гола, на њему само кошуља. Сав је заплакан, престрашен те прича тужну причу, како су га уловили странци у шуми и скинули с њега читаво одијело, осим кошуље. На ту вијест сав се народ узбунио. Такво што још се до сад чуло није. Полиција се разаслала за лупежима које је Евгеније тачно описао, новине су описивале грозним ријечима тај случај — сав се град узбунио! Евгеније је иначе био добро, ћутљиво, замишљено момче од 12 година, а сви су га волели по ради његових плавих, сањарских очију. Но сва потрага за лупежима остаде безуспешна. Само их се више њих јавило, који су поглавару завода дошли причати, како су на покладни празник видјели једнога питомца из завода још у 8 сати на вечер у реченој шуми... Да није Евгеније измислио ону историју о лупежима? И сумња за сумњом ницала је у свакоме, који је знао за ту ствар. Пошли су њеним трагом и ствар се у брзо разјаснила. Знате што је било? Мали је Евгеније често ишао с оцем на далеки пут. Отац му је служио на пруској граници, те би често путујући морали ноћивати у шуми или у непрегледној стени. И гле! Ове чаробне ноћи оставише дубок утисак у сањарској природи мучаљивог дјечака. Он би уживао, кад би овако с оцем гдје год ноћивали..,.. Легао би на траву и гледао у звјездано небо, посматрајући готово

читаву ноћ плаво небо, блиједу мјесечину и титрање звијезда... Кад је дошао у завод, није се могао друговима доста наприповиједати — та он готово друго ништа није говорио, већ о тим дивним, бајним ноћима, које сада мора провађати у заводској постељици. И ето, први празник употријеби на то, да оде у шуму и да ужива опет у старим успоменама. Ујутро се јави страх у младој души, те за то измисли ону историју о лупежима, а хаљине своје остави у шуми међу шикарјем... Заиста интересантан случај из педагошке практике! Јављамо га јер знамо да ће многому од колега отворити нов поглед у душу дјетињу и ми смо из тога случаја много научили Сањарски Евгенију! (Преведено из „Педагогическиј Сборник," новембар 1896. Санктпетербург написао А. С.).

Хамлет. Мала је Јованка била већ веома еманципована, мудра швигарица. Са оним својим густим плетеницама на леђима и са радозналим, сиво-мудрим очима мишљаше, да јој се цијели свијет диви, бијаше у дну душе увјерена, да је сву мудрост кашиком појела, па да слободно малишни свој језичак кретати смије у сваком и најбиранијем друштву. Док су пак њене дружице само ћутале и слушале што старије говоре — чуо се Јованчин гласак у сваком разговору као цвркут малог врапчића у славујеву гају. Заметну се разговор о операма. Изређаше Ромеа и Јулију с бајном сценом у мјесечини, спомену̀ше Травиату са сценом пред смрт — Фауста, Воссассіа и Лоенгрина — а Јованци се већ кријесиле очи... Она зна још једну, коју нико не рече — би ли је споменула? Ви не би! Ви не би! Не би — би! Илану својим ситним тенором: „Мени се највећма свиђа опера „Omelette"! Господа се насмјешише — али се свак не могаше досјетити јаду опере „Omelette".

„Биће француска нова опера!" нашали се господин доктор.

„Да, да, од занимљивог аутора и мотора".

„Варјаче!" рече судац.

„А која вам се сцена ту најбоље свиђа, госпођице Јованка?"

„Па зар не погађате — она, где долази дух!"

„Аха Хамлет, Хамлет хоћете да рекнете! Ремек „авонскога лабуда!" Па је ли чудо да се је Јованка прије сетила на „Omelette" него на Хамлета! „Omelette" је свакако здравија храна за швигарицу, него Хамлет" — премасни сањарски Хамлет!

Epiteton orleans. Украсни придјеви у свом грчко-латинском костиму задавају дјеци много „језиколома". Тако ми нека неки дан рече на мој упит за ову врсту језичних лепота да је то „epitheton orleans".

Конверзација модерних кевица. Сцена се догађа у неком свјетском пензијонату. Час одмора.

Двије ученице највишег разреда „више школе," пођоше из перивоја горе у школу под изликом да желе кући писати, па сада сједе саме у великој дворани. Свака се подлактила и чаврљају. Обадвије су плавке, обадвије су лијепе. Марта има модре очи, висока је витка, блједолика. И плава јој се коса блиста као злато, кретње су јој живе. Ева је малена округла, граховичастих очију, жуте косе. Марта рече: „Кажем ти да ће Гретин лист сада доћи!" Рачунај де, само! У понедељак бијаше вјенчање, исто вече одпутовали су у Абацију, дакле до данас могла је писати. Та обећала нам је тврдо, да ће нам одмах писати, чим се уда; лист је већ на пошти мала Алиса обећала ми га донијети крадом из одјела „post restante". Она ће то учинити! Ева. Први лист „post restante!" Марта ће весело: Ах! ето Алисе! (Обухвате малу и изљубе ју бурно, узму је на крило и даду јој чоколаде, а Алиса њима изгледани лист. Оде).

Ева (отвара свечано лист). О, како сам радознала! Осам страна Марта: (Чита). Драге моје! Ево видите, одржала сам ријеч. Јуче стигосмо у Абацију, а данас већ пишем. Видите дакле, да на вас нијесам заборавила и да се радо сјећам на лијепо вријеме, које смо заједно у пензионату провели. (Ева: — Пх — таке успомене — ништа особито!) Пут бијаше красан, очи не могох доста напасти на дивним видицима. Замислите (сада слиједи описивање онога кроја. — Ева и Марта све то брже прелистају). Јанко је ванредно добар; Марта и Ева: једва једанпут нешто о њему! Станујемо у хотелу „Belle vue" (описивиње хотела — опет прескоче). Јанко је елегантан и љубазан, описивање његових врлина — кевице опет прелете) — — — удајте се скоро, да будете тако сретне, као ваша одана Грета.

Кевице се некако разочарано погледају, а онда ће Марта: Ала ми листа! Баш је било вриједно писати! осам страна и мало па ништа! Као да нас занима описивање пута! Ала ми листа! И више нијесу писале удатој пријатељици. *Из „Меандра."*

Из мога дјетињства. Бијаше једном нека веома размажена дјевојчица а та дјевојчица била сам ја. Свуда бих се створила и у „екстра соби" и у пивници, и на двору и у кухињи, а најрадије на тавану. Да, да таван мој табан; то је био прави трн у оку свим мојим васпитним факторима. Кано да је злобни усуд тако хтио,

хтједоше једнога лијепога дана да закључају мој таван, тај дивни перивој моје млађане богате фантазије. Колико сам ту дивних часова провела и то у овом друштву неке добре бабе, која је замном слиједом слиједила све кашљуцајући и шмркајући, — двоје паса и једног старог мачка.

Ова четири бића бијаху моји најмилији другови — њима сам могла по милој вољи заповиједати то и оно — турати их — па часком и ударити — они мучаху или одговараху сасвим препокорно „да“, на све моје најекстравагантније приједлоге и захтеве. Али хоћеш да, море! Моји васпитни фактори сјетише се на жалост онога педагошког правила, по коме дјетету треба дјечије друштво вршњака, јер се само у таквом може право и здраво васпитати. Хм! А таван? Дан на дан мучили се са мном — само да мој укус стрпају у мање ексклузивне правце, али све бадава! Сва она дјечија друштва, куда су ме водили, бијаху ми мрска — ваљда кано слутња на оне „јаузнове“, који су касније имали доћи на дневни ред. Па кад сам кадикад ипак морала у „друштво“ ех — онда сам сматрала, да је бонтону удовољено, ако чим прије погледам чоколадној шољици на дно и да се омакнем низ столичицу, па енергично „бјеж“. Та је ли чудо? Какво бијаше то друштво? О, не питајте! Ја сам и пребрзо опазила, каква је то кисела, crême de la société. Чим сам коју од мојих другарица или знаница упрегла пред луткина кола и ошинула бичем, викале су одмах као да су на ражњу, а кад сам их потегла за ухо да потпомогнем њихову брзину и вјештину — и да успоставим бар каки таки програм игре — стадоше плакати и јаукати, а кад је напокон тога негда ствар добила занимљивије лице у призору мале тучњаве ето ти онда одмах са свих страна долетјеше на крилима љубави и бриге сво могуће мајке, тетке, баке, служавке и послужавке, те нас растјераше, а једва удешена занимљива афера мораде престати. Од онда нијесам више хтјела ни да чујем о таком друштву! Што ће ми онака дјеца која бијаху или досадна и мртва, или прачидрузи и још гора од мене — и са још већим заносом него пре стадох се пењати уз степенице мога тавана.

Из „Меандра.“

Мали Раде. Мали Раде бијаше прави вилењак или барем вилински мученик. Тако је барем тврдио цијели низ majorum et minorum gentium његове дражесне својте. Створила га је природа јамачно у највећој својој зловољи. О ти зла маћехо — природо! Чини се, да гдјекада особито волиш кариковати слику Божју на

земљи. О, ти мој биједни Раде! О ти зла маћехо природо! Па ипак си иначе тако савјесна! Узимљеш, гле на примјер најњежније своје ножице, да изрезуцкаш милено лице цвијета, изрежеш га у тисуће и тисуће егземплара, нашараш их најразличитијим красним шарама, па их свакојаке исцифраш и исшараш... Али опрости, мораш и сама увидјети, да међу њима свимколиким нема ни један једини овако неуспјели лик, као што је нпр. лишце овог вилињег мученика, нашега Раде. Што да значи тај мајушни, више него пикантно тупи носић над она два широка набула лица са обимом од 2 метра? За што си разрезала на вјечни осмјех његова уста, кад тај смијех нема ништа друго да покаже, него те ријетке. искривљене, жуте и неопране зубе? За што си му дала таке дуге руке, а кратке ноге? Зар нијеси слутила да ће наш Раде бити једном аутор огромног циклуса неизданих и нештампаних трагедија? Зар нијеси мислила, да на свијету има толико неприступачних уреднишгва са уредницима мистеријозне краткоће? Зар нијеси знала, да ће свака његова усмена ријеч једном бити „муња и гром," а свака писмена, „крв" као у Уландовог краља у балади „Ненавидност", свакако је, без сумње је бијела врана на брду муза, а наш је Раде све то у изобиљу искусио. Је ли дакле чудо, ако му је ради прве његове пјесме, епос у минијатури.

Узех пушку
Успех крушку
Убио врану
Пребио грану...

Господин професор дао други ред јер ју је написао баш под предавањем о глаголу?

Без обзира. А ко је не би волио? Била је лијепо мило дјевојче од петнаест година. У великом плавом оку вићале се без престанка све красоте, које нам природа нуђа само једанпут на дан, вићало се свитање бијела дана, свитање интелигенције. Па ако је свитање красота, кад га гледамо на плавом обзорју далеко над нама, како не ће бити, кад га гледамо тако наблизу у плавом оку љубљена дјетета. У оку Љубице свиташе зора прве младости чиста и сјајна, чиста без облачка, а сјајна од јутарњег руменила дјевојачког стида. Љубица бијаше марљива, даровита, бистроумна и домишљата дјевојчица. Литературу мајчиног језика учила је с насладом, те би јој се најљепши писмени саставци сипали као из рукава. И немачки језик није јој задавао много бриге. Та ено је

последњи пут славодобитним лицем погледала своју оцјену „Ausgezeichnet“ испод дуге лијепе задаће. Само да није било граматике и њених неумољивих правописних закона, све би другојачије било на свијету.

Вољела сам Љубицу, а зашто да вам тајим — вољела сам је више него друге, јер сам знала да је у ње племенито срце, које ће бити још племенитије — кад одрасте. Вољела је и она мене више него друге, те кад би пред њу пала која оштрија са мојих устију — она то једва може да поднесе. Која оштрија? А зар је требало таких „оштријих“? Безбели — ама дијете ко дијете, а и Љубица није била анђео. Често мишљаше „ах, та ја све знам“, а кад тамо, стаде да запиње, да колеба, да климата у одговору. И онда би пала „која оштрија“.

Љубичине другарице бијаху све само вреле крвце, те је једна на другу вребала као колци — само да се ниједна од друге не дигне на више, на боље. Најсујетније бијаху на оцјене у задаћама. Залуд сам им препоручивала, нека се свака за себе највише брине, оне су ипак најгорљивију бригу посвећивале једна другој — не из пожртвовности, већ из — утакмице.

Кад писаху задаће, вољела сам сједети уз њих да им их одмах исправим и да дјело окруним црвеном круном — оцјеном. Код исправака судјеловале су обично „једна за све, а све за једну“, што им је било драго, јер су се на тај начин и нехотице упутиле у законе граматике. Вребала би пажљиво, колико је у које погрешака и унапријед би о том вијећале, каква ће бити оцјена. Бијаше то у најтишем „пианисиму“, тако да ме не буне, док исправљам. А највише би вребала на Љубицу. Она као неки „á tout“ у школи као неки ауторитет, јер је била добра, бијаше предмет највећег њиховог занимања.... Изрећаше и израдише већ све, а Љубица се дошуња последња.

„Мора да је лепо писала!“ бијаше ми прва мисао о жељи у срцу.

Само да јој могу дати добру оцјену! бијаше одмах друга. А Љубица? Она је ваљда то исто мислила, по модерном закону хипнозе једног церебрирања можђана на друге. Да ли су и другарице то исто мислиле, тешко бих могла потврдити, али то знам, да су се њихове радознале главице за 6 центиметара спустиле на ниже над Љубичину задаћницу и да су готови без даха пратиле

сваки јој потез на њеној радњи. А Љубица? Ш би рекао: „Ihre Wangen, sonst der Sitz schamhaft erröthender Bescheidenheit“, бијаху тај час блиједе. Ја сам већ црвенилом забиљежила петнаесту погрешку, те подигнем главу и пређем очима преко моје публике. Јој како су очи упиљиле злорадним п смејком сад у блиједу Љубицу, сад у њену теку; а она стоји као осуђена краљица — један јој се прамечак мрке косице полагано спуштао на очи како је нагнула главицу а један јој се образић зарумени, кад је погледах.

Узех опет перо па да наставим! Како ми би тешко око срца, кад сам видјела толику граматичку неодвисност у тој иначе стилистички лијепој задаћи, ради које ми се у души појављиваху сами suporlativa á la „прелијепо,“ „прењежно јако добро,“ „врло домишљато“ а уз механичке биљежих погрјешке. Већ двадесета погрешка! кликну прва ривалка Љубичина. Доби ће, „довољно!“ шапну друга. „Довољно послије изврсно, пришије трећа. „Avancement!“ прикрпи четврта.

Љубица стајаше као на усијаном жељезу — онај један прамичак мрке косице већ се био спустио преко десног ока, као када облачић заклони сјајно сунашце, а и други прамичак већ хтједе да учини исту услугу и лијевом оку, толико је Љубица нагнула главицу. Образи се црвене као маков цвијет, а устанца попримише чудан облик, онакав као што имаде пепељугина маћеха на сликовници, кад опажа, да Краљевић узима „Пепељугу“ за жену. Мени синуше кроз главу разне „олакотне околности,“ ради којих би могла да не напишем баш „довољно,“ кано: „Лијеп је састављак!“ „трудила се!“ али ми савјест рече, да сам мало прије двјема, које су имале 22 погрешке, написала „довољно“ — за што да Љубици поклањам? Па онда ова строга критика ту око мене, шта би оне?

Буде ми жао за Љубицу? За што није боље пазила зар сам јој ја крива? У то чујем опет шапат: двадесет и двије погрјешке! једна је наиме то већ унапријед опазила читајући помно Љубичину задаћу. Као на заповијед забиљежим још и ову погрешку и онда још тренутак борбе „били — не били“ и потпишем привидном равнодушношћу „Genügend!“ Ах како ми је тешко било то потписати! Предам задаћницу дјевојци а она је узе, намргоди се, те нагло окрену и пође на своје мјесто. Моја се публика тихо разиђе, а ја се учиних као да ни не опазих Љубичину неправедну љутину. Тек у срцу ми је одлануло, нијесам више жалила, што сам Љубици онаку осуду написала — јер када се

она умије овако понијети, онда је потпуно заслужила своје „довољно!“ Још је и предобро за њу! Ја сам морала бити „без обзира,“ али Љубица није то морала бити!

✝
ВЛАДАН АРСЕНИЈЕВИЋ.

Владан Арсенијевић, професор српске женске учитељичке школе у Горњем Карловцу, родио се дне 22. јануара 1848. у Делиблату у Банату, а умрьо је 14. новембра 1900. у Горњем Карловцу. Отац му је био српски православни свештеник, Петар, а матери му било је име Јулијана.

Владанов живот није био буран, прошлост му је управо једноставна, нормална, као у већине обичних људи; живот његов разликује се од живота других људи једино радом и карактером његовим. Па с тога да Владана у правој слици гледамо, треба да га уочимо са те две тачке.

Гимназијске науке свршио је у српској великој гимназији у Новом Саду, а за тим је учење природних наука наставио у свеучилишту у Будимпешти. Одлука му била, да буде лекарник (апотекар), те отуд и кашње велика његова љубав за ботанику. Као универзитетлија у Будимпешти био је тајник омладинског друштва „Преоднице“ 1869—1870. те том приликом своје крштено име „Василије“ замени лепим српским именом „Владан.“ Занимљиво је гледати потписе његове на књигама, најпре свуда „Васа,“ а онда од једаред „Владан,“ па све тако до смрти.

Српски омладински покрет у то доба био је у истини тако велики и силан, да се може упоредити са највећим покретима, што их има српски народ у културној повести својој, јер све, што је било ничим неокаљано, што је било чиста и светла образа, скупило се око једног барјака: црвено — плаво — белога! А уз тај барјак Владан је стајао свега живота свога!

Прво јавно службовање било му је у варошкој реалци у Новом Саду, и то четири године 1871—1875. а за тим пошто је реалка била затворена, остао је покојник годину дана без икакве

службе. За то време услед прирођене скромности његове нико није могао ни слутити, да је покојник пупољак, који ће се развити у такав цвет, који ће уродити плодом српске славе Караџића и Даничића!

Први књижевни радови били су му преводи са немачког и руског језика; тако из године 1868. имамо књижицу: „Како се може произвести светлост и топлота“ — превео *Васа Арсенијевић*, а већ године 1869. имамо књигу: „Очеви и деца,“ роман Ивана Тургењева, превео *Владан Арсенијевић*. — С руског језика превео је још романе и приповетке: „Руђин,“ „Дневник залишна човека,“ „Ловчеви записници,“ „Муму“; а с немачког Лесингов „Натан мудри“ (до сад нештампамо).

Године 1872. и 1873. био је уредник новина: „Глас Народа,“ који је био намењен поукама српском народу за све, што засеца у живот народни. Око тога листа биле се сакупљене изврсне умне снаге.

У исто време почео је издавати периодични спис: „Из природе, за читање старом и младом,“ али је света угледала само прва свеска „О човеку.“

Године 1876. изабере га Школски Савет за професора срп. учитељске школе у Карловцу. Ту почиње и ту се свршава његов велики сгручни књижевни рад, рад његове будуће славе и бесмртности у народу српском.

По пријатељском савету великог покојника Дра Ђорђа Натошевића Владан је израдио красну књигу: „Зоологија, за учитељске и више девојачке школе“ (Нови Сад, Пајевић 1879.), а превео је с немачкога књиге: „Зоологија — Оскар Шмит,“ „Ботаника — А. де Бари,“ обојица чувени професори природних наука у Страсбургу.

Но то су радови све мали и споредни према главном раду његовом. Лепота језика у Владановим радовима пала је у очи великом покојнику Ђури Даничићу. Кад се Даничићу као тајнику „Југословенске Академије“ поверило, да уређује „Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika,“ настало је између њега и Владана скоро посведневно писмено разговарање, тада је Владан често одлазио у Загреб Даничићу, да с њиме измени мишљење своје. Владан је имао ванредно развијен слух за правилан говор односно за наглашавање речи, тако, да је по говору могао одмах познати сваког, ко је

Србин, а ко није; недавно пред смрт своју то је тврдио, да се у том никад у животу није преварио.

Као Банаћанин говорио је и писао у младости „источним дијалектом," али у Карловцу кад је чуо, како прости Срби Граничари управо везу кад говоре, заволи „јужни дијалект," и за кратко време тако га је присвојио, да никад више није ни у школи ни у обичном животу говорио „источним дијалектом."

Владан је у Карловцу становао непрестано код покојног катихете проте Манојла Грбића, а Грбићу је кућу водила његова рођака, опет покојна удова попадија гђа Софија Врањешевићка. Та је госпођа била необично бистра и разборита, а није знала другог језика него само српски, а то је била за Владана права срећа. „Тета" (тако смо је сви звали) била је права ризница за књигу српску. Из њених уста Владан је записао небројено лепих пословица, дивних фраза, али најглавније било је ипак *наглашавање речи*, у том је Тета била „непогрешива." Што у том Даничић није знао, он је питао Владана, а што ни Владан није знао, то је знала Тета. Њојзи књига српска има много да захвали, што је Владан могао преко 50.000 српских речи лепо да разјасни и свакој речи да одреди прави нигласак њен. Као што је већ познато, тај монументални речник биће својина Краљевске Српске Академије у Београду. — Замисли његовој да прикупља српско народно „душевно благо" поред прирођеног Божјег дара, а уз Даничића и Тете, дало му је повода и путовање за време школских празника по разним српским покрајинама; нарочито се подуже бавио у оним крајевима, где је осетио сву лепоту српског говора. — У осталом о његовом књижевном раду проговориће критички тек млађе поколење наше.

Сада да мало уочимо и његов приватан живот, јер је познато, да млађи нараштаји уживају у том, ако шга сазнаду и за начин живота оваких ретких људи.

Владан је умрьо као неожењен човек. Велики наш покојник Др. Ђорђе Натошевић дан пре смрти своје у школи на учитељским испитима у Карловцу написао је оловком на табаку, ове значајне речи: „Владана треба оженити!" То су биле последње речи, што их је Натошевић у своме животу написао. Натошевићев наследник, садашњи старешина српског учитељства г. Никола Ђ. Вукићевић сваке би године, кад на испите у Карловац дође, опоминьао Владана у шали, да изврши „Бабин тестаменат," али га Владан није извршио. Сада можемо ту тајну открити. Владан је

био у првој (и јединој) љубави својој несретан, па за то се није хтео женити.

Владан није никад марио за велика друштва, нарочито је избегавао друштва у Карловцу. За време окупације Босне и Херцеговине мржња Хрвата на Србе дотерала је била до права лудила. Требала је „по поруци са стране да се створи „Велика Хрватска," а да то буде, мора се претходно прегазити све, што је српско, што српски мисли и српски осећа. Да је ово политичко стање у оно доба у истини страшно било, доказ нам је говор покојног епископа Теофана у српској православној цркви у Карловцу 1877. на дан св. Три Јерарха, кад је српска црквена општина приредила прославу „Стогодишњице рођења епископа-песника Лукијана." Епископ Теофан изговорио је иначе красну бесду, поређујући Лукијана са Светим Јерарсима, али у целој беседи није се усудио, да као српски владика у српској цркви бар једанпут изрече реч „Србин" или „српски," јер је у цркви био присутан и син Бана Мажурића, онда поджупан у Карловцу. Па ипак у то „бесно политичко доба" Владан се уз управитеља свога највише заузимао, да се Хрватице примају за ученице у српску учитељску школу, и то из два разлога:

1. Хрвати су усвојили српски народни језик за свој књижевни језик, па нека им дамо прилике, да га науче као и Срби добро и лепо говорити.

2. Политички јаз између Срба и Хрвата није природан, јер мржња међу браћом није никад природна, а Срби и Хрвати јесу у истини рођена браћа.

Са таквим идејама је покојник живео и доживео, да буде наставник Српкињама и Хрватицама, те живим сведоком, да Српство и Хрватство није једно другом на путу, једно и друго само је на путу неком трећем, четвртом, петом итд. У учитељству српском уз неумрлога *Ивана Филиповића* Владан је са тога гледишта идеална слика наша.

Занимљив је био Владанов живот у „школској зборници." Пушио је као Турчин, само не чибук, него цигаретле. Ако се случајно поречкали професори о облику или значењу какве речи или о нагласку њеном, онда је Владан био у елементу своме, изрицао је суд свој, али такав, који нема даље апелације.

Огромну своју библиотеку (око 20.000 свезака) поклонио је пред смрт своју Српској Матици, Српској Гимназији у Нов. Саду и Српској Женској Учитељској Школи у Карловцу.

Смрћу Владановом изгубила је српска учитељска школа у Карловцу снагу, какву само векови рађају, а српски народ славиће рад свога сина Владана као што слави рад синова својих Караџића и Даничића.

— р —

ЈАВНА БЛАГОДАРНОСТ.

На дан св. Архангела Михаила ове године као на седамдесети дан мога рођења и од тога дана све до мог крсног имена примио сам ја многе усмене, брзојавне и писмене поздраве од високопреосвештене господе епископа и великодостојника српских, од знатних школских мужева, професорских и учитељских зборова и од бивших мојих и садашњих ученика и ученица, као и од мојих поштовалеља и пријатеља скоро из свију српских крајева.

Пошто ми моји званични послови недопуштају да свакоме појединце захвалим на указаној ми љубави то ево сада путем „Школскога Листа“ јавно благодарим свима, који су се мене овом приликом сетили и мени седамдесетогодишњицу школи српској и народу српском посвећеног трудног живота мог честитати изволели.

Благодареће овим мојим високоштованим поштовалељима и пријатељима, колегама и бившим ученицима и ученицама а сада честитим учитељима и учитељицама на доброти и љубави, коју ми указаше; ја им свима честитам наступајуће светле празнике и ново 1901. љето и почетак двадесетога столећа и искрено им желим да и дуже и боље послуже народу српском него што сам ја за дуга века мога послужити могао!

У Сомбору, на Бадњи дан 1900.

Никола Ђ. Вукићевић,
српских учитељских школа сомборских најстарији професор и управитељ и привр. заменик гл. шк. известиоца.

РАЗНО.

Исправак. У броју 9. овога листа у чланку Тодор Димић на страни 139. у реду 14. и 15. од горе стоји „не знам да сам кога за *пријатеља* имао“ — што треба исправити овако: „не знам да сам кога за *непријатеља* имао.“

Свима нашим велештованим сарадницима и претплатницима желимо благословено ступање у ново, двадесето столеће и сретну нову годину 1901.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

Овим бројем навршује „Школски Лист“ тридесет и другу годину живота својега.

И од идуће 1901. године ради смо га — помоћу Божјом — издавати, ако нас у томе поштована господа учитељи и други пријатељи школства српског морално и материјално потпомогну.

Но пре него што би у идућу годину зашли озбиљно опомињемо и учтиво **молимо многе дужнике наше да нам дужне своте неодложно пошаљу и нека изјаве, да ли и на даље желе лист задржати.**

Као и до сада Школски Лист ће стајати на становишту *хришћанске педагогије,* и доносиће у томе духу чланке из философске и практичне педагогике; заступаће интересе православне српске вероисповедне школе и учитељства јој; доносиће белешке из нашег и страног школског живота и приказиваће нашу и страну педагошку литературу.

Лист ће излазити и од сада месечно један пут уз годишњу цену од **три круне** за Аустро-Угарску. За Србију 4 динара, а за Црну Гору 2 круне. Учитељи са платом испод 800 круна, као и ђаци добиваће лист у пола цене.

Скупљачи на пет претплатника са целом, односно на десет претплатника с половном претплатом добиваће по један примерак на дар.

У Сомбору, на дан св. преподобне Меланије Римљанке 1900. године.

Уредништво и наклада
„Школског Листа.“

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.**
Привремени уредник: **СТЕФАН С. ИЛКИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

ШКОЛСКИ ЛИСТ

ЗА

1900. ГОДИНУ.

ГОДИНА ТРИДЕСЕТДРУГА.

УРЕДИО И ИЗДАО:

Никола Ђ. Вукићевић.



СОМБОР.

ШТАМПАРИЈА ФЕРДИНАНДА БИТЕРМАНА И СИНА.

1900.

САДРЖАЈ.

Страна.

Дечији злочини од Б. Ж. Ђурђева 1. 22. 37. 58. 70. 86
Педагошке и психолошке забелешке од Д. Ђурића 4
Учбеници и основна настава од Ј. З. Медурића 8
Спавање од Вл. Војновића 10
Светосавско славље у Сомбору од Ст. С. И. 12
Позив на претплату 16
О васпитавању у хришћанском духу од Ст. С. Илкића . . . 17. 35. 57
Говор о св. Сави од Ј. Живојновића 25. 40
† Милан Стојшић од Ст. С. Илкића 30
Занос у школи од Јелице Б. Бернадзиковске 33
Говор при спроводу † М. Стојшића од Д. Радића 45
Родитељске вечери од Б. Ж. Ђурђева 50
Задаћа срп. нар. учитеља у школским одморима од Ј. М. Удицког . . 66
Очигледна настава у певању од Драг. Блажека 73
Сањање од Вл. Војновића 75
Неколико страница из књиге о узгоју од Јелице Б. Бернадзиковске . . 82
Тодор Димић приопћио А. Варађанин 95. 122. 137
Испити у мушкој и женској учитељској школи сомборској у јунију 1900. године од Уредника 98
Изложба школских учила у Будимпешти од Хр. Свирчевића 103
Школска објава 112
Увод у посебну педагогику од др. Војислава Бакића 114
Поука деци пре светога причешћа од Ст. С. И. 116. 132
Учитељска диплома од Ст. С. И 121
Педагогија у пракси од Ј. Б. Бернадзиковске 124. 139
Земљопис у основној школи од др. В. Бакића 130
Седница вел. Школског Савета 134
Освећење православне цркве у Сантову од Ст. С. И. 142
За концентрацију школске наставе од Ј. З. Медурића 145
Из домаће школе од Ст. С. И. 147. 169
Милтон као васпитач од Ј. Б. Бернадзиковске 150
Нешто о ђачком здрављу 154
Свечано отварање алумнеума уз српске учитељске школе сомборске од Душана Радића 156
Седамдесетогодишњица Николе Ђ. Вукићевића од Ст. С. Илкића . . . 161
Педагогоја у пракси од Ј. Б. Бернадзиковске 172
† Владан Арсенијевић од Петра Радуловића 183
Дописи 13. 158

Страна.

Некролог 31. 46. 61. 77. 107. 127
Школске вести 14. 32. 46. 64. 78. 107. 127. 144. 160
Разно 15. 32. 48. 64. 79. 108
Нове књиге и листови 48. 80. 144

САРАДНИЦИ У ГОДИНИ 1900.

Аркадије Варађанин управитељ в. дев. школе у Новом Саду. — *Богдан Ж. Ђурђев* сл. фил. и пед. у Јени. — *Вл. Војновић* сл. педагогије у Будимпешти. — *Др. Војислав Бакић* професор велике школе у Београду. — *Драгутин Блажек* учитељ музике и хармонијског појања и певања на учитељским школама у Сомбору. — *Душан Ђурић* учитељ у Дарди. — *Душан Радић* професор учитељске школе у Сомбору. — *Јелица Беловић-Бернадзиковска* управитељица више девојачке школе у Бањој-Луци у Босни. — *Јован Живојновић* професор српске велике гимназије у Новом Саду. — *Јован З. Медурић* учитељ у Турији. — *Јован М. Удицки* учитељ у Шиклошу. — *Петар Радуловић* управитељ женске учитељске школе у Горњем Карловцу. — *Теодор Димић* умировљени учитељ у Београду. — *Христифор Свирчевић* учитељ више девојачке школе у Сомбору.

Главни сарадник и пр. уредник: **Стефан С. Илкић** учитељ у Сомбору.